C15.C2.

Let. 14
n.° 58

R.6
4/17

[redacted] 68

A. n. 44.

A.n.1

IACOBI SIMANCAE
EPISCOPI PACENSIS,

COLLECTANEORVM
DE REPVBLICA
LIBRI NOVEM,

Ex illustribus Theologis, Legumlatoribus, Iurisconsultis, Philosophis, Poetis, Historicis, alijsq; bonarum artium peritis.

OPVS STVDIOSIS OMNIBVS VTILE, uiris autem politicis necessarium.

CVM PRIVILEGIO.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA

VENETIIS, *apud Bologninum Zalterium.*

M D L X I X.

TOTIVS OPERIS ARGVMENTA.

Liber primus : de vrbe, ciuitate, & ciue fol. 3

Liber ſecundus : de rebus publicis fol. 22

Liber tertius : de monarchia, & rege fol. 41

Liber quartus : de legibus fol. 68

Liber quintus: de magiſtratibus & eorum uirtutibus fol. 97

Liber ſextus: de his quæ vitanda ſunt à magiſtratibus fol. 124

Liber ſeptimus : de republica Hiſpaniæ fol. 149

Liber octauus : de præfectis vrbium fol. 184

Liber nonus : de regni gubernatione fol. 242

PHILIPPO II. HISPANIARVM REGI CATHOLICO

Iacobus Simancas Episcopus Pacensis.

SAE PENVMERO *mecum ipse reputaui: Philippe Rex Maxime cum eam artem quisque probè norit, in qua diu multumq́; sit uersatus: quamobrem tot philosophi (Ciceronem excipio) qui nunquam rempublicam attigerunt, tam multa libris editis de republica disputauerint: nemo autem Iurisconsultorum, quorum ars tota reipublicæ est, de rebus publicis vnquam (quod sciam) scripserit: cùm de plurimis, varijsq́; rebus volumina ingentia confecerint, & in cognoscenda & gerenda republica multam magnamq́; curam fœliciter & præclarè adhibuerint. Verùm vt illos omittam, qui in otio quidem literato, sed in angulis educati, omnium rerum diuinarum, atque humanarum naturam,*

IOANNES VERCOSA

AD DIDACVM SIMANCAM.

OMNES mortales fermè (Simanca) per æuum.
Incerti erramus, quo sit, uel qua sit eundum:
Aut fixit si quis signum, raro fuit illud:
Quod ratio poscit uitæ ciuilis & ordo.
Quo fit, uti rarus constet sibi: pergat & unus
Semper & esse idem: bona pars aliunde pependit:
Principis hic nutu, vulgi ille, aliusque suorum.
Si arbitrio tibi uita tuo statuenda fuisset:
Non uotis fortuna meis sic prospera casu
Sic insperato, te pertraxisset in Vrbem,
Electum sacris de tot primoribus unum.
Ad res supremas de Religione fideque.
Vt pridem qui notus eras uirtutibus illis,
Doctrinisque tuis, quas secula nulla recondent:
Nostra modis præsens ageres præcordia miris:
Seu canones sacros, legesque & iura reponis:
Quique modus, ratioque gubernet quaslibet urbes:
Seu miti sophiæ tradis præcepta beatæ.
Eloquio: & tua nos uarios sapientia firmat.
Sed qua mente iras pelagi furiasque tulisti
Tyrrheni qua tot uastæ discrimina terræ?
Quo suffers huius grauitatem uertice cœli?
Vt te concinnas nostris & moribus aptas?
Si ciues Augusto brigenses, & tua sedes:
Corduba, si tangit natalis: si premit oti
Dulcis amor, charæque domus, & Bibliothecæ.
Conuerte huc sapientem animum: qui hic commoda cuncta.
Non ipsa specie solum, nec imagine, sed re
Et stabilire usu (ut si sint præsentia) possit.

CAPITVLORVM
ARGVMENTA LIBRI PRIMI.

De domo, & uico cap. 1. fol. 3
De urbe cap. 2. 4
De situ urbis, cap. 3. 7
De muris: cap. 4. 8
De ædificiis publicis. cap. 5. 10
De ædificiis priuatis. cap. 6. 11
De ciuitate cap. 7. 13
De ciuitate iterum cap. 8. 14
De ciuitatis probitate. cap. 9. 16
De partibus ciuitatis cap. 10. 17
De ciue cap. 11. 17
De uirtute ciuis. cap. 12. 18
De officio boni ciuis, cap. 13. 20

LIBRI SECVNDI.

Quid sit respublica. cap. 1. 22
De aliis republicæ significationibus. cap. 2 22
Quot sint genera rerum publicarum. cap. 3. 24
Qualia sint rerum publicarum genera cap. 4. 27
Quæ sit recta respublica & quæ deterior & quæ optima cap. 5. 28
Rempublicam cunctis esse præferendam. cap. 6. 31
Pro republica omnia esse facienda cap. 7. 33
Reipublicæ officia etiam ab inuitis gerenda, cap. 8. 34
An sapiens accedere debeat ad rempublicam. cap. 9. 35
De eadem re, cap. 10. 36
Quomodo sit accedendum ad rempublicam. cap. 11. 38
De querelis reipublicæ. cap. 12. 39

LIBRI TERTII.

Ciuitates, & Regna sine imperio, ac dominatu conseruari non posse, cap. 1. 41
Monarchiæ regimen esse optimum, cap. 2. 42
De eadem re cap. 3. 43
Cur primum reges creati sint, cap. 4. 45
Nec sortibus, nec suffragiis regem esse creandum, cap. 5. 47
De regis excellentia, cap. 6. 48
Quàm sit uenerabilis maiestas regia. cap. 7. 49

De religione principis, cap. 8. 50
De iustitia regis, cap. 9. 53
De cæteris uirtutibus regum, cap. 10. 55
De uitiis uitandis cap. 11. 56
De optima regis custodia, cap. 12. 57
De adulatoribus cap. 13. 59
Contra adulatores, cap. 14. 60
Oportere, ut reges diuites sint, cap. 15. 61
Quomodo principes sint admonendi, cap. 16. 63
Admonitionum. cap. 17. 64

LIBRI QVARTI.

Rempublicam sine legibus stare non posse cap. 1. 68
Quid sit lex cap. 2. 69
De utilitate legum, cap. 3. 70
De legum præstantia, cap. 4. 72
De legislatore. cap. 5. 73
Quamobrem leges factæ sint, & fiant, cap. 6. 76
Leges communem utilitatem respiciant. cap. 7. 77
Leges perspicuæ sint, & possibilia uelint. cap. 8. 79
De multitudine legum, cap. 9. 79
Ne leges nouæ facilè fiant, cap. 10. 80
De abrogatione, & mutatione legum, cap. 11. 81
De legibus nouis, cap. 12. 83
De aliis legum qualitatibus, cap. 13. 84
Leges sint gratę populo, & accommodatæ reip. cap. 14. 85
Decere ut Rex leges seruet, cap. 15. 87
Omnes legibus obediant, cap. 16. 89
Leges dominari debere, cap. 17. 91
Leges minima tantũ arbitrio iudicum relinquere debent. cap. 18. 92
De legibus iniquis, cap. 19. 94
Memorabilia, de quadam lege Solonis cap. 20. 95

LIBRI QVINTI.

Leges sine magistratibus nihil proficere, cap. 1. 97
Ciuitatem sine magistratibus esse non posse. cap. 2. 98
Magistratus esse debere bono genere natos, cap. 3. 99
Quales esse debeant Magistratus, cap. 4. 100
Plura de probitate Magistratuum, cap. 5. 101
Sit iudex iustitiæ custos, cap. 6. 102
Fortitudinem habeant magistratus, cap. 7. 104

Pa-

Pacientiam esse necessariam. cap. 8. 105
De mansuetudine. cap. 9. 106
De prudentia Magistratuum. cap. 10. 108
Experientiam esse necessariam, cap. 11. 109
De diligentia. cap. 12. 111
De dignitate magistratuum, cap. 13. 113
Ne sit magistratus, qui domui suæ præesse nescit, cap. 14. 114
Iudicem esse non posse, qui iuris peritus non sit, cap. 15. 116
De concordia magistratuum, cap. 16. 118
De clementia, cap. 17. 120
Creandi sunt magistratus officiis apti, cap. 18. 122

LIBRI SEXTI.

De improbis Magistratib. cap. 1. 124
Ne sint auari Magistratus, cap. 2. 125
Ne munera accipiant, cap. 3. 126
Amplius de muneribus, cap. 4. 127
Iudices ne affectibus seruiant, cap. 5. 129
Ne sint iracundi Magistratus, cap. 6. 130
Nec odio, nec amore uincantur, cap. 7. 132
Ne timidi sint, nec uoluptatibus dediti, cap. 8. 133
Ebrietatem fugiant, & nihil cum dolore faciant, cap. 9. 134
Quatenus iudex debeat esse misericors, cap. 10. 135
Nequid iniustum propter amicos fiat, cap. 11. 136
Ne respiciant personam, sed causam, cap. 12. 137
Ne sint ambitiosi, cap. 13. 138
Ne sint uenales magistratus, cap. 14. 141
De eadem re. cap. 15. 142
Cur magistratus, minus, quàm priuati peccare debeant, cap. 16. fol. 145
Consilia magistratibus data cap. 17. 146
De magistratibus miscellanea, cap. 18. 147

LIBRI SEPTIMI.

De regno Hispaniæ cap. 1. 149
De Magistratibus Hispaniæ, cap. 2 150
De præfecto prætorio summo cap. 3. 151
De consiliariis regiis, cap. 4. 152
De eodem summo tribunali, cap. 5. 156
De consiliariis cameræ ut uocant. cap. 6. 159
De ætatæ consiliariorum cap. 7. 160

De consilio iuuenum, cap. 8. 162
De iuridicis conuentibus, cap. 9. 164
Adhuc de eadem re, cap. 10. 164
De diuersis, & prolixis sententiis, cap. 11. 166
Vtrum disputare iudicibus liceat, cap. 12. 167
De arcanis, cap. 13. 168
Iterum de occultis, cap. 14. 170
De iuramento iudicum, cap. 15. 171
De aliis iuramentis memorabilibus, cap. 16. 172
De quatuor uiris capitalibus, cap. 17. 174
Plura de iudicibus criminum cap. 18. 175
De executoribus, cap. 19 176
De aduocatis, cap. 20 178
Iterum de aduocatis, cap. 21. 179
De scribis, cap. 22. 180
De officio eorum, quos uisitatores nominant, cap. 23. 182

LIBRI OCTAVI.

De præfecto urbi, cap. 1. 184
Quid primum faciet præfectus urbi, cap. 2. 185
De uxore prefecti, cap. 3. 186
De comitibus prefecti urbi, cap. 4. 188
Ne familia præfecti munera accipiat. cap. 5. 189
Ne comites indigenæ sint, aut consanguinei, præfecti, cap. 6. 190
De senatoribus ciuitatum. cap. 7. 191
De ratione reposcenda, quam vulgo residentiam uocant, cap. 8. 193
De eadem re cap. 9. 194
De prætoriis, & operibus publicis, cap. 10. 196
De nouis operibus, cap. 11. 197
De muris & uia publica, cap. 12. 198
De ædificiis priuatis. cap. 13. 200
De operibus publicis, & priuatis, cap. 14. 201
De horreis publicis cap. 15. 202
De fontibus, & aquis cap. 16. 203
De aquis & balneis, cap. 17. 205
De munditia urbis, cap. 18. 206
De montibus, cap. 19. 208
De terminis cap. 20. 208
De cibariis. cap. 21. 210
De dardanariis cap. 22. 213

De

De carcere,& uinctis,cap.23. 214
De cauponibus,& stabulariis,cap.24. 216
De criminum punitione,cap.25. 217
De factionibus,& seditionibus,cap.26. 219
De otiosis,& uagis,cap.27. 221
De peregrinis,cap.28. 222
De pauperibus,& uiduis,cap.29. 223
De pupillis & expositis,cap.30. 225
Præfectus urbi ad rempublicam se accõmodare debet.cap.31. 226
De familiaritate cum ciuibus.cap.32. 227
Ne pręfectus negotietur,aut uxorem ducat in prouincia,cap.33. 228
Grauiora quæque ad regem esse referenda.cap.34. 230
Officia publica non esse continuanda,cap.35. 231
Regios consiliarios, & senatores perpetuos esse debere,cap.36. 232
Præcepta data præsidibus,cap.37. 234
De quibusdam aliis ad urbi præfectum pertinentibus,cap.38. 236
De templis, cap.39. 237
De diebus festis ludorum,cap.40. 239
Varia de præfectis urbium,cap.41. 240

LIBRI NONI.

Difficile esse bene imperare,cap.1. 242
Probis consiliariis,& sapientibus opus esse,cap.2. 243
Quis sit scopus rectæ gubernationis,cap.3. 245
De fęlicitate reipublicæ cap.4. 247
Fęlicissimam esse Hispaniarum rempublicam,cap.5. 248
Bonam gubernationem esse quæ iustitiam seruat.cap.6. 249
Optimam omnium gubernationem esse leges seruare, cap.7. 251
Naturalem rationem Magistratum non sufficere solam ad rectam gubernationem,cap.8. 253
Quis optime gubernare queat,cap.9. 255
De eadem re,cap.10. 256
Quo pacto qui ius ignorat bene gubernare possit,cap.11. 258
De electione magistratuum,cap.12. 259
Quanti referat probos esse magistratus,cap.13. 262
Regem esse gubernationis regulam,cap.14. 263
De bello,cap.15. 265
De pace.cap.16. 267
De militaribus officiis,cap.17. 269
De armis & æquis, cap.18. 271

De officiis principis,cap.19. 274
De præmio cap.20. 276
De honorum distributione,cap.21. 278
De pœna,cap.22. 281
De perquisitoribus, cap.23. 283
De tributis,cap.24. 284
De educatione puerorum,cap.25. 287
De libris obscænis,cap.26. 289
De peregrinis mercibus,cap.27. 290
De sumptibus immoderatis,cap.28. 262
Ne unus multa officia gerat. cap.29. 295
De ratione iudiciorum,cap.30. 296
Deliberationum de republica,cap.31. 297
De diuersis capitulis,cap.32. 298
De conseruatione reipublicæ, cap.33. 299
Coronis memorabilium,cap.34. 301

SACRAE SCRIPTVRAE VOLVMINVM, SANCTORVM, IMPERATORVM, LEGVM, DOCTORVM, POETARVM, historicorum, aliorumq; scriptorum congeries; quorum sententiis, & auctoritate hoc opus perficitur, & munitur.

Libri sacri.

Genesis.
Exodus.
Leuiticus.
Deuteronomius.
Libri Regum.
Libri Paralipomenon.
Liber ecclesiastici.
Liber Sapientiæ.
Prouerbia Salomonis.
Esaias propheta.
Iob.

Matthæus Euangelista.

Paulus Apostolus.
Petrus Apostolus.
Iacobus Apostolus.
Apostolorum actus.

Doctores sancti.

Ambrosius.
Augustinus.
Basilius magnus.
Bernardus.
Ciprianus.
Cirillus.
Clemens pontifex summus.
Dionysius.
Gregorius pontifex.
Gregorius Nazianzenus.
Hieronymus.
Ioannes Chrisostomus.
Ireneus.
Isidorus.
Iustinus Martyr.
Leo Magnus.
Homas Aquinas.

Imperatores.

Alexander.
Antoninus.
Archadius.
Cæsar.
Constantinus.
Constantius.
Iustinianus.
Leo.

Reges.

Archidamus.
Attalaricus.
Theodoricus.

Leges.

Lex Alexandri.
Lex Arcadij.
Lex Anastasii.
Lex Constantij.
Lex Constantini.
Lex Diocletiani.
Lex Gordiani.
Lex Gratiani.
Lex Honorij.
Lex Leonis.
Lex Martiani.
Lex Maximilliani.
Lex Romanorum in duodecim tabu-

lis

lis scripta.
Lex Theodosii.
Lex Valentiniani.
Lex Valeriani
Lex Zenonis.
Leges Boioariorum.
Liber Digestorum.

Cæteri auctores.

Aegidius Romanus.
Aemilius Probus.
Aeneas Syluius.
Aeschines.
Agamemnon.
Agapetus.
Agathius.
Agatho.
Alciatus.
Alfonsus Castro.
Alfonsus Tostadus.
Ammianus Marcellinus.
Antiphon.
Apophtegma Pytagoreorum.
Architas Pytagoræus.
Aristides.
Aristophanes.
Aristoteles.
Arrianus.
Arrianus Nicomedensis.
Athenæus.
Aulus Gellius.
Ausonius.

Bellisarius.
Boetius.

Callistratus.
Capitolinus.
Carolus Sigonius.
Cassiodorus.
Caius.
Charondas.
Cicero
Cyrus Theodorus.
Claudianus.
Clemens Alexandrinus.
Concilium Tridentinum.
Cornelius Tacitus.

Democritus.
Demosthenes.
Dinarchus.
Dio Cassius.
Dio Chrisostomus.
Diodorus Siculus.
Diogenes Laertius.
Dionysius Halicarnesis.
Diotogenes.
Diphilus.

Ecphantes Pythagoricus.
Ecphantes apud Stobæum.
Epistola inter claras de summa trinitate.
Euphron.
Euripides.
Eusebius.

Fabius Quintilianus.
Flauius Vopiscus.
Fortunatianus.
Franciscus Patricius.
Franciscus Sonius.

Georgius Agricola.
Gratianus.
Gregorius Theologus.

Hesiodus.

Her-

Heraclitus Ephesius.
Hermas.
Hermogenes.
Hermogenianus.
Herodianus.
Herodotus.
Hierocles.
Hieronymus Osorius.
Hippodamus.
Homerus.
Honorius.
Horatius.

Iamblicus.
Ioannes Magnus.
Iornandes.
Iosephus.
Iouinianus.
Iouianus.
Isocrates.
Iulius Capitolinus.
Iulius Paulus.
Iustinus Historicus.

Lactantius.
Lampridius.
Laurentius Grimalius.
Liuius.
Lucanus.
Lucianus.
Lucius Afranius.
Lucretius.

Macer.
Manilius.
Marcus Portius Cato.
Marcus Salamonius.
Martianus.
Martianus Laudensis.

Marsilius Ficinus.
Maximus Tirius.
Menæceus.
Modestinus.
Musonius.

Nicetas.
Nicolaus Biesius.

Olimpius.
Onosander.
Origenes.
Orpheus.
Ouidius.

Papinianus.
Paulus Aemilius.
Paulus Diaconus.
Paulus Manutius.
Pausanias.
Pericles.
Petrus Crinitus.
Philo
Philostratus.
Pithagoras.
Platina.
Plato.
Plautus.
Plinius,
Plutarchus.
Polybius.
Poliænus.
Pomponius.
Pontanus.
Princeps Poetarum.
Proclus.
Procopius.
Proœmium Legis Martiani.

Quintilianus.

Quin-

Quintus Curtius.

Rutilius.

Salomonius.
Salustius.
Sannazarius.
Seneca.
Seneca Cordubensis.
Sepulueda.
Serinus.
Seuerus Cæcina.
Sextus Aurelius Victor.
Silius Italicus.
Simplicius.
Senesius.
Socrates.
Solon.
Sopater.
Sophocles.
Spartianus.
Statius
Stephanus.
Stobæus.
Strabo.
Suetonius Tranquillus.

Terentius.
Theodorus Anagnostes.
Theodosius.
Theophilactus.
Theophilus.
Thomas Caietanus.
Thomas morus.
Titus Liuius.
Traianus.
Trebellius.
Thucydides.

Valerius Maximus
Valerius Messallinus.
Vegetius.
Velleius Paterculus.
Venuleius.
Victorius.
Virgilius.
Vituvrius.
Vlpianus.
Vulcatius Gallicanus.
Vulgaris Versiculus.

Xenophon.
Xÿphilinus.

Zæleucus.
Zonaras.

IACOBI SIMANCAE EPISCOPI PACENSIS, DE REPVBLICA LIBRI NOVEM.

Sapientium & prudentium sententijs, auctoritati, & exemplis plurimum esse tribuendum.

ECCLESIASTICI, Cap. 39.

1 SAPIENTIAM omnium antiquorum exquiret sapiens. Narrationem virorum nominatorum conseruabit, idest doctrinam sapientium memoriæ commendabit.

Xenophon libro 1. de factis, & dictis Socratis.

2 Thesauros sapientium priscorum, quos illi literis mandantes nobis reliquerunt vnà cum necessariis meis reuoluens, si quid reperiamus boni, elicimus: magnumque lucrum arbitramur, & cætera.

Isocrates ad Nicoclem.

3 Manifestum illud est, libros, quibus præcepta continentur, aut consilia, siue versu, siue soluta oratione scripta sint, humanæ vitæ vtilissimos esse, ab omnibus censeri. Cuius rei argumentum est Hesiodi, Theognidis, & Phocillidis poesis: hos enim fatentur homines, optimos consiliarios humano generi extitisse.

Aeschines contra Ctesiphontem.

4 Propterea cum pueri sumus poetarum sententias ediscimus, ut cum ad uirilem ætatem peruenerimus illis utamur.

Isocrates ad Demonicum.

5 Decet igitur in hæc exempla intuentes, uirtutis & honestatis fla-

grare desiderio: nec ea seruare dumtaxat, quæ nos diximus, sed & poetarum optimæ sententiæ discendæ & quæ alii viri sapientes vtiliter præcipere, legenda sunt. Nam vt opes videmus, omnibus quidem flosculis insidere, de singulis autem vtilia capere: sic eruditionis comparandæ studiosos, nihil inexploratum relinquere, sed pro futura, quæ sunt vndique colligere decet.

Aristoteles libro 1. Ethi cap. 3.

6 Viri eruditi est, eatenus exactam in vno quoque genere explicationem requirere, quatenus pati rei ipsius natura potest. Nam & mathematicum suasioribus vtentem approbare, & ab oratore (addo etiá & à politico) demonstrationes exigere, simile vitium esse videtur.

Idem lib. 6. cap. 11.

7 Peritorum hominum, & seniorum seu prudentum sententiis, & opinionibus, absque demonstratione, non minus quam demonstrationibus attendere, ac fidem adhibere oportet. Nam quoniam vsu & exercitatione quasi aspectum quendam sunt adepti, facilè rerum causas, & principia cernunt.

Cicero lib. 1. Tusculanarum quæstionum.

8 Vt enim rationem nullam Plato afferat (vide quid homini tribuam) ipsa auctoritate me frangeret.

Idem in Paradoxis.

9 Hæc videri possunt obscuriora cum sine appositione exemplorum lentius disputantur: vita atque factis illustranda sunt summorum virorum hæc, quæ verbis, subtilius quàm satis est, disputari videntur.

Idem in Verrem actione 5.

10 Exempla ex vetere memoria, & monimentis, ac literis plena dignitatis, plena antiquitatis: hæc plurimum solent, & auctoritatis habere ad probandum, & iucunditatis ad audiendum.

Suetonius in Octauio Augusto.

11 In euoluendis vtriusque linguæ auctoribus nihil æque sectabatur, quàm præcepta, & exempla publicè vel priuatim salubria: eaque ad verbum excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercitum, prouinciarumque rectores, aut ad vrbis magistratus plerunque mittebat, prout quique monitione indigerent: etiam libros totos & Senatui recitauit, & populo notos per edictum sæpe fecit, vt orationes Quinti Metelli, de prole augenda, & Rutilii, de modo ædificiorum, quo magis persuaderet, utranque rem non à se primò animaduersam, sed antiquis iam tunc curæ fuisse.

Ariſtoteles lib.2. artis Rhetoricæ cap.27.

12 Ad conſultationem res geſtæ ualde vtiles ſunt. nam vt plurimum futura præteritis ſimilia ſunt. exemplis igitur, ſi non habeas enthymema, quaſi demonſtrationibus vtendum: ſi vero habeas, quaſi teſtimoniis.

Lucretius. lib. 3.

13 Floriferis, ut apes in ſaltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta.

Lucius Afranius, cum diceretur.

14 Permulta ſumpſiſſe à Menandro, ita ſuis obtrectatoribus reſpōdit.
Fateor, ſumpſi non à Menandro modo
Sed ut quiſque habuit, quod conueniret mihi.
Quod me non poſſe melius facere credidi.

COLLECTANEORVM

DE REPVBLICA LIB. I.

De domo & vico. *Cap. I.*

Geneſis cap.1.

1 CREAVIT Deus maſculum, & fœminam, benedixitque illis, & ait: creſcite, & multiplicamini, & replete terram.

Et capite ſecundo.

2 Relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.

Ex Ariſtotele lib.1. Politicorum cap.1.

3 Marem, & fœminam, quorum alter alterius indiget ſocietate, copulari neceſſe eſt procreandi cauſa, idque non conſilio, ſed natura: quemadmodum in cæteris animantibus, quibus natura inſitus eſt appetitus alterum ſui ſimile relinquendi. Societas igitur naturalis in conſuetudinem quotidianam conſtituta, domus eſt: perfecta autem domus ex liberis, ſeruiſque conſtat, ſcilicet, ex marito & vxore, patre & filiis domino & ſeruis.

Vlpianus lib.1. inſtitutionum.

4 Ius naturale eſt, quod natura omnia animalia docuit. Hinc de-

ſcendit maris, atque fœminæ coniunctio, quam nos matrimonium appellamus: hinc liberorum procreatio: hinc educatio.

Modestinus lib. 1. Regularum.

5 Nuptiæ ſunt coniunctio maris, & fœminæ conſortium omnis vitæ: diuini & humani iuris communicatio.

Lex Gordiani in C. Iuſtiniani.

6 Vxor ſocia rei humanæ, atque diuinæ domus ſuſcipitur.

Ex Ariſtotele in eodem cap. 1.

7 Prima ſocietas vſus non quotidiani gratia, ex pluribus domibus conſtituta, vicus eſt. Vicus autem maxime ſecundum naturam colonia eſſe videtur ex domo deducta, quos quidem collectaneos vocant, filiosque natosque natorum.

8 Colonia propriè intelligitur, vt noſter enarrator ibidem ait, cùm ex aliqua ciuitate, nimiaq; multitudine pars deducitur ad alteram vrbem ſiue oppidum incolendum, cuius ſimile eſt, cùm ex vna domo redundante altera prodit, & item plures, quæ vicum efficiunt.

Cicero lib. 1. Officiorum.

9 Cùm vna domo iam capi non poſſent, in alias domos tanquam in colonias exeunt.

De Vrbe. Cap. 2.

Cicero lib. 1. de Republica.

1 TEctorum coniunctionem locis, manuque ſeptam, oppidum vel vrbem appellarunt, de lubris diſtinctam, ſpatiiſque communibus.

Plato in Protagora.

2 Homines ab initio ſparſim vagabantur, habitabantque, Nam vrbes nondum conſtruxerant. Ergo à feris cùm imbecilliores eſſent paſsim laniabantur, ciuilis enim peritię, cuius pars quædam eſt res militaris, expertes erant: artium autem facultas ad uitam comparandam, ſufficiens erat: ad pugnam verò contra beſtias truculentas, minimè. Vt igitur ſe aduerſus eam peſtem munirent, ſtructis vrbibus congregati ſunt.

Vitruuius lib. 2. cap. 1.

3 Homines veteri more, vt feræ, in ſyluis & ſpeluncis & nemoribus naſcebantur, ciboque agreſti veſcendo, vitam exigebant. Interea quodam in loco à tempeſtatibus, & ventis denſæ crebritatis arbores

bores agitatę, & inter se terentes ramos, ignem excitauerunt; ex eo flamma vehementi perterriti, qui circa eum locum fuerunt, sunt fugati. Postea re quieta proprius accedentes cum animaduertissent, commoditatem esse magnam corporibus, ad ignis teporem ligna adiicientes, & eum conseruantes, alios adducebant, & nutu monstrantes, ostendebant, quas haberent ex eo vtilitates: in eo hominum congressu, cum profundabantur aliter è spiritu voces, quotidiana consuetudine uocabula, ut obtigerant, constituerunt. deinde significando res sæpius in usu ex euentu, fari fortuito cæperunt, & ita sermones inter se procreauerunt. Ergo cùm propter ignis inuentionem conuentus initio apud homines, & concilium, & conuictus esset natus, & in nnum locum plures conuenirent &c.

Lactantius lib. 6. diuinarum institutionum cap. 10.

4 Vrbis condendæ originem, atque causam non vnam intulerunt: sed alii, eos homines, qui sint ex terra primitus nati, cum per siluas, & campos erraticam agerent vitam, nec ullo inter se sermonis, aut iuris vinculo cohærerent, sed frondes, & herbas pro cubilibus, speluncas & antra domibus haberent: bestiis, & fortioribus animalibus prædę fuisse commemorant: tum eos, qui aut laniati effugerant, aut laniari proximos viderant, admonitos periculi sui, ad alios homines decurrisse, pręsidium implorasse: & primo nutibus voluntatem suam significasse, deinde sermonis initia tentasse, ac singulis quibusque rebus nomina imponendo, paulatim loquendi perfecisse rationem. Cùm autem nec multitudinem ipsam viderent contra bestias esse tutam oppida etiam cœpisse munire, vel vt quietem noctis tutam sibi facerent, vel vt incursiones, atque impetus bestiarum, non pugnando, sed obiectis aggeribus arcerent. O ingenia hominibus indigna, quæ has ineptias protulerunt; miseros, atq; miserabiles, qui stultitiam suam literis, memoriæque mandarunt: qui cùm viderent, mutis quoque animantibus ingenitam esse rationem, vel conueniendi, vel inuicem appetendi, vel periculi fugiendi, vel mali cauendi, vel cubicula sibi & latibula parandi, homines autem ipsos existimauerint non nisi exemplis admoneri. ac discere potuisse, quid metuere sibi, quid cauere, quid facere deberent, aut nunquam conuenturos inter se fuisse, nec loquendi rationem reperturos, nisi eos bestiæ comedissent.

Horatius in arte.

5 Syluestres homines sacer, interpresque Deorum
Cædibus, & victu fædo deterruit Orpheus.

Dictus

lix esse respublica, quantumuis ciues habeat bene fortunatos.

Beatus Thomas lib. 1. de regimine principum. cap. 13.

5 Conditor ciuitatis primum quidem congruum locum eligere debet, qui salubritate habitatores conseruet, vbertate ad victum sufficiat, amenitate delectet, munitione ab hostibus tutos reddeat, ac tantò locus erit conuenientior, quantò plura eorum habuerit. Deinde locum electum distringat, disponatque ad vsum, & commoditatem eorum, quæ perfectio ciuitatis requirit, ut scilicet assignetur locus sacris & iuri reddendo, & artificibus singulis.

Idem diuus lib. 2. cap. 1.

6 Ad condendam vrbem locus temperatus est eligendus: nam ex temperie proueniunt incolumitas corporum, & longitudo vitæ, animorum constantia, fortitudo, & prudentia, demum regio temperata plurimum valet ad vitam politicam transigendam.

Idem Sanctus eodem libro. cap. 2.

7 Salubritas quoque aeris requirenda est, vita enim ciuium per salubritatem aeris seruatur illæsa, aerem enim semper aspirando attrahimus usque ad uitalia ipsa, vnde fit, ut aeris salubritas ad corporum incolumitatem plurimum conferat. Saluberrimus autem locus erit excelsus, non nebulosus, nec pruinosus: regionesque cœli spectans, neque nimium calidas, neque frigidas, neque uicinas paludibus. loci vero sublimitas ad aeris salubritatem conferre solet, quia ventis patet, quibus redditur aer purus, & subtilis &c.

Idem paulò post.

8 Loci salubritas ex animalibus cognosci potest. Nam si uiscera eorum inueniuntur beneuolentia: homines quoq; ibidem salubriter degere poterunt, contra uerò si animalium reperiantur morbida membra. est & aliud signum, si hominum ibi commorantium facies bene coloratę appareant: robusta corpora, & bene disposita membra, si pueri multi, & uiuaces: si senes multi reperiantur. è contrario si facies hominum deformes & mali coloris appareant corpora debilia membra exinanita: si pauci & morbidi pueri & pauciores senes: dubitari non poterit, locum esse mortiferum.

De Muris. Cap. 4.

Plato lib. 6. de legibus.

1 MVros in solo iacere facilè patior: Probe enim poeticum illud laudatur, quo æneos & ferreos magis muros, quàm terreos condere ad

dere ad

dere admonemur. Nos verò muros circunducimus: quod primum ad sanitatem ciuibus nihil confert, deinde animos ciuium emolire, & eneruare consueuit: efficiunt enim, vt facilè intra eos se recipientes, hostes minimè fugent, putentque se non diurna, nocturnaque custodia vigilantes, sed murorum septo, & vallo dormientes saluos fore: quasi ad desidiam nati sint, ignorantes certè quietem à laboribus originem trahere, atque è turpi ocio, & negligentia nasci labores solere.

Aristoteles lib. 7. Polit. cap. 2.

2 De muris autem, qui Vrbes laudi & virtutis opinioni studentes, cinctas eis esse oportere negant; hi nimis ruditer & prisca simplicitate præcipiunt: præsertim cùm earum ciuitatum, quæ illo modo se se iactant, & ostentant errorem rebus ipsis conuictum esse videant. Præterea licet aduersus similes, nec longè numero superiores velle sese murorum præsidio tueri, turpe sit, tamen quoniam accidit, fierique potest, vt qui bellum inferunt, tanto superiores sint, vt humana & paucorum virtute, impetus eorum sustineri nequeat: idcircò si saluti consulendum est, & iniuriæ, contumeliæque vitandæ, murorum præsidium tutissimum, & bellicis rationibus conuenientissimum esse putari debet, præsertim hoc tempore, tormentis, & machinis solerti ratione ad obsidendas, oppugnandasque vrbes inuentis, &c. Et paulò post, hoc cùm ita sit non solum muri circunducendi sunt, sed danda etiam opera, vt tum ad Vrbis ornatum, tum ad bellicos nuper excogitatos vsus sint, accommodati, eos autem in propugnacula, & turres locis opportunis dispositas, diuisos esse oportet.

Theophilus lib. 1. Institutionum, tit. 2.

3 Ideo muros sanctos diximus, quod capitalis aduersus eos pœna constituta sit, qui aliquid in muros deliquerint. dicuntur & inde sancti, quod sancire firmare significet; quando igitur muri firme nos tuentur, & firmis munitionibus tutos faciunt, ideò sancti appellantur. Possumus autem & ex fabulis veterum aliam huius appellationis causam afferre; quondam enim deos perhibent inter homines versatos esse, qui & eos à malis vndique immunes conseruarent, procedente deinde tempore factum esse, ut pertesi hominum, eos deseruerint. Igitur homines deorum auxilio destituti, ad imitationem, similitudinemque custodiæ, quam ab illis habuerant, mœnia excogitarunt: quando id ergo sanctum est, quod magno in pretio est, ideo muros, portasque vt in locum eorum, quæ vtique magno habenda erant, inuenta sancta, dixerunt.

Cicero lib. 1. de Oratore.

4 Nemo est qui nesciat, initio genus humanum in montibus, ac syluis dissipatum, prudentium consilijs compulsum, & disertorum oratione delinitum se oppidis, mœnibusque sepsisse.

Lucretius libro 5.

5 Condere cœperunt vrbes, arcemque locare
Presidium Reges ipsi sibi, perfugiuntq;.

Biesius lib. 3. de Repub.

6 Quoniam verò non est satis, quod intus Respublica sibi sufficiat, nisi quoque sit ad externas iniurias arcendas parata: hic præcipua spes in bonis militibus est. quia tamen improuisi quidam insultus sæpe fieri solent, aduersus eos quoque conuenit esse munitam, vel arte, vel natura ciuitatem: munitę sunt, quæ mœnibus egregiè septæ sunt, quæ in editis, & præruptis locis sitæ: modo circum ampla sit planicies, sic vt à vicinis collibus lędi non possint. Munitæ sunt etiam in plano, præsertim humido, non enim facilè machinis, aut cuniculis tentantur.

De ædificijs publicis. Cap. 5.

Plato lib. 6. de legibus.

1 TEmpla circa forum struantur. Iuxta hæc Magistratuum, Iudicumque palatia, in quibus quasi sacratissimis iustam & accipient, & ferent sententiam: partim quidem tanquam de rebus sacris iudicaturi: partim verò tanquam iudicantium deorum ibi sint delubra. Ibi etiam iudiciaria domicilia, in quibus de homicidijs, cæterisque capitalibus iniurijs iudicatur.

Aristoteles lib. 7. Polit. cap. 12.

2 Templa dijs immortalibus dicata, & principales Magistratuum domos, locum opportunũ, & eundem habere debent. Et paulò post. Sed cum ciuitatis multitudo in Sacerdotes & Magistratus diuidatur, locum conueniendi Sacerdotibus iuxtà sacras ędes constitutum esse decet. Magistratibus autem, qui contractuum curam habent, quiq; causarum scripturis, cæterisque similibus præsunt, locus circa forum, & publicum aliquem conuentum debet esse constitutus.

Pausanias libro 9.

3 In eo sanè Tanagręi pręcipuam quandam prę cunctis Græcis religionis rationem mihi habuisse videntur, quod seorsum à prophanis

ędibus

ędibus deorum templa ędificanda curarunt, in area ſcilicet purą, & ab hominum negociationibus ſeiuncta.

Idem libro 10.

4 Acheronea ſtadium XX. via panopęum ducit, vrbs ea eſt Phocenſium: ſi modo vrbem eam appellare par fuerit, in qua ciues non prętorium, non gymnaſium, non theatrum, non forum vllum habent; non denique vllum perennis aquæ conceptaculum: concauas habitant caſas, qualia ſunt montana tuguria inter conuallium anfractus, ſuis tamen limitibus à finitimis diuiduntur.

Vitruuius lib. quinto cap. 2.

5 Aerarium, carcer, curia, foro ſunt coniungenda, ſed ita vti magnitudo ſymmetriæ eorum foro reſpondeat: maximè quidem curia in primis eſt facienda ad dignitatem municipij, ſiue ciuitatis.

Bieſius lib. 3. de rep.

6 Templa rebus diuinis conſecrata ſunt, in quæ nos à tumultibus reciperemus, quo poſſemus commodius de religione negotijsque ſalutis noſtræ cum Deo tractare. Eſt autem diligenter obſeruandum, vt nihil indecens ſit vnquam in templis ac non vehementer religioſum. Res ſacræ nihil admittunt, niſi quod omninò ſerium ſit, atq; ſeuerum. Ludicra verò omnia quæ ſuapte natura ſtulta ſunt, & inepta, ſi propter ſtolidam noſtri partem ad contentioris animi relaxationem interdum vtilia ſunt, vel in foro, vel priuatim in ædibus; non autem in templis exerceantur. Certè legimus ſapientiſſimos omnes, præcipuè tamen Chriſtianos ab huiuſmodi ineptijs plurimum abhorruiſſe.

Concilium Tridentinum Seßione 22.

7 Ab Eccleſijs muſicas eas, vbi ſiue organo, ſiue cantu laſciuũ, aut impurum aliquid miſcetur. Item ſeculares omnes actiones, vana, atque adeò prophana colloquia, deambulationes, ſtrepitus, clamores, ordinarij Epiſcopi arceant, vt domus Dei verè domus orationis eſſe videatur, ac dici poſſit.

De ædificijs priuatis. Cap. 6.

Charondas apud Stobeum ſermone de legibus

1 QVisquis Templa, & prætoria priuatorum ædificiorum ſumptibus excellit, nequaquam laude dignus, ſed infamis habeatur; nihil enim priuatum eſſe debet egregium, & magnificum,

magis quam publica.

Demosthenes Olinthiaca 3.

2 In ipsa vrbe spectate quales,& publicis & priuatis in rebus maiores nostri se præbuerunt, publicè enim ædificia & ornamenta talia, & tanta instruxere nobis templorum, & quæ his continentur donariorum, vt nihil addi posit à posteris ad illorum excellentiam, priuatim autem adeo modesti fuerunt, & tanta cura institutum reipublicæ obseruarunt, ut si quis vestrum Aristidis & Milciadis & illius ætatis illustrium virorum domos vidit, cuiusmodi sint: vicini ædibus nihilo illa splendidiores videat, nec enim augendæ rei familiaris gratia remp. gerebant, sed quique sibi rem communem augendam atque ornandam putabant.

Cicero lib. 1. officiorum.

3 Ornanda est dignitas domo, non ex domo, dignitas tota quærenda, nec domo dominus, sed domino domus honestanda est. Ampla domus dedecori domino sæpe fit. Cauendum est etiam, ne extra modum sumptu, & magnificentia prodeas: quo in genere multum mali etiam in exemplo est. Studiosè enim plerique præsertim in hac parte, facta principum imitantur.

Vitruuius lib.6. cap. 1.

4 Priuata ædificia ita erunt recte disposita si primo animaduersum fuerit, quibus regionibus constituantur. nanque aliter Agypto, aliter Hispania, non eodem modo ponto, dissimiliter Romæ. Item cæteris terrarum & regionum proprietatibus oportere videntur constitui genera ædificiorum. sub Septentrione ædificia testudinata & maximè conclusa, & non patentia, sed conuersa ad calidas partes oportere fieri uidentur. Contra autem sub impetu solis meridianis regionibus quod præmuntur à calore, Potentiora conuersaque ad Septentrionem, & Aquilonem sunt facienda: ita quod vltro natura lædit, arte erit emendandum.

Franciscus Patritius lib. 8. de institutione Reip.

5 Secundum vias publicas in vrbe priuatæ ædes longo ordine ad pares si fieri potest, dimensiones constituendæ sunt, vt speciem vrbis ornent, nec quippiam exporrectum habeant, quod viis publicis impedimenta esse posit.

Biesius lib. 3. de Rep.

6 Non satis est nunc ædes struere tam amplas quarum maior pars nulli seruiat, nisi etiam marmoreæ sint, & artificio longo variegatæ: nisi omnia fermè laquearia sint laboriosissime deaurata.

De

De Ciuitate. Cap. 7.

Aristoteles lib.3. Polit.cap.1.

1 QVi de republica, quæ & qualis sit commentatur, huius fere prima consideratio est, de ciuitate, vt quid tandem ciuitas sit intelligatur. Nam uiri ciuilis, legumque latoris munus totum videmus in ciuitate uersari.

Solon apud Lucianum in Anacharsi.

2 Nos ciuitatem non ædificia illa esse existimamus cuiusmodi sunt muri, delubra, & alia: sed hæc tanquam corpus quoddam firmum esse, atque immobile ad receptum, & securitatem hominum vrbem incolentium. Omnem uero uim, atque auctoritatem in ciuibus sitam esse arbitramur. Hos enim esse, qui cuncta implent, singula ordinant, omnia perficiunt, atque custodiunt, quali in nobis singulis gubernandis officio anima fungitur. hoc ergo intelligentes sanè sedulam curam habemus ciuitatis corpus non negligendi, exornantes illud, vt quàm maximè niteat, cùm intus visendis ædificiis adornatum, tùm externè munitis & firmissimis propugnaculis circum septum. Cum primis vero omnem curam impendimus, vt ciues & mente boni, & corpore efficiantur validi. Tales enim ipsi sibi prodesse in pace possunt, vnà Rempublicam administrantes, necnon in bello ciuitatis libertatem atque salutem seruare atque propugnare.

Salomonius lib.3.de Principatu.

3 Vt nemo negocialem societatem init ipsiusmet societatis causa, sed ut ex ipsa communi negociatione priuatim quærat, & affluenter necessitatibus subueniat, sic mortales à natura nudi, omniumque rerum inopes, ac per se singuli ad paranda necessaria minimè idonei, nisi mutuò sibi opitulentur: ad superandas necessitatum angustias ab initio conuenerunt, indigentia (inquit Plato) ciuitatum origo fuit prima.

Plato lib.2. de Rep.

4 Vtique ciuitas fit, ut existimo quandoquidem nullus nostrum ex se ipso sufficiens est, sed multorum indiget, an uerò tu putas aliud extitisse ciuitatibus constituendis initium? nullum aliud. sic itaque alius alium, aliumque sibi, & ad vsum alium adiungentes, cùm multis indigeamus, multos in habitationem vnam communicatores, adiutoresque congregauimus: quem cætum ciuitatem nos appellamus.

Ari

Aristotiles lib. 8. Ethi. cap. 9.

5 Ciuilis societas vtilitatis gratia videtur, & à principio constitisse, & perseuerare; id enim, & legumlatores coniectant, & ius esse inquiunt, quod communiter conducit.

Amicitia exulans Cyri Theodori.

Homines sociantur artibus per me suis;
Nam quærit ecce fullo calcearium.
Equitum magistro gratus est fręni faber.
Agrum colenti mechanicus coniungitur,
Breuiter habeto, quęlibet ars cuilibet,
Piscator omnis indiget enim rustico,
Eget piscatore rura qui colit.
Illi panes dans, ipse pisces accipit,
Sic omnis opifex quęrit alterius opem.
Hic denique modus ciuitates promouet.

Aristoteles libro 1. Polit. cap. 2.

7 Complurium vicorum perfecta consociatio, ciuitas est.

Idem lib. 3. cap. 1.

8 Ciuitas est ciuium multitudo, cui copia suppetit earum rerum, quæ pertinent ad vitam degendam.

Idem lib. 7. cap. 8.

9 Est autem ciuitas similium hominum communio quædam, optimè, quoad eius fieri potest, viuendi causa conflata.

Cicero in somno Scipionis.

10 Nihil est illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit (quod quidem in terris fiat) acceptius, quam concilia, cœtusque hominum iure societati, quæ ciuitates appellantur.

Iterum de Ciuitate. Cap. 8.

1 Inter ciuitatem, & vrbem hoc interest. Ciuitas dicuntur incolæ, vrbs autem amplectitur ipsa ædificia. Itaque ciuitas incolit vrbem, sed nonnunquam altera pro altera accipitur. Vt Genesis 4. Cain ędificauit ciuitatem, vocauitque nomen eius Henoch.

Et Poetarum princeps inquit.

Inuadunt vrbem somno, vinoque sepultam.

Arist. lib. 1. Polit. cap. 2.

2 Cum domus, & vici consociationes per naturam ineant, efficitur, vt ciuitas

vt ciuitas omnis natura consistat. Hæc enim est illarum finis; natura verò finis est: natura enim cuiusque rei, in fine magis cernitur.

Idem paulò post.

3 Homo natura est animal ciuile, idest propensus, vt viuat cum multis: estque omni oue, omnique animante gregali ciuilius. Quod hinc intelligi potest, quoniam natura, quæ nihil facit frustra, soli ex animantibus homini sermonem tribuit, ad vtile & inutile, iustum & iniustum declarandum: quarum rerum communio domum, ciuitatemque facit.

Idem paulò procul.

4 Omnes igitur homines in hanc societatem natura sunt propensi: quam qui primus constituit, is autor extitit maximorum bonorum. Vt enim homo perfectionem nactus animantium est optimus: sic cùm à lege, iustitiaque discessit, omnium pessimus habetur: importunissima est enim armata iniustitia.

Cicero lib. 2. Officiorum.

5 Hanc ob causam maximè, vt sua tuerentur, respublicæ, ciuitatesque constitutæ sunt. Nam etsi duce natura congregabantur homines, tamen spe custodiæ rerum suarum, vrbium presidia querebant.

Biesius lib. 1. de repub.

6 Populus dicitur hominum cœtus iuris communicatione sociatus in quo singuli communem fœlicitatem sibi proponunt. Cùm enim multis rebus homines egerent, quas seorsum quisque sibi comparare non posset: in vnum locum multi conuenerunt, vt sibi mutuum vitę subsidium ferrent, & etiam imminentes iniurias communibus viribus propulsarent.

Diuus Thomas lib. 1. de regimine Principum. Cap. 1.

7 Naturale est homini, vt sit animal sociale & politicum in multitudine uiuens, magis etiam, quàm alia omnia animalia: quod quidem naturalis necessitas declarat. aliis enim animalibus natura ipsa præparauit cibum, tegumenta, defensionem: homini uerò nihil eorum natura præparauit, sed omnium loco dedit ei rationem, qua ipse sibi pararet hæc omnia, sed ad ea tamen unus homo non sufficit. Est igitur homini naturale, ut in societate multorum uiuat.

Idem diuus lib. 4. Cap. 2. & 3.

8 Necessitatem constituendæ ciuitatis fecit humana indigentia, uictus, tegumentorum, defensionis, curationis, adiutorij & plurium commoditatum, quæ ex communi cohabitatione proueniunt, nec solum ex parte corporis, sed etiam ex parte animæ necessaria est ciuitatis

tatis congregatio. Nam uirtutes morales, quæ ad alterum ordinantur, requirunt multitudinem hominum, ex quibus constituitur ciuitas. Est igitur ciuitas hominibus necessaria, & secundum naturam, ut ibidem luculenter beatus Thomas docet.

De ciuitatis probitate. Cap. 9.

Aristoteles lib. 3. Polit cap. 6.

1 NOn modo uiuendi gratia in ciuilẽ societatem cõuenerunt, sed magis, ut recte uiuerẽt. Proinde ciuitas, quæ uere non nominetenus appellatur. Hæc de uirtute in primis debet esse solicita. Ciuitas enim est recte uiuendi communio, domibus, atque generibus perfectæ, & copiosæ uitæ gratia constituta. Cuius finis est, recte, beateque uiuere: nec enim ut simul homines uiuant, sed ut honestis actionibus fungantur, Ciuitas est constituta. Itaq; quo plus quique in hanc societatem conferunt, hoc sunt ciuitatis magis participes, quàm cæteri: quamuis genere, uel diuitijs illi superiores sint. Nam uirtute ciuili ab his superantur.
2 Hominum cœtus sine utilitatum communicatione sociari non possunt. Sed in primis oportet, eas utiles ad iustitiam non secus, atque ad Lydium lapidem probari; nihil enim est utile, quod idem non sit iustum. Nam sola iustitia facit, ut iustæ utilitati in republica sit locus, sine qua omnes utilitates turpes sunt, & iniquę: quando una iustitia uiuersæ reipublicæ basis est, & fundamentum.

Polybius lib. 6.

3 Ego cuiusuis reipublicæ duo arbitror esse principia: propter quæ tam potentiam, quàm statum illius aut optabilem, aut detestabilem fieri cõtingat. Hæc autem sunt, mores, ac leges. optabilis ac selectus reipublicæ status est, quo, & priuata mortalium uita sancta, & integra, & publici ciuitatum mores placidi, ac iusti redduntur. Detestabilis uerò ac fugiendus, quo contrarium efficitur.

Plautus in Persa.

Quid id quod uidisti, ut munitum muro tibi uisum est oppidum?
Si incolæ bene morati, pulchrè munitum arbitror.
Perfidia, & peculatus ex urbe, & auaritia, si exulant.
Quarta inuidia: quinta ambitio: sexta obtrectatio
Septimum periurium: euge, octaua, indulgentia.
Nona iniuria: decima, quod pessimum adgressu scelus.
Hæc nisi inde aberunt, centuplex murus rebus seruandis parũ est.

Augu-

Augustinus lib. 1. de ciuitate Dei.

5 Discebat Scipio: non censeo fœlicem rempublicam stantibus mœnibus, & ruentibus moribus.

De partibus ciuitatis. Cap. 10.

Plato. 2. de rep.

1 CIuitatem facit indigentia nostra: prima uerò & maxima indigentia, præparatio uictus, ut & simus & uiuamus, habitationis, secunda: tertia, uestitus, & huiusmodi. opus est igitur agricolis, mercatoribus, artificibus, militibus, aliisq; multis.

Aristoteles 7. Polit. cap. 8.

2 Ciuitatis partes, sine quibus ciuitas non consistit, hæc sunt. Primum alimentum, quod agricolæ, pastoresq. afferunt. Deinde artes, & instrumenta artificum. Vita enim multis instrumentis eget. Tertio loco arma desiderantur. Præterea pecuniarum copia quædã ad usus & ciuiles & militares desideratur. Quinta est, sed cunctis præferenda, rerum diuinarum procuratio, quod sacerdotium nominatur. Sextum, iudicium de commodis & iustis inter ipsos, quæ res est omniũ maximè necessaria. Non igitur ciuitas sine his constare potest, a quibus hæc opera præstantur, hoc est sine agricolis, pastoribusq;, opificibus, militibus, sacerdotibus, atque iudicibus.

Sapiens Ecclesiastici. 38.

3 De agricolis, fabris, architectis, & figulis loquens, inquit, unusquisque in arte sua sapiens est: & sine his omnibus non ædificabitur ciuitas.

Plutarchus in Politicis.

4 Ciuitatibus autem illa sunt bona optanda maximè, pax, libertas, feracitas, cùm agrorum, tum uerò hominum, postremò concordia.

De ciue. Cap. 11.

Aristoteles. lib 3 Polit. cap. 1.

1 CVm ciuitas sit ciuiũ multitudo, oportet haud dubie, ut primũ omniũ de ciue disseramus, qui cùm alius sit in alia Reipub. forma, tamen ciues in uniuersum iudicandi, & deliberandi facultate cẽsentur. Item cui deliberandi, & iudicandi in quaque ciuitate facultas

cultas adest, hunc ciuem eius esse difinimus & ciuitatem talium hominum multitudinem, cui copia suppetit earum rerum, quæ pertinent ad uitam degendam. Ciues igitur nō sunt, quibus magistratus, & officia publica ciuitatis non communicantur.

Hippodamus apud stobeum, sermone de rep.

2 Ciuem qui totius reipublicæ pars est, non nihil ex ea honoris, aut premii accipere decet, sed minimè indulgendum est uulgo, quippe quod audax in agendo, atque præceps existat.

Cicero in Vatinium.

3 Ciuis est, qui patriam suam diligit, ac bonos omnes, saluos, incolumesq. desiderat.

Vlpianus, ad Municipales.

4 Propriè quidem municipes appellantur, muneris participes, recepti in ciuitatem, ut munera nobiscum facerent. sed nunc abusiuè municipes dicimus suos cuiuscunque ciuitatis ciues.

De uirtute ciuis. Cap. 12.

Plato lib. 7. de legibus.

1 NOn est præstantis uirtute ciuis perfecta laus, qua dicitur, eum bonū esse ciuē, qui legibus quàm optimè ministrauit, & quā maximè paruit: sed perfectior illa est, cum esse talem, qui legumlatoris, leges ferentis, & laudantis, uituperantisq. scriptis omnino per totam uitam paruit.

Ex Aristotele. lib. 3. Polit. cap. 3.

2 Non est eadem probi ciuis & boni uiri uirtus, ciuis enim uirtus ad rempublicam accommodatur: uiri autem boni uirtus latius patet. Perspicuum est enim probum ciuem esse posse quemquam, qui nō sit uirtutem consecutus, qua uir bonus censeri solet. Bonus igitur ciuis scire, ac posse debet, tum imperata facere, tum etiam imperare, uirtusq. ciuis est, imperium liberorum nosse in utranque partem, id est, parere scire, ac imperare. Ciuile autem imperiū definitur, quod parendo discitur ab eo, qui debet imperare, ac rectè quidē fieri posse negant, ut bene quis imperet, qui non fuerit imperio subiectus.

Idem Aristoteles lib. 4. Polit. cap. 7.

3 In sola optimatum republica idem est, uir bonus, & bonus ciuis. Nam qui in aliis rebus publicis boni nominantur, hi relati ad suam rempublicam tali nomine censentur.

Xenophon

Xenophon de rep. Lacedemoniorum.

4 In alijs urbibus potentiores neq; uolunt uideri quidem magistratus ipsos pertimescere, quin illiberale id esse ducunt: principes uerò Spartæ magistratibus parent, & humiles esse, currendoq; potius, quàm incedendo cùm uocentur obedire, gloriosum censent: facilè futurum existimantes, ut & alij sequantur. siquidem ipsi uehementer obtemperando principes fuerint. Consentaneum uerò est, hos etiam ipsos Ephorum potestatem constituisse, quoniam intelligerent obedire, maximum esse bonum, tum in republica tum & militiæ & domi.

Idem de laudibus Agesilai.

5 Vbi homines deos venerentur bellicas res exerceant, principibus obtemperent, qui non hic conuenit affatim omnia bene sperare.

Plutarchus in Politicis.

6 Theopompus Lacedemoniorum rex, affirmati cuidam, propterea Spartam saluam & incolumem esse, quod regibus vteretur imperandi gnaris. Immo inquit, & ciuibus & populo regibus obsequente; quanquam re vera ex altero alterum fit, atque vtrunq; immutatim se continet.

Et paulò post.

In gubernanda republica, magistratum idcirco à diuite quopiã, & potente contemni, & parui fieri quod priuatis non valet opibus, etiam si rerum angustia, & difficultate laborare videatur, indignum certè, & vehementer absurdum est.

Idem de antiquis Lacedæmoniorum institutis.

7 Hæc vero illis disciplina erat: bene magistratibus parere, laborẽ tolerare, ac pugnando, vel vincere, vel mori.

Aristides oratione in Romam.

8 Barbari violentum exercebant imperium, & vicissim alios odio habentes, alijs erant odiosi. hæc autem inde fiebant, quoniam nec illi imperare, nec hi parere nouerant. nec enim potest quisquam rectè parere, cum principes malè imperant.

Iouianus Pontanus lib. 5. de obedientia.

9 Boni ciuis prima laus est, parere rectoribus: contra nihil eo ciue tetrius, nihil perniciosius, qui superbiam, proteruitatemq; suam illis opponat. hinc seditionum semina, labesq; rerum publicarum. ex magistratuum enim contemptu, legum oritur dispicatio, quæ res ciuidem omnem trãquillitatem perturbat labefactatq; publicã libertatẽ.

De officio boni ciuis Cap. 13.

Aristotiles lib. 8. polit. Cap. 1.

1 QVisquis ciuium, se non suum, sed omnes ciuitatis esse putare debet. Estenim unusquisq; ciuitatis pars. Procuratio autē cuiusq; partis procurationem totius spectare debet lege naturæ.

Idem lib. 3. Cap. 3.

2 Quemadmodum cunctis nautis nauigationis salus proposita est: hanc enim expetit eorum quisq; eadem ratione ciuibus omnibus est communitatis salus proposita, communitas autem est resp. Quo fit ut necessariò ciuis uirtus ad rempublicam accomodetur.

Maximus Tyrius sermone. 5.

3 Ciuitas res est composita penitus ex cooperantibus ciuibus cunctis, quæ perinde ac corpus, cuius necessitas multiplex est; multiplex obsequium requirit, & nisi ab uniuersis simul partibus obsequium accipiat, salutem suam tueri minus potest.

Thucydides lib. 6. in oratione Niciæ.

4 Equidem æstimo, æque bonum ciuem esse, & illum, qui partem aliquam corporis, & qui possessionis aliquid pro ciuitate amittere non dubitat: talis enim præcipuè ciuitatis negocia per se ipsum instaurari uellet; uel sicut Valla interpretatur. Existimo bonum ciuem esse, cùm eum, qui & corpori & fortunis suis prospicit, tum eum multò magis, qui uult sua opera rempublicam prosperam esse.

Cicero lib. 1. officiorum.

5 Ciuem oportet, æquo, & pari cum ciuibus iure uiuere, neq; summissum, & abiectum, neque sese efferentem: tum in republica ea uelle, quæ tranquilla & honesta sint.

Thucydides lib. 2. in oratione Periclis.

6 Nos eum, qui nihil rationis cum republica habet, non ciuem ociosum, sed inutilem arbitramur.

Plutarchus in politicis.

7 Non decet priuatum ciuem, principum & magistratum gerentium res, & munus paulò curiosius disquirere, & scrutari, & hoc nomine administrationem alijs ritè traditam ad se conari transferre.

Simplicius in enchiridion epicteti Cap. 46.

8 Omnis urbs tunc utiliter sibi ac iuste gubernatur, ubi unusquisq; qui in ea habitat, suum opus laborans, non sit curiosus de alijs, sed

faber

Faber, & aliorum quilibet id genus, suum opus utile urbi præbeat.

Arrianus Nicomedensis lib. 2. epicteti Cap. 10.

9 Quod nã est ciuis munus? nihil habere priuatim dumtaxat utile: de re nulla consilium capere tanquam ab aliorum consortio separatum: sed perinde ac si manus, aut pes rationis esset compos, intelligeretq; naturæ suæ usum & commoditatem, nunquam secus ad motum se uel incitarent, uel aliud appeterent, quàm quod ad salutem spectaret totius, etenim totum principalius est parte, & ciuitas ciue.

Biesius lib. 4. de rep.

10 Homines priuati rerum domesticarum administratione debent esse contenti. Ego quidem in ea sententia semper fui, ut hanc priuatorum hominum de rebus publicis loquendi libertatem, putem sæpe maximarum calamitatum causam esse. Nam ut omittam reliqua mala, frequenter non tantum maleuolentiam (quæ tamen per se pessimum quippiam est) sed etiam seditionem ciuium excitat contra magistratus, & principes, qua nihil periculosius, nihil in ciuitate deterius esse potest: & pulcherrimum ordinem corrumpit, dum quod alterius superioris officium est, inferioris conditionis homines sibi temere cupiunt uendicare.

Euripides in Orest.

11 Quando quis suaui sermone, prauè sentiens ducit populum ingens id ciuitati malum.

Qui uero sana mente utilia dant consilia,
Hi quamuis non statim, post modum tamen sunt utiles reipublicæ, huc spectandum est præsidi perito.

Idem in supplicibus.

12 Decorum ciuitatibus insigne est.
Pius labor, gratiaq; fruitur perenni.
Qui ciuitatem suam honorat.

DE REPVBLICA
LIBER SECVNDVS.

Quid sit respublica Cap. I.

Aristotiles lib.3.Polit.cap.1.

1 RESPVBLICA est, ordo quidam urbem incolentium.

Idem lib 4.cap.1.

2 Respublica est ordo magistratuum in ciuitatibus.

Idem lib.3.cap.4.

3 Respublica est ordo ciuitatis, cũ aliorũ magistratuũ, tum eius maximè, cui tradita est summa rerum omnium potestas, & arbitrium est enim ubiq; ciuitatis summa potestas penes administrationem ciuilem, administratio uerò ciuilis est respublica.

Biesius lib.1.de rep.

4 Scimus rempublicam nihil aliud esse, quàm inter multos homines cõmunem quandã uitæ rationem, & ordinẽ in quo totius tanquã corporis bene compositi, singularumq; partium fœlicitas spectatur.

Isocrates in Panathenaico.

5 Dico ego quamuis reipublicæ formam, animã esse ciuitatis: cuius ea uis est, quæ mentis est in corpore. Nam hæc est, quæ omnibus de rebus deliberet, & cùm res secundas tueatur, tum effugiat ad uersas: autor atq; effectrix omnium bonorũ, quæ ciuitatibus eueniunt.

De alijs Reipublicæ significationibus Cap. 2.

1 NOn ordo tantum magistratuum respublica est, sed utilitatem cõmunem & ciuitatem uniuersam, patriamq; nostram rem publicam appellamus.

Cicero pro Sestio.

2 Res cõmunem utilitatem cõtinentes, quas publicas appellamus.

Cicero

Cicero lib.3.de rep.

3 Respublica res populi, cùm benè, ac iustè geritur, siue ab uno rege, siue à paucis optimatibus, siue ab uniuerso populo: cùm uero iniustus est rex, quem tyrannum uoco, aut iniusti optimates, quorum cõsensus factio est: aut iniustus ipse populus, cui nomen usitatum nullum reperio, nisi, ut etiam ipsum tyrannum appellem, non iam uitiosa, sed omnino nulla respublica est, quoniam non est res populi cùm tyrannus eam, factiouè capessat: nec ipse populus, iam populus est, si sit iniustus: quoniam non est multitudo iuris consensu, & utilitatis communione sociata.

Ex diuo Augustino lib.19.de ciuitate dei.cap.21.

4 Cicero in libris de republica. Rempublicam definit esse rem populi, populũ autẽ esse cętũ multitudinis iuris consensu, & utilitatis cõmonione sociatum. Quid autem dicat iuris consensum disputando explicat: per hoc ostendens, geri sine iustitia non posse republicã. ubi enim iustitia non est, nec ius potest esse. Quocirca ubi non est uera iustitia, iuris consensu sociatus cætus hominum non potest esse & ideo, nec populus: & si non populus, nec res populi, sed qualiscunque multitudinis, quæ populi nomine digna non est, ac per hoc si respublica res populi est, & populus non est, qui consensu non sociatus est iuris: non est autem ius ubi nulla iustitiæ est, procul dubio colligitur, ubi iustitia non est non esse rempublicam.

Spartianus in Adriano.

5 Et in concione & in senatu sæpe dixit, ita se rempublicam gesturum, ut sciret, populi rem esse, non propriam.

Biesius lib.1.de rep.

6 Respublica quod populi rem, hoc est conditionem, utilitatem, & statum contineat, sic appellata uidetur.

Cicero lib.2 de legibus.

7 Respublica nomen uniuersæ ciuitatis est, pro qua mori, & cui nos totos dedere, & in qua nostra omnia ponere, & quasi consecrare debemus.

Idem ad Plancum epist.famil.

8 Nihil ex rebus humanis pręclarius, aut præstantius est, quàm de republica benemereri.

Idem Philip.9.

9 His maiores nostri, qui ob rempublicam mortem obierant, pro breui uita, diuturnam memoriam reddiderunt.

Idem lib.4.ad Herennium.

10 Vehementer iniquum est,cum pro amicis,& parentibus, & cæteris necessariis adire periculum uelis,pro republica, in qua, & hoc, & illud sanctissimum nomen patriæ continetur, nolle in discrimen uenire.

Iustinianus.lib.1.institut.

11 Qui pro republica ceciderunt, in perpetuum per gloriam uiuere intelliguntur.

Idem in eodem.

12 Expedit Reipublicæ,ne sua re quis male utatur.

Quot sint genera rerum publicarum. Cap.3.

Plato in lib.ciuili.

1 TRes sunt ciuiles gubernationes,unius, paucorũ, atq; multorũ. Singulis autem in duas diuisis sex efficiamus.unius principatũ, in Regnum & tyrannidem distribuimus.Dominationem uero, quæ non multis,competit,in speciem unam, quæ laudanda est, optimatum scilicet,gubernationem: alteram,quæ uituperanda, paucorum potentiam.Popularis quoque gubernatio duplex est. Vna quæ leges seruat,altera,quæ transgreditur illas.

Arist.lib.4.polit cap.7.

2 Quatuor genera rerum publicarum memorantur: imperium unius,paucorum potentia,status popularis: Græci monarchiam, oligarchiam,ac democratiã dicunt,& quartum status optimatum, quæ Græcis est aristocratia.Quintum genus est, quæ cunctarum communi uocabulo respublica nominatur.

Hermogenes in compendio rhetorices cap.de politijs.

3 Politia est principatus,& consuetudo rerum, secundum quam uiuere unum quenque & conuersari decet. Politiæ autem propriæ tres sunt,quibus nonnulli tres alias adiiciunt, ut uero manifesta fiat nobis diuisio hæc:in principatu euenit,aut unum,aut plures,aut omnes regnare,atque hos uel bonos, uel malos. Quod si unus princeps fuerit,& bonus,hic Regnum constituet: sin malus,atque unus,item tyrannidem faciet. At si plures regnabunt,& boni, hi aristocratiam facient,si mali oligarchiam.Si uero dominentur omnes & boni, hi democratiam: si omnes,& mali,hi ochlocratiam facient.

Ex Polybio lib.6.

4 Propter malitiam hominibus innatam fieri solent rerum publicarum mutationes. Nam cùm rex tyrānus efficitur, optimates illo expulso rempublicam gerunt: cùm uerò hi transeunt ad paucorū potentiam, populus illis eiectis rempublicam administrat, sed cùm populus seditionibus cuncta perturbat, & ex democratia in bestialem chirocratiam transit, rursus opus est, ut ad monarchiam redeant.

Carolus Sigonius lib. 1. de antiquo iure ciuium Romanorum cap. 1.

5 Qui hactenus præcepta nobis de republica reliquerunt, ii ferè uniuersi in eo consentiunt, ut tres rectas esse respublicas statuant, & tres contra deprauatas: in bonis regem numerant optimates, & populum: in uitiosis tyrannum, paucorum factionem, & plebem. bonas autem uocant respublicas, cùm siue à rege, siue ab optimatibus, siue à populo, bene ac iuste, atque ad totius ciuitatis utilitatem accommodatè res ipsa publica administratur. Prauas uerò, in quibus siue tyranni, siue paucorum, siue plebis libidine, atque utilitate omnia diriguntur. Itaque rectè tyrannum regi, paucorum factionem optimatibus, plebem populo opposuerūt: quod unus uni, pauci paucis, multi multis, ita aduersantur, ut ipsi inter se, non de re leuissima, sed de totius reipublicæ fine dissentiant.

Aristoteles libro. 8. ethi. cap. 10.

6 Harum rerum publicarum similitudines, & quasi exempla sumere etiam in familiis quispiam posset. Patris enim erga filios societas figuram regni habet, quippe cùm patri cura filiorum sit. unde etiam Homerus Iouem patrem appellat, eò quòd regnum, paternum imperium esse debet. at apud Persas patris imperium tyrānicum est, quia ut seruis filiis suis utuntur. uiri, & uxoris optimatum potestati simile apparet: pro dignitate, siquidem imperat uir, ac circa ea, quæ uirum decet: quæ autem uxori conueniunt, ea illi attribuit: Nam si omniū dominus esse uelit uir, in pauci potentiam delabitur: præter dignitatem enim id facit, & non quatenus est melior. interdum uerò uxores quoque quibus patrimonium omne obtigit, dominantur: unde non ex uirtute, sed ex diuitiis & potentia, sicut in paucorum potentatu imperia fiunt. fratrum autem societas censi potentiæ similis est: sunt enim æquales, nisi quatenus ætatibus distant: unde si longè ætatibus diuersi sint, fraterna inter ipsos amicitia non amplius est. populi potentia autem in iis maxime cohabitationibus apparet, quæ sine domino sunt: ibi enim æquales omnes, in iis item ubi cùm prin-

BIBLIOTECA UNIV. SEVILLA

ceps in bellis sit,potestatem agēdi quidquid libet unusquisq; habet.

Patritius lib.1 de Regno tit.3.

7 Harum trium administrationum similitudines in domibus nostris inueniri, Plato & Aristoteles autores sunt. Nam patris indulgentia in liberos instar habet regiæ pietatis in populos, quos gubernat, ut enim pater pro filijs anxius est, semperq́. prouidet ne quid eis desit ad bene, beatæq. uiuendum: unus pro omnibus excubat, ratione cum illis agit, magisq́. uult, eos emēdare, quàm punire, sic etiam Rex erga subiectos se habet. Regnum enim, paternum imperium est. uiri autem & uxoris in re familiari societas, similis est gubernationi optimatum, qui pari officio, hi ciuibus illi filijs consulunt. & quemadmodum in his, quæ foris sunt, uir pro dignitate præest, in his autem, quæ domi uxor: sic quoque inter optimates, robustiores, prudentioresq́. militiæ, ac reipublicæ, infirmiores, & qui minus ingenio ualent, rei domesticæ student. Fratrum autem societas in populari gubernatione cernitur: pares enim inter se sunt, nisi quantum ætate, aut uirtutę differunt, sic etiam similis fit transgressio. Nam cùm pater filios negligit, sibi ipsi studet, sibiq́. ipsi uiuit, tunc in liberos, familiamq́. suam tyrannus est. Similiter uir, & uxor si inter se dissidēt, familiamq́. perosi, liberos deserunt, aut seuissimè dominantur: similes fiunt paucorum potentiæ. Fratres uerò, qui negligentius rem familiarem agunt, uel discordes inter se rei domesticæ imperium minoribus, aut seruis permittunt: similes sunt popularibus illis, qui habenas reipublicæ plebi tradunt, eidemq́. se & alios subiiciunt.

8 Vt quidam recte inquit: cùm Deus animum in homine, tres partes occupare, triaq́. loca uoluerit, quasi rerum publicarum formas in homine exprimere uolens, regem ipsum, rationem scilicet, custodem reipublicæ consultoremq́. in capite tanquam in arce cōstituit, ipsiq́. soli principatum assignauit. Secundam animi partem, acrem illam, & uigentem, mandatisq́. conficiendis aptam, ipsi adhærentem pectori, nec longè a capite remotam, cum ipso principe coniunxit, & consociauit, quæ à Platone affectuum sedes dicitur. Tertiam, quæ iners quædam multitudo dici potest, petulans plerunque proterua, procax, cupiditatibus luxurians, uoluptatibusq́. referta, subter præcordiis locatam, ab illis duabus disclusit: in his animi partibus, tanquam aliqua imagine, tres istę rerum publicarum formæ perspici possunt: regis, optimatum, & populi.

Qualia

Qualia sint rerum publicarum genera. Cap. 4.

Plato libro ciuili.

1 VNius dominatio, bonis coniuncta legibus, omnium quidẽ est optima: legum expers, dura est, & subiectis omnium onerosissima. Gubernationem uerò, in qua non multi imperitant, mediam censere debemus: quemadmodum, quod paucum est, inter unum, multauè, medium obtinet. Cæterum multorum administrationem per omnia debilem, ut potè quæ ad alias comparata, nihil magnificum, siue bonum, siue malum, efficere possit: propterea quod magistratus ad exigua redacti sunt, in multosq. diuisi.

Aristoteles lib. 3 polit cap. 5.

2 Respublica, quæ ad communem utilitatem pectat si præest unus, Regnum appellari consueuit: si pauci, optimatum imperium: uel quia optimi quique imperant, uel quoniam ad id quod ciuitati optimum est, imperium refertur. Cùm uero multitudo, imperium ad bonum publicum dirigens, rem communem administrat: communi omnium uocabulo respublica dicitur. Aberrationes autem sunt tyrannis a Regno: paucorum potentia ab optimatum administratione, popularis gubernatio à Republica. Nam tyrannis unius principatus est, qui principis commoditate dirigitur, paucorum potentia, locupletum utilitatem: popularis gubernatio, tenuiorum commodũ sequitur: nec harum aliqua publicam commoditatem consectatur.

Hermogenes eodem cap. de politijs.

3 Democratia in hoc differt ab ochlocratia, quod in democratia iuxta leges, & decreta principatus, & ordines omnes sunt in ciuitate: in ochlocratia uerò, est lex incomposita, inordinata: & absq; vllo principatu, suo arbitratu, tota plebecala viuit, sed & oligarchia differt ab aristocratia, quia in aristocratia optimates dominantur, & reipublicæ consulunt: in oligarchia potentiores, & opulentiores intendunt proprijs commodis, non vtilitatibus reipublicæ. Regnum itẽ differt à tyrannide, quia rex paret legibus, & publicis commodis in seruit: tyrannus verò non paret legibus, & sibi ipsi prodesse tantum quærit.

Thomas Morus in epigramatis.

4 Legitimus immanissimis,
Rex hoc tyrannis interest
Seruos tyrannus, quos regit
Rex liberos putat suos.

Idem paulò post.

5 Quid bonus est princeps? canis est custos gregis inde
Qui fugat ore lupos, quid malus? ipse lupus.

Dion Casſius lib.44.

6 Populi in republica principatus nomen speciosum habet, uideturque ex legum æqualitate non plus vni, quàm alteri tribuere: verum ipsa re comprobatur, nihil ei cùm sua appellatione conuenire.

Idem lib.47.

7 Fieri non potest, vt in eo reipublicæ statu, vbi penes populum est imperium, si is ad summum fastigium erectus fuerit, animis suis ciues moderari queant: sed bella contra se inuicem ineuntes, aut in seruitutem omnino redigentur, aut penitus excidentur.

Diuus Thomas lib.1.de regimine principum.cap.1.

8 In his, quę ordinantur ad finem, quædam rectè se habent: quædam verò aberrant. itaq; in regimine multitudinis, & rectum, & nõ rectum inuenitur. rectè atem dirigitur unumquodque, quando ad finem conuenientem deducitur; non rectè uerò, quando ad finem non conuenientem. Cùm igitur hominum multitudo ad bonum commune ordinatur: tunc regimen est rectum, & iustum. si uerò ad bonum priuatum regentis reipublicæ administratio dirigitur, erit regimen iniustum, & iniquum, idque siue ab uno siue à paucis, siue à pluribus regatur publica res, & cætera.

Quæ sit recta respublica, quæ deterior, & quæ optima. Cap. 5.

Aristoteles lib.3.Polit.cap.5.

1 HAs rectas esse respublicas necesse est, in quibus vel vnus, vel multi, rempublicam ad communem vtilitatem spectantes gerunt: illas verò aberrationes, in quibus vnus, pauci, vel multitudo, imperio ad propriam vtilitatem abutitur.

Plato lib.de Regno.

2 Multorum administratio legitimarum omnium rerum publica-

rum deterrima est, iniquarum optima. Quòd si omnes intemperatę sint: in populari præstet viuere: si temperatæ omnes, minimè omnium in ista viuendum.

Pausanias lib.4.

3 Nullam nouimus popularem rempublicam magnos habere progressus, Atheniensibus exceptis; qui & præcipua quadam prudentia cæteris præstiterunt, & suas religiosissimè omnium leges obseruarunt.

Philo lib.de decalogo ait.

4 Paucorum & vulgi dominatum esse peruersas constitutiones reipublicę inductas à malis, & astutis hominibus, per ambitionem, auaritiamq; libertati ciuium insidiantibus.

Aristotiles lib.4.polit cap.2.

5 Respublica, quæ ab vnius gubernatione, & prima, & maximè diuina degenerat, hanc esse deterrimam necesse est. Proximè ab hac paucorum dominatus, quippe, à quo longissimè optimatum administratio abest. status verò popularis ex omnibus maximè mediocritatem tenet, quod quidam etiam perdidit ante nos sed aliorsum spectans, quoniam ille sic statuit: omnium bonarum rerum publicarum pessimum esse statum popularem: improbarum optimum. Nos autem has prorsus velut peccata quædam esse dicimus rerum publicarum. Itaque paucorum potentiam aliam alia meliorem esse non rectè dicitur, sed minus malam, idest ex prauis rebus publicis non licet aliam alia meliorem esse dicere, sed minus malam. Nam si alia melior est alia, efficitur, vt vtraque sit bona, sed non æque bona.

Diuus Thomas lib.1. de regimine principum cap.3.

6 Sicut regimen regis est optimum, ita regimen tyranni est pessimum. Nam si optimo oppinitur pessimum, necesse est, quod tyrānis sit pessimum. ad hæc, uirtus vnita efficacior est, quàm diuisa, tam ad efficiendum malum, quàm bonum. Pręterea quantò magis receditur à bono communi, tanto peior est gubernatio. magis autē recedit tyrannis, quàm paucorum potentia, & hæc quàm plebis. Nam tyrannis quærit bonum vnius, paucorum potētia, aliquorum: plebis autem, plurimum commodum. Postremò bonum ex vna causa fortius est, malum autem ex pluribus causis est debilius. expedit igitur, vt regimen iustum sit vnius tantum, vt sit fortius, quòd si fuerit iniustum, expedit magis, vt sit multorum, quia debilius erit, & se inuicem impedient.

Idem

Idem diuus eodem lib. cap. 5.

7 Ex duobus malis illud eſt eligendum, ex quo minus malum ſequitur. minus autem malum ſequi ſolet ex vnius tyrannide, quàm ex multorum: Ergo illa potius eſt eligenda, quia vnius tyrannis non ſolet auferre pacem, quæ eſt maius bonum commune. multorum verò tyrannis ciuilibus bellis plerunque pleniſsima eſt. ad hæc, ueri ſimilius eſt, quòd ex multis fiat aliquis tyrannus, quàm quòd vnus ſolus. magis igitur fugienda ſunt pericula, quæ ex multorum gubernatione proueniunt. itaque tyrannus tollerandus eſt, vt maiora mala vitentur. Deus enim aut eum emendabit aut perdet, ſi ſubiectorum vita id meruerit, vt idem ſanctus tradit cap. 6.

Diogenes Laertius lib 7.

8 Stoici eam rempublicam aiunt eſſe optimam, quæ ſit miſta ex Regno & populari dominatu, optimorumque potentia.

Polybius lib 6.

9 Manifeſtum eſt, eam politiam optimam eſſe iudicandam, quæ omnibus proprietatibus, Regni, Ariſtocratiæ, & democratię, conſtat, quod & Cicero lib. 2. de republica, & Ariſtides oratione in Romam, alijque tradiderunt.

Ex Polybio eodem lib. 6.

10 Cùm conſideraſſet Licurgus, vnamquamque Reipublicę formâ inſtabilem eſſe, propterea quod confeſtim in peculiarem ſibi malitiam degenerat: rempublicam conſtituit, nec ſimplicem, nec vnius dumtaxat formæ, ſed cunctos ſimul colligit optimarum politiarum virtutes, ac proprietates: ne quid in illa ſupra quam conueniat, excercens, in agnatam degeneret malitiam; ſed vt ſingularum vires alternatim cohibitę nusquam nutarent, ſed perpetuò ſecundum æqualitatis rationem reſpublica maneret. ac Regnum metu plebis ab inſolentia coerceretur: propterea quod & illi iuſta eſt tributa reipublicę portio. Plebs rurſus ne regem contemnere auderet, propter metum ſeniorum, qui omnes ſecundum electionem optimatum ſelecti, ſemetipſos æquitatis ſtudio eſſent accommodaturi. Romani quoque idem in conſtituendo patriæ ſtatu fecerunt, Nam ſi conſulum poteſtatem inſpexerimus, apparet illa prorſus eſſe monarchica, & regia: ſi eam quæ ſenatus eſt, rurſus videtur eſſe ariſtocratia: ſi verò populi, ac tribunorum plebis, perpſicuè apparet eſſe Democratica.

Ariſtides oratione ad Romanos.

11 Tres ferè rerum publicarum ſpecies numerari ſolebant: duæ binomi

nomines, secundum præfectorum mores vtraque considerata. tyrā nis nempe, & oligarchia, tum Regnum, & aristocratia: tertia verò democratia, siue illa rectè siue secus administretur, has autem inter se partiti sunt ciuitates, prout cuiusq; ferebat vel, vel fortuna, ac ve stra nihil habet harum simile, sed instar temperamenti reliquarum, peioribus tamen omissis, excellit: quare si quis ad populi potentiam qua facilè, quod vult consequitur, respiciat, democratiam prorsus iudicabit esse, nisi quod minus peccat populus; sin senatum, qui con silio pręest, & magistratus gerit, spectet, nullum putabit sincerius aristocratiæ genus reperiri posse: sin denique principem summum consideret, qui & populi votis satis facit, & senatui imperium, ac po tentiam tribuit, eum videbit perfectissimum obtinere imperium, qui sit & tyrannici vitij expers, & regia maiestate maior. Atque hęc vos & in externis rebus & in vrbe ipsa soli recte potuistis, hoc modo distinguere, & considerare, cùm soli (vt ita dicam) secundum naturam imperetis.

Rempublicam cunctis esse præferendam. Cap. 6.

Polianus apud stobeum sermone de rep.

1 NEgocia publica ciuitatis omnium existimare oportet maxima vt fæliciter augeantur: neque præter æquum contendere, neque potentiam sibi comparare priuatam præter publicum bonum. Ciuitas enim prospere agens, fælicitas est maxima: in hac insunt omnia: hac salua, cuncta seruantur: hac pereunte, nihil non præsumit.

Thucydides lib. 2. in oratione Periclis.

2 Ego existimo, melius agi cùm ciuibus priuatim, si tota ciuitas fortunata sit, quàm si per singulos ciues fęlix sit, publicè verò labefactetur: Nam cùm euertitur patria, is cui priuatim bene est, nihil tamen minus & ipse euertitur: cui autem malè, is in illa prospere agente multò magis incolumis est.

Cicero lib. 4. ad Heren.

3 Vt contemnendus est, qui in nauigando se, quam nauium mauult incolumem: ita vituperandus, qui in Reipublicæ discrimine, suæ plusquam communi saluti consulit.

Idem lib. 1. officiorum.

4 Cùm omnia ratione, animoque lustraueris, omnium societatum nulla

nulla est gratior, nulla charior, quàm ea, quæ cum republica est vnicuique nostrum. Chari sunt parentes, chari liberi, propinqui, familiares: sed omnes omnium charitates patria vna complexa est: pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus?

Plutarchus in Politicis.

5 Si de commodis reipublicæ agatur, omni studio, opera, fide, & diligentia, rei communi prospiciendum erit.

Cicero lib. 3. de finibus.

6 Laudandus est is, qui mortem oppetit pro republica, qui doceat chariorem esse patriam nobis, quàm nosmetipsos. Estque illa uox inhumana, & scelerata eorum, qui negant, se recusare, quo minus ipsis mortuis terrarum omnium deflagratio consequatur.

Idem in Lælio.

7 Mihi autem non minori curæ est, qualis respublica post mortem meam futura, quàm qualis hodie sit.

Idem Philip. 2.

8 Duo hæc opto, ut moriens populum Romanum liberum relinquam: alterum, vt ita cuique eueniat, ut de Republica quisque mereatur.

Idem Cicero quadam in epistola.

9 Ex omnibus rebus humanis, nihil præclarius, aut præstantius est, quàm de Republica bene mereri.

Plinius lib. 7. epistolarum.

10 Oportet priuatis vtilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre.

Iustinianus sub titulo de caducis tollendis.

11 Quod communiter omnibus prodest, id priuatæ cuiuscunque utilitati præferendum est.

Ioan. Chrysost. in mat. homilia 79.

12 Nulla res Deo gratior est, quàm ut uniuersam uitam ad commune commodum conferas.

Idem in priorem Pauli epistolam ad Corint.
homilia 25.

13 Hæc perfectæ Christianæ religionis regula est, hic certissimus terminus, hoc summum cacumen, quærere, quæ communem omnium comprehendant vtilitatem.

Pro republica omnia esse facienda. Cap. 7.

Aristoteles lib.3.Polit.

1 Bonum ciuile est, iustum ipsum, hoc autem est publica commoditas. Rectum est autem vt totius ciuitatis commodum, & ciuium commune bonum, legislator sibi proponat.

Idem lib.1.Ethicorum.cap.2.

2 Bonum ciuitatis, quàm vnius hominis acquirere, & conseruare maius quid, ac diuinius est.

Cicero lib.1.officio.

3 Vt tutela, sic procuratio Reipublicæ ad vtilitatem eorum, qui cõmissi sunt, non ad eorum, quibus commissa est, gerenda est.

Idem lib.3.de finibus.

4 Vt leges omnium salutem, singulorum saluti anteponunt, sic vir bonus, & sapiens, & legibus parens, & ciuilis officij non ignarus, vtilitati omnium, plusquam vnius saluti consulit.

Idem pro Milone.

5 Qui periculum non timet, proposita inuidia, morte, pœna, qui nihilo segnius rẽpublicam defendit, is vir verè, & ciuis putãdus est.

Plutarchus in Catone Vticensi.

6 In senatum primus veniebat, vltimus abibat, nec unquam abfuit cùm senatus haberetur. Quandoque per Cnei Pompeij amicos tẽtatum est, cùm resistentem viderent ijs, quæ contra ius facere volebant, sibi impedimentum aliquod obijcere, quo minus in senatu adesset. Quare animaduersa, omnia semper negocia posthabuit, potiusquam abesset, neque enim gloriæ causa, neque lucri, neque aliquo casu, vt plerique ad rempublicam se se contulerat: sed certo cõsilio, vrbis velut priuati cuiusdam, negocia susceperat: ratus non minus operæ diligentiæque rebus communibus impendendum, quàm apes fauo solent. Cumque gratias ei ageret Cicero, quod vxoris suæ sororem defendisset: non sibi sed reip. (inquit) gratias agendas, cuius causa ista fecisset.

Vegetius lib.2.cap.3.

7 Vnius ætatis sunt, quæ fortiter fiunt, quæ verò pro vtilitate reipublicæ scribuntur, æterna sunt.

Patricius lib.5.de institut.Reip.

8 Rempublicam quasi nauem existimare debemus, quæ omnium

manibus, officioque indiget, ac pro virili quisque niti debet, nō modo ne euertatur, sed vt in portum tutissimum se recipiat. Itaque ciues omnes efficere debent, vt singulorum consilio, opera, opibus diligentia, & industria rempublicam adiuuent, vt non seruetur modo sed indies fœliciter augeatur.

Menæceus apud Euripidem.

9 Si quilibet, quantum queat boni lubens.
Patriæ offerat, donetque publicæ rei.
Haud totidem euenient ciuitatibus mala.
Sed accident imposterum res prosperæ.

Reipublicæ officia etiam ab inuictis gerenda. Cap. 8.

Plato Architæ Tarentino epist. 9.

1 ILlud tę considerare oportet nullum nostrum sibi soli natum esse, sed ortus nostri partem sibi patria vendicat, partem parentes, partem amici. Vocante igitur tę patria ipsa ad rempublicam gubernandam absurdum forsan esset, non parere: præsertim cùm simul accidat, vt aditus prauis hominibus relinquatur: qui nulla ipsius, quod optimum est, ratione proficiscuntur ad publica.

Idem lib. 1. de rep.

2 Neque pecunia, neque honore ducti, boni homines imperare volunt. Neque enim apertè pecuniam, Magistratus præmium accipientes mercenarij vocari volunt. Neque clanculum fures. neque rursus honoris causa: Non enim ambitiosi sunt. Oportet igitur necessitatem illis imponere, & multam, si impellendi sunt, vt velint magistratum accipere. Maxima verò multarum est, administrationi malorum subijci nisi ipse acceperit reipublicæ gubernaculum. Hanc utique pœnam timentes, magistratus capere probi homines mihi videntur, si quando capiunt: & tunc ad eos accedunt non tanquam ad bonum aliquod, neque tanquam ex his voluptatem aliquā capientes, sed tanquam ad rem necessariam, cùm neque melioribus neque similibus se committere valeant.

Plutarchus in Politicis.

3 Laudatur Epaminondas, qui Thebis inuidiosè atque contemptim decretus Telearchus non neglexit munus, dicens, non modo magistratū virum ostendi, verùm etiam magistratum viro, id itaque mu

nus ipse euexit, & clarum reddidit, quod antea parui fiebat, & penè pro nihilo habebatur. Plerique autem sunt, quæ si tu tibi ipsi, aut per te ipsum pertractes, & agas, abiectus, & sordidus meritò existimari possis: hæc eadem si ciuitati publicitus exhibere videaris, non illiberalis & degener, sed generosus ciuis haberi queas: Magni est enim atque perstrenui animi, vel paruulas ciuitatis res curandas suscipere.

Idem post aliqua.

4 Ciuile non est, honores publicè, & de more decretos repudiare, & vocantis munera patriæ detrectare: quandoquidem ciuis boni esse videtur, quodcunque patriæ munus ritè delatum admittere, & id pro virili parte curare; etiam si humilius videatur, quàm eius existimatione, cui demandatur conueniat, quin hoc nomine maximè suscipi debet, atque paulò splendidius geri.

Iustinianus de defensoribus ciuitatum const. 15.

5 Conuenit vt honestiores quisque ciuitatibus, quas incolunt, operam, & ministerium suum exhibeant, & hanc quodam modo ipsis pro incolatu gratiam rependant.

Cassiodorus lib. 6. *uariarum.*

6 Nihil abiectum est, quod in republica geritur, nisi malis fuerit moribus fortè vitiatum.

An sapiens accedere debeat ad rempublicam. Cap. 9.

Plauto lib. 1. *de rep.*

1 Vir iustus si quando magistratu fungitur, si ei nulla alia iactura contingit, hæc saltem illi non deest, vt res eius domesticæ deterius per negligentiam disponantur: Ex publico autem nihil, propterea quòd iustus sit, lucretur.

Idem in eodem.

2 Si bonorum virorum extaret ciuitas, in ea haud aliter non imperandi gratia pugnaretur, quàm nunc certetur imperandi cupiditate; ibique pateret, re vera legitimum principem non sui ipsius, sed eius, qui sub ipso est, commoditatem respicere. Quare vnusquisq; qui non amens sit, potius eliget, alium sibi prodesse, quàm dum alijs ipse consulit multis sese negocijs implicare.

Plutarchus in Demosthene.

3 Adolescentes se adeuntes Demosthenes monere solebat, ne ad rempublicam se conferrent: affirmans, si duæ essent viæ ab initio propositæ, vna quæ ad rempublicam, altera, quæ ad interitum apertè ferret, essentque manifesta illa, quæ gerentes respublicas subire oportet: Formidines, inuidias, odia, calumnias, simultates, contentiones, certamina: illam potius electuros esse homines, quæ ad interitum ferret.

Seneca ad Galionem de uita beata.

4 Duæ maximæ in hac re dissident sectę, Epicureorum, & stoicorum. Epicurus ait: non accedet ad rempublicam sapiens, nisi siquid interuenerit. Zenon ait accedet ad rempublicam, nisi si quid impedierit, alter ocium ex proposito petit, alter ex causa. Causa autem latè illa patet, si respublica corruptior est, quàm vt adiuuari possit. Non nitetur sapiens in super vacuum; nec se nihil pro futuris impendet: si parum habebit autoritatis, aut virium: nec illum erit admissura respublica: si valetudo illum impediet.

Idem post multa.

5 Negant nostri, sapientē ad quamlibet rempublicam accessurum. Interrogo, ad quam rempublicam sapiens accessurus sit? ad Atheniensium, in qua Socrates damnatur, Aristoteles ne damnaretur, fugit: in qua inuidia virtutes opprimit? Negabis mihi accessurum in hanc rempublicam sapientem: ad Carthaginensium ergo rempublicam sapiens accedet: in qua asidua seditio, & optimo cuiq; infesta libertas est: summa ęqui, ac boni vilitas: aduersus hostes inhumana crudelitas, etiam aduersus suos, hostilitas: & hanc fugiet. si percensere singulas voluero, nullam inuenero, quæ sapientē, aut quam sapiens pati possit.

Diogenes Laertius lib. 7.

6 Accessurum sapientem ad rempublicam, nisi quid impediat, Chrysippus in primo de vitis ait. Namque & vitia propulsaturum, & ad virtutem excitaturum ciues suos.

De eadem re Cap. 10.

Seneca de Tranquillitate uitæ.

1 ADuersus hoc tędium, quo auxilio putem vtendum, quæris. Optimum erat, vt ait Anthenodorus, actione rerū, & reipublicę

blicę tractatione,& officijs ciuilibus se detinere. sed quia in hac tam insana hominum ambitione, tot calumniatoribus in deterius rectà torquentibus, parum tuta simplicitas est, & plus futurum semper est, quod obsiet, quàm quod succedat: à foro quidem, & publico recedendum est.

Plutarchus in Demosthene.

2 Qui tranquillè volet viuere, nec priuatim agat multa, nec publicè ad superuacua se conferat. Nam qui multa agit, sæpe fortunæ potestatem sui facit, quàm tutissimum est, raro experiri.

Idem in Lucullo ait.

3 Finita quadam modestia, ciuiles ambitiones esse moderandas, nec minus quàm Athletas in palestra, ciues in republica damnandos esse, qui nullum momentum, nullum tempus, nullam quietem perpetuis laboribus intermittunt.

Salamonius in epistola ad Clementem Septimum.

4 Sapiens ad rempublicam accedere non debet, nisi impellat necessitas: & tum sanè, non accersitus modo verum etiam ultro sese ingerat: quod si non fecerit, haud minus vituperandus est, quàm patriæ communis, salutisque desertor: neq; iniuria quidem, cùm ortus nostri primam partem patria sibi vendicet, uitaque nostra charior sit habenda. Cato iunior, viuum sine dubio virtutis simulachrum, suadentibus amicis, uti tribunatum peteret: Minimè conuenire, respõdit, tempore reipublicæ non necessario. Postea cùm uidisset Metellum, uirum turbulentum, tribunatum petere, ipse candidatus in campum descendit, ut suo tribunatu Metelli insolentiam retunderet. Rursus, ut Cassi, & Pompeij designatorum consulum potentiæ pro republica cùm imperij fauore quiret obsistere, præturam urbanam magistratum consulatui proximum, summo studio efflagitauit.

Cicero pro Flacco.

5 O conditiones miseras administrandarũ ciuitatũ & prouinciarũ, in quibus diligẽtia plena simultatũ est, negligentia vituperationum ubi seueritas periculosa est, liberalitas ingrata, sermo insidiosus, assentatio perniciosa, frons omnium familiaris, multorum animus iratus: iracundiæ occultæ blanditiæ apertæ; venientes prætores expectant, præsentibus inseruiunt, abeuntes deserunt.

Noster Sepulueda epistola. 92.

6 Memini, semperque meminero virorum sapientium iudicio fœlicitatem, quæ mortalibus potest in hac uita contingere, & quam usu virtutis non impeditæ metiuntur non tam ad publica negocia, & magnos

gnos honores, qui raro sine periculis, & laboribus suscipiuntur, quã ad ocium honestum referri, quòd sit cum literis, & optimarum rerum contemplatione coniunctum.

Quomodo sit accedendum ad Remp. Cap. 11.

Stobeus sermone de potentibus.

1 ANtisthenes interrogatus, quomodo ad rempublicam accedendum sit, respondit, ut ad ignem: neque minus propè, ne vraris, neque longius, ne frigeas.

Plinius lib. 1. epistolarum.

2 Distringor officio, ut maximo, sic molestissimo. sedeo pro tribunali sub noto libellos: conficio, tabulas: scribo plurimas, sed illiteratissimas literas, soleo nonnunquam de his occupationibus apud Euphratem quæri: ille me consolatur. affirmat etiam esse hanc philosophiæ, & quidem pulcherrimam partem, agere negocium publicum, cognoscere, iudicare, promere, & exercere iustitiam, quæq; ipsi doceant in usu habere. Mihi tamen hoc unum non persuadet, satius esse ista facere, quàm cùm illo dies totos audiendo, discendoque consumere.

Idem in epistola ad Pomponium Bassum eiusdem operis lib. 4.

3 Magnam cępi uoluptatem cùm ex omnibus amicis cognoui, te ut tua sapientia dignum est, & disponere ocium & ferre: habitare amœnissime, & nunc terra, nunc mari, corpus agitare: multum disputare: multum audire: multum lectitare: cumque plurimum scias quotidie tamen aliquid addiscere. Ita senescere oportet virũ, qui magistratus amplissimos gesserit, exercitus rexerit, totumque se reipublicæ quadiu decebat, obtulerit. Nam & prima vitæ tempora, & media patriæ, extrema nobis impertire debemus, vt ipsæ leges monent, quæ maiorem annis sexaginta ocio reddunt.

Ecclesiasticus. cap. 11.

4 Fili ne in multis sint actus tui, id est, ne te implices negociis multis.

Euripides in Antiope.

5 Quisquis multa agit ubi cessare liceret: stultus est, cùm iucundè posset tranquillus viuere,

Idem in Heraclide.

6 Bonum est, extra negocia pedem habere, meliori consilio utentem.

Idem in Oenomao.

7 Qui plura facit, is, & plurimum peccat

Impera-

Imperator Antoninus lib.1.de vita sua.

8 Ab educatore meo didici, non immiscere me multis negociis,& libro.3.ne uerbosus sis, neque multa negocia suscipias,

Iustinus martyr,epistola ad Zenam.

9 Qui bene viuere vult, is nec videat multa nec studeat audire.nec si audiat,aut videat:audire,aut cernere se existimet.Forma enim trã quillitatis animi hinc ducit exordium qui autem multa tractat,& agit, is, & sibi ipsi iniuriam infert & proximis.

De querelis Reip. Cap. 12.

Demosthenes Olimthiaca.3.

1 BReui voluptate, & gratia Reipublicæ negocia, quasi propinata pereunt: Istorum res omnes prẹclarè se habent: Vestræ,id est Reipublicæ turpiter.

Idem contra Aristogitonem.

2 Canem quidem degenerem, & ignauum ouili custodiendo nemo præfeceris: Reipublicæ autem gubernatoribus, plerique dicunt, quoslibet esse præficiendos custodes: qui cùm delinquentes se deferre simulent, ipsi uel in primis custodiendi essent.

Idem de falsa legatione.

3 Prius etiam publicè uobis exposui; populum esse turbam, rem omnium inconstantissimam, & stolidissimam, ut in mari undam fluctuantem, quæ fortuito agitetur, alium accedere,alium abire:rempub. curæ esse nemini.

Isocrates oratione de pace.

4 Sapientissimi græcorum nostra opinione sumus:sed ab eorum consiliis pendemus, quos nemo est, qui non aspernetur: & summæ rerum omnium eos præficimus,quibus nemo priuatim quicquam credere audeat: quodque omnium acerbissimum est: qui nostrate confessione, omnium improbissimi sunt, hos reipublicæ custodes fidelissimos arbitramur.

Et mox.

5 Tam longè autem à more maiorum recessimus, vt eosdem illi, & summæ reipublicæ præficerent, & imperatores crearent: existimantes, qui pro concione optima suaderet, eundem nihilo deterius, etiã cùm solus esset, per sese deliberaturum. Nos contra,quibus in grauissimis rebus consultoribus utimur,illis tanquam stolidis imperium non deferimus. Qui uerò eius generis sunt, ut nemo publicè, priuatimvè,

Diuus Thomas lib 1. de regimine principum. cap. 1.

6 Naturale est homini, ut in societate multorum viuat, & necesse est, esse in hominibus per quod multitudo regatur. Nam cùm vnus quisque id, quod sibi est congruum prouideat, multitudo in diuersa dispergitur, nisi sit, qui boni communis curam gerat, unde Salomon inquit, ubi non est gubernator, dissipabitur populus; nec enim idē est, quod proprium, & quod est commune. Nam ut sunt propria dif ferunt, & ut sunt communia uniuntur. diuersorum autem diuersæ sunt causæ. Oportet igitur, ut præter id, quod mouet ad proprium bonum uniuscuiusque, sit etiam aliud, quod moueat ad bonum com mune multorum. propter quod, & in omnibus, quæ in unum ordinantur, aliquid inuenitur, quod alia regat.

Biesius lib. de rep.

7 Cùm respublica multorum hominum ordo sit, & sine ordine con stare non queat: in ea necessariò sunt alijs alij priores, & posteriores. Primi autem sunt illi, qui summam potestatem tenent, hęc uel unius est, uel plurium, uel pariter omnium, quicunque sunt in ciuitate. Itaq; ex ipsa reipublicæ natura differentias eius inuenimus.

Monarchiæ regimen esse optimum. Cap. 2.

1 CVm Reipublicæ gubernādæ tres sint species, monarchia, quę Regnum est: aristocratia, optimatum: democratia popularis: sapientium tamen consensu, monarchia omnium est optima.

Plato lib. ciuili.

2 Vnius dominatio bonis cōiuncta legibus, sola oīum rectissima est.

Aristoteles lib. 8. Eth. cap. 10

3 Reipublicæ tres sunt species, Regnum, & optimorum potestas, siue optimi potentia, & censu potestas, siue respublica, atque harū optima quidem est Regnum, pessima uerò censi potentia.

Isocrates in Symmachico.

4 Si & ingenia hominum, & actiones intueamur, vniuersi monarchias cæteris præstare fateantur.

Euripides in Archilao.

5 Monarchia Deorum quædam uita uidetur.
Nam præter immortalitatem reliqua habet omnia,
Bono uiro etiam tyranno subijci pulchrum est.

Herodotus in Thalia.

6 Vnius viri, qui optimus ſit, imperio nihil melius eſt, & monarchia omnium eſt pr æſtantiſsima.

Seneca lib.2.de beneficijs

7 Optimus ciuitatis ſtatus ſub rege iuſto eſt.

Claudianus lib.7.

8 Fallitur egregio quiſquis ſub principe credit
Seuitium nunquam libertas gratior extat
Quam ſub rege pio.

Dio caßius lib.44.

9 Penes vnum ſummam eſſe reipublicæ, conducibile omnium maximè eſt. facilius enim unus quiſpiam vir bonus, quàm multi reperitur. quo fit, ut ſiquis ſummæ rerum uitioſus præſit, tamen ſacius id ſit, quàm à ſui ſimilium multitudine rempublicā adminiſtrari. cuius rei fidem facere poſſunt res geſtæ græcorum barbarorumq́ue, & ipſorum etiam Romanorum: nimirum cùm ſemper, & præſtantiora longè,& plura ſub Regibus,quàm ſub populari gubernatione,urbes ac priuati ciues beneficia adepti fuerint, longeq; minus rerum aduerſarum ſub vnius,quàm ſub imperio multitudinis ſuſtinuerint &c

Idem rationibus & exemplis comprobatur. Cap. 3.

Homerus Iliados 2.

1 NOn bonum eſt multorum dominium,ſit Dominus vnus, & vnus Rex. multos imperitare malum eſt, Rex vnicus eſto.

2 Quam Homeri ſententiam explicans Euſtathius Archiepiſcopus Theſalonicenſis, poſt alia, inquit: quod autem monarchia ſit optima, declarat mundi diſpoſitio, quæ ab uno curatore, uniuerſarum rerum Domino,ac Rege,gubernatur: quaq́ue in mundo habentur pulcherrima, ſingularia ſunt. vnus Sol præeſt diei: vna item eſt Luna,noctis oculus. vnū Regē in arce noſtra,mentē ſcilicet, Rex Regū collocauit.ita igitur & ciuitas bene ſe habebit, ſi ab vno principe regatur.

Serinus apud Stobæum ſermone 47.

3 Cum Lydis Cręſus imperaret: fratrem in conſortium imperij aſſumpſit. Tum quidam ex Lydis accedens dixit, omnium in terra bonorum ò Rex autor eſt Sol, neque quidquam extaret in terra Sole non illuſtrante. at ſi gemini Soles forent, periculum immineret,ne

omnia conflagrantia pessum irent. itaque & regem vnum quidem accipiunt Lydi, & seruatorem esse credunt: duos verò simul tolerare non possent.

Isocrates in Symmachico.

4 Democratici, & Oligarchici ambitiosis inter se dissensionibus rei publicæ nocent: at Monarchæ, qui neminem habent, cui inuideant, de rebus omnibus id statuunt, quod vtilissimum est. Quin etiam monarchiam tantò mitiorem, & æquiorem iudicemus, quantò facilius est, vnius viri iudicio, & uoluntati satisfacere, quàm dare operam, vt multis & uarijs ingenijs placeas. Quòd si quid è uetustatis memoria repetendum est. Dij etiam regem habere Iouem dicuntur: qui sermo, si uerus est, apparet Deos etiam hunc statum cæteris anteferre: sin rei ueritatem nemo nouit, sed ipsi coniecturis in eam opinionem adducti sumus: id argumento est, nos omnem monarchiam prestantissimam iudicare. Nec enim tali republica deos vti diceremus, nisi eam longè inter cæteras eminere crederemus. Monarchiam igitur, & iucundiorem esse, & leniorem, & æquiorem & si pluribus ostendi posset, ex his tamen etiam facilè intelligi potest.

Lucanus lib. 2.

5 Nulla fides regni socijs, omnisq; potestas
Impatiens consortis erit.

Seneca in Agamemnone.

6 Nec regna socium ferre, nec tedæ sciunt.

Quintus Curtius libro supremo.

7 Imperium, quod sub vno stare potuisset, dum à pluribus sustinetur, ruit: proinde iure, meritoq; populus Romanus salutem se principi suo debere profitetur.

Cyprianus de Idolorum vanitate.

8 Quando unquam regni societas, aut cum fide cœpit, aut sine cruore desijt?

Paulus Aemilius lib. 1. de gestis Francorum

Nullum prope vnquam Regnum, nisi domesticis bellis insecutis, diuisum est.

Diuus Thomas lib. 1. de regimine Principum cap. 2.

10 Bonum consociatæ multitudinis est, vt eius vnitas pace conseruetur: quantò igitur regimen efficacius fuerit ad vnitatem pacis seruandam, tantò erit vtilius. manifestum est autem quod unitatem magis efficere potest, quod est per se unum, quàm plures. utilius igitur est, regimen unius, quàm plurium. ad hæc, ea quæ naturæ congruunt,

gruunt, optimè se habent: in singulis enim operatur natura, quod optimum est. omne autem naturale regimen ab uno est, in membris cor mouet omnia: in partibus animæ ratio præsidet, & in toto universo unus Deus factor est omnium & rector. Huc accedunt experimenta: Nam ciuitates, & prouinciæ, quæ non reguntur ab uno, dissensionibus laborant. contra uerò, quæ sub uno reguntur, pace gaudent, iustitia florent, & alijs bonis affluunt, unde Dominus pro magno munere, per Prophetas populo suo promittit caput unum, regem unum, & pastorem unum.

Cur primum Reges creati sint. Cap. 4.

Aristoteles lib. 5 Polit c 10.

1 Regnũ in pręsidium proborum hominum contra iniurias popularium est constitutum, & rex ipse ex numero proborum uirorum creatus est, propterea quod uirtute, aut rerum uirtute gestarum magnitudine pręstaret, aut propter talis generis excellentiam: Regnum autem optimatum rempublicam imitatur. Nam regnum proprie uirtutis, aut generis, uel beneficiorum, aut horum simul atque potentiæ, meritis tribuitur. Omnes enim hũc honorem sunt adepti, quòd ciuitates beneficiis, uel demeruissent, uel demerendi facultatem haberent: quidam bello, ne in seruitutem redigerentur prohibentes, ut Codrus: alij in libertatem uendicantes, ut Cyrus: Alii quod urbis fuissent conditores, uel agros seu fines in ditionem redigissẽt, ut Lacedęmoniorum, & Macedonum, Molossorumque reges.

Isidorus lib. 3. de summo bono cap. 47.

2 Principes regesq; electi sunt, ut terrore suo populos à malo coercerent, atq; ad recte uiuendum legibus subderent.

Aeneas Siluius lib. 1. de gestis Basiliensis Concilij.

3 Subiiciẽda causa est, quæ reges ab initio introduxit, & quidem, ut Cicero in officiis ait, certum est, fuisse aliquod tempus, quo sine regibus uiuebatur, at postquam iure gentium possessiones diuidi cœperũt nõ alia de causa reges sunt instituti, nisi iustitię fruẽdę. nam cùm premeretur initio multitudo ab his, qui maiores opes habebant, ad unũ aliquem uirum confugiebant, uirtute præstantem, qui prohiberet iniuria tenuiores, æquitatem constituendo, summos cum infimis pari iure perstringens.

Marius Salominius lib. 3. de principatu.

4 Nolite existimare à Deo creatum mūdum,& ineo homines,ut principum seruirent emolumentis, absurdum quidem est, supra quàm dici potest,propter principes factos homines opinari:Nam liberos, atque æquales nos omnes Deus genuit,principes solum ad commoda populorum,quo facilius humanam , atque ciuilem societatem innocenter custodirent, multis se beneficiis iuuantes,creati sunt.

Ex Polibio lib. 6.

5 Quando uel propter aquarū inundationes , uel propter pestiferas calamitates,humano generi pernicies est illata,tum uidelicet perditis quibus uis institutis,& artibus,cùm uelut ex relicto seminario hominum rursus multitudo, temporū progressu incrementum accepit, & propter naturę imbecillitatem consociantur:necessarium est,cum qui & robore corporis & animi fiducia reliquis est prępstantior, obtinere principatum , & imperium,ubi uerò congregationibus istis tēporum cursu conuictus, & consuetudo accesserit: tunc Regni principium nascitur : ac tunc primum mortales de honesto & iusto , & similiter, de illis,quæ hisce sunt contraria cogitare incipiunt.

Irenæus lib. 5. aduersus hæreses.

6 Non determinauit Dęmon huius seculi Regna,sed Deus. Nam ꝑ Salomonē ait uerbum: per me Reges regnant,& Paulus Apostolus , omnibus potestatibus sublimioribus subiecti estote,non enim est potestas nisi à Deo, & iterum de ipsis ait, Nō sine causa gladiū portat , Dei enim minister est,uindex in iram ei,qui malè operatur,quoniam enim absistens à Deo homo in tantum efferauit, ut etiam consanguineum, hostem sibi putaret , & omni inquietudine, & homicidio & auaritia sine timore uersaretur: imposuit illi Deus humanum timorem(non enim cognoscebant timorem Domini)ut potestati hominum subiecti,& lege eorū astricti,aliquid assequantur iustitię, & moderentur ad inuicem,manifestò positum gladium timentes.

Idem paulò post.

7 Ad utilitatem ergo gentilium terrenum Regnum positum est à Deo(sed nō à Diabolo, qui nunquā omnino quietus est, imo qui nec ipsas quidem gentes uult in tranquillo agere) ut timentes Regnum humanum , non se alterutrum homines uice piscium consumant:sed per legum positiones repercutiant multiplicem gentilium iniustitiam:manifestum est igitur,quoniam Diabolus mentitur, dicens,mihi tradita sunt Regna,&cui uolo,do ea;cuius enim iussu homines nascuntur,huius iussu & Reges cōstituūtur,apti his,qui illo tempore ab

ipſis regantur, quidam enim illorum ad correctionem, & utilitatem ſubiectorum dantur, & conſeruationem iuſtitiæ; quidam autem ad timorem & pęnam & increpationem; quidam autem ad illuſionem & contumeliam, & ſuperbiam; queadmodum & digni ſunt Dei iuſto iudicio in omnibus ęqualiter ſuperueniente.

Seneca lib. 1. de clementia.

8 Animus reipublicæ principes eſt: ille uinculum eſt, per quod reſpublica cohæret; ille ſpiritus uitalis, quem tot millia hominum trahũt: nihil ipſa per ſe futura, niſi onus & præda, ſi mens illa imperii ſubtrahatur. Rege incolumi mens omnibus una eſt, amiſſo rupere fidem.

Neque ſortibus neque ſuffragijs Regem eſſe creandum. cap. 5.

Philo in libro de creatione principis.

1 QVibuſdam placet ſortito creari principes, nullo ſanè ſubiectorum commodo, ſors enim ad fœlicitatem, non ad uirtutem attinet. Itaque ſæpe accidit, ut ad principatum ſors euehat, quos uir bonus non ferret in ſubditorum numero. Non ergo decet, dominium, principatumque integrarum ciuitatum & gentium ſorti committere, lubricæ rei, pendenti à fortuna inſtabili.

Bieſius lib. 1. de rep.

2 Non nunquam per electionem principes fiunt: & quanquam hæc ſuas vtilitates habeat, tamen ab iniuſto fauore corrumpi fermè ſolet; & etiam ſi fuerit electio incorrupta, potius eos aſſumet principes, quorum maiores imperium rectè gubernarunt. Nos certè tales ad optimè coſtitutam rempublicam regendam accommodatiſſimos fore ſperamus: nam filij parentibus ſimiles eſſe ſolent, & à magnis cauſis, effecta quoq; magna prouenire.

Idem paulò poſt.

3 Non tantum, quia natura transfert ſimilitudinem à parentibus in filios, imperiorum ſucceſsionem laudamus, ſed etiam, quia maiorem illi quoque earum rerum gerunt, quas putant ad alienos poſſeſſores non eſſe peruenturas: & hi quemadmodum ſcriptũ eſt apud Herodotum, cùm ad alia cuncta, tum etiam ad reipublicæ gubernationem melius inſtituuntur, cui ſunt ab ipſa natura, hominumq; iuſtiſsimo conſenſu deſtinati. Ad hæc, ſucceſsio multò ſecuriorem reipublicæ ſtatum reddit: nouos principes raro ſine magno pericu-

lo,

lo, sæpe cùm magna ciuitatum pernicie, uidemus esse creatos. Nam cùm multis eadem est proposita spes imperij, non potest frequenter respublica periculosissimis motibus, non concuti, non potest perditissimis seditionibus non discerpi. His igitur, & alijs rationibus persuasi, putamus esse multò melius, ut à bonis parentibus filij similes, principatum consequantur.

De regis excellentia. Cap. 6.

Plato in tertio de rep.

1 Socratem inducit, qui per similitudinem quandam, homines à Deo sic genitos esse tradit, ut qui apti futuri essent ad imperandum, ijs aurum admisceret: qui verò his futuri essent auxilio, eis argentum: æs autem, & ferrum futuris agricolis, & opificibus. quod ad ingenium potissimum, & uirtutes naturales ferendum est.

Ecphantes apud Stobæum sermone. 47.

2 Diuinior inter homines rex est, ut qui multum supra communẽ naturam emineat: corpore reliquis non dissimilis, ut potè natus ex eadem materia: sed ab optimo artifice factus, qui fabricauit ipsum archetypo ex se se sumpto.

Diotogenes in lib. de regno.

3 Ciuitas ex multis diuersisque concinnata, mundi structuram, & harmoniam imitatur. Rex autem imperium gerens, nulli obnoxiũ. & lex uiua existens, Dei figuram inter homines repræsentat.

Stobæus in admonitionibus de regno sermone. 48.

4 Rex unicus, & excellens, quoddã opus est, immo imago superni illius regis, creatori suo semper familiaris, à subditis verò in regno tanquam lumine conspicua.

Idem sermone de legibus.

5 Persis lex erat, ut à morte regis, legum & iuris intermissio per quinque dies fieret, nimirum, ut intelligerent subditi, in quanto pretio regem, ac legem haberi deceat.

Plutarchus lib. de doctrina principis.

6 Principes ministri sunt Dei ad curam, ac salutem hominum, uti bona, quæ Deus illis largitur, partim distribuant, partim seruent.

Et post pauca.

7 Princeps, Dei simulachrum est, administrans vniuersa. Quemadmodum enim Deus in Cælo pulcherrimum sui ipsius simulachrum

con-

constituit Solem, ac Lunam, talis est in republica imago, ac lumen princeps, qui Dei reuerens iustitiam tuetur.

Idem in lib. de disputat. philoso.

8 Nec enim censebat priuatos homines, esse deorum discipulos, sed reges: quibus si contingerit rectum consilium, iustitia, probitas, fortitudo, continuò, futurum est, ut omnes adiuuentur, fructumque capiant, qui cùm eis habent commercium.

Xenophon. lib. 8. de pedia. Cyri.

9 Bonus princeps lex uidens est.

Iustinianus de consulibus, constit. 105

10 Imperiali fortunæ Deus ipsas etiam leges subiecit, ipsa hominibus quasi animata quadam lege dimissa.

Quam sit uenerabilis maiestas regia. Cap. 7.

Diuus Petrus prioris epistolæ cap. 2.

1 SVbiecti estote omni humanæ creatum propter Deũ siue regi, quasi prȩcellenti, siue ducibus tanquam ab eo misßis.

Et paulò post.

Deum timete, regem honorificate.

Zaleucus in proœmio legum.

2 Cunctos oportet obedire legibus, principes reuereri, eisq; exurgere, & quod præcipitur facere: siquidem post Deos proximis honoribus afficiuntur parentes, leges, ac principes, apud homines qui mentem habent & incolumes agere student.

Charondas in proœmijs legum.

3 In principes, ueluti parentes, beneuolentia nos affectos esse decet: obedientes, ac uenerantes ipsos. Nam principes etiam patroni, & domini sunt ciuitatis, ac ciuium salutis.

Thomæ mori epigramma

Totum est unus homo regnum, idque cohæret amore
Rex caput est, populus cætera membra facit.
Rex quot habet ciues (dolet ergo perdere quenquam)
Tot numerat partes corporis ipse sui.
Exponit populus sese pro rege putatque
Quilibet hunc proprij corporis esse caput.

Plutarchus in Themistocle.

5 Artabanus cum Themistocle loquẽs, inquit. Hospes uobis propositum est libertatem, atque æqualitatem maximè admirari, nobis ue-

rò,ideſt,perſis, cum multæ atq; pulcherrimæ ſint leges, illa omnium honeſtiſsima eſt,obſeruare regem,ſimulacrumq́ue Dei,omnia ſeruãtis,adorare.ſi igitur noſtris legibus parere uolueris, regemq́ue adorabis: fas eris tibi intueri regem atque alloqui: ſin autem tibi alia mẽs eſt, internunciis tibi cum rege utendum erit, non enim patrium eſt regi,hominem minus adorantem audire.

Stobeus ſermone de legibus.

6 Perſiæ regi gratias agit, qui flagellari ab eo iuſſus fuerit,tanquam fęliciter ſecum actum ſit,quòd rex memor ipſius fuerit.

Diuus Thomas lib.1.de regimine principum. cap 7.cum ſeq.

7 Nec honor,nec mundi gloria, nec diuitiæ, nec uoluptates probi regis præmia ſunt: ſed beatitudo,& corona gloriæ,quas Deus præparauit bonis regibus in æternum. ipſe enim eſt,qui dat ſalutem regibus,& ſalus eius in ſempiternum erit. nihil terrenum ſufficiẽs præmium eſt boni principis. nec enim ut Auguſtinus inquit) Chriſtianos principes,quia diutius imperarunt,uel imperatores filios morte placida reliquerunt,uel hoſtes reipublicæ diminuerunt,uel ciues aduerſum ſe inſurgentes,& cauere & opprimere potuerunt,fęlices eos dicimus: ſed ſi iuſtè imperant: ſi malunt cupiditatibus, potius quàm gentibus quibuslibet imperare: ſi omnia faciunt,non propter ordinem inanis gloriæ,ſed propter charitatem fœlicitatis æternæ, tales imperatores chriſtianos,fœlices dicimus interim ſpe, poſtea re ipſa futuros, cum id quod expectamus,aduenerit.

De religione principis. cap. 8.

Plato in epinomide.

MAiorem uerò uirtutem religione, pietateq́ue in Deum, nullam in genere humano inueniri quisquam ſibi perſuadeat.

Lactantius lib.3.cap.10.

Summum igitur bonum hominis,in ſola religione eſt.

Clemens Papa lib.1.de conſtitutionibus apoſtolicis.

3 Lege regum libros,ut intelligas, quot reges iuſtè uixerunt, eos à Deo auctos fuiſſe,& iis promiſsionem uitæ æternæ apud ipſum permanſiſſe. Quot uerò reges à Deo defecerunt,rebellione ſua breui tempore interiiſſe, iuſto iudicio Dei,& uitę eius priuatos fuiſſe, pro requiete,æternum ſupplicium conſecutos.

Cyrillus

BIBLIOTECA ... ESPAÑA

Cyrillus lib. de recta fide.

4 Gloriosa in Deum pietas regiis honoribus immobile fundamentum est, impii reges miseri, ac mali, malè pereunt: contra uerò pietatis cultores, sine labore uincere solent, & aduersariis præualere.

Epistola inter claras. C. de summa trinitate.

5 Nihil est, quod lumine clariore prefulgeat, quàm recta fides in principe. Nihil est quod ita nequeat occasui subiacere, quàm uera religio.

Lex Theod. & Valenti lib. legum nouellarum Theodosii tit. 2.

6 Inter ceteras solicitudines, quas amor publicus peruigili nobis cogitatione indixit, præcipuam imperatoriæ maiestatis curam esse perspicimus, ueræ religionis indaginem; cuius si cultum tenere potueris, iter prosperitatis humanis aperimus inceptis.

Leo Magnus ad Martianum Augustum epistola 42.

7 Magnam materiam gratulationis accepi, quia studiosissimos uos ecclesiasticæ pacis agnoui, cui sancto desiderio, digna equitate confertur, ut quem statum esse cupitis religionis, eundem habeatis, & regni.

Idem diuus ad Theodosium Augustum epistola. 11

8 Pro integritate fidei catholice christianissimum principem conuenit esse solicitum.

Idem ad eundem epistola. 25.

9 Fauete catholicis, uestro more parentumque uestrorum, date defendende fidei libertatem, quam salua clementiæ uestræ reuerentia, nulla uis, nullus poterit mundanus terror auferre. cùm enim ecclesie causa statum regni uestri agamus, & salutis, ut prouinciarum uestrarum quieto iure potiamini, defendite contra hæreticos inconcussum ecclesie statum, ut & uestrum Christi dextera defendatur imperium.

Aristoteles lib 5. polit. cap. 11

10 Curandum est regi, atque etiam tyranno, ut Deum, religionemque semper egregie colere uideatur. Nam minus iniuriam homines à talibus hominibus metuunt, cùm principem religiosum esse, ac Deum uereri putant: minusque insidiantur ei, qui Deum auxiliarem habere uideatur.

Plutarchus in politicis.

11 Venerãdi sunt à principibus dii, & per pietatem in honorem eorũ opibus est utendum, magnopere enim affici multitudo solet, & in opinionem adduci, colendos uenerandosque esse immortales Deos

quando pietatem eorum conſpiciunt, quos ipſi maximi ducunt, tam magnificè, & alacriter diuina proſequẽtium, atque tot ſumptus haud grauatè impendentium.

Lex Conſtantij lib. 26. Codicis Theod. tit. 2.

12 In qualibet ciuitate, in quolibet oppido, uico, caſtello, municipio quicumque uoto Chriſtianæ legis, meritum eximiæ ſingularisq́; virtutis omnibus intimauerit, ſecuritate perpetua potiatur. Gaudere enim & gloriari ex fide ſemper uolumus, ſcientes magis religionibus, quàm officiis, & labore corporis, uel ſudore, noſtram rempublicam contineri.

13 Liuthprãdus rex Lõgobardorum, admodum pius, qui plurima caſtra Baioariorum cepit, plus ſemper orationibus, quàm armis fidens multas eccleſias conſtruxit, & intra ſuum quoque palatium oratorium domini ſaluatoris ædificauit, & quod nulli alii reges habuerant ſacerdotes & clericos inſtituit, qui ei quotidie diuina officia decantarent, autor Paulus diaconus lib. 6. de geſtis Lõgobardorum cap. 17. & 18.

Bieſius lib. 4. de rep.

14 Principes intentiſsimis oculis ad diuinam uoluntatem ſemper aſpiciat, ad eam inſtituat omnium rerum, cum priuatarum, tum publicarum gubernationem. Itaque operepretium eſt, ut principes ſancti ſint, & prudentes, bonisq́ue conſultoribus, & eruditis vtantur: aulas eorum oportet eſſe gymnaſia quædam ſapientiæ, & pietatis, unde ciues omnes omnium virtutum exempla ſumant.

Oſorius ad Reginam Angliæ.

15 Deus eſt cuius numine, conſilio, uoluntate, regna naſcuntur, augentur, atque retinentur: cuius mente atque ratione gubernantur: cuius ope, & auxilio fulciuntur: cuius denique offenſione labuntur, & concidunt, atque delentur. Princeps igitur, qui uelit munere ſuo perfungi, & ſibi commiſſum imperium apte moderari, eam primum curam ſuſcipiat, opus eſt, ut religionem purè, atque ſanctè colat, aſsiduisq́ue precibus opem à Deo imploret: & ſtatuat, omnem regni fœliciter adminiſtrandi rationem, numinis placatione contineri.

Idem poſt aliqua.

16 Cùm igitur nemo regium munus obire ſine admirabili ſapientia ſine egregio dignitatis exemplo, ſine roboris inuicti conſtantia poſſit: & nulla ex iſtis laudibus è terra naſcatur, ſed omnes è cælo diuinitus oriantur: conſtat certè omne regis officium eſſe in religionis

sanctissimam rationem conferendum. soli nanque sapientes, & moderati, & fortes habendi sunt, qui Deo totius sapientiæ & honestatis, atque uirtutis principi, & architecto, sunt purissimę religionis fœdere deuincti. quòd si neque regnum, neque ciuitas, neque domus ulla sine imperio constare potest, imperium autem religionis puritate sancitur, nihil profectò, religione utilius, atque salutarius ad hominum multitudinem continendam excogitari potest.

Et paulò procul.

17 Postremò cùm omnis respublica principum mores imitetur, necesse profectò est, ut si Princeps fuerit egregius pietatis atque religionis cultor, uniuersa republica sese eadem religione constringat, religio autem cupiditatem refrænat, petulantiam comprimit, insolētiam frangit, temeritatem & audaciam coercet, hominesque modestos reddit, & legibus, atque legum custodibus obsequentes.

Ex diuo Thoma lib. 2. de regi. princi. cap ultimo.

18 Diuino cultui rex toto conatu incumbere debet, tanquam debito fini: non solum quia homo est, uerum etiam, quia dominus, & quia rex est, omnes autem reges, qui religiosi fuerunt, suum cursū fęliciter consumauerunt: qui uerò contra, infœlicem consecuti sunt exitum, tradunt etiam historici, quòd in qualibet monarchia ab initio seculi, tria se inuicem comitata sunt: diuinus cultus: sapientia scholastica, & secularis potestas, quæ quidem tria se inuicem per ordinem consequuntur.

Cicero de aruspicum responsis

19 Nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate pænos, nec artibus Græcos: sed pietate, ac religione omnes gentes nationesque superauimus.

De iustitia regis. Cap. 9.

1 QVamuis monarcham uirtutibus omnibus oporteat præditū esse: religione tamen, atque iustitia maximè debet excellere: ut enim Iustinus ait: incredibile est quantum regna coalescant, in quibus iustitia permista est cùm religione.

Cicero lib. 2 officiorum.

2 Mihi quidem non apud Medos solum (ut ait Herodotus) sed etiā apud maiores nostros, seruandæ iustitiæ causa uidentur olim benemorati reges constituti. Nam cùm premeretur inops multitudo

ab

ab his, qui maiores opes habebant, ad unum aliquem confugiebant virtute præstantem, qui cùm prohiberet iniuria tenuiores, ęquitate constituenda summos cum infimis pari iure retinebat.

Plutarchus in Demetrio.

3 Nihil tam egregium, tamque proprium regis esse uidetur, quàm iustitiæ opus, Mars enim ut Timotheus inquit: tyrannus est: lex autem omnium rex, iuxta Pinda poetæ sententiam. Atque reges, ut inquit Homerus, non expugnatrices urbium machinas, æratas naues, sed iustitiam à Ioue sumptam exercere, custodireque decet.

Idem in Aristide.

4 Iùstitia quidem causa est, cur principes amentur, honorentur, colantur.

Idem in Agesilao.

5 Cùm diceret Agesilao, quædam magno regi placere. Nihil (inquit) maior est ille me, nisi sit iustus etiam magis, rectè præclareq; putans, iustitia velut mensura quadam, quantum quisque præcellat regum, existimari debere.

Eusebius, apud Stobæum sermone de magistratu.

6 Ad regnandum promotus es, ut imperio tuo subditos ab aliorum insidiis securos, atque tutos custodires, & ut custos esses recti, & magnæ deæ Iustitiæ minister, ac interpres. Itaque siquid admiseris præter eius sententiam, aut deceperis ipsam, uelut in deam maximá relinquens, tum ab ipsa tum à constitutis circa eam geniis, custodibus, & ultoribus pro factis uindictam expectato.

Musonius apud eundem in admonitionibus de regno.

7 Opus est, regem, ut ueteribus uidebatur, viuam esse legem, æquitatem, & concordiam machinantem: iniquitatem verò, ac seditiones arcentem, animoque in subditos paterno Iouem ęmulantem.

Diotogenes in lib. de Regno.

8 Citra iustitiam, nullus rex esse poterit: neque iustitia citra legem: Iustum enim per legem iustum est: lex autem efficiens causa iusti. Porrò rex, aut est lex uiua, aut legitimus princeps. Ideoque iustissimus, & maximè legitimus.

Diuus Augustinus lib. 4. de ciuitate dei cap. 4.

9 Remota iustitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia.

Diuus Gregorius lib. 7. epistola 120.

10 Summum in regibus bonum est, iustitiam colere, ac sua cuique iura seruare.

Paulus Aemilius lib.8.

11 Iusti, legitimique reges nulli rei plusquam iustitiæ debent: maius enim, certiusque patrimonium, ac ampliores facultates ab ea acceperunt, quàm à parentibus, illi enim opes, arma, arces, præsidia, tradere potuerunt: ut veri, iustique sint, haberenturque ipsi, ac liberis, deinceps per manus eadem relinquant, id munus eius reginæ sit, cur enim iustitiam reginam vocitare dubitemus? quæ regna tradat, tueatur, sancta efficiat: adeò, vt etiam: si id verum credatur, quod, & proceres sapientiæ nonnulli dixere, iustum plus alijs prodesse, quàm sibi, dissimulari tamen non possit veros reges eosq; in primis, qui regibus orti generaturi reges sint, ei reginæ accepta omnia ferre debere: quàm & ipsos in se colere, & cæteris præstare conueniat, & (ut omnia simul complectar) religionis, moderationis, fortitudinis, prudentiæ, liberalitatis, iustitia parens est, nec deuelli à rege potest incolumi regio nomine.

Prouerbiorum.29.

12 Rex iustus erigit terram, rex, qui iudicat in ueritate pauperes, thronus eius in æternum firmabitur. princeps, qui libenter audit verba mendacij, omnes ministros habebit impios.

De cæteris virtutibus Regum. Cap. 10.

Cicero pro lege Manilia.

1 FRugi hominem dici, non multum laudis habet in rege: fortem iustum, seuerum, grauem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, & mansuetum, hæ sunt regiæ laudes.

2 Apollonius Thianeus Domitiano imperatori scribens, inquit, ut potentia tibi est, pariter & prudentia opus est: alterum altero indiget, quemadmodum uisus luce, & lux uisu.

Aristoteles lib.3.polit.cap.3.

3 Virtutum sola prudentia est imperium obtinentis propria. Nam cęteræ necessariò communes esse uidentur imperantibus cùm ijs, quibus imperatur.

Claudianus lib.12.

4 Sis pius in primis, nam cùm vincamur in omni munere, sola Deos ęquat clementia nobis.

Cicero lib.1.de legibus.

5 Vt cupiditatibus principum, & uitijs infici solet ciuitas, sic emen-

dari,

dari,& corrigi continentia.

Plato in primo Alcibiade.

6 Virtute prius ornatus ipse debet esse, quicunque non sibi tantum ac suis,sed reip. etiam, & ijs, quæ ad eam spectant,imperaturus est.

Philo libro de Charitate.

7 Quemadmodum ad prosperam nauigationem, opus est bono peritoque gubernatore: sic etiam sapientię principe ad tuendam tranquillitatem bene constitutæ reipublicæ.

Dio Chrysostomus oratione.3.de regno.

8 Cui maiore opus est prudentia, quàm ei, qui de rebus maximis deliberat? cui synceriore iustitia, quàm ei, qui legibus est ipsis maior? cui maiore animo, quàm ei, cuius omnia uiribus seruantur? cui abstinentia, & sobrietate maiore, quàm ei, cui omnia licent? quem magis oblectare debent uirtutis exercitia, quàm eum, qui omnes homines animi sui spectatores habet, ac testes? & cuius gesta nihilo magis latere possunt, quàm circumlustrantis solis lumen.

Idem in eadem

9 Si benignus, si humanus, si legum ultor, si omni cura, & cogitatione populi saluti studeat, & utilitati, si aliis suam fœlicitatem impartiatur, propriam commoditatem à populi utilitate non secernat, tú uerè rex est, & potentia maximus.

De uitijs uitandis. Cap. II

Cicero lib. 3. de legibus.

1 NOn tantum mali est peccare principes (quanuis magnum est per se ipsum malum) quantum illud, quod per multi etiam principum, immitatores existunt. Nec solum uitia concipiunt ipsi principes, sed ea infundunt in ciuitates: nec solum obsunt, quòd ipsi corrumpuntur, sed etiam, quòd corrumpunt, plusq; exemplo, quàm peccato nocent.

Nicetas in uita Ioannis Comneni imperatoris.

2 Vt principis mores sunt, Ita res ferè administrãtur, ut potè, à quo pendeãt: qui si ignauus sit, ruunt in deterius: sin bonus est, & strenuus eriguntur, & florent.

Laertius lib.7

3 Rex Antigonus Zenoni philosopho, hæc post alia scripsit. Tu modis omnibus enitere, ut tuo contubernio fruamur, certò sciens, non

mei

mei tantum, sed omnium simul macedonum eruditorem eruditorẽ fore. Nam qui macedoniæ regem erudit, atque uirtute imbuit, eum, & subditos quosque instruere ad fortitudinem, & probitatem, certum est. Nam cuius modi fuerit dux, tales, ut plurimum subditos fieri necesse est.

Plinius lib. 4 opistolarum.

4 Vt in corporibus, sic in imperio, grauissimus est morbus, qui à capite diffunditur.

Idem in Panegirico ad Traianum.

5 Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum esse patitur. Principum uerò non modo domos, sed cubicula ipsa, intimosque secessus recludit, omniaq; arcana noscenda famæ proponit, atque explicat.

Claudianus lib. 12.

6 Hoc te præterea crebo sermone monebo
Vt te totius medio telluris in orbe
Viuere cognoscas: cunctis tua gentibus esse
Facta palam: nec posse dari regalibus usquam
Secretum uitijs. Nam lux altissima fati
Occultum nihil esse sinit, latebrasq. per omnes
Intrat, & obtrusos explorat fama recessus.

De optima regis custodia. Cap. 12.

Plutarchus in Demetrio.

1 REgem Antigonum dixisse tradunt: beneuolentiam sibi semper uisum, optimum regni fundamentum, verissimumque præ sidium.

Idem in Arato.

2 Vera, ac stabilis ciuium beneuolentia, optima principis custodia est. Latrones rupes, ac saxa incolunt, & præcipitijs se tutantur. Regi autem nihil fide; ac beneuolentia firmius, nec munitius esse potest.

Idem Plutarchus alibi.

3 Nulla melior principis custodia, quàm vera & firma eorum, quibus præest beneuolentia, cùm enim assuefacti fuerint multi, & potẽtes ciues non principem formidare, sed pro illo timere, ac sollicitos esse: multis oculis uidet, multis auribus audit, ac præsentit, quæ ad

uersus illum aguntur.

Democritus apud Antonium melissam.

4 Amabilis esse eligas potius quàm terribilis, qui enim ab omnibus timetur, omnes timeat necesse est.

Idem apud eundem.

5 Principem habere oportet pro temporum ratione mentem, ac prouidentiam: aduersus hostes præsentem & alacrem animum: erga subditos verò beneuolentiam.

Isocrates oratione ad Nicoclem.

6 Custodiam corporis esse puta tutissimam, tum amicorum uirtutem, tum ciuium beneuolentiam, tum tuam prouidentiam.

Plutarchus in Politicis.

7 Hominem homini nihil aliud mansuetum reddit, quàm beneuolentiæ fides, iustitiæ, & probitatis certa opinio.

Plinius in Panegyrico.

8 Nos discimus experimento fidelissimam esse custodiam principis ipsius innocentiam. Hęc arx inaccessa: hoc inexpuguabile munimentum, munimento non egere.

Salomon prouerbiorum cap. 20.

9 Misericordia, & ueritas custodiunt regem, & roboratur clementia thronus eius.

Cicero in Lælio.

10 Nihil est amabilius virtute, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum: quippe cùm propter uirtutem & probitatem eos etiam quos nunquam uidemus, quodammodo diligamus. Tanta enim uis probitatis est, ut eam, uel in eis, quos nunquam uidimus, uel quod maius est, in hoste etiam diligamus.

Idem lib. 1. officiorum.

21 Vehementer amor multitudinis commouetur ipsa fama, & opinione liberalitatis, beneuolentiæ, iustitiæ, fidei, omniumque earum virtutum, quæ pertinent ad mansuetudinem morum, ac facilitatem.

Claudianus lib. 12.

12 Non sic excubiæ, nec circunstantia pila,
Quam tutatur amor: non extorquebis amari
Hoc altera fides, hoc simplex gratia donat

Ex diuo Thoma lib. 3. de regimine prin. cap 6.

13 Necessaria est regi humanitas: & beneuolentia. Est enim generosus hominis, animus qui quidē facilè ducitur, ac difficiliè trahitur. habet namque mens altum quiddam, & sublime, atque superioribus

impa-

impatiens. ſed quadam humanitatis, ac lenitatis dulcedine uſbijcitur, ac ſibi perſuadet, ad paria ſe poſſe conſcendere & à ſuo non reſilire gradu.

De adulatoribus. Cap. 13.

Plutarchus lib. de diſcrime adulatoris, & amici.

1 CArneades dicere ſolitus eſt, diuitum, & regum filios nihil rectè, neq; bene diſcere præterquã equitare: propterea quod his aſſẽtetur præceptor in exercitatione literarum, uſque laudans quidquid dixerint: adulatur, & is, qui colluctatur, cedens, ac ſubmittens ſeſe. Porro equus haud intelligens, neque cogitans, priuatus quis ſit, an magiſtratus, diues, an pauper: præcipitat quis quis ignarus ſit equitandi.

Idem in eodem.

2 Adulator ſemper alicui imminet animi morbo: hunc premit, & urget bubonis in morem, undique putribus, & inflammatis animi partibus incumbens. ſi iraſceris, ulciſcere, inquit, ſi concupiſcis, fruere: ſi times: fugiamus, inquit, ſi ſuſpicaris, crede, inquit.

Idem in Demetrio.

3 Rex lyſimachus Philippidem diligebat, ob ſuos integros mores, & uitæ probitatem, ineoq; præcipuè viro admirabatur, quòd cùm ſecum verſaretur frequenter, ab omni tamen aſtutia, & adulatione, quibus regiæ domus abundare ſolent, quaſi à pernicioſa peſte abhorreret.

Iſocrates in epiſtola ad Philippum.

4 AEquum eſt, ut apud omnes magnos principes, maior ſit eorum qui vera dicere non dubitant, autoritas, quàm horum, qui ad gratiam omnia, nihil autem gratia dignum loquuntur. Fieri tamen ſolet, ut illi apud pleroſq; minore in pretio ſint, quàm aſſentatores.

Ariſtoteles lib 5. Polit cap. 11.

5 Nemo quidem adulatur, qui liberum animum gerat: Nam viri probi, vel amant, uel certè non blandiuntur.

Plato in Gorgia.

6 Facultas adulatoria optimi quidem nullam habet curam, ſed ſemper eo, quod dulciſsimum eſt, quaſi hamo incautam illaqueat mentem, & vſquè adeò decipit, ut plurimi apud eam æſtimanda uideatur.

Laertius lib. 6.

7 Diogenes rogatus, quod esset animal omnium maximè noxium: si de feris, inquit, sentis, tyrannus, si uerò de cicuribus, adulator.

Patritius lib. 5. de inst. reip.

8 Fecete Diogenes interrogatus, quæ nam belua sæuius morderet, ex feris, inquit, obtrectator: ex cicuribus adulator.

Spartianus in Pescenio nigro.

9 Viuentes laudare, irrisio est. maximè imperatores, à quibus speratur, qui timentur, qui præstare publicè possunt, qui possunt necare, qui proscribere.

Contra Adulatores Cap. 14.

Plutarchus lib. cum principibus, philosophos debere disputare.

1 QVi semper corrumpunt principes, reges, ac tyrannos, nempe delatores, criminatores, & adultatores, ab omnibus exiguntur, puniunturq́; , ut qui non in unum calicem lœtale venenum mittant, sed in fontem publicitus scatentem, & quo uident omnes vti.

2 Quemadmodum non uno supplicio dignus est, qui fontem publicum, vnde bibant omnes, veneno inficit, ita nocentissimus est, qui principis animum prauis infecerit opinionibus, quæ mox in tot hominum perniciem redundent. Nam si capite plectitur qui principis monetam vitiarit, quantò dignior est eo supplicio, qui principis ingenium corruperit.

Patricius lib. 4. de Regno tit. 2.

3 Dion Prusensis multò peius adulatores peccare censet, quàm falsos testes: quando quidem illi blanditijs quem laudant, corrumpunt. hi autem iudicem decipiunt, sed cum non corrumpunt, nonne maiore odio digni sunt adulatores, qui homines vanos faciunt, & stultos, atque insanos reddunt.

Plutarchus in Annibale.

4 Nec deerat talia concupiscenti adultatorum assentatio, perpetuum malum regum: qui dum ea, quæ volunt, libenter audiunt, se adulari sinunt, & falli æquo animo patiuntur.

Idem lib. de liberis eduncandis.

5 Nullum animantium genus assentatoribus est perniciosius: scelestissimis hominum, amicitiæ simulatores ex omni parte nothi, atque

degeneres;ad diuitum nutum uitam agunt, fortuna liberi electione serui.

Quintus Curtius lib.8.

6 Alexander, ut Deum coli se iussit:nec deerat talia concupiscenti perniciosa adulatio, perpetuum malum regum, quorum opes sępius assentatio, quàm hostis euertit.

Patritius lib.5 de instit.reip.

7 Vera quidem est illa Quinti Curtij sententia, qua Regnum ait, sæpius ab assentatoribus, quàm ab hostibus euerti.

Athenæus lib.6 cap.6.

8 Adulationem quidam nomen vertentes, comitatem nominant, velut ait Anaxandrides insamia: nunc comitas uocatur ipsa adulatio.

Osorius ad Reginam Angliæ.

9 Sunt adulatores veritatis hostes sempiterni, omnibus bonis infesti, regibus ualde perniciosi, neque solum in rempublicam vniuersam teterrimi, sed in Deum ipsum maximè scelerati. sunt igitur homines isti nefarij, atque pestiferi in vltimas terras exterminandi, ne sceleris eorum contagio ad regum perniciem emanet, totamque rẽpublicam mortifera tabe conficiant. Contra uerò, qui nihil mentiuntur, nihil simulant, nullas opes veræ uirtutis opibus anteferunt; vitamque sapientia, atque probitate moderantur, ex abditis etiam sedibus, si latitant, eruendi sunt, & inuiti etiam, atque recusantes, ad Regum familiaritatem perducendi, multisque opibus egregie cumulandi.

Franciscus Sonnius lib.5. demostrationum religionis.

10 Quæ mala non sequuntur, quando principi suadet adulator, quòd uti liceat plenitudine potestatis, quòd sit dominus omnium: quòd vectigalia, gabelas, tributa, & idgenus alia imponere posit, prout, libitum fuerit: quòd generosum sit, bello se uindicare: bello uirium suarum ostentationem facere.

Oportere, vt Reges diuites sint. Cap. 15.

Diothogenes apud Stobæum.

1 REgem oportet opes possidere, vt amicos beneficijs ob stringere, ac indigentibus suppeditare liceat, & inimicos iure vlcisci.

Ex lib.3. regum cap.3.& cap.10.

2 Scriptura quidem Salamonem non modo à ſapientia, ſed etiam à diuitiis commendat, ait enim illi Dominus. Sed & hæc quæ non poſtulaſti, dedi tibi, diuitias ſcilicet, & gloriã, & iterum, Magnificatus eſt: ergo rex Salomon ſuper omnes reges terræ diuitiis, & ſapiẽtia.

Deuteronomij cap.17.

3 Cum Rex fuerit conſtitutus, non multiplicauit ſibi equos, neque habebit argenti, & auri immenſa pondera.

Alfonſus Toſtadus ibidem quæſtione.9.

4 Magis vituperabile eſt in rege, non habere, theſauros, quàm eos habere; ne cùm neceſsitas ingruerit, cogatur ſubiectos onerare tributis, & cætera.

Ioſephus.

5 Rex Dauit theſaurum ingentem in ſepulchro ſuo abſcõdit, quem poſt multos annos Hircanus pontifex inuenit, quod vt quidam recte, inquit, documento eſt, regias opes non improbari, ſine quibus nec reges eſſe poſſunt, nec ſubiectos gubernare, aut etiam tueri. qui tamen, & ipſi oculati eſſe debent, ne temere pauperum ſudorem, uel intercipiant, uel profundant.

Cornelius Tacitus lib.13. annalium ſcribit.

6 Crebis populi flagitatiobus immodeſtiã publicanorum arguẽtis, dubitaſſe Neronem, an cuncta uectigalia omitti iuberet, idque pulcherrimum donum generi mortalium daret. Sed impetum eius multũ prius laudata magnitudine animi, attinuere ſenatores, diſſolutionem imperii docendo, ſi fructu, quibus reſpublica ſuſtineretur, diminuerentur.

Theodericus rex apud Caſsiodorum lib.1. uariarum.

7 Indigentiam iuſtè fugimus, quæ ſuadet exceſſus: dum pernicioſa res eſt in imperante tenuitas, & quidam recte dixit: periculoſiſsimum animal eſt, rex pauper.

Dio Caſsius lib. 52

8 Mæcenas Auguſto Cæſari: diuitiæ magnæ non tam multa accipiẽdo, quàm non multos ſumptos faciendo, colliguntur,

Cicero lib.4 de rep.

9 Optimum autem, & in priuatis familiis, & in republica uectigal duco eſſe, parſimoniam.

10 Expeditisſima eſt ratio, augendi cenſus, detrahere ſumptibus.

Ex diuo Thoma lib.2. de regi. princpu cap.7.

11 Diuitiæ ſunt regi neceſſariæ atque etiam theſaurus quia ſine illis con-

congruè Regnum regere non poteſt. Eſt enim pecunia inſtrumentum rerum agendarum, & quaſi fideiuſſor futuræ neceſsitatis, quia continet omnia, ſicut eorum pretium, quod ſi quilibet priuatus ea indiget, rex quidem multò magis, ad hoc. magnificentia, uirtus regis propria, magnos ſumptus requirit. deinde; rex debet abundare pecuniis, ut domui ſuæ prouideat, & ſubiectorum neceſsitati ſubuenire poſsit. præterea, cum rex indiget pecunia, cogitur facere exactiones indebitas. Item ad bellorum ſumptus indiget rex magnis theſauris. nec obſtat illud deuteronomii, quo prohibetur, ne rex habeat auri, & argenti immenſa pondera: quia id eſt accipiendum, ne habeat ad oſtentationem. Nam ad ſubuentionem Regni, omnino eſt neceſſarium addo etiam, quod illic prohibetur theſaurus immenſus, qui uix congregari poteſt, ſine auaritia, & absq; maximis exactionibus, non autem iuſtus theſaurus.

Quomodo principes ſunt admonendi. cap. 16.

Seneca in proœmio ſuaſoriarum.

1 APud Reges etiam, quæ proſunt, ita tamen, ut delectent. ſuadenda ſunt.

2 Apud bonos etiam principes admonendi libertas uerbis placidis temperanda eſt.

Plutarchus lib in principe requirendo doctrinam

3 Difficilè eſt, his, qui gerunt imperium, de imperio conſulere. Reformidant enim rationem, ceu principem admittere, ne potentiæ bonum, quod habere uidentur, impediat, ſi id aſtringat, & ſeruire cogat honeſto.

Stobæus in admonitionibus de Regno ſermone 48.

4 Demetrius Phalereus Ptholomæum regem hortabatur, ut libros de Regno ſcriptos emeret, ac legeret: nam de quibus amici reges admonere non auderent, ea in libris eſſe ſcripta.

Hieronimus Oſorius in epiſtola ad Angliæ Reginam

5 Multę inſidię principibus à ſuis domeſticis intēduntur multæ fraudes in Aula regia quæſtus, & compendii gratia ſuſcipiuntur, multa partim adulatione, & perfidia, partim offenſionis periculoſæ formidine diſsimulantur ita ut raro inueniantur, qui regibus libere loqui audeant.

6 Legat princeps lampridium in uita Alexandri Seueri, & conſilia, Augusto

gusto Cæsari data quæ Dio cassius retulit lib.52.legat orationes salustrii ad Cęsarē de republica ordinanda.legat supremum librum Isidori de summo bono, legat librum synesii de Regno bene administrando,legat librum de principe Iouiani Pontani, legateq. id genus alia,& ex hisce libris discet,quę illi dicere audeat nemo.

Basilius magnus in Psalmum.87.

7 Dominus reges constituit, & transfert, nec vlla est potestas, nisi à Deo constituta: seruatur ergo rex non per multam virtutem, sed per diuinam gratiam: si enim cor Regis in manu Dei est, non per arma tam militarem potentiam, sed Deo ipso suppeditante præsidium, & velut manum protendente seruatur. in manu autem Dei non quilibet, sed qui Regis appellatione dignus fuerit. quidam autem Regnum definierunt, legitimam esse præfecturam, vel supra omnes principatum, peccato minimę obnoxium.

Admonitionum. Cap.17.

1 QVanuis autem admonitiones plurimas huc facilè transferre possem, paucis tamen contentus ero, easque libenter prætermisissem: nisi me sapientium autoritas, & sententiarum commouisset vtilitas.

Aristoteles lib.5. Polit. cap. 10.

2 Ad Regis officium pertinet, cautum,ac prouidentem esse, vt nec diuites iniuria,nec populares contumelia afficiantur.

Idem lib.8. Ethi. Cap. 11.

3 Regis amicitia ad eos,qui reguntur, in excellentia beneficij consistit: confert enim in eos beneficia,qui ab ipso reguntur. siquidem cum sit bonus curam ipsorum habet, quo bene se se habeant, vt ouium pastor. Vnde & Homerus Agamemnonem, populorum nuncupauit pastorem.

Xenophon lib. 2. de pedia Cyri.

4 Decet principem, non se bonum præstare duntaxat,verum etiam pro subditis diligentiam gerere,vt quàm optimi sint futuri.

Xiphilinus in epitome Dionis lib.47.

5 Principatus propter salutem subiectorum constituuntur,vt ij nullum damnum sentiant, non modo ab alienis, sed neque à suæ gentis hominibus.

Seneca in Octauia.

6 Consulere patriæ, parcere afflictis, fera cęde
Abstinere, tempus, atque iræ dare:
Orbi quietem, seculo pacem suo:
Hæc summa virtus, petitur hac cælum via.

Ouidius lib. 2. de Ponto.

7 Est piger ad pęnas princeps ad pręmia velox
Cuiq; dolet, quoties cogitur esse ferox.

Claudianus lib. 2.

8 Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit.
Occurrat, mentemq; domet respectus honesti:
Tu ciuem, patremq; geras, tu consules cunctis
Nec tibi, nec tua te moueant, sed publica uota.

Isocrates ad Niclocem.

9 Regnum, quod summum est rerum humanarum omnium, maximam prudentiam postulat.

Philo. lib. de creatione Principis

10 Sunt quidem principes publici parentes ciuitatum, & gentium quotquot boni sunt: contra, qui in subditorum detrimentum abutuntur potentia, nõ principes appellandi, sed hostes, cum agant hostilia.

Diuus Bernardus lib. 4. de consideratione ad Eugenium.

11 Non te moneo summis occupatum, intendere infimis & quasi minutum fieri: minimis impendere, quod maximis debes, uacuum prorsus à solicitudine rerum minorum, & uilium oportet esse animum, tam magnis, & tam multis intentum rebus.

Philo libro de creatione principis.

12 Cum aliquando res magnæ, aliquando minores tractandæ sint, ne in exiguis conterat operam princeps sub præfectis eas delegabit: ma maiores uerò ipse examinabit diligentissimè, ne solicitudinem impendendo rebus uilioribus, negligat maioris momenti negocia.

Philostratus lib. 1. de uita Apollonij.

13 Interroganti regi, quonam pacto stabiliter, tutéq; regnare posset, respondit Apollonius, si multos honoraueris, paucis uero credideris.

Idem lib. 5 cap. 12.

14 Apollonius Vespasiano dixit: tibicem, quidem ualde sapiens, discipulos auditum mittebat ineptissimos tibicines, ut ex eis, quo pacto canendum non esset, addicerent tu itaq; rex, quomodo imperandum non sit, ab eis, qui malè imperarunt, iam di dicisti.

Lampridriusin Alexandro.

Lampridius in Alexandro.

15 Aurum,& argentum raro cuiquam niſi militi diuiſit, nefas eſſe dicens,vt diſpenſator publicus in delectationes ſuas,& ſuorum conuerteret id,quod prouinciales dediſſent.

Lutianus in Demonacte.

19 Querenti, qua ratione quiſpiam imperium quàmoptimè adminiſtrare poſſit, Demonax reſpondit:ſi ira uacauerit, & quàm minimum loquens, plurima audierit.

Thomas morus lib 1.de optimo Reip.ſtatu.

17 Princeps uiuat innocuus de ſuo, ſumptus ad reditus accõmodet: refrenet, maleficia, & recta inſtitutione ſuorum præueniat, potius quàm ſinat increſcere, quæ deinde puniat.

18 Principi non quælibet artes diſcendæ ſunt, ſed hæ duntaxat, quæ tradunt rationem rectè adminiſtrandi regnum. & uerò non omnes literæ conueniunt Principi, ſed eæ, quæ politicen tradunt,aut ethicen, queq; rectè ac ſecus geſtorum exempla commõſtrant, id quod facit hiſtoria.

Caſſiodorus lib.10.uariarum.

19 Qui rationabiliter diſponit propria,non appetit aliena.tollitur enim principibus neceſsitas excedendi, quoties aſſuerint propria moderari, laudata nimirum ſententia, quæ rerum præcipit modũ, quia nimium non placet,etiam quod bonum putatur.

Ex diuo Thoma lib.3 de regi. princ.Cap.11.

20 Dominus per Moyſem in Deuteronomio inquit, Cum cõſtitutus fuerit rex non multiplicabit ſibi equos, & cætera,deſcribetque ſibi Deuteronomium legis huius, legetque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, ut diſcat timere Dominum Deum ſuum,& cuſtodiat verba eius (videlicet, ut poſſit populum dirigere ſecundum legem diuinam) nec eleuetur cor eius in ſuperfluum ſuper fratres ſuos: neque declinet in partem dexteram, uel ſiniſtram, ut longo tempore regnet ipſe, & filius eius ſuper Iſrael. Ille quidem legitimus eſt rex, qui principabiliter bonum ſubditorum intendit, & curam eorum habet, ut bene operentur. Regnum enim non eſt propter regem, ſed rex propter regnum. quia ad hoc Deus prouidit de regibus, ut regnum regant,& gubernent, & unumquemque in ſuo iure conſeruent. & hic eſt finis regiminis. ad hæc, regnum ex hominibus conſtituitur, ſicut domus ex parietibus, & corpus humanum ex membris. Finis ergo regis eſt, ut regimen proſperetur, & homines conſeruentur per regem, & hinc habet commune bonum cuiuſlibet principatus partici-

pationem diuinę bonitatis. vnde bonum commune dicitur à philosopho esse, quod omnia appetunt, & esse bonum diuinum. & sicut Deus, cuius virtute principes imperant, nos regit & gubernat propter nostrã salutem: ita & reges, & alij rerum domini facere debent.

Basilius Magnus in Hexameron, homilia 8.

21 Est apum rex ipse quidem aculeo præditus, spiculoque armatus: at nunquam iritatur ad vltionem, nunquam aculeo ipso vtitur. Leges quædam istę profectò naturæ sunt, institutaque non literis mandata: tardos, inquam, eos ad vindictam pœnamque sumendam esse oportere, qui maximas obtinent potestates.

Stobæus sermone de legibus.

4 Stoici legem dicunt, orationem esse grauem & rectam: quæ facienda imperet, non facienda prohibeat.

Cicero Philipp.11.

5 Lex nihil est aliud, nisi recta & à numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibensq; contraria.

Basilius magnus in cap.1.Isaiæ.

6 Lex est regula iustorum, & iniustorum: ea quidem imperans, quæ agenda sunt, his contradicens, quæ non ueniunt facienda. ad cuius studium qui attentus est, celeber euadit, etiam si ignoret, quid utilitatis ex eius obseruatione dependeat.

Diuus Thomas lib.2.quest.90.

7 Lex est quædam rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet, ordinata.

Biesius lib.4.de rep.

8 Leges sunt, publica uitæ præcepta, quibus nos omnes obtemperare semper oportet: siquidem commune bonum & æquitatem ipsam perpetuò spectant, atque ab eo qui iubendi, & iussa exequendi potestatem habet, proponuntur.

Alfonsus Castrus lib.1.de potestate legis pænalis.cap.1.

9 Lex est recta uoluntas eius, qui uicem populi gerit, uoce, aut scripto promulgata, cum intentione obligandi subditos ad parendũ illi.

De utilitate legum. Cap. 3.

Solon uersibus elegiacis.

1 INuehit heu quantas legum uiolatio clades?
At iustæ leges commoda quanta ferunt?
Compedibus stringunt sceleratos, ordinis æqui
Conseruatrices, nil nisi recta sinunt.
Aspera complanant; sedant fastidia, frœnant
Indomitos: abibunt semina quæq; mali.
Iura regunt, mansuefaciunt turgentia corda,
Compescunt miseræ seditionis opus.
Litis bilem atram reprimunt, ac deniq; uitam
Humanam erudiunt, ut sapienter eat.

Aristoteles lib.3.polit.cap.6.

2 Lex pactum est, atque (ut Lycophron Sophista dixit) sponsor, & uas

uas in officio mutuo permanendi.

Idem lib.1.Rhetoricorum cap.4.

3 Salus ciuitatis in legibus sita est.

Iamblicus apud Stobæum sermone de magistratu.

4 Lex perhibetur omnium esse regina, eadem uidetur bona præcipere, contraria prohibere. Quid igitur putamus profectam ab ipsa bonam iuris, legumq; constitutionem esse? quali pulchritudinis quantaq; excellentia,& iustitia rebus omnibus antestare, quæcunq; enim,& quantacunque genera, & species uirtutum sunt per illa, & eiusmodi omnia legum pulcherrima præcepta penetrant: earum vtilitas per totam reipublicæ administrationem,& omnes hominum vitas extenditur. Est igitur lex commune bonum sine quo nihil unquam boni fieri posset.

Dionysius Halicarnass. lib.2.

5 Intellexit Romulus rectis legibus, honestorumq; studiorũ æmulatione,piam,temperantem,iustam,belloque fortem ciuitatẽ fieri.

Idem lib.7.

6 Libertas aufertur, ablato iure, ac legibus. Nam ex quacunq; ciuitate,ius legesq; exulant,in eam seditio bellumq; solent ingruere.

Demosthenes aduersus Midiam.

7 Robur corporis paucorum,leges robur sunt uniuersorum.legum præsidio unusquisq; uestrum saluus est: quidquid bonorum habetis legum beneficio habetis.

Idem contra Timocratem.

8 Ad fęlicitatem reipublicæ, & populi libertatem in nulla re alia plus uirium & momenti est, quàm in legum autoritate: leges causa sunt publicę fælicitatis.

Cicero pro Cecina.

9 Maior hæreditas uenit unicuiq; nostrum à iure, & legibus, quàm ab his, à quibus illa bona relicta sunt. Nam ut perueniat ad nos fundus,testamento alicuius fieri potest, ut retineamus, quod nostrum factum est,sine iure ciuili non potest.

Idem Cicero ibidem.

10 Nihil est in ciuitate tam diligenter retinendum quàm ius ciuile. Etenim hoc sublato nihil est, quare exploratum, cuiquam posit esse, quid suum,aut quid alienũ sit: nihil est quòd æquale inter omnes, atq; unum omnibus esse posit.

Iornandes lib de regnorum, ac temporum successione.

11 Romani,ut ait Iablicus armis,& legibus exercẽtes sese,oĩbẽ terrę.

suum

ſuum fecerunt. Armis ſiquidem conſtrixerunt, legibus autem con ſeruauerunt.

Theodericus rex apud Caſsiodorum lib. 5. uariarum.

12 Decet prouincias regno noſtro ſubiectas legibus, & bonis moribus ordinari: quia illa uita uerè hominum eſt, quæ iuris ordine continetur. Nam belluarum ritus eſt, ſub caſu uiuere.

Idem apud eundem lib. 3.

13 Exuite barbariē: recipite paulatim iuridicos mores, non ſit nouitas moleſta, quę proba eſt: quid enim poteſt eſſe fœlicius, quàm homines de ſolis legibus confidere, & caſus reliquos non timere? iura publica certiſsima ſunt humanæ uitæ ſolatia, infirmorum auxilia, potentium fræna.

De legum præſtantia. Cap. 4.

Demoſthenes contra Ariſtogitonem.

1 VNiuerſa uita mortalium, natura & legibus regitur: ac natura quidem confuſa, & inæqualis eſt, & à peculiari cuiusque pendet ingenio: leges autem communes, & ordinatæ ſunt, & eędem uniuerſis. Quòd ſi praua natura fuerit, ſæpe mala conſilia molitur: quare tales facilè in delicta ruere liquet. leges autē, æqua, & honeſta, & utilia ſpectant, & ad illa referuntur: quæ inuenta ſi fuerint, commune iam inde mandatum omnibus proponitur, par, & æquale, atque ea lex eſt: cui parere omnes debent, cùm propter multa, tum hac de cauſa potiſsimum, quod omnis lex inuentum eſt, & donum Deorum immortalium, decretum hominum ſapientum, regula delictorum, quæ de induſtria, & fortuito committuntur: ciuitatis commune pactum, cui uiuere conuenienter, omnes qui ſunt in urbe, debent.

2 Maiora nos penè beneficia à legibus: quàm à natura habemus: quippe quòd natura homines uehementiſsimo cupiditatum æſtu rapiantur, & conſtricti ducantur: leges uerò ĳs ipſis cupiditatibus, quibus homines præcipites aguntur, coercendis, atque frœnandis hominum naturam per ſe ad uitia pronam, regant, ac dirigant, & ad uirtutem flectant.

Euripides in ſupplicibus.

3 Nihil eſt ciuitati præſtantius, quam leges rectè poſitæ: Nam & inferioris homo ſortis, & qui ditior eſt, æquale ius experiuntur: uincit

autem

autem minor maiorem. si iustam causam habeat.

Cicero lib. 1. de oratore.

4 Docemur autoritate, nutuque legum, domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, nostra tueri: ab alienis, mentes, oculos, manus abstinere.

Biesius libris de republica.

5 Legibus omnes Reipublicæ partes tanquam in vnum corpus arctissimè deuinctę sunt. leges tanquam rectissimę quædam regulę sunt, secundum quas vitam suam omnes vices componant. legibus tanquam neruis, omnia Reipublicæ membra sunt in vnum corpus arctissimè deuincta: sine quibus, variis opinionum, & morum dissidiis confectim dissoluantur.

Cicero pro Cluentio.

6 Fundamentum libertatis, fons æquitatis, mens, & animus, & consilium, sententia ciuitatis posita est in legibus.

7 Non modò aduersus tyrannidem in legibus innocentiæ præsidiũ est, sed & magistratibus aduersus vulgi importunitatem, hic tanquam ahenæus quidam murus est.

Imperator Leo in proemio constitutionum nouellarum.

8 Sunt leges tanquam custodes vitæ nostræ, & medici, dum mala ne oriantur impediunt: & quæ irrepserint, corrigunt, & euelunt.

Idem Leo constitutione 19.

9 Qui leges reipublicæ oculos esse dixerit, is profectò nihil indecens pronunciauerit, quemadmodum enim res maximè necessaria est animali, non titubans oculus: ita & reipublicæ legum æquus, & rectus status.

De Legislatore. Cap. 5.

Plato in libro ciuili.

1 PAtet legumlationem ad dignitatem regiam pertinere.

Xenophon lib 8 de pædia Cyri.

2 Hæc quoque ita habent, quemadmodum item alia, quando princeps melior fit, puriora iura cõstituit, quãdo verò deterior nequiora.

Plutarchus in commentario, in principe requiri doctrinam.

3 Iustitia quidem legis est finis, lex autem principis opus.

Aristoteles lib. 10 Ethicorum cap. 9.

4 Patris quidem præceptio vires non habet, neque necessitatem, ne-

que vllius omnino vnius viri, nisi sit rex, aut aliquis talis. Lex autem vim habet cogentem.

Ex lege Theodo. & Valentin. lib. legum nouellarum Valentiniani tit. 4.

5 Albinæ præfecte charissime, illustris & præclara magnificentia tua, saluberrimam sanctionem mox in omnium peruenire notitiam, propositis iubebit edictis, ut possit facilè cognosci, condendarum, conseruandarumque legum curam nobis esse præcipuam.

Philo lib. 2. de uita Mosis.

6 Regis officium est iubere, quæ oportet fieri, & vetare, à quibus abstinere decet. Cæterum iussio faciendorum, & interdictorum cauendorum propriè ad legem pertinet. Atque ita consequitur, vt rex animata lex sit, lex verò sit rex iustissimus.

Thomas lib. 2. quæst. 90.

7 Lex respicit ordinem ad bonum commune: ordinare autem aliquid ad bonum commune est vel totius multitudinis, vel alicuius gerentis vicem totius multitudinis, & ideo condere legem, vel pertinet ad totam multitudinem, vel ad personam publicam, quæ totius multitudinis curam habet: quia & in omnibus aliis ordinare in finem est eius, cuius est proprius ille finis.

Ex Aegidio lib. 3. parte 2. cap. 27.

8 Duobus modis probatur, non esse cuiuslibet hominis leges condere, vno, quia leges nos ordinant ad cōmune bonum, & cuius est ordinare ac dirigere ad aliquod bonum; eiusdem est condere leges, & regulas tendentes in bonum illud. cùm igitur principis sit curare commune bonum, & ad illud subiectos dirigere: planè relinquitur ad eundem pertinere, vt leges condat. altero modo id ipsum probatur, quia leges habent vim cogentem; cogere verò non potest nisi princeps, uel alter, qui summam habeat potestatem: Ergo ab eo dumtaxat leges fieri possunt.

9 Ex quibus omnibus aliisque multis perspicuum est, legumlationem, Regis esse, aut certè illius, qui summo imperio reipublicæ præest. Nec enim rectè rempublicam regere possit, si leges non ferat; nec leges proficient, nisi ab eo factæ & promulgatę sint, qui cogere possit.

Plato lib. 4. de legibus.

10 Eum quippe solum rectè ferre leges existimo, qui veluti sagittarius, illuc animum semper intendit, vnde continuò aliquid semperq; sequatur eorum quæ bona sunt: cætera verò reliquit, siue diuitias,

seu

ſeu huiuſmodi aliud, quod à virtutibus ſit ſeparatum.

Ariſtoteles lib.2. Ethic cap.1.

11 Legumlatores, ipſos ciues aſſuefacientes, bonos efficiunt. Atque omnis quidem legumlatoris, hæc eſt voluntas: qui verò non bene id faciunt, peccant.

Idem lib.2. Polit. cap.4.

12 Socrates duo legumlatori in legibus condendis ſpectanda eſſe tradit, regionem, & homines: at nihilo ſecius addere oportuit, vt rationem vicinorum locorum habeat, ſi ciuitati vita eſt agenda ciuilis: nec enim ſolum armis vti neceſſe eſt, quæ vſui ſint in ſuis finibus, ſed quæ ad externa loca poſsint accommodari.

Idem lib.3. cap.8.

13 Quæritur à nonnullis, num legum conditor in rectiſsimis legibus ferendis, ad meliorum commodum debeat, an ad plurium vtilitatem ſpectare: nam fortaſſe, quod rectum eſt, ſuſcipi debet. Forſitan autem rectum eſt, vt totius ciuitatis commodum, & ciuium commune bonum, legumlator ſibi proponat.

Demoſthenes oratione 2. contra Ariſtogitonem.

14 Eas vrbes maximè florere videmus, in quibus legumlatores optimi extiterunt. Nam vt quæ in corporibus oriuntur infirmitates, medicorum inuentis curantur; ſic animorum immanitas, legumlatorum prudentia exterminatur.

Philo lib.2. de uita Moſis.

15 Non ignoro, quod in legiſlatore optimo requirantur omnes virtutes integræ, ſed facultati legiſlatoriæ quatuor hæc ſunt coniunctiſsima, charitas erga proximos, iuſtitia, amor virtutum, & vitiorum odium. Quiſquis enim ad leges ferendas animum appulit, ab his cauſis ſingulis permotus eſt; ſiquidem charitas docet, ſententias vtiles proferre in medium: iuſtitia honoratur, vt æqualitas, ſuum cuique tribuens. virtutum amor approbat, quod natura bonum eſt, & id omnibus dignis exhibet ſine inuidia. Odium autem vitiorum exagitat contemptores virtutis, ſuſpectos habens, vt hoſtes humani generis publicos, & perpetuos.

Dionyſius Halicarn. lib.2.

16 Oportet eum qui mente ſit præditus, ad res adminiſtrandas idonea, ſiue is legiſlator ſit, ſiue rex, leges ferre, quæ iuſtas ac temperatas reddant vitas ciuium.

17 Ad legiſlatorem pertinet præſtantiſsima quadam ingenii vi, diuinæque mentis acie, omnia humana prouidere, nullamque eſſe reip.

partem, quam ipse non constituat: omnesque res, siue bellicæ siue domesticæ, siue forenses, siue rusticæ, siue vrbanæ, eius præscripto regi: quin etiam ciues sanctis moribus ab illo formari, ad beatamq; vitam perduci.

Fortunatianus lib. 2. Rhetoricorum.

18 Quum lex fertur, vel rogatio, quot locis diuiditur? tredecim: Cum verba scripti excutimus, id est, cùm quærimus, an obscura sit lex, an minus plena, an dubia, & anceps, sequens locus, quis erit? Cùm quærimus an contra legem, vel decretum, vel morem referatur, & siquid huiusmodi fuerit. Quid tertius? an honesta sit lex, nequam ferimus. Quartus? An vtilis sit, vel iusta. Quintus? An necessaria. Sextus? an facilis sit in accipiendo. Septimus? An possibilis in faciendo. Octauus? An alia lege satis caueatur, id quod in hac noua significatur. Nonus? An hoc alio modo fieri possit, quod noua lege comprehenditur. decimus? Quo animo quis contradicat, Duodecimus? Coniectura, qua quærimus, qua causa quid factum sit, vel fiat, tertius decimus? cum quærimus quid sit futurum, si lex fuerit probata, vel si non fuerit accepta.

Quamobrem leges factæ sint & fiant. Cap. 6.

Demosthenes contra Aristogitonem.

1 Res duę sunt propter quas omnes feruntur leges, tum, vt ne quisquam iniusti aliquid agat, tum vt iis, qui ius violarunt punitis, alii meliores reddantur.

Cicero lib. 2. officiorum.

2 Eadem constituendarum legum fuit causa, quę regum. Ius enim semper quæsitum est æquabile, nec enim aliter esset ius: id si ab vno iusto & bono viro consequebantur eo erant contenti: cùm id minus contingeret: leges sunt inuentę, quæ cum omnibus vna, atque eadem voce loquerentur.

Demosthenes epistola. 3.

3 Omnes leges propter æquitatem, & salutem bonorum & frugi hominum feruntur.

Cicero in vatinium.

4 A maioribus nostris nulla alia de causa leges sunt inuentæ, nisi vt suos ciues incolumes conseruarent.

Idem

Idem lib.2.de legibus.

5 Ad ſalutem ciuium, ciuitatumque incolumitatem vitamque hominum, & quietatem, & beatam conditę ſunt leges.

Idem lib.1.de inuentione.

6 Ea virtute, & ſapientia maiores noſtri fuerunt, vt in legibus ſcribendis, nihil ſibi niſi ſalutem, atq; vtilitatem reipublicę proponerēt.

Idem in eodem.

7 Vt ex medicina nihil oportet putare proficiſci, niſi quod ad corporis vtilitatem ſpectat quoniam eius cauſa eſt inſtituta: ſic à legibus nihil conuenit arbitrari, niſi quod reipublicæ conducat, proficiſci, quoniam eius cauſa ſunt comparatæ.

Horatius Satyra.3.lib.1.

8 Iura inuenta metu iniuſti, fateare neceſſe eſt,
Tempora ſi fatoſque uelis euoluere mundi
Nec natura poteſt iuſto ſecernere iniquum
Diuidit vt bona diuerſis fugienda petendis.

Ouidius lib.3.faſtorum.

9 Inde datæ leges, ne fortior omnia poſſet,
Cœptaque ſunt purè tradita ſacra coli.

Ariſtides oratione platonica.1.

10 Atq; id quidem fatebuntur omnes, nullam ad rem aliam legibus opus fuiſſe, niſi vt nihil à nobis inuicem damni pateremur, nec mali, & audaces probis potiores eſſent, verùm iis iure cederent.

Leges communem vtilitatem reſpiant. Cap.7.

Plato in Critia.

1 HAs nos negamus eſſe reſpublicas, neque cenſemus rectas eſſe eas leges, quæ non ſint communiter totius ciuitatis gratia poſitæ, qui autem aliquarum partium gratia leges condunt, eos non ciues, ſed ſeditioſos putamus, & iura ſua fruſtra ſic ab eis vocari cenſemus.

Idem epiſtola.8.

2 Principio leges tales ſint, quæ non ad opes, pecuniaſque comparandas, neque ad libidines mentes conuertant, ſed cùm tria ſint, anima, corpus, pecunia, virtutem animi maximè anteponant: ſecundo verò loco virrutem corporis, virtuti animi ſeruientem. Tertio, vltimoque gradu pecuniarum pretium collocent, animo, cor-

porique

poriq́ue miniſtrans. Quæcunque lex hæc efficit, recta eſt, re uera beatitudinem vtentibus afferens. Locupletes verò beatos appellare, ſermo amens eſt, & infęlix, mulieribus pueriſq́ue conueniens, atque eos qui id credunt, tales efficiens.

Chryſoſtomus in verba illa Pauli, habentes autem eundem ſpiritum.

3 Illæ potiſsimum leges hominem ſimilem Deo reddunt, quatenus Deo ſimilem fieri hominem licet, quę ad publicã vtilitatem faciunt.

Cicero lib. 2. de legibus.

4 Conſtat profectò, ad ſalutem ciuium Ciuitatumq́ue incolumitatem, vitamq́ue omnium quietam & beatam, conditas eſſe leges: eoſq́ue qui primum eiuſmodi ſcita ſanxerunt, populis oſtendiſſe, ea ſe ſcripturos atque laturos, quibus illi aſcriptis ſuſceptiſq́ue honeſtè beateq́ue viuerent, quæq́ue ita compoſita ſanctaq́ue eſſent, eas leges videlicet nominarunt.

Archyta, lib. de lege & iuſtitia.

5 Ad ciuilem communionem conducet, ſi lex non monarchica fuerit, neq̃ue ad priuatam quorundam, ſed ad communem vtilitatem inſtituta, & ex æquo ad omnes pertinens. Oportet autem vt lex regionis & locorum rationem habeat: nam nec omne ſolum fert, omnia, nec omnium hominum animi earundem virtutum capaces ſunt.

Liuius lib. 34.

6 Nulla lex ſatis commoda omnibus eſt: id modo quæritur, ſi maiori parti & in ſummam prodeſt.

7 Leges conquire, quæ & iuſtę ſint & reip. conducibiles, & inter ſe conſentientes. Deinde, quæ lites quàm pauciſsimas pariant, & exortas quàm fieri poſsit ociſsimè finiant.

Baſilius Magnus in principium prouerbiorum.

8 Valde ad præcepta morum tradenda refert, eum, qui ſcribit regem eſſe. Si enim regnum eſt legitima poteſtas, manifeſtum, quod ex rege alioqui hoc nomine digno exeuntes vitæ præceptiones, multum quidem apud omnes momenti habeant ad conſiderandam, conſequendamq́ue in communi bono vtilitatem, & non ad priuata commoda reſpicientes. hoc enim tyrannus à rege differt; quòd ille, ſua ipſius quomodocunque & vndecunque reſpicit, ac tuetur: hic ſubditis conſulere tantum quærit.

Leges perspicuæ sint, & possibilia velint. Cap. 8.

Demosthenes contra Timocratem.

1 ARbitror confitendum esse omnibus, probam legem, & multitudini profuturam, primum simpliciter, & omnibus æque apertè scriptam esse oportere, ne eam alius aliter interpretetur. Deinde fieri posse oportere ea, quę iubeat: nam si præclarè constituta sit, sed aliquid tamen, quod nequeat fieri, proponat; id voti potius quàm legis fuerit officium.

Plato lib. 5. de legibus.

2 Possibilia volet fundator legum: impossibilia, nec volet. Nam vana esset ea cupiditas.

Isocrates in Panathenaico.

3 Leges sint cognitu faciles: deinde iustæ & vtiles, & inter se consentientes, & magis in hoc intentæ, vt publica instituta pręclara sint, quàm vt priuata commercia sine fraude fiant, quales esse decet in republica bene constituta.

Plutarchus in Solone.

4 Decet autem in ferendis legibus possibilitatis, & facultatis rationem habere; siquis velit vtiliter in paucos, quàm sine vtilitate in multos animaduertere.

5 Expedit, vt leges sint populo notæ. vnde veteres eas in tabulis, & albo descriptas publicitus exhibebant, quo cunctis essent conspicuæ deinde, vt verbis apertis, minimeque perplexis descriptæ sint.

De multitudine legum. Cap. 9.

Isocrates in Areopagitico.

1 VEteres Athenienses existimabant, multitudinem, & nimis exquisitam legum constitutionem, signum esse mali status reipub. Nam dum, delicta quasi aggeribus obiectis coercere nitantur, necessariò cumulari leges. Decere autem prudentes Magistratus, non porticus implere legibus, sed efficere, vt ciues animis insitum iustitiæ studium habeant.

Stobæus sermone de rep.

2 Archesilaus dicebat. Quemadmodum vbi pharmaca multa, multique

tiq́ue medici sunt, ibidem & morbi abundant: sic etiam vbi plurimę leges fuerint, ibi, & iniustitia uiget maximè.

Strabo lib.6.Geographiæ.

3 Boni legumlatores sunt, non qui omnia acusatorum acta cauerint; sed qui in simpliciter latis persistunt. Hoc, à Platone dictum est: quibus leges adsunt plurimę, & item pœnæ plurimæ, iis & uiuendi ritus deprauatos esse: sicut quibus plures ad sunt medici, iis, & ęgritudines per multas adesse probabile est.

4 Rectè quidem Tertullianus censebat, squallentem legum syluam principum constitutionibus, tanquam securibus esse truncandam.

5 Dabit operam optimus princeps, non vt multas condat leges, sed vt quàm optimas, maximeq́ue reip. salutares. Nam bene institutæ ciuitati, sub bono principe & integris magistratibus paucæ leges sufficiunt.

Demosthenes aduersus Leptinem.

6 Intelligitis Athenienses, quo pacto, & quàm præclarè leges ferre Solon iubebat. Primum apud vos, qui iurati estis. deinde contrariis legibus abrogatis, vt singulis de rebus leges singulæ sint: ne homines imperitos id ipsum turbet, & efficiat, vt deteriore conditione sint, quàm qui vniuersas cognitas, & perceptas habent: sed vt iure perspicua, & simplicia legere & intelligere liceat omnibus.

7 Non erit tanta multitudo legum, si leges superfluæ reiiciantur, & quæ barbarę sint, & incommodæ, abrogentur: & quę in desuetudinem abierunt, ex libris legum tollantur: & paucę admodum, ac de grauioribus duntaxat, leges nouę ferantur.

Ne leges nouæ facilè fiant. Cap. 10.

Zalcuecus in proœmio legum.

1 SIquis voluerit leges sancitas mouere, aut nouam statuere: is collo in laqueum immisso, de lege verba faciat. Quòd si per suffragia videatur veterem legem esse tollendam, aut eam, quæ noua infertur bonam esse: indemnis maneat. contra, si prior lex melius habere videatur, aut, quæ noua proponitur iniusta sit, is qui mouet infertvè legem, laqueo attracto moriatur.

Demosthenes contra Timocratem

2 Narrabo vobis iudices, quo pacto locris leges ferre soleant, nihil enim vobis nocuerit, exemplum aliquod audiuisse, tale præsertim,

tim, quo laudata resp. utitur. Nã illi vsque adeò censent, veteribus legibus vtendum, & instituta patria ornanda esse, vt si quis legem nouam rogare velit collo in laqueum inserto id facere cogatur, quæ lex, si honesta & vtilis videtur, autor eius viuit, & abit: sin minus, perit constricto laqueo. Proinde nouas rogare leges non audent, sed ueteribus religiosè vtuntur.

Plato lib. 6. de legibus.

3 Omnibus perspicuum est, neminem leges nouas facilè suscepturũ.

Tucydides lib. 6. in oratione Alcibiadis.

4 Ad summam sic sentio, tutissimos inter omnes degere eos homines, qui præsentibus moribus ac legibus, etiam si minus bona sint, vtentes, eodem tenore rempublicam administrant.

Agathius lib. 2. historiarum.

5 Liquet sanè homines, & singulas nationes, eas leges sanctiores cæteris ducere, & potiores, quibus diu insueuerunt: atque adeò, vt si quid præter illarum instituta geratur, fugiendum his esse, & planè ridiculum videatur, & eiusmodi demum, vt prorsus nil fidei faciat. Adinuentæ sunt tamen mortalibus diuersæ quidem pro legibus suis tutandis rationes, & causæ, partim forsitan veriores, partim quæ ad persuadendum sic valeant, comparatæ.

6 Vt in morbis non sunt tentanda noua remedia, si veteribus succurri malo possit: sic non sunt condendæ nouæ leges, si veteres ministrent aliquid, quo malis reipublicæ medearis.

De abrogatione, & mutatione legum. Cap. 11.

Plato lib. 6. de legibus.

1 Nihil sponte in legibus moueatur. si qua verò necessitas aliquando vrgere videbitur, de hoc simul consulent magistratus omnes, & populus vniuersus, & omnia Deorum petantur oracula. Si horum omnium vnus erit consensus, moueant: aliter verò nunquam, sed vnus, qui prohibeat, vincat.

Idem Plato ibidem.

2 Omnes eas leges colunt, & innouare formidant, in quibus educati sunt: si illæ diuina quadam fortuna longis temporibus stabilitæ fuerint.

Aristoteles lib 2. Polit. cap 6.

3 Cùm parua commoditas inuitauerit; quia nocet reipublicæ, vt

ciues assuescant, facilè leges antiquare: haud dubiè satius fuerit, peccata quædam legumlatorum & magistratuum permittere. Nec enim tantum legum mutatio profuerit, quantum consuetudo imperantibus non parendi nocebit. At tota vis parendi legibus, in more posita est: qui mos nisi longo tempore non ingeneratur. Itaque ex prioribus legibus in nouas mutatio, legis potentiam infirmat.

Dion Cassius lib. 53.

4 Augustus Cæsar in præceptis bene administrandæ reip. hoc primum tradidit: leges firmiter retinete, neque quidquam in his mutate: nam quæ eadem semper manent, & si sint non nihil vitiosa, vtiliora tamen sunt his, quæ subinde, etiam si in melius innouantur.

Thucydides lib. 3. in oratione Cleonis.

5 Multò melius est status ciuitatis, quæ licet deterioribus, firmis tamen legibus vtitur: quàm illius, quæ bonis quidem, sed quæ perinde non obseruentur.

Plutarchus in Apoph. Laconicis.

6 Pausanias ad quendam interrogantem, cur ex priscis legibus nullam mouere apud Spartiacas liceret: quia leges, inquit, hominum, non homines legum dominos esse oportet.

Hierocles apud Stobæum sermone de patria.

7 Oportet autem leges patriæ tanquam alteros Deos obseruare: si quis verò leges, aut violare, aut innouare conabitur, hic omni studio prohibendus, & modis omnibus oppugnandus. Contemptus enim legum, & innouatio ab antiquitate separata, non bonum ciuitati est studium.

Theodosius tit. 13. lib. legum nouellarum.

8 Habet hoc insitum sollicita æquitatis examinatio, habet secundarum cogitationum subtilior, & exactior cura, vt si quid in legibus ferendis post impetum primum deliberatio præpropera deliquerit, id consilio propensiore reuocetur. permittit enim consuetudo ipsa rerum: adstipulantur innumera vetustatis exempla: multas leges à suis latoribus, dempta, aut addita parte posse corrigi: multa tractatu maturiori penitus abrogari.

Ex diuo Thoma prima 2 quæst. 97.

9 Ex duabus causis lex iustè mutari potest. vna, vt lex fiat perfectior & vtilior, altera, propter mutationem conditionis subiectorum, quibus varia expediunt, secundum diuersitates temporum & locorum. sed nunquam lex debet mutari, nisi maxima necessitas, aut vtilitas euidentissima id expostulet, &c.

De

De legibus nouis. Cap. 12.

Cornelius Tacitus lib. 14. Annalium.

1 CAius Caſsius in ſenato Romano in hunc modum diſſeruiſſe traditur. Sæpenumero patres conſcripti, in hoc ordine interfui, cùm contra inſtituta, & leges maiorum noua ſenatus decreta poſtularentur, neque ſum aduerſatus: non quia dubitarem, ſuper omnibus negociis melius, atque rectius olim prouiſum, & quæ conuerterentur, in deterius mutari: ſed ne nimio amore antiqui moris, ſtudium meum extollere viderer.

2 Satius quidem interdum eſt, aliquid à maioribus non omnino optimè conſtitutum tolerare, quàm id multarum ætatum vſu receptum, & comprobatum: dum quaſi iniquum tollere volumus, vniuerſæ ciuitatis ocium, atque pacem perturbare, aut etiam in aliquod ſeditionis diſcrimen eam adducere. Tum illud addo, quod ex nouis legibus, quàm ex veteribus, plerunque maiora naſcuntur incommoda.

Ariſtoteles lib. 2. Polit. cap. 6.

3 Leges vniuerſæ ſcriptas eſſe, neceſſe eſt: actiones autem in ſingulis verſantur, quo palàm fit, leges quaſdam, & quandoque vtiliter mutari.

Vlpianus lib. 4. fideicommiſſorum.

4 In rebus nouis conſtituendis euidens eſſe vtilitas debet, vt recedatur ab eo iure, quod iamdiu æquum viſum eſt.

5 Bonis legibus occurrendum eſt malis moribus, corrigendæ leges deprauatæ, tollendo iniquæ.

Zeleucus in proœmio legum.

6 Ex conditis legibus, ſi quæ videbitur, non bene lata eſſe, in meliorem formam mutetur. Confirmatis verò & permanentibus omnes obediunto.

Proœmium legis Martiani lib. legum nouellarum, eiuſdem Imperatoris. tit. 5.

7 Sępe materiam ſcribendis, ferendiſque legibus, negocia inopinato exorta ſuppeditant, & aut nouas conſtitui ſanctiones, aut durius, & aſperius latas faciũt abrogari: ęqualis enim in vtroq; ęqualitas eſt, vel promulgare, quę iuſta ſunt, vel antiquare quę grauia ſunt.

Liuius lib. 34.

8 Ego quemadmodum ex his legibus, quę non in tempus aliquod, ſed perpetuę vtilitatis cauſa in ęternum latę ſunt, nullam abrogari

debere fatcor, nisi quam aut vsus coarguit, aut status aliquis reipublicę inutilem fecit. sic quas tempora aliqua desiderarunt leges mortales (vt ita dicam) & temporibus ipsis mutabiles esse video. quę in pace latę sunt, plerunq; bellum abrogat, quę in bello pax: ut in nauis administratione, alia in secunda, alia in aduersa tempestate usi sunt.

Thomas Morus lib. 1. de optimo reip. statu.

9 Leges abrogatas consuetudine haud temerè princeps reuocet, pręsertim, quę diu desitę, nunquam desideratę sunt.

Marsilius Ficinus in librum Platonis de Regno.

10 Rex vna cum Senatu leges condat: quas non liceat, vel cuiquam priuato transgredi, uel uulgo mutare; liceat tamen Regi, Senatuique simul pro temporum opportunitate, quatenus expedit, diligenti cum ęquitate, & rebus ipsis accommodare, atque temporibus, & si oportuerit, permutare.

De alijs legum qualitatibus. Cap. 13.

Plato lib. 7. de legibus.

1 MVlta sunt in ciuitate, quæ doctrinę potius, quàm legibus congrua esse uidentur. Quę enim priuatim & per singulas domos tum multa, tum parua, & occulta quotidie fiunt, cum facilè ex uoluptate, dolore, & cupiditate singulorum præter legum latoris consilium agantur, uarios, & dissimiles mores ciuium reddunt, quę res ciuitatibus officit. Cum uerò parua, & frequentia sint, singulis multa imposita, ea legum positione uetare non satis honestum esset, atque decorum: quin etiam scriptis legibus derogaret, cum in paruis, & multis ad contemnendas leges homines consuescerent. Quapropter leges de his scribere difficile est, ridiculus quidem legislator habebitur, si multa, frequentiaque, & minima quęq; de familiari administratione decreuerit.

Idem Plato lib. 9.

2 Legislator necessitate coactus, leges imponit, ipse nanque nullum uellet usum, necessitatemque legum unquam fore.

Ex Tucydide lib. 3. in oratione Diodoti.

3 Ingenitum natura est, omnibus, & priuatim, & publicè delinquere: nec ulla lex tanti est, quę illud prohibere possit. cum per omnia sit iturn supplicia, si quomodo his terroribus homines à facinorosis minus lęderentur, & nihilo minus delinquunt homines. itaq; aut aliquis

isto uehementior inueniendus est terror, aut ne iste quidem coercebit. Ergo impossibile est, crimina omnino prohibere, aut legum vi, aut alia difficultate. quare non oportet leges durissimas ferre, ne ad desperationem ii, qui defecerint, impellantur, tanquam eis pœnitere non liceat, neque vnquam delicta eluere, aut eorum veniam impetrare, aut pœnas tolerare non queant.

4 Durum quidem, & iniquum, atque captiosum est, illaqueare populum multis legibus non necessariis.

Ex Alfonso Tostado in parte secunda defensorijs cap. 61.

5 Non solum principes seculares omnia crimina punire non debent, sed ne ecclesiæ prælati pro quolibet peccato pœnam possunt imponere. quin etiam ipsi peccarent, si talia statuerent, aut exequerentur: quia vitare omnia vitia, est supra hominis naturam: & quia legislator ea duntaxat prohibere debet, quæ rempublicam aut ciues lædunt; ut idem Alfonsus docet. cap. 54.

Isocrates ad Nicoclem.

6 Leges quære in vniuersum æquas, & vtiles, & inter se consentientes: & præter hæc tales, quæ controuersias quàm paucissimas pariant, & compositiones, quam fieri potest celerrimas inter ciues efficiant. Hæc enim inesse oporteret omnia legibus bene constitutis.

Ex Aegidio Romano lib. 3. parte. 2. cap. 26.

7 Tria respicere debet lex humana: ius naturale, à quo debet habere fundamentum: bonum commune, ad quod est dirigenda: subditos ipsos, quibus est applicanda. itaque tria lex continere debet: vnum ex lege naturæ, quod sit iusta: alterum, ex communi bono, quod sit vtilis: tertium, ex subiectis, quod sit possibilis, & moribus, locis, temporique conueniens, & nullo priuato commodo lex ferenda est, nisi bonum illud ordinetur ad bonum commune.

Leges sint gratæ populo & accommodatæ reipublicæ Cap. 14.

Plato lib. 3. de legibus.

1 Illud etiam legis latoribus multi præcipiunt, vt leges huiusmodi ferant, quales multitudo, & populus libenter suscipiat.

Laertius lib. 1.

2 Aiebat Solon leges aranearum telis esse similimas: illis quippe, siquid

quid leue, & imbecillum inciderit, inuolui ab eis, atque contegi: si quid maius, aut grauius perrumpi, ac perire.

Stobæus lib. de potentibus.

3 Zaleucus Locrensium legislator, leges aiebat aranearum telis similes esse. Nam sicut in illas, si musca aut culex inciderit, retinetur: si uerò uespa, aut apes disrupta tela auolat: ita legibus pauperes detinentur, ditiores, atque potentes elabuntur.

Plutarchus in Solone.

4 Cum Solon publica negocia tractare, ac leges describere aggressurus esset, atque id apud Anacharsim percrebuisset, impensam Solonis operam, & studium vehementer irrisisse aiunt: quippe qui existimaret, se iniurias ciuium & cupiditates literis coercere posse: quæ nihil ab aranearum telis differrent: sed quemadmodum illę, sic hæ ex captis debiles, atque imbecilles detinent. à locupletioribus autem atque potentibus rumpuntur. Ad hæc Solonem respondisse dicunt: Conuentiores tamen, & pacta homines seruare solere, quæ transgredi ex contrahentibus nemini conducat: eodem modo se, ita ciuibus leges accommodare, ut eas seruare, quàm non, vtilius & salutarius omnibus esse videatur.

5 Leges ad rempublicam accommodari debent, & ab omnibus accōmodantur, non ad leges Reipublicæ.

Plutarchus in Politicis.

6 Statim mores, & ingenia conari matare populi, nouisque ea legibus moderari ex templo uelle, non modo non facile, uerum ne tutum quidem omnino est: ut res quæ multo tempore, & ingentibus uiribus indiget.

7 Ad ciuilem hominum consuetudinem leges accommodandæ sunt non aliter, atque pharmacum attemperari oportet ægri corporis naturæ ac uiribus.

Ex diuo Thoma prima 2. quæst. 96.

8 Cùm lex humana sit regula & mensura humanorum actuum & ponatur multitudini hominum in qua maior est numerus imperfectorum: ideo non prohibet omnia uitia, à quibus probi homines abstinent, sed solum grauiora, à quibus posibile est, maiorem partem multitudinis abstinere, maximè quæ in aliorum detrimentum sunt, & societatem humanam turbant.

Alfonsus Tosta lus lib. de optima policitia.

9 Legislator non debet condere optimas leges: quia imperfectus populus leges perfectissimas tolerare non poterit, siquis autem uellet

optimas

optimas facere hoc ipſo faceret peſsimas, & nullo modo conuenientes reipublicæ. neque Deus ipſe leges ſimpliciter optimas dedit hebræis, ſed populo illi accommodatas.

Laurentius Grimalius lib. 1. de optimo ſenatore.

10 Quemadmodum hominum diuerſi mores, uaria ſtudia, diſpar conditio, ſic rerum publicarum multiplex eſt gubernatio, quarum ſingulæ tametſi finis unius cauſa boni ſcilicet, quod eſt in hominum fœlicitate poſitum, conſtitutæ ſint, eamque fœlicitatem peræquo omnes expetant: diuerſas tamen eius conſequendæ rationes inire ſolent uariisque legibus & moribus utuntur, ſi quis enim reſp. ab antiquis legumlatoribus conſtitutas inſpiciat, diuerſiſsimas in eis leges diſsimiles magiſtratus, diſpares rerum publicarum formas ſanè uiderit, illi ſeptem etiam ſapientes diuerſa ſtudia, leges, imperia, pro ingenio ciuium in reſpublicas induxerunt, uariiſque inſtitutis & moribus eas adminiſtrarunt.

11 Ex quibus omnibus aliiſque multis perſpicuum eſt inſigniter errare illos, qui zelo quidem ſed non ſecundum ſcientiam moti, quid quid bonum ſibi uidetur, protinus id legem eſſe uolunt, quo fit, ut legibus, atque decretis fere innumerabilibus, utranque rempublicam premant.

Decere ut Rex leges ſeruet. Cap. 15.

Xenophon de laudibus Ageſilai.

1 INter maximas patrię uirilitates hoc ego eius facinus poſuerim, quod perſpicuè oſtédebat ſe nihil malle, quàm legibus inſeruire, Quis nanque refragari his uoluiſſet, cùm regem obtemperare intueretur?

Dionyſius Halicarnaſ. lib. 5.

2 A principio omnes græcæ ciuitates erant ſub regibus, niſi quod illi non barbarica licentia dominabantur, ſed legitimè iuxta patrios mores regnum exercebant, optimuſque rex habebatur, qui eſſet iuſtiſsimus, & legum ſeruantiſsimus nuſquam diſcedens ab inſtitutis patriis, id quod ex Homero liquet appellante reges, iuris redditores, ſiue iuridicos, ſed poſtquam aliqui eorum incœperunt abuti poteſtate, & in rebus adminiſtrandis non tam leges ſequi, quàm ſuam libidinem: regni tædio magna pars græcæ mutauit ſtatum publicum & cætera.

Diodorus Siculus lib. 2.

3 Reges Aegypti ueluti priuati, tenebantur legibus, neque id ęgre ferebant, existimantes, parendo legibus se beatos.

Salomonius lib. 1. de principatu.

4 Oportet in ciuitate principem habere regulam, per quam dirigatur in operationibus suis, ac dirigat alios, & per quam iudicet. hoc autem fit per legem, ut ait Thomas. 4. commentariorum in politica.

Stobæus sermone de legibus.

5 Lacedæmonij omnes regi consurgunt, præter Ephoros: & rex ante susceptum imperium iurat, imperaturum se, iuxta ciuitatis leges.

Plutarchus Apoph. græcorum.

6 Themistocles ad Simonidem, iudicium quoddam minus iustum efflagitantem dixit: Neque illum esse bonum poetam posse, si præter numerum caneret: neq; se bonum principē, si præter legū iudicaret.

Idem in Apoph. laconicis.

7 Agesilaus ab Ephoris reuocatus ex Asia soluit, dicens, bonum imperatorem oportere legibus parare, actum quidem uerè, iuste que ducem imperare, quando legibus paret.

Idem in Apoph græcorum.

8 Antiochus tertius ad ciuitates scripsit; si quid contra leges, per literas facere iusserit, ne sibi, tanquam ignaro, pareant.

Lex Theodosii, & Valentiniani.

9 Digna vox maiestate regnantis, legibus alligatum se principem profiteri: adeò de autoritate iuris nostra pendet autoritas. Et re uera maius imperio est, summittere legibus principatum.

Lex Alexandri Imperatoris.

10 Licet lex imperii, solennibus iuris imperatorem soluerit: nihil tamen tam proprium imperii est, quàm legibus uiuere.

Iulius Paulus lib. 5. sententiarum.

11 Ex imperfecto testamento legata, uel fideicommissa imperatorem uindicare inuerecundum est. Decet enim tantę maiestati seruare leges, quibus ipse solutus esse uidetur.

Ausonius in Pithaci sententijs.

12 Pareto legi, quisquis legem sanxeris.

13 Rex est (ut inquit Speusippus) imperans secundum leges subiectis, irreprehensibilis ciuilis ordinis institutor.

Xenophon lib. 8. institutionis Cyri.

14 Hæc quoque ita se habent, quemadmodum item alia quando princeps melior est, magis integrè leges obseruantur, quando vero

do uerò deterior, magis peruersè.

Sanazarus ad Federicum regem.

15 Publica nimirum res tunc ſibi conſtat, & æquum,
Imperium, cùm rex, quod iubet, ipſe facit.

Omnes legibus obediant, easq; cuſtodiant. Cap. 16.

Plato libro ciuili.

1 NEmo quicquam præter leges committere audeat, & quiſquis audet, morte mulctetur, extremisque omnibus ſupplicicijs affligatur.

Idem in eodem.

2 Si magiſtratus ſpretis legibus, aut lucri cauſa aut propriæ libidinis gratia, alia quædam præter ea, quæ ſunt legibus conſtituta impe-ritus rerum agere tentet: ſcelus graue committit, officia uitæ confundens, atque peruertens. Qua propter legibus conſtitutis altera iam nauigatio eſt, ut nemo quicquam unquam pręter illas facerè permittatur, ſiue ſinguli, ſiue populus, id conetur.

Idem in Apologia.

3 Non ad hoc ſedet iudex, ut per gratiam concedat, ſed ut iudicet ſecundum leges.

Idem Plato in Critia.

4 Magiſtratus ei dandus eſt, qui legibus maximè parebit, & hac re cæteris in ciuitate præſtabit: hinc enim ſalus eſt ciuitati, & contrarium, ex contrario.

Tucydides lib. 1. in oratione Archidami regis.

5 Edocti ſumus indoctiorum eſſe, leges cōtemnere, modeſtiusque uel cum difficultate illis obtemperare.

Ariſtoteles lib. 1. Rhetoricorum.

6 Qui legibus ſemper obtemperarunt, ij optimi uidentur, & in optimatum ciuitate gerendarum rerum principatu potiuntur.

Idem lib. 5. pol cap 8.

7 In rebus publicis bene temperatis prouidendum eſt in primis, ne quid præter inſtituta, moresque fiat: ſed maximè omnium, quod exiguum eſt caueri debet: detrimentum enim latenter obrepit, quia nō totum ſimul contrahitur.

Idem lib.7.Eth.cap.10.

8 Incontinens similis est ciuitati, quæ leges habeat bonas, sed eis nõ utatur, ut Anaxandrides facete dixit.

Vrbs consultabat, legesque negligit almas.
Aliter: nil iura curans consulebat ciuitas,
Fallitur urbs nimium consultans, lege relicta.

Demosthenes aduersus Midiam.

9 Sunt autem leges quando feruntur considerandæ quæ nam, & cuiusmodi sint, cùm uerò receptæ fuerint, custodiendæ, & usurpandæ.

Idem contra Aristogitonem.

10 Leges tuendæ sunt, & à uobis, qui quoque tempore iudicia exercetis, confirmandæ. Harum enim præsidio boni, sunt improbis superiores.

Iustinianus constitut 82. de iudicibus.

11 Omnis iudex siue magistratũ gerat, siue aliter iudicet, leges obseruato, & secũdum has proferto sententias: & quãuis in medio litis nostram contingat iussionem, aut sacram formam (licet pragmatica sit) procedere, legem tamen sequitor: nos enim id obtinere volumus, quod nostræ volunt leges.

Lex Leonis, & Alexandri.

12 Existimo equidem eorũ neminem, qui iudiciario funguntur munere, eo nunquam stuporis, aut inscitiæ proruptur um, vt aliter quàm ex præscripto legum iudicium, sententiamvè ferre audeat & cætera quæ in promptuario iuris Harmenopulus retulit.

Iosephus in proœmio antiquitatum iudaicarum.

13 His qui Dei uoluntati obsequuntur, & leges bene latas transgredi verentur, omnia prosperè succedunt, supra quam credi possit. Quod si ab illarum diligenti obseruatione discedant, neque consilia eorum exitum inueniunt, & boni, ipsorum opinione conatus, in calamitates immedicabiles desinunt.

Aeschines contra Cthesiphontem.

14 Illud bene nostis Athenienses, tres esse politicos status, apud oẽs homines: Regnum, oligarchiam.i.paucorum dominatũ, & statum popularem. administrantur autem Regna, & oligarchiæ moribus præsidentium: at respublicæ gubernantur legibus constitutis.

Idem ibidem.

15 Legumlator Solon hoc primum in iureiurando, quod iudices iurare debent, seruandum posuit: sententiam feram secundum leges. illud enim bene nouit quod si seruentur leges in ciuitate, salua erit

M

& respub.

& respub. quæ vos memoria repetentes oportet, odisse illos, qui decreta scribunt contra leges.

Euripides in supplicibus.

16 Quod continet hominum ciuitates, illud est, cùm quis bene obseruat leges.

Leges dominari debere. Cap. 17.

Plato in Critia.

1 INteritum esse paratum illi ciuitati video, in qua non lex magistratibus, sed legi magistratus præsunt.

Aristoteles lib. 1. Polit. cap. 12.

2 Præstat legem dominari, quam vnum quempiam ex ciuibus, qui legem imperare iubet: is Deum, & leges iubet imperare: qui verò hominem, beluam adiungit: huic enim similis est cupiditas, & ira magistratus etiam optimos viros peruertit. Itaque lex est mens sine appetentia.

Idem lib. 4. cap. 4.

3 Respublica nulla est, vbi leges non tenent imperium: oportet enim vt lex rerum omnium imperium habeat.

Idem lib. 3. cap. 11.

4 Ratio vniuersalis rempub. moderantibus adesse debet. Quod aũt omnino caret affectibus, potius est quàm cui natura sunt insiti, quod malum vt legibus abest, sic humanis omnibus animis adesse, necesse est.

Idem lib. 2. cap. 8.

5 Periculosum est, vt imperio non ex legis scripto, sed suo iudicio, & arbitratu magistratus fungantur. Ea enim omnia rectius ex lege quàm ex voluntate hominum, quæ periculosa norma est, efficerẽtur.

Aristophanes apud Stobæum sermone de rep.

6 Tunc saluæ sunt ciuitates
Cùm leges, vt decet obseruantur.

7 Isocrates optimè habitari dixit ciuitatem, quæ secundum leges viueret.

8 Solon rogatus quomodo ciuitas in optimo statu degeret dixit, si ciues quidem magistratu obediant, magistratus autem legibus.

Cicero pro Cluentio.

9 Legum ministri magistratus, legum interpretes iudices, legum

denique idcirco omnes serui sumus, ut liberi esse posimus.

Idem in eadem orationem.

10 Illud est hominis magni iudicis, atque sapientis cùm illam iudicandi causata bellam sumpserit, non se putare esse solum, neque sibi quodcunque concupierit, licere: sed habere in consilio legem, religionem, fidem ęquitatem: libidinem autem odium, inuidiam, metum, cupiditatesque omnes à mouere, maximè æstimare conscientiam mentis suę, quæ à nobis auelli non potest: quæ si optimorum cõsiliorum, atque factorum testis in omni uita nobis erit, sine ullo metu, & summa cum honestate uiuemus.

11 Iudex quidem, & magistratus, qui affectu aliquo motus aut sub stili, uel consuetudinis prætextu, ius & leges non seruat: iniquus est periurus est, tyrannus est.

Leges minima tantum, arbitrio iudicum relinquere debent. 18.

Plato lib.9.de legibus.

1 LEgislator minimas dumtaxat multas iudicibus committat: plurima uerò, & maxima quæque inferendis legibus ipse declaret.

Aristoteles lib.1.Rheto.cap.1.

2 Maximè conuenit, ut quæ rectè positæ sunt leges, cuncta ipsæ explicent, quæ explicari queant, & quàm minima iudicibus relinquant. Primum, quia unum aut paucos prudentes, qui leges ferre posint, aut iudicare facilius est inuenire, quàm multos. Deinde quoniam longi temporis consideratione leges feruntur, iudicia breuissimè cõficiuntur: difficile est, ut bene à iudicibus iustum & conducibile distribuatur. Illud autem omnium maximum est, quod legislatoris iudicium, non de singulis, nec de præsentibus, sed de uniuersalibus & de futuris est: senator uerò, & iudex de præsentibus iam, determinatisque iudicant. Vnde fit, ut cùm ament, & oderint, sua quoque vtilitas connexa sit, non satis queant ueritatem perspicere, sed propria, uel uoluptas, uel dolor iudicia sua obumbret. Quare minimam cæterarum rerum potestatem iudici tribuendam dicimus. Factum uerò esse, aut non factum, & fore, aut non fore esse quoque uel non esse, hæc omnia cùm non posit lator legis prouidere, iudicibus relinquenda necessariò sunt.

Martianus lib. ad Turpillianum.

3 Vt Papinianus respondit: Facti quidem quæstio in arbitrio est iudicantis: pœnæ uerò persecutio non eius uoluntati mandatur, sed legis autoritati reseruatur.

4 Minima dumtaxat, iudicum uoluntati relinquuntur à legumlatoribus, ne in rebus maioribus arbitrio proprio iudices abutantur, & legibus sapientiores se esse arbitrentur.

Diuus Ambrosius in psal. Beati immaculati, sermone. 20.

5 Bonus iudex nihil ex suo arbitrio facit, & proposito domesticæ voluntatis, sed iuxta leges, & iura pronunciat; statutis iuris obtemperat: non indulget propriæ uoluntati, nihil præparatum, & meditatũ de domo defert, sed sicut audit, ita iudicat, & sicut se habet natura, decernit: obsequitur legibus, nõ aduersatur, examinat causæ merita, nõ mutat. Qui iudicat, uoluntati suæ obtemperare non debet, sed tenere quod legum est.

Archyta Pitagoræus lib de lege & iustitia.

6 Omnis hominũ cætus ex principibus, ac subditis, & tertio legibus consistit. Lex, alia animata, nempe rex est: alia inanimata, scriptum & hæc quidem lex partibus reipublicæ, cæteris præferenda est. Huius enim conseruatione, rex legitimus erit: magistratus officio suo satisfaciet: populus erit liber; uniuersus autem cætus fælix futurus est. In eiusdem uiolatione rex tyrannus fiet magistratus officio suo deerit; populus seruus, totus denique cœtus infelix euadet.

Solon in Elegia.

7 Inuehit heu quantas legum uiolatio clades?

8 Iudices ministri legum sunt, & executores: secundum leges se iudicaturos iurant; leges custodire debent tanquam pupillam oculi sui: ab eis se auelli non patiantur, tametsi cœlum ruat.

Ex lege Valent. & Martiani lib. legum nouellarum Martiani tit. 1.

9 Iudices legum custodes, & earum peruigiles defensores esse debent.

10 Athenis Nomophylaces, qui apud præfectos in omnibus publicis consilijs candidis fascijs coronati asidebant, ut prohiberent, ne quid contra recæptas leges decerneretur.

De legibus iniquis. cap. 19.

Isaias cap.10.

1 VAE qui condunt leges iniquas.

Plato in Minoe.

2 Nequaquam congruit iniquam constitutionem, legem esse.

Demosthenes aduersus Leptinem.

3 Consideret leges malas etiam florẽtibus rebus publicis nocere.

4 Idem contra Timocratem ait: Res iudicatas rescindere, iniquum & nefas esse, & status popularis euersionem. si quis autem ea, quæ iudicata sunt, noua lege abrogarit, quis finis reperietur? Lex ea dicenda erit an legum interitis? an non grauissimum supplicium talis legislator meretur? extremum mea quidem opinione: non modo quod hanc legem tulit, sed quia uiam ostendit alijs tollendi iudicia.

Idem ibidem post multa.

5 Flagitiosa lex urbis eius, in qua recipitur, est publica ignominia, & dedecus: nocetque omnibus his, qui ea utuntur.

Isocrates in Panathenaico.

6 Leges in tabulas relatas, & publicè positas uiderunt: non his, quas nunc habemus similes, neque confusionis plenas & inter se pugnantes. ita ut tam rectę, quàm antiquatæ siue eædem utiles, siue superuacaneæ sint, prope nihil autoritatis habeant: sed primum paucas, sic tamen, ut satis facerent, & cognitu faciles essent, ijs, qui usuri erant.

Cicero lib.2.de legibus.

7 Quæ sunt uariæ, & ad tempus scriptæ, populi fauore magis quàm re, legum nomen tenent. & paulò post. Ex quo intelligi par est, eos qui perniciosa, & iniusta populis iussa descripserint, quid uis potius tolisse, quàm leges.

Diuus Augustinus lib.1.de libero arbitrio.

8 Mihi lex esse non uidetur, quæ iusta non fuerit.

Idem lib.19.de ciuitate dei cap.21.

9 Nõ enim iura dicẽda sunt, uel putãda iniqua hominũ cõstituta, cũ illud etiã ipsi ius esse dicant, quod de iustitiæ fonte manauerit.

Salomonius lib.3.de principatu.

10 Iniusta lex est (ut inquit Aquinas) quam princeps in suam, & non in communem fert utilitatem, & illa etiam, quę non distribuit ęque onera, uel honores ad bonum commune.

Alciatus

Alciatus oratione de legibus.

11 Legum prudentiam ab ipsis maiorum gentium dijs in hominis transfusam, diuino quodam cultu merito excipiendam existimauere: à Ioue ipso ceu præcipuum quoddam donum mortalibus traditã à iustitia neruos accipientem, à prudentia intellectum, à fortitudine executionem: cui si diuinæ uirtutes hæ absint: non iam leges dicuntur, sed hominum carnificinæ, sed seditiones, & quod uis potius aliud, quàm leges. Nec enim uerba ipsa, & quod uel membranis scribitur, uel ære figitur, lex est, sed quod iustitia dictante, æquitate præuia, bono consilio profertur, uerum legis nomen habet.

12 Honorius Tertius, legem iniustam, pestem appellat, & Innocentius tertius iniquam constitutionem, destructionem esse ait, & Beatus Thomas, lex (inquit) sine ratione peruersitas est, non lex. & idem Diuus alibi. Placitum principis iniustum non est lex, sed iniquitas, & Lucas Pænæus: non lex, sed fex, & Baldus non lex sed lis, & Marius, non lex, sed labes. addo lex iniqua, non lex est, sed error, sed tyrannis, sed corruptio, & quid uis potius quàm lex.

Memorabilia de quadam lege Solonis. Cap. 20.

Aristoteles legem quandam Solonis retulit in hanc sententiam.

1 SI ob discordiam, dissensionemque seditio, atque discessio populi in duas partes fieret, & ob eam causam iratis animis utrinque arma caperentur, pugnareturque: tum qui in eo tempore, in eoque casu ciuilis discordiæ non alterutra parte sese adiunxerit, sed solitarius, separatusque à communi malo ciuitatis secesserit: is domo, patria, fortunisque omnibus careto, exul extorrisque esto.

Plutarchus de sera numinis uindicta.

2 Omnium ineptissima lex illa solonis, quæ honore eum priuat, qui in seditione nulli adhæret parti, siue dissensioni, se haud immiscere conatur ciuili.

Idem in uita Solonis.

3 Ex aliis autem eius legibus, illa præcipue incredibilis atque in primis admiranda est, quæ honoribus abdicat eum, qui orta seditione neutram factionem sequutus sit. uoluit quidem ut uidetur, neminem cùm priuatas rationes in tuto locasset, nulla communi cura, ac solicitudine contineri, gloriantem, quod aliorum incommodis, diffi-

Biesius lib. 1. de rep.

7 Quamuis lex anima dicatur, & domina ciuitatis, proprium tamen efficiendi motum ipsa nullum habet, sed potius instrumētum quoddam rerum communium bene gerendarum est, quo egregius aliquis artifex vtatur.

8 Tam legi necessarius est magistratus, quàm lex ipsa ciuitati: & vt quidam rectè inquit, longè videtur obtabilius esse, vt iniquæ legi præsit optimus magistratus, quā vt improbus æquissimè. nam vir bonus in iure dicendo, præter æquabilitatem, & iustitiam, nihil spectabit, si quid erit in lege vitiosum pro sua sapientia corriget, si quid ambiguum, in eam partem interpretabitur, quæ ad pietatem, ad communem ciuium vtilitatem ad reipublicæ salutem propensior esse uideatur. sin autem improbus sit magistratus legis vocem non exaudiet, sed ad suum arbitrium, suamq́ue libidinem omnia reuocabit.

Ciuitatem sine magistratibus esse non posse. cap. 2.

Aristoteles lib. 4. polit. cap. 4.

1 Octaua pars ciuitatis, eorum est, qui publicis muneribus funguntur, magistratusq́ue gerentes, suum officium præstant, si quidem ciuitas esse absque magistratibus non potest.

Idem lib. 6. cap. 8.

2 Sequitur, vt rectè de magistratibus disseramus. Nam nec esse ciuitas potest sine magistratibus necessariis: nec rectè sine iis, quæ pertinent ad rectum ordinem & ornatum administrari.

Cicero lib. 3. de legibus.

3 Magistratibus opus est, sine quorum prudentia, ac diligentia ciuitas esse non potest; quorum descriptione omnis reipublicæ moderatio continetur.

Dionysius Halicarnas. lib. 6.

4 Publica vtilitas alteros seruat per alteros. Hæc nos prima, & sola contraxit in vnum, nec vnquam sinet separari ab inuicem. Eget enim, semperq́ue egebit imperita multitudo prudentibus ducibus: itidem qui præesse possunt, & rebus consulere, opus habent aliquibus, qui parere velint, idq́ue non rationibus tantum, uerum etiam quotidianis experimentis discimus.

Lucretius lib. 5.

5 Res itaque ad ſummam fæcem, turbasque redibat:
Imperium ſibi cùm, ac ſummatum quiſque petebat
Inde magiſtratum partim docuere creare,
Iuraque conſtituere, ut vellent legibus vti.

Plutarchus in Catone Vticenſi.

6 Dixit ſententiam in Senatu Marcus Bibulus, qua cenſebat, ſolum Pompeium conſulem deſignandum. Cato autem aſſurgens contra expectationem omnium, Bibuli ſententiam laudauit, aſſerens, præſtare, ut quæuis poteſtas in urbe ſit, quàm rempublicam ſine magiſtratu, ac præſide manere.

Ecphantes Pythagoricus lib. de Regno.

7 Citra conſtitutionem magiſtratuum nulla ciuitas habitari poſſet. Requiruntur autem ad illam conſtitutionem leges, ciuilis gubernatio, ſubditi, atque præfecti, ſi per ſe conſeruanda ſit.

Chryſoſtomus in epiſtolam ad Romanos homil. 13.

8 Innumera bona ciuitatibus per magiſtratus proueniunt, quæ ſi ſubſtuleris, omnia ſimul peſſum ibunt: ita vt neque vrbes, neque agri, neque domus, neque forum aut aliud quippiam conſiſtere queat, ſed omnia ſimul ſubuertantur, potentioribus imbecilliores impunè doctorantibus.

Magiſtratus eſſe debere bono genere natos. Cap. 3.

Qui autem ſint magiſtratus Ariſtoteles tradit.
lib. 4. polit. cap. 15.

1 MAgiſtratus, inquit, ſiue imperia nuncupari hi potiſsimum debent, quibuſcunque poteſtas, de quibuſdam deliberandi, & iudicandi, atque imperandi adeſt: ſed maximè, quibus imperandi: iubere enim magis imperium attingit.

Idem lib. 3. polit. cap. 8.

2 Ex melioribus meliores procreari probabile eſt.

Idem lib. 1. cap. 4.

3 Vt ex homine hominem, & beluis beluam, ſic ex bonis bonum generari putant.

Fabius Quintil. lib. 5. cap. 10.

4 Similes parentibus, ac maioribus ſuis filii plerunque creduntur, &

non nunquam ad honestè, turpiterq; viuendum inde causæ fluunt.

Isocrates in Areopagitico.

5 Maiores nostri, modestiæ tantam rationem habuerunt, ut senatum Areopagiticum censuræ morum præfecerint, nec quisquam in eum ordinem admittebatur, nisi qui honesto loco nati essent, & egregium virtutis, & temperantiæ suæ specimen in uita præbuissent.

Dionysius Halicarnas. lib. 2.

6 Atheniensium respublica florebat illo tempore. ubi Patricios appellabant ex illustribus familiis, & pollentes opibus, penes quos fuit ciuitatis regimen.

Idem paulò post.

7 Romulus uerò postquam discreuit potiores ab inferioribus, mox legibus latis præscripsit, quid utrisque faciendum. ut patricij sacra curarent, magistratus gererent, ius redderent, secum rempublicam administrarent, res urbanas obirent: plebeii uerò ab his negociis immunes essent.

Plutarchus in Theseo.

8 Nobilibus tractandi rem diuinam, magistratus ex suo ordine creandi: administrandíque leges, tum pia, religiosáque interpretandi, definiendíque potestatem fecit.

Biesius lib. 4. de rep.

9 Si reliqua paria sint, virtus maiorum suam etiam dignitatem filiis affert: Nam & effecta suas causas, & filii parentes referre, & à bonis parentibus illi melius institui solent: verum oportet, vt ad reliquam nobilitatem vitæ integritas accedat.

Plato in primo Alcibiade.

10 Consentaneum est meliores esse naturas nobili in genere, quàm ignobili: ac necesse est, vt bene nati, si bene educentur, ita demum ad virtutem perueniant.

Quales esse debeant magistratus. Cap. 4.

Plato lib. 3. de rep.

1 IS qui singulis ętatibus semper pueritia, adolescentia, matura ætate, probatus est, & immaculatus existit, custos & iudex ciuitatis constituendus est.

Idem lib. 6. de legibus.

2 Oportet eos qui rectè magistratum accepturi sunt, ab adolescentia

probatos

probatos fuisse, tam ipsos quam suos usque ad ipsam electionem.

Dionysius Halicarnas. lib. 3.

3 Apud nos magistratus, ac honores deferuntur, non ditissimis, non his, qui longiorem maiorum indigenarum, possunt ostendere seriem sed dignissimis. Nulla enim alia re, quam uirtute hominis nobilitatem constare dicimus.

Plato in primo Acibiade.

4 Virtute prius ornatus ipse debet esse, quicunque non sibi tantum, ac suis, sed reipublicæ etiam, & iis, quæ ad eam spectant, imperatus est.

Idem lib. 1. de rep.

5 Qui magistratum gerere debent, probi, electique sint. Nam vt oculi propria uirtute priuati, malè vident: ita anima propria virtute destituta, malè suum opus peragit. Necesse est igitur, malam animam malè imperare atque curare: bonam verò hæc omnia benefacere.

Aristoteles lib. 6. ethi. cap. 12.

6 Bonum non nisi à viro bono videtur, prauitas enim peruertit intellectum, efficitque vt circa principia rerum agendarum improbus homo fallatur.

Plurima de probitate magistratuum. Cap. 5.

Plato lib. 3. de rep.

1 BOnum, & sapientem iudicem esse oportet: prauitas enim neque se, neq; uirtutem cognoscet unquam. virtus autem naturæ, tempore addita disciplina, & ipsam simul & prauitatem intelliget.

Isocrates in Panathenaico.

2 Veteres Athenienses non temerè quos uis ad consilia & magistratus admittebant, sed prudentissimos, & optimos, & vitæ integritate spectatissimos. Atque hos ipsos tum imperatores creabant, tum legatos, si quando necesse esset mittebant: tum magistratus urbis omnes illis mandabant.

Herodotus in Thalia.

3 Ex optimis viris credibile est optima existere consilia.

Philo lib. de legatione ad Caium.

4 Solet Deus bonis uiris bona consilia, & reipublicæ commoda suggerere.

Impera-

Imperator Constantinus ad agentes in rebus.

5 Vir idoneus probitate morum, & bonis artibus præditus nostris obtutibus offeratur, vt nostro ordinetur arbitrio.

Gregorius Theologus inter opera Basilii epistola.131.
Celeusio scribens inquit.

6 Delinquis ipse iudex, quòd non ieiunas, & quomodo humanas leges seruabis, cùm diuinas contemnis.

Ciuis meus Sepulueda epistola.94.

7 Moralis philosophia, quæ latissimè, patet pertinetq; ad omnes uitæ partes, & rerum publicarum, leguinque ferendarum rationem, & moralium dogmatum, quæ à recta ratione æternæ legis imagine, proficiscuntur cognitio, & inuentio, in uitiosum, & intemperantem hominem cadere non potest, cùm sit inquinata eius & mens, & conscientia, vt Paulus ait, hoc est corrupta ratio, & intellectus obcęcatus, ita ut mala pro bonis iudicet, & bona pro malis, uirtute destitutus: quę uirtus causa est, vt Aristoteles docet, rectè de principio existimandi.

Sit iudex iustitiæ custos. Cap.6.

Aristoteles lib.5. ethicorum, cap.4.

1 CVm altercantur homines ad iudicem confugiunt: ad iudicē autem ire, est ire ad ius ipsum, quippe cùm iudex nihil aliud sit, quàm ius quoddam animatum, & quærunt iudicem medium & vocant nonnulli mediatorem, quasi si medium fuerint consecuti, ius quoque ipsum sint consecuturi. ius igitur medium quoddam est siquidem, & iudex medium est, iudex autem ad æquitatem redigit.

Demosthenes contra Aristogitonem.

2 Inexorabilis, & ueneranda iustitia quam is, qui sacro sancta initia nobis monstrauit Orphæus, solio Iouis assidentem, omnia facta hominum, ait intueri. Eam vnusquisque in se defigere putet oculos, itaque pronuntiet, vt caueat, & prouideat, ne eam pudefaciat, à qua cognomen habetis singuli, qui sorte iudices quoque tempore delecti estis, ad omnium in republica degentium honestatem, & ius, & vtilitatem tuendam, & hodierna die tanquam depositum iureiurando astricti accepistis à legibus, & republica, & patria.

Cicero lib.3. de legibus ait.

3 Magistratus leges esse loquentes, leges autem mutos magistratus.

Iosephus lib. 4. antiquit. iudaicarum. cap. ultimo inter alias Moysis leges hanc retulit.

4 Iudicibus quidquid visum fuerit, illorum sententia valere debet; nisi constet, pecuniis esse corruptos, aut manifestè coargui posint, non rectè decreuisse. Oportet enim sine lucri, & dignitatis respectu iudicare, & iustitiam omnibus aliis rebus anteponere. Hæc enim iniuria in Dei contumeliam recidit, quasi verò is infirmior sit habendus, quàm illi quorum patentiæ metu præter ius fertur calculus. Nam Dei potentia est iustitia. Ergo qui in magnatum gratiam præuaricatur, potentiores illos, quàm Deum facit.

Plutarchus in Catone vticensi.

5 Iustitia uirtus est, quam fides populorum maximè sequitur. Nec enim duntáxat in honore habent iustos quemadmodum fortes: neque admirantur quemadmodum sapientes: verum etiam amant, atque eis confidunt.

Idem in Apoph græcorum.

6 Aegyptiorum reges ex sua ipsorum lege iudices adiurabát ne quid iniustè etiam si res imperaret, iudicarent.

Cicero lib. officiorum. 2.

7 In primis autem videndum erit ei, qui rempublicam administrabit, ut suum quisque teneat, neq; à bonis priuatorum publicè diminutio fiat. Hanc enim ob causam maximè, vt sua tuerentur, respublicæ, ciuitatesque constitutę sunt.

Iustinianus de proconsule Cappadociæ constitutione. 30.

8 Conuenit omnia secundum legem nostram agere, vtentem in cognoscendo æquitate, in rebus gerendis puritate: ubique colentem iustitiam, qua nihil inter homines vnquam extitit robustius, aut pulchrius, quod vel Deum, & imperatorem placare, conciliareque magis posit.

Isidorus in Ethimologijs.

9 Iudex dictus est quasi ius dicens populo, quod iure disceptet, iure autem disceptare, est iustè iudicare, non est, ergo iudex, si non est in eo iustitia.

Diuus Bernardus lib. 3 de consideratione ad Eugenium.

10 Diligite, inquit, iustitiam, qui iudicatis terram. Parum est iustitiā tenere, nisi & diligas. Qui tenent, tenent; qui diligunt, zelantur. Amator iustitiæ inquirit iustitiam, & prosequitur eam: Porro omnem iniustitiam persequitur.

Philo

Philo lib. de iudice.

11 Sicut ignis quęcunque admouentur, calefaciens, ipse primum innata sibi ui calet: nix contra, suapte natura frigida infrigidat, & alia: sic iudex ipse debet esse plenus iustitia, si aliis ius administraturus est: à quo seu fonte, promanent fluenta dulcia legum & potabilia sitientibus iustitiam.

Fortitudinem habeant magistratus. Cap. 7.

1 Deus iudex iustus est, fortis, & patiens, ut ait propheta regius. Itaque ad illius exemplum iudices, & magistratus, & fortitudinem habere debent, & patientiam.

Ecclesiasticus, cap. 7.

2 Noli quærere fieri iudex, nisi ualeas uirtute irrumpere iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in agilitate tua: id est, ne iudex aut magistratus sis nisi uir fortis, & constans fueris: ne timiditate, & inconstantia tua offendas subditos, & à iustitiæ uia metu potentium recedas.

Plato lib. 2. de legibus.

3 Virtute egere iudices affirmamus. Nam & prudentiæ eos, & fortitudinis oportet esse participes. Prudentiæ quidem & cætera. Fortitudinis autem, quia non debet propter ignauiam & formidinem, ex eodem ore quo iudicaturus, Deos inuocauit, ignauiter iniquum iudicium promulgare.

Cicero pro Sestio.

4 Sudandum est his, qui magistratum gerunt pro communibus commodis: adeundæ inimicitiæ: subeundæ sæpe pro republica tempestates: cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus, dimicandum, quæ quidem sine fortitudine fieri nō queunt.

Philo lib. de Iudice.

5 Is qui ad iudicandum ascendit tribunal, iudicari se non minus quàm iudicare cogitet, & vna cum potestate assumat prudentiam, ne decipiatur: Iustitiam, ut suum cuique tribuat: fortitudinem, ne flectatur precibus, aut misericordia, quo minus animaduertat in conuictos sceleris. Nam cuicunque uirtutes hæ cordi fuerint, bene meritus de republica existimandus est, qui more boni gubernatoris, sedat tempestates negociorum commissorum suæ fidei, ad salutem, securitatemque illorum, qui pendent ab eius arbitrio.

Plutarchus

Plutarchus in Pelopida.

6 Timor qualis nunquam antea Bœotiam inuaserat, tum Pelopidas domo exiens lachrymante uxore, atque orante, ut se ipsum uellet seruare, hæc, inquit, ò mulier oportet semper priuatis uiris persuadere, non his, qui magistratus gerunt, ut alios saluos faciant.

7 Atque hæc quidem est constans illa, & perpetua uoluntas, ius suum unicuique tribuens, quæ nec potentia frangitur, nec ui, aut metu flectitur.

Patientiam esse necessariam. Cap. 8.

1 QVamuis omnes virtutes omnibus hominibus necessariæ sint quædam tamen (vt ait Seneca lib. 1. de clementia) quibusdã personis aptiores sunt, & cunctæ virtutes melius in tribunali, quàm in plana cospiciuntur.

2 Pars fortitudinis patientia est, uoluntaria perpesio rerum difficilium honestatis causa, vt Cicero definit lib. 2. de inuentione.

3 Patientia quidem admodum necessaria est, iudicibus, & magistratibus: quippe qui molestiis, & importunis litigantium precibus, & querelis, ita obruuntur, fatigantur, & irritantur, vt non facile sit, subinde non commoueri, ac tantum non in morositatem quandam incidere.

Plato lib. 7. de rep.

4 Quærendus est vir memoria ualens, integerrimus, tolerantissimus.

Plinius lib. 6. epistolarum.

5 Etenim temerarium existimo diuinare, quàm spatiosa sit causa inaudita, tempusque negocio finire, cuius modum ignores: præsertim cùm primum religioni suæ iudex patientiam debeat, quæ pars magna iustitiæ est. At quædam superuacua dicuntur: etiam, sed satius est, & hæc dici, quàm non dici necessaria. præterea an sint superuacua, nisi cùm audieris, scire non possis.

Vlpianus lib. 1. de offi. procon.

6 Circa aduocatos patientem esse proconsulem oportet, sed cùm ingenio ne contemptibilis uideatur: nec dissimulare, si quos causarum concionatores, uel redemptores deprehendat.

Prouerbiorum 14. & 16.

7 Qui patiens est, multa gubernatur sapientia, qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam, melior est patiens viro forti, & qui do-

minatur animo suo expugnatore urbium.

Liuius lib. 25.

8 Nihil aliud à cæde, ac dimicatione continuit homines nisi patientia magistratuum, quod cesserint, in præsentia furori, atque audaciæ paucorum &c.

Diuus Chrysostomus lib. 3. de acerdotio.

9 Est verò mortalibus bonorum omnium autor, patientia, hominis animum tanquam in serenum quendam portum appellans.

Cyprianus de bono patientiæ.

10 Patientia est, quæ nos Deo cōmēdat & seruat, ipsa est, quæ iram temperat, quæ linguam frenat, quæ mentem gubernat: pacem custodit, disciplinam regit, humores uiolentiam comprimit & cætera.

De mansuetudine Cap. 9.

Plato in Gorgia.

1 IVsti mansueti sunt.

Demosthenes de rep. ordinanda.

2 In armis formidabiles, in iudiciis humanos esse decet.

Isocrates oratione ad Philippum.

3 Difficiles mores molestos esse video, tum iis, qui eos habent, tum his qui eorum consuetudine utuntur. mansuetudinem uerò non in animantibus solum & hominibus, & cæteris rebus omnibus, sed in Diis quoque celebrari.

Cicero lib. 1. officiorum.

4 Nihil laudabilius, nihil magno, & præclaro viro dignius placabilitate, atque clementia. In iuris æqualitate exercenda, etiam est facultas, & altitudo animi, ne si irascamur, aut intempestiuè accedentibus aut imprudenter rogantibus in morositatem inutilem, & odiosam incidamus. Et tamen ita probanda est mansuetudo, atque clementia, vt adhibeatur reipublicæ causa seueritas, sine qua administrari ciuitas non potest.

Stobæus sermone de rep.

5 De magistratu, & subiectis, ita sentiebant Pytagoræi. Magistratus quidem dicebant, non oportere tantum prudentes esse, uerum etiã benignos: subditos uerò non morigeros tantum, sed amantes quoque magistratuum.

Plutar-

Plutarchus in Apoph. laconicis.

6 Ciuium quodam dicente, oportere bonum regem omnino mitem esse. Respondit Cleomenes, eò usque dum contemptui non sit.

Idem in Coriolano.

7 Non erat ille uir, qui grauitatem simul cum mansuetudine, quibus in rebus ciuilis maximè virtus constat, studiorum ratione, aut disciplina temperatam haberet ignarus, ei qui administrator in rep. futurus est, fugiendam esse magnopere pertinaciam & hominum societates celebrandas.

Idem in Phocione.

8 Qui in administrandis rebus, ita versatur, vt ad salutem, publicumque commodum, uelut ad metam aliquam, sua consilia dirigantur, non nihilque interdum ciuium gratię, & uoluptati concesserint, nec singula velut ad filium redacta velint, seueritate potius & ui quã mansuetudine & humanitate conficere, hi mihi planè videntur, sapientissimè seruandarum rerum uiam incedere. quanquam existimo haud parui esse negocii seueritatem posse cum comitate retinere. Quod qui nactus est, rem profectò est assecutus, qua nulla est, neque harmonia concinnior, neque concinnitas suauior, neque suauitas gratior, aut vtilior.

Quintus Curtius lib. 3.

9 Alexander magnus, & ingenii dotibus, & animi artibus, vt pariter charus, ac venerandus esset, effecit.

Plinius Hadriano lib. 4 episto.

10 Seueritatem istam pari iucunditate condire, summæque grauitati tantum comitatis adiungere nõ minus difficile, quàm magnum est id tu cùm incredibili quadam suauitate sermonum, tum vel præcipuè stylo assequeris.

Chrysostomus sermone de mansuetudine.

11 Deus homines non ita diligit propter virginitatem, ieiunium, contemptum diuitiarum, hilarem eleemosynarum dationem, vt propter mansuetudinem, & mites, beneque compositos mores, & cùm hæc virtus omnes homines ornare valeat, in primis tamen eos, qui in potestatibus agunt.

Diuus Ambrosius lib. 2. officiorum cap. 7.

12 Legimus non solum in priuatis, sed etiam in ipsis regibus, quantum facilitas blandæ affabilitatis profuerit, aut superbia, verborumque obfuerit tumor, vt regna ipsa labefactaret, & potestatem solueret.

Ecclesiastici 32.

13 Rectorem te posuerunt, noli extolli: esto in illis, quasi vnus ex ipsis.

Ibidem cap. 10.

14 Sedes ducũ superborũ destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis.

De prudentia magistratuum. Cap. 10.

Aristoteles lib. 3. polit. cap. 3.

1 VIrtutum sola prudentia est imperium obtinentis propria: Nam cæteræ necessariò communes esse videntur imperantibus, cum iis quibus imperatur.

2 Plato in Minoe docet, neminem rectè pręesse, nisi sit prudens, Additque omnes animi impetus, atque omnes dedignationes, ducente prudentia, ad beatitudinem tendere, imprudentia verò ad contrarium.

Idem in secundo Alcibiade.

3 Perspicuum est, & apud Deum & apud homines sanę mentis, iustitiam, & prudentiam præcipue honorari. Prudentes autem iustiq; sunt, qui sciunt, quæ erga Deũ, & homines agere, atq; dicere deceat.

Xenophon lib. 1. de Cyri pædia.

4 Hominibus imperare, neque impossibile est, neque factu difficile si quis prudenter id agat. Prudentibus enim ultro paretur. Et quem se ipsis prudentiorem duxerint circa suam ipsorum vtilitatem, huic homines perlibenter obediunt.

Aristoteles lib. 6. Ethi. cap. 13.

5 Fieri non potest, vt sine prudentia sit homo proprie bonus, & absque morum virtute prudens.

Demosthenes contra Theocrinem.

6 Ego à natu maioribus audio, tunc floruisse maximè remp. cum à modestis, & prudentibus uiris regeretur.

Cicero lib. 1. officiorum.

7 Vt quisque maximè perspicit quid in quaque re verissimum sit, quique acutissime, & celerrimè potest, & videre, & explicare rationem, is prudentissimus, & sapientissimus ritè haberi solet.

Plutarchus in Pomponio Attico.

8 Prudentia quodammodo diuinatio est.

Agatho apud Stobæum sermone de prudentia.

9 Recta prudentia magnus est Deus.

Laertius lib.4.

10 Bion Boryſtenites tantum prudentiam à virtutibus cæteris differre aſſerebat, quantum viſum ab alijs ſenſibus.

Pythagoras apud eundem.

11 Robur, & murum, & arma ſapienti prudentia præſtat.

Democritus ab eodem relatus ſermone de legibus.

12 Imprudentibus regi ſatius eſt, quàm regere.

Beatus Ambroſius lib.1. officiorum.cap.27.

13 Non poteſt iuſtitia ſine prudentia eſſe, cùm examinare, quid iuſtum, quidve iniuſtum ſit, non mediocris prudentię ſit.

Cicero pro Fonteio.

14 In rebus iudicandis non minimam partem ad vnamquanque rem æſtimandam, momentoque ſuo ponderandam, ſapientia iudicis tenet.

Iſidorus lib.2. de ſummo bono.cap.1.

15 Nec iudex ſine iuſtitia, nec vlla poteſt eſſe iuſtitia ſine prudentia.

Caßiodorus lib.12. variarum.

16 Tanta eſt in republica de morum varietate diuerſitas, vt nemo valeat leges defendere, niſi terror videatur aliqua temperare, feroces diſtrictione præmendi ſunt: manſueti ciuiliter admonendi: doloſi cautè, ſimplices ſub lenitate tractandi ſunt, & ideo vbique probatur eſſe neceſſaria prudentia: quoniam rebus omnibus adhibere videtur accommoda.

Laurentius Grimalius lib.2. de optimo Senatore.

17 Prudentiam à prouidendo latini dixerunt, quod per eam animus, & futura prouideat, & præſentia diſponat, & præterita memoria teneat. Eſt enim prudentia rerum bonarum, & malarum ſcientia, poſita tota in delectu & cognitione rerum expetendarum, & fugiendarum. & ut Ariſtoteles ſentit, habitus eſt perfectæ rationi copulatus, ad res gerendas aptus, ac in his occupatus, quæ homini bona uel mala contingere poſſunt.

Experientiam eſſe neceſſariam. Cap. 11.

Eccleſiaſticus. cap.34.

1 VIr in multis expertus, cogitabit multa, & qui multa didicit enarrabit intellectum. qui non eſt expertus, pauca recognoſcit.

Ariſto-

Aristoteles lib. 10. Ethi. cap. ult.

2 Iis qui de re ciuili cupiunt scire experientia non parum conferre videtur. nam qui sunt in singulis experti, rectè opera iudicant, & quibus aut quomodo perficiantur, & quæ sunt his consona comprehendunt.

Idem lib. 1. Metaphysicæ.

3 Experti certius, quod intendunt, consequuntur, quàm ij, qui rationem absque experientia tenent.

Idem lib 6. Ethic. cap. 11.

4 Quemadmodum in artibus, ita etiam in actionibus, & rerum publicarum administrationibus, non minus expertis, quàm doctis iudicium nonnunquam tribuendum est.

Cicero pro Cornelio Balbo.

5 Assiduus usus vni rei deditus, & ingenium & artem sæpe uincit.

Plinius lib. 1. epistolarum.

6 Vir est grauis prudens, multis experimentis eruditus, & qui futura possit ex præteritis prouidere. Mihi & tentandi aliquid, & quiescendi, illo auctore ratio constabit.

Stephanus lib. sententiarum ex Plutarcho.

7 Vt qui primò musicem discunt, citharas aliquot perdunt, & obterunt. Ita magno reipublicæ malo administrat magistratum, qui rudis accedit, & imperitus.

Terentius in Adelphis.

8 Nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad uitam fuit.
Quin res, ætas, vsus semper aliquid adportet noui.
Aliquid moneat, ut illa, quæ te scire credas, nescias.
Et quæ tibi putaris prima, in experiendo repudies.

Horatius.

9 Aut virtus nomen inane est.
Aut decus, & pretium rectè feret experiens vir.

Manilius lib. 1. Astronomiæ.

10 Per uarios vsus artem experientia fecit.
Exemplo monstrante viam.

Belisarius apud Procopium lib. 2. de bello Persico.

2 Multorum experientia bellorum commilitones, dedit nobis, & in rebus dubiis futura posse coijcere & deliberando seligere potiora.

2 Multa sunt profectò cogitantibus facilima, experientibus supra quàm dici possit, grauia, ac laboriosa.

De

De diligentia. *Cap.* 12.

Lib.2. Paralip. cap.19.

1 PRæcipiens Iosaphat iudicibus. Videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, sed domini, & quodcunque iudicaueritis, in uos redundabit, sit timor domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite.

Plato lib.7. de legibus.

2 Certè turpe illud & illiberale videri debet, ut ciuis aliquis per totam dormiat noctem. Exurgant igitur nocte, & magistratus publicum aliquid: patres uerò, & matres familiæ in domibus propriis rem suam curent. Somnus enim multus, nec corporibus, nec animis, nec rebus gerendis, natura conducit, nemo quidem dum dormit, alicuius pretij est, non magis, quàm si non viueret.

Idem Plato statim.

3 Quicunque viuere & sapere cupit maximè, quàm longissimo tempore uigilet, sola sanitatis commoditate seruata. Ad hanc uerò non multò opus est somno, si bene assueueris somniis. Magistratus profectò nocte in vrbibus vigilantes, malis hominibus, tum hostibus, tum ciuibus terrori sunt, amandi, honorandiq́ue iustis, & temperatis: sibi & ciuitati utiles uniuersæ.

Homerus lib.2. Iliados.

4 Non licet integram noctem dormire regentem,
Imperio populos, & agentem pectore curas.
Non noctem penitus totam decet esse soporum,
Cuius consilio populiq́ue ac multa regantur.

Xenophon lib.6. rerum Græcarum.

5 In rebus humanis celeritate sæpius, multa digna, & egregia transigi possunt.

Arrianus lib. 8. de gestis Alexandri.

6 Alexander Magnus, inquit, plus uigilare quam uos me certò scio, ut ipsi quietos somnos capere possitis.

Seneca lib. de uitæ breuitate, laudans Cæsaris diligentiam dicit.

7 Omnium domos illius uigilia defendit, omnium ocium illius labor, omnium delitias illius industria, omnium uacationem ilius occupatio.

Plutarchus lib. de doctrina principum.

8 Epaminondas Thebanis in ludos quosdam festos, & compotatio-

nes,

nes, ſolutis, ſolus adhibat arma, mœniaque dicens, ſe ſobrium eſſe, ac uigilare, quo liceret aliis ebrios eſſe, ac dormire.

Plautus in Rudente.

9 Vigilare decet hominem
Qui vult ſua tempore conficere officia.
Nam qui dormiunt libenter, ſine lucro
Et cum malo quieſcunt.

Lex Conſtantini lib.1. Cod. tit.39.

10 Iuſtiſsimos, & uigilantiſsimos iudices publicis acclamationibus collaudandi damus omnibus poteſtatem, ut honores eis auctores proferamus proceſſus.

Plautus in Rudente.

11 Nimis homo nihil eſt, qui piger eſt
Nimisque id genus odi ego malè.

Lex Arcadij & Honorij lib.1. C. tit.32.

12 Palatinis hæc cura debet eſſe præcipua, ut periculo proprio notariis deſtinatis, ſuper negligentia iudicum (ſi ita res exegerit) conquerantur, ne eorum ſit impunita deſidia.

Iuſtinianus de prouinciarum præſidibus conſtitutione. 161.

13 Sancimus vt illi magiſtratum gerant, qui & bona exiſtimatione noti ſunt, & in exercenda iuſtitia plurimum repoſuerunt ſolicitudinis.

Procopius lib.2. de bello Gothorum.

14 Negligentia atque ignauia, etiam optimè conſtituta corrumpunt.

Diuus Chryſoſtomus lib.3. de Sacerdotio.

15 Vſu venire ſolet, vt quibus ciuitatum principatus concreditus eſt, ij niſi ualde prudentes pariter ac uigilantes fuerint, tum ciuitates ipſas euertant, tum ſe ipſos perditum eant.

Patricius lib.5. de Regno tit.20.

16 Diligentia diſciplinarum, artium, actionumque omnium magiſtra eſſe perhibetur: ſine qua nihil perfectè agi in hominum uita poteſt.

De

De dignitate magiſtratuum. cap. 13.

1 VT reuerentia maior magiſtratibus tribuatur, expedit, ut dignitatem, ideſt pulchritudinem quandam uirilem habeant: quo efficietur, ut magis ſint uenerandi.

Plato lib. 7. de rep.

2 Grauiſsimos homines decet eligere, & quoad fieri poteſt, ſpecioſiſsimos.

Ariſtoteles lib. 4. Eth. cap. 3.

3 Pulchritudo corpore in magno conſiſtit. Parui uerò elegantes, & coccinni, non autem pulchri dicuntur.

Virgilius lib. 5. æneid.

4 Gratior & pulchro ueniens in corpore uirtus
Adiuuat. *Maximus Tyrius ſermone. 15.*

5 Gratiſsimus erat intuentibus Achiles, non tamen ob Cæſariem flauam: Nam & erat pariter comatus euphorbus, uerùm ideo Achilis pulchritudo fauorem ſibi cōciliabat, quòd erat illuſtrata uirtute.

Plutarchus in Scipione.

6 Erat Scipio animo, alijsque virtutibus vehementer excellens: ſed præſtans etiam pulchritudine oris, & totius corporis forma conſpicuus, lęta atque hilari fronte, quæ plurimum ualent ad gratiam hominum conciliandam.

Idem in Marco Craſſo

7 Corporis autem dignitas, ac ſermonis elegantia, tum frontis hilaritas quædam facilè ad ſe amādum homines alliciens par in vtroque fuiſſe traditur.

Lucretius lib. 5.

8 Et pecudes, & agros diuiſere, atque dedere.
Pro facie cuiusque & uiribus, ingenioque
Nam facies multum ualuit, uiresque uigebant.

Plinius lib. 1. epiſtolarum.

9 Eſt illi facies liberalis, multò ſanguine, multò rubore ſuffuſa: Eſt ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam ſenatorius decor: quæ ego nequaquam arbitror negligenda.

Olympius Nemeſianus egloga. 1.

10 Plenum tibi ponderis æqui
Pectus erat, tu ruricolum diſcernere lites
Aſſueras, uarias patiens mulcędo querelas.

Blanda tibi uultu grauitas, & mite ſerena

Fronte ſupercilium, ſed pectus mitius ore.

Alfonſus Toſtadus in lib. numero. cap. 11. queſt. 39.

11 Dignitas, autoritas, & maieſtas quædam iudicibus, & magiſtratibus neceſſaria eſt, ut eis à ciuibus reuerentia deferatur. ſed ſine probitate nulla maieſtas eſt, ut ait Seneca, epiſtola. 96.

Patricius lib. 2. de Regno.

12 Formæ dignitas plurimum auget autoritatem, & deformitas, uirtutis, laudisque gloriam, aliqua ex parte, minuere uidetur, & hominem obnoxium detractoribus reddit.

Plutarchus in Philopæmene.

13 Mulier quædam Megarenſis, cùm Achæorum imperatorem ad ſe aduentare accepiſſet, ingenti animi tumultu fluctuabat, & in ipſo cænæ apparatu (forte enim maritus aberat) agitabatur. Interim Philopęmen tenui admodum cum Clamyde ſubit ædes quem, mulier ex miniſtris quempiam præcurrentem anteuertiſſe ſuſpicata, ut miniſtranti ſibi opem adhiberet, precabatur. Continuò Philopæmen relicta Clamyde, ſcindere ligna cæpit. Inter hæc hoſpes ingreſſus, vbi rem conſpicatur: Quidnam hoc eſt inquit ò Philopæmen? Cui Philopęmen, Dorica reſpondens lingua. Quidnam aliud, ait, quàm indecore faciei pænam do? Reliqui corporis effigiem Titus Flaminius mordens aliquando, ò Philopæmen, dixit, quàm pulchras manus habes, & crura: Cæterum uentrem non habes.

Ne ſit magiſtratus qui domui ſuæ præeſſe neſcit. Cap. 14.

Diuus Paulus prioris epiſtolæ ad Timotheum cap. 3.

1 SIquis domui ſuæ prędeſſe neſcit, quomodo Eccleſiæ Dei diligentiam ad hibebit.

Xenofon lib. 3. de factis, & dictis Sacratis.

2 Luculenter probat, bonos etiam Imperatores fore, qui boni patres familias ſunt. Et poſt alia inquit.

Noli parui pendere homines æconomicos. Cura namque rerum priuatarum multitudine ſolum à reipubublicæ gubernatione differt: in cæteris uerò ſimiles ſunt.

Quod uerò magis eſt, neque abſque hominibus ulla iſtarum regitur, neque per alios quidem priuatæ, per alios uerò homines publicæ

blicæ res gubernantur, fidis nanque hominibus utuntur, qui reipublicę curam habent, quibus etiam illi, qui proprias, & priuatas gubernant. Qui enim uti hominibus non ignorent, & priuatas res, & publicas optime regunt, qui uerò nesciant, in utrisque errant.

Isocrates ad Demonicum.

3 De rebus tuis consulturus aliquem, uide primum quo pacto res suas administrauerit. Qui enim negocijs proprijs malè consulit, nunquam bene consulet in alienis.

Idem oratione de pace.

4 Prima igitur hæc est emendandæ, ordinandęque reip. ratio, si de publicis negociis deliberaturi, eos in consilium adhibuerimus, quibus in priuatis rebus nullos anteponeremus.

Herodotus lib. 5.

5 Cùm Miletum uenissent uiri inter parios præstantissimi coacto cętu decreuerunt urbem ab ijs esse incolendam, quorum fundos bene cultos inuenissent; uideri enim illos ita curaturos publica, ut sua ipsorum curauissent.

Euphron in didymis.

6 Nam qui suam malè gubernant rem familiarem, dic quęso quomodo seruabit is alienam?

Diphilus apud Stobæum, sermone de prodigalitate.

7 Cognouit autem, quod quisquis malè usus est rebus proprijs, nō posit esse fidus in alienis.

8 AEschines contra Timarchum, rectè existimabat, eum qui in sua familia non bene uixerit in communibus quoque reipublicę negocijs similiter esse uersaturum.

9 Quid aliud ciuitas, quid aliud est Regnum, quàm magna familia? Qui parum familiam malè gubernat, quomodo gubernabit maximam? Et tamē fit, nescio quo pacto, ut qui se ac sua regere nesciunt hi de reip. gubernatione philosophari nunquam desinant.

Philo lib. de Ioseph.

10 Oportet futurum administratorem reipublicę, pręexerceri in rebus œconomicis. Nam & domus est quędam parua ciuitas, & ęconomica compendiaria respublica. sicut etiam ciuitas, magna domus est, & policia communis quædam ęconomia. vnde facilè dicimus, eundem esse aptum, & dispensationi domesticę, & administrationi publicę, quamuis hæc multitudine magnitudineque differant.

11 Ea quę sunt ad alterum, sumunt originem exijs, quę sunt ad nos ipsos, & ex minus perfectis peruenitur ad perfectiora, qui uerò se

ipſum regere neſcit quomodo gubernabit familiam ſuam? qui ſibi malus eſt, cui alij bonus erit? maior autem induſtria, & prudentia neceſſaria eſt ad gubernationem reipublicæ, quàm ad regendam priuatam domum: & qui domui ſuę præeſſe neſcit, quo modo reipublicæ diligentiam, & maiorem prudentiam adhibebit.

Baſilius Magnus, de opificio Dei, homilia. 10.

12 Abſurdum fuerit, & res admodum inſolens, ſi is alijs imperet, qui ipſe domi ex alieno pendeat arbitrio, & is admiſtrandæ reipublicæ præſiciatur, qui in intimis ædibus captiuus præmitur iugo uilisſmi ſcorti, nec rem familiarem ritè diſpenſat. conuenit, eum aſſumi ad aliorum præfecturam, qui quæ ſibi ſunt intima probè ac decenti ordine moderari nouit, alioqui, ſi in rem domeſticam negligenter ſe geſſerit, nec illam ſciuerit rectè diſponere, iure à ſubditis ei objcietur Euangelicus ille ſermo, medice cura te ipſum.

Iudicem eſſe non poſſe qui iuris peritus non ſit. Cap. 15.

Plato lib. ultimo de legibus.

1 FVturus iudex operam dare debet, ut legum conſtitutiones ante omnia diſcat, & mente firmiter teneat.

Idem lib. ciuili.

2 Non aliud eſt officium iudicis, qnàm ut circa contractus omnigenos, quid iuſtum, quid non conſyderet, & ad normam legum reſpiciens, de ſingulis iudicet, propria uirtute ſemper adhibita.

Idem lib. 2. de legibus.

3 Non debet uerus iudex, quæ determinata iudicio ſunt, ab alio diſcere, & quaſi ſtupefactus tam clamore multorum, quàm ignorantia ſua, ita ferre ſententiam.

Iuſtinianus de iudicibus conſtitutione. 82.

4 Nec enim ex uſu fore exiſtimauimus, ut aliqui iudicum nomen geſtent, qui & legum maximè ſunt imperiti, & nullum in rebus gerendis obtinent uſum.

Et paulò post.

Si iudices iuris peritiam non habeant, sed aliunde emendicent rectè iudicandi formulam, quomodo non maximam ea res labem reipublicæ inferat: si disceptandarum litium potestatem non his tradamus, qui per se sciant, quid facto opus sit: sed sinamus ipsos, alios quærere, à quibus liceat perdiscere, quæ in iudicando eos proloqui oporteat?

Aristoteles lib. 1. Eth. cap. 3.

5 Vnusquisque ea rectè iudicat, quæ cognoscit, atque eorum bonus iudex est. Vnamquanque igitur rem benè iudicat, qui in ea eruditus est.

Cassiodorus lib. 8. uariarum.

6 Professionem constat esse iustitiæ, legum peritos iudices ordinare, quia uix potest negligere, qui nouit æqualitatem; nec facilè erroris uitio sordescit, quem doctrina purgauerit, fœlix, & certa est conditio negociorum, quando ille sententiam dicit, qui non potest ignorare quod eligit: non enim decet iudicem ministrum esse uoluntatis alterius.

7 Si is iudex est, qui ius dicit: quo pacto ab eo ius dici posit, qui ius ignorat? Bonus iudex, inquit, Ambrosius, nihil ex arbitrio suo facit, sed iuxta leges, & iura pronuntiat. Quo autem modo bonus iudex esse poterit, qui leges, & ius ignorat? Qui uolunt igitur ut iudices iuris periti non sint, hi procul dubio uelle uidentur, ut iura & leges pessum eant, & imperitorum hominum arbitrio, & libidine malè cuncta gerantur.

Alciatus lib. 1. Parergon cap. 30.

8 Tranquillus in Caligula: de iuris consultis, quasi scientiæ eorum omnem usum aboliturus, sæpe iactauit, se effecturum, ne quid respondere possent præter æquum. Hoc uidelicet significans, iuris scripti libros, se aboliturum. Quod immanissimi tyranni dictum, habet, etiam num declamatores aliquos, quibus maximè arrideat: quorum in iure consultos, eadem sunt uota, quæ libitinariorum in medicos. Sublato enim iure scripto, quid aliud supererit, quàm ut omnes pro stultitiæ suæ captu iudicent, sententiasque in cuiusque gratiam uel odium arbitratu suo ferant? uniuersaque litium trichis inuoluant?

Terentius in Heautontim.

9 Quid cum illis agas, qui neq; ius, neq; bonum, atq; æquum sciunt. Melius, peius, prosit, obsit: nihil uident, nisi quod lubet.

Laurentius Grimalius lib. 1. de optimo Senatore.

10 Quis prudentius causas, & controuersias decidet, quis ciuium seditiones melius componet, quis reipublicę leges, populi consuetudinem, libertatem, mores, sapientius defendet, quàm iuris legumque peritus? & paulò post: ciuilis disciplina, nihil aliud est, quàm uitæ nostræ, ciuitatisque bene, & iustè gubernande scientia.

De concordia magistratuum. Cap. 16.

1 PRæclara quidem illa est Aristotelis sententia: reip. rectores, si concordes sint, facilè rempublicam moderaturos: discordibus uerò plebem ipsam dominari.

Idem lib. 5. polit. cap. 6.

2 Quod inter se dissedet, infirmum est.

Liuius lib. 10.

3 Quintus Fabius censura, duobusque consulatibus, simul gestis, expertum se esse dixit, nihil concordi collegio firmius, ad rempublicā tuendam esse.

Idem Liuius lib. 34. ait.

4 Aduersus consentientes neminem satis validum fore: discordiam & seditionem omnia opportuna insidiantibus facere: cùm pars, quæ domestico certamine inferior sit, externo potius se applicet, quàm ciui cedat.

Polybius lib. 6.

5 Duo sunt, quibus quæuis respublica seruatur, fortitudo videlicet, aduersum hostes, & munita inter se concordia.

Plutarchus in Politicis.

6 Honos magistratibus ille in primis habendus est concordia, atq; consensu collegarum: & quidem multò amplior, quàm qui impositione coronæ atq; purpura, & auro contexta ueste comparatur.

Idem eodem libro.

7 Quib. queso, artib. modestus quisquā & frugi homo haberi possit qui existimationi collegę per inuidiam detrahat? qui alicubi erranti per maleuolentiam insultet? qui factis præclare gestis per æmulationem obtrecti? uel denique inde laudem benefactorum per ambitionem extorquens, sibi ipsi postea per impudentiam arroget, & ascribat?

idem

Idem in Marco Crasso.

8 Marcus Crassus quamuis serius, quàm oportuit, collegæ tamen suo dexteram porrexit, & conuersus ad populum, nihil humile, inquit, arbitror aut parum me dignum facturum. Quirites, si prior ad amicitiam, gratiamque cum Pompeio conciliandam surrexero, quem uos ad huc impuberem, magnum cognominastis, cuiq; nondum in senatorum ordinem ascito triumphum decreuistis.

Idem in Apoph.

9 Aristides cum Themistocle, cui inimicus erat, orator missus: Vis ne, inquit ò Themistocles, in finibus inimicicias relinquamus. Nam si uidebitur, cùm reuersi fuerimus, illas resumemus.

Aulus Gellius lib. 12 cap 8.

10 AEmilius Lepidus, & Fluuius Flaccus nobili genere, amplissimisque honoribus, & summo loco in ciuitate præditi, odio inter se graui, & simultate diutina conflictati sunt. Postea populus eos simul censores fecit. Atque illi, ubi uoce præconis renuntiati sunt, ibidē in campo statim nondum dimissa concione, ultro vterque, & pari uoluntate conuincti, complexique sunt, exque eo die, & in ipsa censura, & postea iugi concordia fidissimè, amicissimeque vixerunt.

Valerius Maximus lib. 4. cap. 2.

11 Existimarunt uiri illi amplissimi, non oportere, eos priuatis odijs disidere, qui publicè summa iuncti essent potestate,

Idem eodem cap.

12 Liuius Salinator, & si Neronis odio ardens in exilium profectus fuerat, testimonio eius præcipuè afflictus: tamen postquam eum infuerat, testimonio eius præcipuè afflictus: tamen postquam eum inde reuocatum ciues collegam illi in consulatum dederunt, & ingenij sui quod erat accerrimum, & iniuriæ quam grauissimam acceperat, obliuisci sibi imperauit: ne si disidente animo consortium imperij vsurpare uoluisset, pertinacem exhibendo inimicum malum consulem agere ꝙquidē plurimum salutis Romę, atque Italiæ attulit. exēpla quidem clarissima, Christianis magistratibus nunquam obliuiscenda.

Ioan. Chrysostomus super Ioan. homilia. 77.

13 Nihil est concordiæ, & mutuæ uoluntati æquiparandum. vnus enim multiplex est. si enim concordes sunt duo, uel decem, non amplius erit unus, sed eorum unus quisque fit decuplum, & inuenies in decem unum, & in uno decem. singuli eorum uiginti manus habent, & oculos uiginti: & totidem pedes. Decem animis unus quisque spirat: non enim ipse sibi tantum curæ est, sed & illis.

Quod

Quòd si centum essent, idem contingeret, & uirtus augeretur.

Paulus AEmilius lib. 3.

14 Concordia aureum est, ac adamantinum uitæ uinculum: regina heraque omnia in pace, uita, festiuitate tenet: discordia uastitatem solitudinem, orbitatem, agris, oppidis, regnis affert.

Procopius lib. 4. de bello uandalico.

15 Quemadmodum amicitiam multas est apta obtexere querelas; ita inimicitia, ne minima sustinet errata sed omnia superiora perscrutatur.

Xenophon de factis & dictis Socratis.

16 Concordia maximum esse ciuitatibus bonum uidetur: sine concordia autem neque ciuitas bene gubernabitur, neque domus bene habitabitur.

De clementia. Cap. 17.

Cicero lib. 1. officio.

1 Nihil est laudabilius, nihil magno, & preclaro uiro dignius placabilitate, & clementia.

Idem pro Ligario.

2 Nulla uirtus, nec gratior, nec admirabilior misericordia est. Homines enim ad Deos nulla re proprius accedunt, quàm salutem hominibus dando. Nam ut alibi retuli sola Deos æquat clementia nobis.

Seneca lib. 1. de clementia.

3 Nullam ex omnibus uirtutibus magis homini conuenire scimus, quàm clementiam, cùm sit nulla humanior.

Idem lib. 2.

4 Clementia est, lenitas in constituendis pœnis, siue inclinatio animi ad lenitatem in pęna exigenda. Clementia liberum arbitrium habet, nec sub formula, sed sub æquo & bono iudicat: & absoluere illi dicet, & quanti uult ęstimare litem. Et nihil ex his facit tanquam iusto minus fecerit, sed tanquam id quod constituit iustissimum sit, idest, non contra legem, sed intra metas rectæ rationis.

Sopater quondam in epist.

5 Gratiæ quæ iustitiam transgrediuntur, ne gratiæ quidem dici debere uidentur. Amicas autem iustitiæ nemo reiecerit ultro, qui modo non ex quercu, aut petra natus sit

Idem

Idem in eadem.

6 Iudicia quidem, quæ occupantur circa iustitiæ emendationem in contractibus, omnino non agnoscunt gratiarum genus: quæ autem circa delicta versantur, mansuetam, & humanam gratiarum faciem non recusant.

Ammianus Marcellinus lib. 19.

7 Quærendę sunt ignoscendi causæ, non puniendi occasiones: quod iudicis considerati est, proprium.

Antiphon apud Stobæum sermone de magistratu.

8 Si peccandum sit, iniustè reum absoluere, quàm iniustè perdere, melius fuerit. Illud enim quidem peccatum est, hoc verò impietas.

Aristoteles in Problemat. particu. 29.

9 In dubiis causis ad eam partem vergere oportet, in qua si erratum sit, peccetur leuius: grauius autem est innocentem damnare, quàm absoluere nocentem.

Vlpianus cap. 5. de pœnis.

10 Traianus Adsidio scripsit satius esse impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnari.

Sopater epistola iam ante laudata.

11 Oportet moderatam iustitiæ castigationem inferre iis, qui delinquerunt: ita ut parua quidem & vulgaria peccata dissimulentur (nec enim conducit, & quælibet & omnia simpliciter punire, neque cognoscentem negligere) quæ uerò iam ingrauescunt, his cura secundum leges adhibeatur.

Idem ibidem.

12 Desiderandum quidem est, animam à uitiis puram esse: interim tamen cogitabis, homini congenitum esse peccare. Quo circa, qui punit homines tanquam impeccabiles, modum transgreditur rectæ & secundum naturam castigationis.

Cicero lib. 3. officio.

13 Nihil quod crudele, vtile. est enim hominum naturæ, quam sequi debemus, maximè inimica crudelitas.

Seneca lib. 2. de clementia.

14 Crudelitas est, inclinatio animi ad asperiora.

Ex Aegidio Romano lib. 3. parte 2. cap 29.

15 Seueritas, & clementia, æquitas & rigor, non contradicunt iustitiæ. Nam humani actus propter uarias circunstantias, non possunt una regula metiri: & ideo lex, quæ nil aliud quàm regula est, non debet esse ferrea, & omnino inflexibilis, sed potius plumbea, ut philo-

ſophus docet in Ethicis. igitur ex uariis circunſtantiis, quæ lex diffinire non potuit, oportet nonnunquam recto arbitrio, uel clementia uti, uel ſeueritate: dum modo ſemper id fiat non excedendo metas iuſtitiæ.

Creandi ſunt magiſtratus officijs apti.
Cap. 18.

Plato lib. 2. de rep.

1 NAſcimur quidem non admodum ſimiles, ſed differentes. inuicem, ſingulosque ad ſingula opera promptos natura producit.

Ariſtoteles lib. 5. Polit. cap. 9.

2 Tria quædam adeſſe iis oportet, qui ſummis magiſtratibus præeſſe debent. Primum præſentis ſtatus reip. charitas: deinde, maxima facultas ad munera magiſtratus obeunda: ideſt, ut facultatem, ingenium, & vſum ad rem gerendam habeant. tum virtus, & iuſtiſtitia cuiuſque reipublicæ rationi accommodata.

Iſocrates in Areopagitico.

3 Nec promiſcuè omnes ad ſortitionem magiſtratuum admiſerunt: ſed meliores, & ſingulis muneribus abeundis aptiſsimos adhibito iudicio prætulerunt.

Plutarchus in Politicis.

4 Qui inexplebili quadam cupiditate gloriæ, & potentiæ vniuerſam rem ſibi arrogant, & commiſſam ſingulariter volunt: his plerunque præeſſe muneribus, atque admodum exhibere coguntur, ad quæ ipſi nec natura idonei, nec exercitatione, & vſu accommodati, & apti ſunt, vt Cleonem legimus ad copias ductandas haud aptum fuiſſe. Philopæmenem ad rei naualis imperium: ad concionandum Annibalem, quorum quidem errata nulla ratione excuſari poſſunt. Ad quos Euripideum illud aptè accommodari poteſt: cùm eſſes faber Lignarius, rem ipſam lignariam minimè exercebas: cùm oratione ad perſuadendum parum valeres, legationes inibas: cùm in re familiari curanda inertia torperes, rempublicam gubernare uolebas: calculandi, ratiocinandique imperitiſsimus cùm eſſes. quæſtorem agebas. imbecillus, & ſenes, ductandi copias, & foris imperitandi ſtudio flagrabas.

Homerus lib. 13. Iliados.

5 Sed mihi crede, uni non dat Deus omnia, uerum

Dotibus hos illis, alios his dotibus auget.
Nec ratione pari diſpenſat cuncta, vides ne
Hunc belli præſtare aliis uirtute gerendi?
Illum magno animo per aperta pericula ferri
Indeuictum? aliosque veloci excellere curſu?
Nonnullos citharæ neruis, atque arte canendi?
Diuerſis ita diuerſas dat Iupiter arteis.
At quos conſiliis voluit ſuperare ferendis
Mortales alios, & ſana mente ualere.
Hi ſunt præcipuè, qui poſſunt eſſe ſaluti,
Vrbibus, & populis, & rebus rectè gerendis.

Caſſiodorus lib. 10. variarum.

6 Neceſſarium reipublicæ eſt perſonas dignitatibus aptas eligere, ut cui iuſtitia committitur malis moribus non grauetur. alioqui inefficax eſt ab homine exigere, quod agnoſcitur non habere: contra, confidenter quæritur, quod ineſſe ſentitur.

DE REPVBLICA LIBER SEXTVS.

De improbis magistratibus. Cap. I.

Isocrates ad Demonicum.

1 IMPERIVM gerens, nullius mali opera ad gubernandum vtitor: illius enim peccatorum causæ in te referentur.

Iamblicus in exhortatione ad philosophiam.

2 Perinde periculosum est, insanienti gladium, ac improbo uiro magistratum committere.

Euripides in Erechtheo.

3 Improbos in ciuitate nunquã promoueris.
Mali enim, uel pecuniis ditati,
Vel aliquo reipublicæ magistratu aucti,
Exultant, repente fortunatis, ipsorum domibus factis.

4 Quantum probi magistratus ciuitatibus prosunt, tantundem reipublicæ improbi nocere possunt. Itaque uitia omnia uitare debent magistratus, ut rectè suum officium faciant.

Diuus Ambrosius lib. 2. de Cain, cap. 4.

5 Cùm renunciatur improbitati statim adsciscitur uirtus, egressus enim malitiæ, virtutis operatur ingressum, eodemque studio, quo crimen excluditur, innocentia copulatur.

6 In primis autem fugienda est à magistratibus superbia, cui sæpe coniuncta sunt insolentia, arrogantia, iactantia, contemptus, & alia uitia Deo, & hominibus odiosa, & inuisa.

Beatus Gregorius.

7 Vnusquisque præsidens, toties in apostasiæ culpam labitur, quoties hominibus præesse delectatur.

Claudianus lib. 12.

8 Inquinat egregios adiuncta superbia mores.

Idem lib. 6.

Quin ipsa superbia longè.

Disces-

9 Discefsit, vitium rebus solenne secundis.
Virtutumque ingrata comes.

Ne sint auari magistratus. Cap. 2.

Cicero lib. 2. officio.

1 CAput est in omni procuratione negotii, & muneris publici, ut auaritiæ pellatur etiam minima suspitio: nec enim vllum tetrius vitium, quàm auaritia, præsertim in principibus, & rempublicã gubernantibus. habere enim quæstui rempublicam non modo turpe est, sed sceleratum etiam, & nefarium.

Diuus Augustinus de verbis domini sermone. 19.

2 Militare nõ est delictum, sed propter quæstum militare, peccatum est, nec rempublicam gerere criminosum est: sed ideo gerere rempublicam vt diuitias augeas, videtur esse damnabile. 23. q. 1.

Ex lib. legis Boioariorum tit. 3.

3 Iudex talis ordinetur, qui veritatem secundum hoc dictum iudicet. Non sit personarum acceptor, neque cupidus pecuniæ: perit lex cupiditatis amore: præmia & dona legibus vires tulerunt: impunita manet malè viuendi licentia. Propterea talis constituatur iudex qui plus diligat iustitiam, quàm pecuniam.

Demosthenes aduersus Aristocratem.

4 Non est, non est, Athenienses, apud istos, quorum omnia studia, cogitationes omnes, ad auaritiam referuntur, quicquam vel firmi, vel sancti.

Diuus Hieronymus in Iob cap. 36.

5 Optimus iudex est, qui his pessimis, iracundia, & cupiditate non mouetur.

Iustinianus nouella constit. 8.

6 Prouinciarum moderatores, si lucro, & prædæ intenti sint, multos reos sontes accepta pro delicto pecunia absoluunt; multos rursus insontes, vt sontibus gratiam faciant, condemnant. In summa hæc est omnium malorum causa: & pecunias ex officiis conquirere omnium flagitiorum principium est, & finis. Et profectò quod sacra docent eloquia, admiratione dignum simul, & verissimum est, auaritiam omnium malorum matrem existere, & maximè cùm in animis non priuatorum, sed magistratuum innascatur, & cætera.

Leo Magnus de passione domini sermone.9.

7 Nullum est in illo corde iustitiæ vestigium, in quo sibi auaritia fecit habitaculum.

8 Memoriæ traditum est, magistratuum statuas à Thebanis ita solere formari, vt sine manibus essent, principum uerò clausis oculis nimirum eam iustitiæ naturam esse ostendentes, vt incorrupta sit: nec pretio precibusve, aut alienæ ulli uoluptati cedat.

Horatius Satyra 2. lib. 2.

9 Dicam si potero, malè uerum examinat omnis
Corruptus iudex.

Herodianus .2.

10 Pertinax vir erat grauis, & pauper, siquidem id quoq; illius laudibus accedebat, quod cum plurima omnium administrasset, tamen erat omnium pauperrimus.

Ne munera accipiant. cap. 3.

Exodi cap.23.

1 NE accipias munera, quæ excęcant etiam prudentes, & subuertunt verba iustorum.

Deuteronomij cap.16.

2 Ne accipias personam, nec munera: quia munera excecæant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. efficiunt enim, vt iudices, ita sint affecti erga eos, qui munera mittunt, vt illis appareat fouenda, vel excusanda, vel toleranda causa eorum.

Theophylactus enarrans cap. 1. Abacuc.

3 Quia iudices inquit, munera accipiunt, dispersa est lex, idest reiecta est, confusa est, genuinam naturam non seruat, neque conueniens iudicium rebus adhibetur.

Plato lib ultimo delegibus.

4 Qui patrię in aliqua re ministrant, nullo modo munera accipiant nec sibi persuadeant in rebus bonis suscipienda esse in aliis verò non. Nam neque id cognoscere facilè est, neque vbi cognoueris, continere. Idcirco tutius est legibus obtemperare, dicentibus nulla pro patriæ ministerio munera esse suscipienda. Si quis uerò minus obtemperasse damnatus fuerit, moriatur.

Demosthenes Philippica. 3.

5 Fuit aliquid, fuit Athenienses, in populi animis quod nunc non est:

eſt: quod & Perſarum uicit opulentiam, & græciæ libertatem aſſeruit, id poſtquam nunc perditum eſt omnia corrumpit, quid igitur fuit illud? perpetuum odium eorum, qui pecuniam accipiebant, grauiſsimum crimen erat, ſi quis accepiſſe munera conuinceretur, eumq́ue maximis pœnis afficiebant. Nunc tanquam è foro, & diuendita ſunt hæc omnia & contra importata ea, per quæ Græcia & periit, & laborauit. Ea quæ ſunt? admiratio, ſi quis aliquid accepit: riſus, ſi confitetur: venia ſi conuincitur, odium ſi quis iſta reprehendit: cætera omnia, quæ pendent à corruptelis.

Idem de falſa legatione.

6 Legislator ſeuerè uetuit accipere munera: exiſtimans, vt mihi uidetur, eum qui ſemel acceperit, & largitionibus ſit corruptus, non iam conſtantem manere iudicem publicorum commodorum.

Idem oratione de pace.

7 Si in utranuis partem, ueluti in trutinam, argentum impoſueris: id argentum præcipitat cogitationem, & ad ſeſe deorſum arripit.

Iuſtinianus conſtitutione nouella.8.

8 Subiit animum cogitatio, quo tandem facto quidquid uſpiam in prouinciis noſtris noxium exiſtit, poſſemus uno generali actu ad meliora traducere. Et re ipſa hoc euenturum deprehendimus, ſi demus operam, ut gentium præſides, qui ciuilia in prouinciis officia adminiſtrant, puris utantur manibus, & omni præda abſtineant, his ſolis contenti, quæ præbentur ex publico.

Ex actis Apoſtolorum cap.24.

9 Fœlix præſes ſperans quod pecunia ei daretur à Paulo, frequenter accerſens eum, loquebatur cùm eo, & cùm pecuniam non daret, per biennium in carcere innocentem retinuit, & tandem volens gratiam præſtare iudæis, reliquit Paulum uinctum.

Amplius de muneribus. Cap.4.

Herodotus lib.5.

1 SIſamnem Otanis patrem, unum è regiis iudicibus, quòd iniuſtè ob pecuniam iudicaſſet rex Cambyſes interemerat, interemptoq́ue detractum corium in lora concidit, quibus tribunal, in quo ille ſedens iudicarat, intendit: idemq́ue eius filium Otanen ſedere iudicem pręcepit, atque in memoria habere, in quo loco iudicaret.

Idem

Idem lib. 7.

2 Thaumasium Darius ob hanc causam captũ cruce affecerat, quòd cum è regiis iudicibus esset, iniquam sententiam ob pecuniá tulerat.

3 Caius Pontius Samnis grauissimè dixisse fertur: Vtinam ad illa tempora fortuna me seruasset, & tunc essem natus, quando Romani dona accipere cępissent: non essem passus diutius eos imperare.

Clemens Alexandrinus lib. 6. stromatum.

4 Antimachus dixit, ex donis hominum generi mala plurima fiunt. & Auxias.

Namque hominum mentes cum factis munera fallunt.

Ex epistola Senecæ. 98. & ex alia Ciceronis epistola.

5 In Clodiana causa dati iudicibus nummi sunt, & apud solutus Clodius, qui reus erat ob id adulterium, quod cũ Cæsaris uxore in aperto commiserat. Hi iudices à senatu petierant præsidium, quod non erat nisi damnaturis necessarium: & impetrauerant. Itaque eleganter illis Catulus absoluto reo, Quid uos, inquit, à nobis præsidium postulabatis? an ne nummi à uobis eriperentur, timebatis?

Spartianus in Pescennio.

6 Pescennius niger addidit salaria consiliariis, ne eos grauarent, quibus assidebant, dicens, iudicem nec dare debere, nec accipere.

Iustinianus constitutione. 8.

7 Absurdum quidem fuerit, si in leuibus furtis deprehensos iudices ipsi coerceant, tormentisq; subiiciant, nec prius veniam dent, quàm res ablatas restituerint: ipsi uerò maximorum furtorum rei absque causæ dictione noxa soluantur: neque exempli eos pudeat, quod subiectis in hoc exhibent.

Cassiodorus lib. 9. uariarum.

8 Nescio quo pacto, rara est in hominibus manus clausa, & aperta iustitia.

Platina de uitis pontificum.

9 Innocentius Sextus, iuris vtriusque consultissimus, vir integerrimæ vitę, sacri Palatii auditoribus salaria instituit, ne muneribus corrumpi ob inopiam possent: dicebat enim, famelicos non facilè etiam ab alieno cibo abstinere, si sit oblata quouis modo edendi facultas.

Iudices

Iudices ne affectibus seruiant. Cap. 5.

1 AFfectus, quos vulgo pasiones vocant. Cicero affectiones appellat libro primo de inuentione dicens, eas esse, animi ex tempore aliqua de causa commutationes.

Seneca epistola 60. inquit.

2 Affectus esse, motus animi improbabiles, subditos, & concitatos. Denique sunt affectus, animi perturbationes, qui rem consilio, & cogitatione videre non sinunt.

Georgius Agricola lib. 3. de inuentione. cap. 1.

3 Affectus autem mihi non aliud videtur esse, quàm impetus quidam animi quo ad appetendum, auersandum vè aliquid uehementius quàm pro quieto statu mentis impellimur.

4 Hi affectus sunt ira, cupiditas, metus, amor, dolor, timor, aliæque animi perturbationes, quæ ut ille ait. sæpe solent hominum rectos peruertere sensus.

Aristoteles lib. 2. Rhetori. cap. 1.

5 Affectus sunt quibus homines commoti differentur, Iudicant. Non enim eadem iudicibus videntur, cùm diligunt, & cum oderint nec iratis, & quietis, sed uel omnia diuersa uel magnitudine diuersa. Nam reus aut nullam, aut paruam fuisse iniuriam amanti uidetur: contra uerò, ei qui oderit, cupienti autem, sperantique si quod dicitur futurum, iucundum sit, & fore, & bonum fore uidetur: contra uerò ei uidetur, qui aspernatur, atque desperat.

Seneca lib. 3. de beneficijs.

6 Omnia maiora, aut minora erunt, prout fuerit iudex, aut ad hæc, aut ad illa inclinatus animo.

Philo. lib. de iudice.

7 Sacræ leges cùm ab omnibus exigunt sinceritatem, & animum tranqnillum, nullis obnoxium perturbationibus, tũ præcipuè ab his, quibus iudicandi potestas, aut per electionem, aut sorte obuenit, absurdum enim sit, eos in culpa hærere, qui iura præscribunt aliis, quando quidem ab his potissimum exemplum vitæ petendum est.

Quintilianus lib: 6. cap. 3.

8 Probationes efficiunt sanè, vt causam nostram meliorem esse iudices putent: Affectus præstant, vt etiam uelint, sed id quia uolunt credunt quoque. Nam cùm irasci, fauere, odisse, misereri cœperunt: agi iam rem suam existimant. Et sicut amantes de forma iudicare non possunt, quia sensum oculorum premit amor: ita omnem inqui-

rendæ ueritatis rationem iudex amittit occupatus affectibus, ęstu fertur, & uelut rapido flumini obsequitur.

Boetius lib. 1. metro. 7.

9 Tu quoque si uis
Lumine claro
Cernere uerum,
Tramite recto
Capere callem.
Gaudia pelle,
Pelle timorem
Spemque fugato
Nec dolor adsit.
Nubila mens est
Vinctaque frœnis
Hæc tibi regnant.

Salustrius in coniuratione Catilinæ.

10 Omnes homines, qui de rebus dubiis consultant, ab odio, amicitia, ira, atque misericordia vacuos esse decet: haud facilè animus uerum prouidet ubi illa officiunt.

Isidorus. lib. 3. cap. 58.

11 Quatuor modis peruertitur humanum iudicium, timore, cupiditate, odio, & amore. timore, dum metu alicuius ueritatem loqui pauescimus. cupiditate, dum præmio aut munere corrumpimur. odio, dum contra quélibet aduersa molimur. amore, dum amico, uel propinquis complacere contendimus. his enim quatuor causis sæpe æquitas uiolatur, sæpe innocentia læditur.

Ne sint iracundi magistratus. Cap. 6.

Ex Seneca libris de ira.

1 IRa ex affectibus omnibus maximè teter, ac rabidus est, cuius comites sunt rabies, sæuitia, crudelitas, furor.

2 Est ira turbidus animi motus, inimicus rationis, mentisque tranquillæ. Ira sibi indulget & ex libidine iudicat, & audire non vult, & patrocinio non relinquit locum, & iudicium eripit: sæpe in festra patrono reum damnat: etiamsi ingeritur oculis ueritas amat, & tuetur errorem coargui non vult, & in malè conceptis honestior illi pertinacia uidetur, quàm pænitentia. Itaque magistratuum ira excutiendæ ueritati plurimum obstat, & subiectos omnes uehementer exasperat. *Cicero lib. 1. officio.*

3 Qui reipublicæ præsunt, legum similes sint, quæ ad puniendum non iracundia, sed æquitate ducuntur.

Thucidides lib. 3.

4 Statuo, duo præcipuè contraria esse ad bene consulendum, celeritatem,

ritatem,& iram : quorum alterum inſcitè fieri amat : alterum teme-rè ac parum conſideratè.

Plutarchus Problemate 82.

5 Quid eſt, quòd prætorum uirgæ ſecuribus alligatæ præferuntur? an ſignum eſt, non oportere magiſtratus iracundiam promptam, ac diſſolutam eſſe? an uirgarum diſſolutio mora,& tarditate iram frangit,& impetum moderatur?

6 Maximum remedium iræ dilatio eſt, ut primus eius feruor, (vt Seneca inquit) caligo, quæ premit mentem, aut reſideat, aut minus denſa ſit. Nam ut canit Ouidius.

Vt fragilis glacies, interit ira mora.

7 Quod cùm non ignoret beatus Ambroſius iram Theodoſii noſtri dilatione triginta dierum compeſcuit, lata lege ſaluberrima, quæ etiam num in Codice Iuſtiniani extat.

Seneca lib. 2. de ira.

8 Poteſt pæna dilata exigi: non poteſt exacta reuocari.

Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa eſt.

Plutarchus in Apoph. Laconicis.

9 Quodam percontante, quare capitales cauſas pluribus diebus ſeniores audiunt. Reſpondit Anaxandridas: Pluribus diebus iudicant, quia de morte qui errauerint, ij conſilium mutare non poſſunt.

Ioan Chryſoſt. ad populum Antiochenum homilia. 29.

10 Vir iracundus inſuauis eſt omnibus, & communis hoſtis ciuium, & peregrinorũ & qui facilè iraſcitur, diaboli ludibrium eſt, dęmonum officina,& nequitiæ illius dignus miniſter.

Iſidorus lib. 3. cap. 56.

11 Quidam dum iudicare incipiunt iraſcuntur, ipſamque iudicii ſentẽtiam in inſaniam uertunt: de quibus rectè per prophetam dicitur. Qui conuertunt in furore iudicium. Iracundus iudex, iudicii examen plenè conſiderare non ualet, quia caligine furoris non uidet.

Ariſtoteles lib. 4. Ethi. cap. 5.

12 Qui non iraſcitur pro quibus oportet,& ut oportet,& cũ opottet, & in quos oportet: is proculdubio fatuus, & ſtupidus eſt.

13 Sed cohibenda eſt iracundia fręno rectæ rationis, & ita iraſcendum ut peccare nolimus.

Plato in Philebo.

14 Vir prudens non nunquam iraſcitur, eo tamen pacto ut eius affectus dulcior ſit melle iugiter diſtillante.

Stephanus lib. sententiarum.

15 Plato iracundos ad disciplinas edicendas idoneos, ad regendum rempublicam prorsus inutiles esse dixit.

Nec odio, nec amore uincantur. Cap. 7.

Aristoteles lib. 5. polit. cap. 10.

1 Iram partem esse odii statuendum est, nam quodammodo actionum earundem causa fit.

Idem lib. 2. Rheto. cap. 4.

2 Ira tempore sanabilis est, odium non item, qui irascitur multis modis miserebitur, qui odit nullo pacto.

Cicero lib. 4 Tuscu.

3 Odium est ira inueterata.

4 Ex quibus omnibus, aliisq; multis perspicuum est odium non minus, quàm iram à magistratibus esse uitandum.

Plutarchus lib. de officio auditoris.

5 Aequi iudicis est, nihil in odium alicuius audire, uel in gratiam, sed sincere ad ius redendum in causa omnia expendere.

Gregorius theologus in apologia de fuga.

6 Ab odio, de beneuolentia ueritas ipsa, ut plurimum, subripi solet.

7 Fugiendus quoque est improbus amor, qui plurimos magistratus, et Appium Claudium decem uirum perdidit, ut prolixè Dionysius Halicarnensis memorat. lib. 11. antiquitatum Romanorum.

Pausanias lib. 1.

8 Multæ, & magnæ solent ex amore hominibus existere calamitates.

Idem Pausanias. lib. 7.

9 Eam uim selemnum amnem habere creditum est: ut qui uiri, quæuè fœminæ se in eo abluerint, amorum suorum obliuiscantur: quod nisi commentitium esset, quantauis pecunia uideri posset, ea selemnis aqua preciosior.

Cicero lib. 4. Tuscula.

10 Omnibus ex animi perturbationibus nulla profectò uehementior est, quàm amor.

Plutarchus lib. de discrimine adulatoris & amici.

11 Quisquis amat, hallucinatur, ac cæcutit in eo, quod amat.

Diuus Hieronymus lib. 1. aduersus Gouinianum.

Amor

12 Amor non consilio, sed furore ducitur:turbat consilia, altos, & generosos, spiritus frangit: à magnis cogitationibus ad humilimas trahit:querulos, iracundos, temerarios, durè imperiosos, seruiliter blandos, omnibus inutiles facit.

Idem diuus, sermone de assumptione.

13 Ignorat amor iudicium, ratione sæpenumero caret:modum nescit, nec aliud cogitare potest, quàm quod diligit.

Cicero lib. 1. officio, & Plutarchus in Pericle.

14 Pericles cùm haberet collegam in pretura Sophoclem poetam hique de communi officio conuenissent, & casu formosus puer præteriret, dixissetque Sophocles, o puerum pulchrum Pericle, ait, At enim prætorem Sophocle, decet non solum manus, sed etiam oculos abstinentes habere.

Ne timidi sint, nec uoluptatibus dediti. Cap. 8.

Aristoteles lib. 2. Rheto. cap. 5.

1 Timor est, ex imaginatione futuri mali perturbatio quædam, aut dolor.

Idem lib. de somno & uigilia cap. 2.

2 Timentes facilè circa sensum decipi solent.

Xenophon lib. 3. de pædia Cyri.

3 Metus rerum omnium horribilium maximè animos perterret.

4 Ex quibus liquido perspici potest minimè decere, ut sint magistratus timidi.

Plato lib. 9. de legibus.

5 Qui principatum ad hominis arbitrium redigit, eique lege subigit, atque ita ciuitatem subiicit factionibus, hic uniuersæ ciuitati hostis est maximus omnium iudicandus. secundus ille hostis est, qui quamuis particeps huius sceleris non sit. tamen cum amplissimis fungatur in ea republica magistratibus, eas coniurationes non animaduertit:& si animaduerterit, timiditate quadam patriæ non succurrit.

Ioan. Chrysost. sermone de Ioanne Baptista.

6 Facilè deuiat a iustitia, qui in causis non Deum sed homines pertimescit.

Cicero lib. 5. epist. famil.

7 Præter culpam, ac peccatum, homini accidere nil potest, quod

ſit horribile, aut pertimeſcendum.

8 Archytas Tarentinus nullam capitaliorem peſtem, quàm corporis uoluptatem hominibus dicebat, à natura datam. Hinc patriæ proditiones, hinc rerum publicarum euerſiones naſci dicebat: Nullum denique ſcelus, nullum magnum facinus eſſe, ad quod ſuſcipiendum non libido uoluptatis impelleret: ſtupra uerò, adulteria, & omne tale flagitium, nullis aliis illecebris excitari, niſi uoluptate.

Plato in Timæo.

9 Voluptas, doloresque admodum uehementes, morborum animæ omnium grauiſsimi ſunt iudicandi.

Cicero pro Seſtio.

10 Qui uoluptatibus ducuntur, & ſe uitiorum illecebris & cupiditatum lenociniis dediderunt miſſos faciant honores, nec attingant rempublicam.

Plutarchus in Annibale.

11 Corrumpunt blandæ uoluptates omne robur animi, indolemque uirtutis, ingenium labefactant, & conſilium eripiunt.

Ariſtoteles lib. 5. Polit. cap. 10.

12 Qui ſe uoluptatibus dederunt, facilè in contemptionem ueniunt, & multas ſe opprimendi occaſiones prębent.

Silius Italicus lib. 15.

13 Quippe nec ira Deum tantum, nec tela, nec hoſtes:
Quantum ſola noces animis illapſa uoluptas.
Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus, & atris.
Circa te ſemper uolitans infamia pęnis.

Ebrietatem fugiant, & nihil cum dolore faciant. Cap. 9.

Ciuis meus Seneca lib. primo de beneficijs hæc de ebrietate dixit.

1 HAbebitur aliquando ebrietati honor, & plurimum meri cepiſſe, virtus erit.

2 An hoc ſit iam receptum apud multos aliarum nationum homines, ipſi viderint: certè religioni, iuſtitiæ, fortitudini, cæteriſq; noſtratium virtutibus, hæc quoque accedit, quod Hiſpano homini, cuicunque priuato, nedum magiſtratui, vile admodum, ac turpiſsimũ eſt, vnquam vſquam inebriari.

Ariſto-

Aristoteles lib.3.Ethi.cap.10.

3 Seruiles, et ferinę sunt voluptates, quę tactu, & gustatu percipiũtur.

Plato lib.1.de legibus

4 Vini usus, uoluptates, dolores, iras, amores uehemẽtius concitat, & sensus, memoriam, opinionem, & intelligentiam extinguit, si quis ebrietate fuerit occupatus.

Idem lib.2.eiusdem operis.

5 Gubernatores atq; iudices munus suum subituros, à uino penitus prohiberem: deliberaturos quoque de rebus omnino negligendis.

Isocrates ad Demonicum.

6 Cum mens obruitur uino, idem quod curribus ei euenit, è quibus aurigæ sunt excussi. Nam ut hi temerè feruntur carẽtes gubernatoribus, sic animus in multa delicta impellitur ratione subuersa.

Plutarchus in Apoph. Laconicis.

7 Quodam interrogante, quam ob causam parum bibant spartiatæ, respondit Leotychidas: Ne pro nobis alii consultẽt, sed nos pro aliis.

Idem oratione consolatoria.

8 Cùm multæ sint animi perturbationes, omnium quàm grauissima est dolor.

Aristoteles lib.1.Magno moral.cap.6.

9 Quemadmodum uoluptate allecti improba factitamus, ita dolori succumbentes, ab honestis deficimus.

Idem lib.6.Ethi.cap.5.

10 Dolor quidem corrumpit, atque peruertit iudicium, rectamque existimationem ad res gerendas.

Seneca in Troade.

11 Leuis est dolor, qui consilium capere potest.

Quatenus iudex debeat esse misericors. Cap. 10.

Seneca lib.2.de clementia.

1 Misericordia est ęgritudo animi ob speciem alienorum malorum, vel tristitia ex alienis malis.

Et quanuis Seneca cum Stoicis suis, hunc affectum à sapiente non admodum sapienter auferat: ipse tamen fatetur, à plerisque misericordiam, vt virtutem laudari & bonum hominem vocari misericordem.

Aristo-

Aristoteles lib.2. Rhetor. cap.9.

3 Commiseratio, & indignatio, perturbationes sunt bonorum ambæ morum. Oportet enim condolere cùm quis indigne vexetur, similiter, & propter illum indignari.

Plinius lib.2. epistolarum.

4 Adnotatum est experimentis, quòd fauor & misericordia acreis, vehementes primos impetus habent paulatim consilio, & ratione quasi restincta considunt.

Diuus Iacobus in epistola cap.2.

5 Super exaltat misericordia iudicium.

Ecclesiasticus lib.4.

6 In iudicando, esto pupillis misericors, ut patet, & pro uiro matri illorum, & eris tu uelut filius altissimi obediens, miserebitur tui, magis quàm mater.

7 Sed his obstare uidetur lex illa Exodi cap.23. pauperis non misereberis in iudicio.

Cui respondit B. Augustinus super Exodum quæst.8.

8 Nisi addidisset in iudicio, magna esset quæstio, sed cùm additum est, nulla quæstio est, hoc esse præceptum, ne fortè, cùm iudicamus rectè nobis facere uideamur, si contra iustitiam pauperi faueamus, causa misericordiæ. Itaque sine alterius iniuria, & pauperi, & pupillo, & viduæ semper fauendum est.

Ne quid iniustum propter amicos fiat. Cap. 11.

Ex Aristotele lib.9. Ethic.

1 Amicitia est amor quidam super abundans, qui oculos amicorum nonnunquam excœcat. Amicus enim, est alter ipse.

Idem Aristo lib.1. Rhetor.

2 Iudices ijs gratificantur, quos amant, & aut omnino absoluunt, aut parui condemnant.

Cicero lib.3. officio.

3 Neque contra rempublicam, neque contra iusiurandum, ac fidem amici sui causa uir bonus faciet: ne si iudex quidem erit, de ipso amico. Potest enim personam amici, cùm induit iudicis. Tantùm dabit amicitiæ, ut ueram amici causam esse maluit, & ut perorandæ liti tempus quod per leges liceat, accommodet. Cùm verò iurato dicenda sententia sit, meminerit Deum se adhibere testem.

Idem

Idem paulò post.

4 Honesta amico à iudice concedi possunt. Nam si omnia facienda sunt quæ amici uelint: non amicitiæ tales, sed coniurationes putandæ sunt.

Idem in Lælio.

5 Nulla est excusatio peccati, si amici causa peccaueris. Prima lex in amicitia sãciatur ut nec rogemus res turpes, nec faciamus rogati.

Valerius Maximus lib. 6. cap. 4.

6 Publius Rutilius, cùm amici cuiusdam iniustæ rogationi resisteret, atque is per summam indignationem dixisset. Quid ergo mihi opus est amicitia tua? Respondit: immo quid mihi tua, si propter te aliquid inhoneste facturus sum?

Plutarchus in politicis.

7 Quorum uis amicorum inepta, & incommoda postulata amoueas ipse, depellasque, necesse est: non tamen acerbè, & truciter: sed placidè, initerque commonefaciendo, quæ abs te petunt, non esse digna, quæ ab illis impetrentur, quando à uirtute, atque extimatione eorum, iure abhorrere uideri possunt.

8 Molestiis, & importunis amicis nonnunquam ego respondi: Tu satis superque functus es officio rogatoris: desine me, recto iudicis officio fungi.

Ne respiciant personam sed causam. cap. 12.

Deuteronomij cap. 1.

1 QVuod iustum est iudicate. siue ciuis ille sit: siue peregrinus: nulla erit distantia personarum: ita paruum audietis, ut magnum, nec accipietis cuiuspiam personam.

Leuitici cap. 19.

2 Non consideres personam pauperis, nec honores uultũ potẽtis.

Philo lib. de iudice.

3 Præcipitur iudici, ut causas partium examinet ante iudicium, remoto in totum respectu personarum, siue sint ciues, amici, domestici: siue contra, inimici, alieni exteri, ne quid, uel beneuolentia, uel odium, cognitione impediat: alioqui necesse est, iudicem impingere uelut si cæcus incedat absq; baculo, ducente, sustentanteuè nemine. Ideo decet bonum iudicem personas, quæ iudicãtur non animaduertere: sed solam naturam negotiorum sinceram, nudamque considerare

rare. vt non iuxta opinionem, ſed iuxta ueritatem iudicet, ſic cogitans: Dei eſſe iudicium, iudicem uerò miniſtrum, & procuratorem; Procuratori autem non permittitur largiri de eo quod Dei eſt, à quo ut optimo, accepit hoc depoſitum rerum omnium optimum.

Ariſtoteles lib. 5. Eth. cap. 4.

4 Iuſtum in commercijs ſine perſonarum conſideratione fit. Nihil enim refert an bonus prauo detraxerit, uel contra,

Idem eodem lib. cap. 5.

5 Siquis magiſtratum gerens, percuſſerit quempiam: non decet eũ repercuti, & ſi quiſpiam eum qui magiſtratum gerit percuſſerit, is non ſolum repercutiendus eſt, uerum etiam ſupplicio afficiendus.

6 Itaque in honoribus, & pœnis conſiderandæ ſunt circunſtantiæ perſonarum: alioqui nihil eſſet tam inæquale, quàm æqualitas ipſa.

Plato lib. 6. de legibus.

7 Inæqualibus æqualia inęqualia fiunt, niſi menſuram accipiant.

Ariſtoteles lib. 2. Polit. cap. ultimo.

8 Vt corporibus perniciosum eſſet, ſi cibo, aut ueſte pari impares vterentur: ſic eſt de honoribus ſtatuendum.

Ne ſint ambitioſi. cap. 13.

Eccleſiaſticus. cap. 7.

1 NOli quærere ab homine ducatũ, neq; à rege cathedrã honoris.

Beatus Ambroſius ſuper Lucam lib. 3.

2 Sępe quos uita nulla delectat, quos nulla potuit mouere luxuria, nulla auaritia ſubruere, facit ambitio criminoſos.

Plato lib. 1. de rep.

3 Turpe eſt, ut quis ſponte ad imperandũ accedat, neque expectet neceſsitatem. Quòd ſi bonorum uirorum extaret ciuitas: in ea haud aliter, non imperandi gratia pugnaretur, quàm nunc certetur imperandi cupiditate. ibiq; pateret, re uera legitimum principem non ſui ipſius, ſed eius qui ſub ipſo eſt commoditatem reſpicere. Quare unuſquisque, qui non amens ſit, potius eliget, alium ſibi prodeſſe, quàm dum alijs ipſe conſulit, multis ſeſe negocijs implicare.

Idem lib. 7. de rep.

4 Ciuitas in qua ciues ad expetendos magiſtratus minimè ambitioſi ſunt, procul à ſeditionibus permanet: contra uerò, quæ aliter affectos habent ciues.

Magi-

5 Magiſtratus dandi ſunt hominibus imperii minimè cupidis: alioqui ſimultas inter æmulos orietur.

Ariſtoteles lib.2.Polit. cap.7.

6 Pleraque uoluntaria crimina ex ambitione, & pecuniarum cupitate inter homines oriuntur.

Iſocrates in Areopagitico.

7 A publicis uectigalibus adeò ſanctè abſtinebant, ut illis temporibus difficilius eſſet inuenire, qui rempublicam capeſſere: quàm nunc qui priuatam uitam agere uelint: nec enim reipublicæ curam, negociationem, & quæſtum, ſed publicam occupationem, & miniſterium exiſtimabant. Nec à primo initi magiſtratus die computabant, an priores magiſtratus ſordidi aliquid lucelli reliquiſſent: ſed multò magis, an aliquid neglexiſſent, quod primo quoque tempore conficiendum eſſet.

Cicero lib.1.officio.

8 Miſerrima eſt omnino ambitio, honorumque contentio. De qua præclarè apud Platonem eſt: ſimiliter facere eos, qui inter ſe contenderent, vter potius rempublicam adminiſtraret, vt ſi nautæ certarent, quis eorum potiſsimè gubernaret.

9 Maximè adducuntur pleriq; vt eos iuſtitiæ capiat obliuio, cùm in imperiorum, honorum, gloriævè cupiditatem inciderint.

10 Facilimè ad res iniuſtas impellitur, vt quiſque eſt altisſimo animo, & gloriæ cupido.

Lex Valentiniani, & Martiani lib. legum nouellarum Martiani tit.1.

11 Multa remediorum genera, noſtræ clementiæ prouincialibus ſuis proſpicere geſtienti & crebra cogitatio ſuppetit, & ipſe rerum vſus apportat. Nam cùm venalem iudicum ambitum radicitus amputaſſe, & ad res priuatas, vel publicas ſincerisſimè gubernandas, homines expectandos, atque conſultos traxiſſet inuitos, ſciens quippe fœlicem fore rempublicam, ſi à nolentibus, & actus publicos repulſantibus gubernetur, & cætera.

Plutarchus in Politicis.

12 Ambitio etſi ſpecioſior videri poteſt auaritia, & lucri faciendi cupiditate: nihilo tamen minus mihi videtur pernicioſa reip. quippe cui maior ineſt audacia, & quæ non deiectis, neque ignauis innaſcitur animis, ſed nouis vigentibus, & iuuenilibus.

Pauſanias lib.1. Atticorum.

13 Illud mihi præclarè dictum videtur, hominum nimis reip. admi-

nistrationi deditum, & populari aura fidentem, haud vnquam feliciter diem extremum claudere.

Plautus in Amphit.

14 Virtute ambire oportet, non fauitoribus,
Sat habet fautorum semper, qui rectè facit.

Boetius lib. 3. metro 8.

15 Quid dignum stolidis mentibus imprecer
Opes, honores, ambiant.
Et cùm falsa graui mole parauerint
Tum vera cognoscant bona.

Diuus Bernardus lib. 3. de consideratione ad Eugenium.

16 O ambitio ambitiosarum crux, quomodo omnes torquens, omnibus places?

17 Quamuis charitas ambitiosa non sit (vt scribit Apostolus in epistola pri ore ad Corinthios) ambitio tamen in hoc similis est charitati, quod omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, vt rectè dixit Euthymius.

18 Ambitio simia est charitatis, charitas enim patiens est pro æternis, ambitio autem omnia patitur pro caducis: charitas benigna est pauperibus, ambitio verò diuitibus, charitas suffert pro veritate, ambitio pro vanitate: vtraque omnia credit, omnia sperat, sed longè dissimili modo.

Lampridius in Alexandro.

19 Alexander Seuerus dicere solebat: Inuitos non ambientes in Rempublicam collocandos.

Plutarchus in Apoph.

20 Pædaretus inter trecentos non delectus, qui in ciuitate quidem ordine primus erat honor, hilaris, ac ridens abibat, se gaudere dicens, si trecentos Sparta haberet ciues se meliores.

Seneca in Tyeste.

21 Rex est, qui posuit metus
Et diri mala pectoris
Quem non ambitio impotens
Et nunquam stabilis fauor
Vulgi præcipitis mouet:
Qui tuto positus loco
Infra se uidet omnia
Occurritque suo libens
Fato, nec quæritur mori.

Mens

Mens Regnum bona poſsidet
Rex eſt qui metuit nihil
Hoc regnum quiſque ſibi dat.

Ne ſint venales magiſtratus. Cap. 14.

Plato libro octauo de Republica.

1 ABſurdam eam eſſe ait reipublicæ conſtitutionem, in qua principatus venduntur, & regna venalia ſunt.

Ariſtoteles lib. 2. polyticorum. cap. 9.

2 Turpe eſt maxima imperia, regna, & ductum militarem facere venalia.

Sextus Aurelius victor in Septimio.

3 Septimius Seuerus nulli in dominatu ſuo permiſit, honores venundare.

Ex Cornelio Tacito lib. 13. annalium.

4 Nero cùm optimæ ſpei iuuenis eſſet, curiam ingreſſus, egregia multa facturum ſe eſſe promiſit, & inter alia: nihil in pœnatibus ſuis venale, aut ambitioni peruium eſſe permiſſurum.

Dionyſius Halicarnaſſenſis lib. 2. Romanarum antiquitatum.

5 Cùm alii temerè plerunque ac inconſideratè Sacerdotes eligant, quidam licitatoribus proponentes hunc honorem. Romulus, neque venalia eſſe voluit ſacerdotia, neque ſorti ſubdita: ſed lege ſanxit, vt è ſingulis curiis legerentur bini, annum egreſsi quinquageſimum, qui virtute, ac genere præcellerent cæteros, cenſumque ſufficientem haberent, & integro eſſent corpore.

Zonaras tomo primo annalium.

6 Zeroboamus falſum illud editorum locorum Sacerdotium quibuſuis pretio uenditabat, quæ res noxæ illi fuit imputata, & in familiæ eius perniciem, & interitum vertit. Quòd ſi prophanum illud Sacerdotium addicere pecunia nefas eſt habitum: quid de his dicemus, qui verè diuinum illud Sacerdotium, quo ueneranda illa, & in cruenta uictima immolatur, vendunt, atque redimunt?

Diuus Chryſoſtomus in epiſtolam Pauli ad Epheſios ſermone 6.

7 Dignitates factæ ſunt uenales, mille hinc mala naſcuntur, & tamen nemo eſt, qui corrigat, nemo qui reprehendat, ſed uiam quandam, atque ſequelam nacta eſt hæc merces.

Beatus

Beatus Gregorius epiſtola 114. lib.7.

8 Vbi non merita, ſed pecuniæ ſuffragantur, reſtat, vt nihil ſibi grauitas, nihil ſibi defendat induſtria.

Quintilianus lib.12. cap.7.

9 Pleraque ſanè hoc ipſo videri poſſunt vilia quòd pretium habent.

Claudianus in Eutropium.

10 Patricius conſul maculat, quos uendit honores.

Seneca epiſtola 116.

11 Hæc ipſa res, quæ tot magiſtratus, & iudices facit, pecunia: ex quo in honore eſſe cœpit, verus rerum honor cecidit, mercatoresq́, & uenales inuicem facti, quærimus, non quale ſit quidquid, ſed quāti.

Salluſtrius in oratione ad Cæſarem, de republica ordinanda.

12 Verùm hæc & omnia mala pariter cum honore pecuniæ deſinent, ſi neque magiſtratus, neque alia vulgò cupienda, venalia erunt.

Valerianus Maximus lib.4. tit. de paupertate.

13 Cùm animi uirorum, & fœminarum uigebant in ciuitate, & patriæ rem vnuſquiſque augere properabat. Nihil eorum, quæ virtuti debentur, emere pecunia licebat.

Theodorus Anagnoſtes in collectaneis.

14 Anaſtaſius Auguſtus uenationes ſuſtulit, & magiſtratus, qui uenales fuerant, gratis contulit.

Idem ibidem.

15 Martianus illyrius genere, cùm tribunus eſſet & ætate prouectiore inque bellis gerendis ſtrenuus, imperator à toto exercitu creatus eſt, hic confeſtim decreuit nemini per pecuniam conferendum eſſe magiſtratum.

De eadem re. cap.15.

Ariſtoteles lib.2. Polyticorum cap.9.

1 QVi magiſtratus emerint, hos quæſtibus aſſueſcere probabile eſt, cùm facto ſumptu imperia ſint aſſecuti: nec enim credibile eſt fore, vt vir egenus quidem, probus tamen, quæſtui rempublicam habere velit: deterior, qui ſumptus fecerit non velit.

Iuſtinianus conſtitutione octaua.

2 An uerò omnibus manifeſtum non eſt, quod qui aurum dat, quique eo pacto officium redimit, non hoc tantum dat, quod prætextu (ut appellant) ſuffragiorum excogitatum eſt, ſed etiam aliud ex

trinſecus

trinſecus multò amplius accumulat: vt prius ab eis gratiam ineat, qui uel conferre officium, vel ambire ſolent?

Idem in eadem conſtitutione.

3 Pecunias ex officiis conquirere, omnium flagitiorum principium eſt & finis. hinc enim nundinarum & publicorum conuentuum confuſio. hinc legum contemptus, & magiſtratuum: hinc demum in rebuspublicis malorum omnium cauſa, & origo.

Seneca lib. 1. de beneficijs.

4 Nam prouincias ſpoliari, & nummarium tribunal audita utrinque licitatione, alteri addici: non mirum quando quæ emeris, vendere, gentium ius eſt.

Lampridius in Alexandro ſeuero.

5 Honores iuris gladii, nunquam uendi paſſus eſt, dicens, neceſſe eſt, ut qui emit, vendat. ego non patiar mercatores poteſtatum: quos ſi patiar damnare non poſſim. Erubeſco enim punire eum hominem qui emit, & vendit.

Iuſtinianus conſtitutione nouella 8.

6 Volentes illiberalia illa, & ſeruilia furta tollere, & collatores noſtros tueri, ne quid aſperum à prouinciarum moderatoribus patiantur: propterea gratis illis officia conferre ſtuduimus, ne quam ad delinquendum, dicipiendumque ſubditos ocaſionem habeant, dedignantes, imitari eos, qui ante nos imperio præfuerunt, qui pro pecuniis conferentes officia, ſibi ipſis iuſtè increpandi eos, qui iniuſtè ſe in officiis gerebant, copiam ademerunt. digni profectò quibus propter turpiter acceptam pro officiis pecuniam, capita obuoluerentur pallio: Cùm neque ſuos ea re collatores ab improbis præſidibus eripere, neque ob prædictam cauſam ipſos præſides coercere potuerint.

Idem ibidem.

7 Subiit animum cogitatio, quo tandem facto, quidquid uſpiam in prouinciis noſtris noxium exiſtit, poſſemus uno generali actu ad meliora traducere: & re ipſa hoc euenturum deprehendimus, ſi demus operam, ut gentium præſides, qui ciuilia in prouinciis officia adminiſtrant, puris utantur manibus, & omni præda abſtineant: his ſolis contenti, quæ præbentur ex publico: quod quidem aliter non fiet, niſi quoque ipſi officia gratuita ſuſceperint, neque prætextu (vt vocant) ſuffragiorum, neque iis, qui magiſtratus gerunt neque cuiquàm alii quidquàm dantes.

Aemilius Probus.lib.7.

8 Decuriæ honoresque largitionibus parari cęperant: hunc morem graui edicto diuus Ludouicus soluit: sibi primum imperans, quod virtuti, meritisvè deberetur, fortunæ, aurovè non dari.

Claudianus lib.6.de laudibus Stiliconis.

9 Ad primum scelerum matrem, quæ semper habendo
Plus sitiens patulis rimatur faucibus aurum
Tradis auaritiam: cuius fœdissa nutrix
Ambitio, quæ uestibulis, foribusque potentum.
Excubat, & pretiis commertia poscit honorum
Pulsa simul: nec te gurges corruptior eui
Traxit ad exemplum, quod iam firmauerat annis.
Crimen, & in legem rapiendi uerterat vsum.

Aristoteles lib.2.polyticorum cap.9.

10 Turpe est ministeria publica uenalia facere,& lex hoc permittens diuitiis, quàm uirtuti maiorem dignitatem tribuit, & in omnem ciuitatem auaritiam inducit.

Zonaras in imperio Leonis Armenij.

11 In republica administranda non segnis erat,sed acer admodum,& vigilans: magistratus tam ciuiles quàm militares delectu ex optimis habito conferebat:Romanarumque prouinciarum præfecturas,neque pecunia uenum exponebat,neque ex gratia uiris ineptis ad magistratus aut auaris, & ius pecunia uendentibus, largiebatur quòd si etiam nunc fieret, res bene se haberent.

Nicetas lib.2 de rebus gestis Alexij angeli.

12 Initio principatus proclamari iussit se magistratus non uenditurum: sed delectu ex optimis habito, gratuito mandaturum, atque id consilium liberale & præclarum erat,& optimæ gubernationis firmissimum fundamentum.

Synesius ad Arcadium imperatorem libro de Regno bene administrando.

13 Qui magistratum pecunia comparauit, nescit profectò iustitiam colere atque ius suum unicuique tribuere. Nam qui magistratum emit, hunc meo iudicio non facilè iniustitiæ odium capiet:nec is pecuniam pro nihilo ducet: sed ius pretio, potius quàm æquitate describet non enim credibile est, hunc toruis oculis aurum intuiturum verum illud reuerebitur, atque amplectetur, ut cui acceptum referat, quod parte diuitiarum impensa, rempublicam comparauerit, & quod uti res aliæ solent, ita ciuitatum gubernationem mercede conduxe-

conduxerit. videt enim ſe opera diuitiarum in magiſtratum ueniſſe videt ſe ſuſcipi, cùm ab alia multitudine tum etiam ab hominibus iuſtis, & egentibus.

Thomas Cayetanus.

14 Magiſtra rerum experientia docet, ibi reipublicæ ruinam eſſe, vbi officia ſunt uenalia.

Cur magiſtratus minus quàm priuati peccare debeant. Cap. 16.

1 QVatuor cauſas reperio, quamobrem magiſtratus minus peccare debeant, quàm priuati. vnam, quòd priuatorum uitia occulta eſſe poſſunt, magiſtratuum uerò non item. Alteram quòd grauiora ſunt horum quàm illorum peccata, præſertim ſi in officio delinquant. Tertiam quòd qui aliorum crimina puniunt, hi carere debent omni labe. Quartam, quòd exemplo plurimum nocere ſolent.

Plutarchus in Politicis.

2 Vitam ſibi quiſque & mores pulcherrimè excolere debet, quo prorſus omni nota uituperationeque careat, quando prȩſertim eorum qui reipublicæ præſunt, non modo ſingula verba, nec res tantum publicitus geſtæ animaduerti notarique ſolent; ſed uirtus quoque ioci, ſimul & ſeria quæque, domus, ipſa familia, uxor, cubile, curioſius cõqueritur. vulgus, mores, uitam, actiones, conſilia omnia eorum qui reipublicæ præſunt curioſè rimari, atque introſpicere ſolet, etiam ſi hoc altè admodum obtegas, & tanquam velamentis ob nubas & abdas.

3 Atheſienſes Cimoni vinum, populus Romanus Scipioni ſomnolentiam, ſoliti exprobare traduntur, quippe qui nihil præterea aliud, quod illis obiectari poſſet, haberent. Et in Cneum Pompeium inimicos cauillatos accepimus, unico digito caput ſcalpere deprehenſum.

4 Quemadmodum enim indignius ferri, maiorique haberi ſolent dedecori verrucæ ficusvè in facie, quàm notæ, næui, atque mutilationes in reliquo corpore: ſic etiam ob eam, quæ pleroſque omnes de principatu, atq; ciuilibus magiſtratibus tenet, opinionem: vtpote de re magna, atque digniſsima, quæ omni facinore, atque temeritate vacare debeat: minima quæque principum, & rempublicam adminiſtrantium errata notantur, & pro magnis habentur.

Diuus Ambrosius sermone 20.

5 Iudicet ille de alterius errore, qui non habet in se ipso quid condemnet. Iudicet ille, qui non agit ea, quæ in alio putauerit punienda: ne cùm de alio iudicat, in se ferat sententiam.

Diuus Cyprianus lib. 2. epist. 2.

6 Fœnore quodam nocendi, quàm fuerit amplior summa dignitatis, & honorum: tam maior exigitur, & vsura pœnarum.

Beatus Hieronymus epistola ad Heliodorum.

7 Cui plus creditur, plus ab eo exigitur: potentes enim potenter tormenta patientur.

Consilia magistratibus data. Cap. 17.

Cicero lib. 1. officio.

1 QVi reipublicæ præsunt duo Platonis præcepta teneant, vnum ut utilitatem ciuium sic tueantur, ut quidquid agant, ad eam referant, obliti commodorum suorum. Alterum, ut totum corpus reipublicæ curent, ne cùm partem aliquam tuentur, reliquas deserant.

2 Est proprium munus magistratus, intelligere se gerere personam ciuitatis, debereque eius dignitatem, & decus sustinere, seruare leges, iura describere, & ea fidei suæ commissa meminisse.

Idem lib. 2. officio.

3 Si qui Rempublicam tuebuntur, in primis operam dabunt, ut iuris, & iudiciorum æquitate suum quisque teneat, ut neq; tenuiores propter imbecillitatem circumueniantur, neq; locupletibus ad sua, uel tuenda, vel recuperanda obsit inuidia.

Idem pro Cluentio.

4 Est sapientis iudicis meminisse, se hominem cogitare: sibi tantum esse permissum, quantum commissum sit, & creditum. Et non solum sibi soli potestatem esse datam, verum etiam fidẽ habitam esse, meminisse: posse quem oderit absoluere, quem non oderit, condemnare, & semper non quæ uelit ipse, sed quid lex & religio cogat, cogitare.

5 Cùm hæc sunt uitanda, tum illud est hominis magni, iudicis, atque sapientis, habere in consilio legem, fidem, religionem, æquitatem: libidinem autem & inuidiam metum, cupiditates omnes amouere: maximi æstimare conscientiam mẽtis suæ, quàm à Diis immortali-

talibus accepimus, quæ à nobis diuelli non poteſt.

Idem pro Milone.

6 Timida eſt ambitio, & ſolicita cupiditas magiſtratus, omnia non modò quæ reprehendi palam, ſed etiam quæ obſcurè cogitari poſſunt, timeamus: rumorem, fabulam fictam, falſam perhorreſcimus: ora omnium atque oculos intuemur. nihil eſt tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm uoluntas erga nos, ſenſusque ciuium.

Idem ad Quintum fratrem proconſulem Aſiæ.

7 Toti ſit prouinciæ cognitum: tibi omnium quibus præſis, ſalutem, liberos, famam, fortunas eſſe chariſsimas. Denique hæc opinio ſit, non modo iis, qui aliquid acceperint, ſed iis etiam qui dederint, te inimicum (ſi id cognoueris) futurum. Neque quiſpiam dabit, cùm erit hoc perſpectum, nihil per eos, qui ſimulant, ſe apud te multum poſſe, abs te ſolere impetrari.

Plutarchus in Politicis.

8 Nec enim tanquam ad nundinas, & lucella eundum eſt, iis, qui ſibi gubernacula reip. committi uolunt, quemadmodum Stratoclem illum, & Dromoclidem accepimus ſolitos ſeſe mutuo ad meſſem auream inuitare: ſic enim ioco tribunal, & curiã appellare cõſueuerunt.

De magiſtratibus Miſcellanea. Cap. 18.

Plutarchus in Apoph.

1 CVm Rex Philippus Magni Alexandri pater, quendam ex Antipatri amicis iudicum numero adſcripſiſſet: poſteaquam & barbam, & capillos cum ſibi inficere ſenſit, remouit: quòd diceret, cũ qui in capillis infidus eſt, qualem in negotiis remur futurũ?

Aulus Gellius lib. 2. cap. 2.

2 Tauri philoſophi ſententia, hæc fuit: in publicis locis, atque muneribus, atque actionibus, patrum iura cùm filiorum, qui in magiſtratu ſunt poteſtatibus collata interquieſcere paululum, & conniuere, ſed cum extra rempublicam in domeſtica re, atque uita ſedeatur, ambuletur, in conuiuio quoque familiari diſcumbatur: tum inter filium, magiſtratum, & patrem priuatum publicos honores ceſſare: naturales, & genuinos exoriri.

Ariſtotiles lib. 2. polit. cap. 9.

3 In qua republica uirtus non eſt maximè omnium in pretio, in hac

optimatum imperium stabilitatem habere non potest. Nam qui magistratus emerint, hos quæstibus assuescere probabile est, cùm facto sumptu imperia sint assecuti. Nec enim credibile est fore, ut uir egenus quidem. Probus tamen quæstui remp. habere uelit: deterior, qui sumptus fecerit non uelit.

Callistratus lib. 1. digesto tit. 17.

4 Iudex in cognoscendo neque excandescere debet aduersus eos, quos malos putat, neq; precibus calamitosorum, illachrymari oportet: id enim non est constantis, & recti iudicis, cuius animi motum vultus detegit. Et summatim ita ius reddere debet, ut auctoritatem dignitatis ingenio suo augeat.

Vlpianus lib. 50. digest. tit. 4.

5 Si ita quidam tenues, & exhausti sunt, ut non modo publicis honoribus pares non sint, sed & uix de suo uictum sustinere possint, & minus utile, & nequaquam honestum est talibus mandari magistratum, præsertim cùm sint, qui conuenienter rei, & suæ fortunæ, & splendori publico possunt creari.

Plutarchus in Politicis.

6 Videtur vulgus satietate, atq; fastidio quodam eorum quibus cum iam diu consueuit, ut in spectaculo nouum certatorem, ita eum qui recens Rempublicam capessit, alacriter excipere.

7 Si inueniri non queant uiri perfecti, qui magistratus gerant: hi saltem deligantur, qui eruditi sint, & prudentes. uitiis nemo sine nascitur, optimus ille est, qui minimis urgetur.

Trebellius Pollio in Posthumo secundo Valeriani epistolam retulit.

8 Transrhenani limitis, & Galliæ præsidem Posthumum fecimus, uirum dignissimum seueritate Gallorum: præsente quo non miles in castris, non iura in foro, non in tribunalibus lites, non in curia dignitas pereat: qui vnicuique proprium, & suum seruet: uirum quem ego præ cæteris stupeo, & qui locum principis mereatur iure: de quo spero quod mihi gratias agetis. Quod si me fefellerit opinio, quam de illo habeo: sciatis, nusquam gentium reperiri, qui possit penitus approbari.

Zonoras in fine annalium.

9 Sine crimne certè quidem, & deteriorum affectuum prorsus expers nemo reperietur. id enim diuinæ fœlicitatis proprium fuerit, nec unquam in hominis naturam cadet.

DE REPVBLICA LIBER SEPTIMVS.

De Regno Hispaniæ. Cap. I.

1 HACTENVS de ciuitate de republiica, de rege, de legibus, magistratibus generaliter, ac uniuersè multa dispersa collegi: deinceps autem de republica Hispaniæ alia quædam ordine paululum immutato
2 congregabo.

Monarchia quidem aliis omnibus reip. formis melior & præstantior est: sed tunc proculdubio est perfectissima, cùm fuerit bonis coniuncta legibus (vt Plato docebat) & cùm abundat optimis magistratibus, & ex aliis quoque rebus publicis constat.

Archyta Pytagoræus lib. de lege, & iustitia.

3 Oportet sanè ut tum lex, tum respublica, quæ excellere debet, ex omnibus rerum publicarum formis constet: ita ut & popularis aliquid insit, & paucorum, & regiæ, optimatuum aliquid reip. Ad hunc modum Lacedæmoniorum respublica composita est: in ea enim mo narchia ad regē: Aristocratia ad senes: Oligarchia ac Ephoros: Democratia denique ad Hippagreteas, & coros pertinet.

Aristoteles lib. 2. Polit. cap. 10.

4 Solonem quidam probum legumlatorem fuisse putant, qui paucorum imperio intemperanter abutentium dominatum substulerit, & seruientem populum in libertatem uendicauerit, statumque popularem recte republica temperata, in morem maiorum constituerit. Nam consilium Areopagi ad paucorum potentiam pertinere tradūt quod autem suffragio magistratus mandentur ad optimatum imperium tribunalium uerò rationem popularem esse.

5 Plato quoque vult, ut senatus probatissimorum hominum, sit collega regis, quasi quædam respublica optimatum. atque hæc quidem regis nostri dominatio est, multis consiliariis præstantissimis plena. Itaque regis nostri re & nomine uere catholici, tales habent consilio

rum, &actionum adiutores; quales esse possent illi qui Aristocratiam & Democratiam optimè gubernarent.

Hanc reip. formam disiderasse uidetur Claudianus cùm cecinit. lib. 7.

6 Fallitur egregio quisquis sub principe, credit
Seruitium: nunquam libertas gratior extat
Quam sub rege pio: quos præficit ipse rogendis
Rebus, ad arbitrium plebis, patrumque reducit,
Conceditque libens: meritis, seu præmia pascant
Seu punire uelint posito iam purpuræ factu
De se iudicium non indignatur haberi.

De magistratibus Hispaniæ. Cap. 2.

1 NEmini dubium est (ut inquit Plato libro de Regno) quin omnīs rex, parum quid manibus, ac reliquis membris ad Regni salutem posit. Tametsi autem, & intelligentia, & animi robore plurimum ualeat, solus tamen, ne unam quidem urbem regere, nedú prouincias plures, & uniuersum regnũ gubernare poterit.

Exodi. cap. 18

2 Ietro uidens Moysem à mane usque ad vesperam ius dicentem populo. Cur solus sedes (inquit) & omnis populus præstolatur de mane usque uersperam? Non bonam rem facis, stulto labore consumeris: ultra uires tuas est negocium: solus illud non poteris sustinere. Proinde de omni plebe uiros potentes & timentes Deum, in quibus sit ueritas, & qui dederint auaritiam, & constitue ex eis tribunos, & centuriones, qui iudicent populum omni tempore: quidquid autem maius fuerit, referant ad te atque ea quidem sanctissimus ille Moyses protinus fecisse traditur.

3 Ad eundem prorsus modum, reges nostri ad regnorum, & prouinciarum administrationẽ plurimos crearunt magistratus, tá ciuiles quam militares: multis utuntur gubernatoribus, præsidibus & præfectis, habent, & tribunalia summa de quibus iam nunc differemus.

Laurentius Grimalius lib. 1. de optimo senatore.

4 Rex magnam utilitatem exhibet reipublicæ consiliis senatus eam gubernans, consilio enim senatus obtemperans, melior, & sapientior sit omnibus: instructam etenim, & perfectam rationem gerit, disciplina, consiliisque multorum; hoc igitur modo rex optime gubernabit

BIBLIOTECA UNI

bernabit non enim propria, quæ ſæpe diſtractum eum reddere poteſt ſed communi omnium ratione, & conſilio res adminiſtrabit, eoq́ue modo perfectæ & abſolutæ rationis erit.

De præfecto prætorio ſummo. Cap. 3.

1 PRimus Hiſpaniæ magiſtratus eſt, præfectus prætorio ſummo: quem præſidem conſilii regii, ſiue præſidentem vocant. Is in Hiſpaniæ curia primum locum poſt regem obtinet, & regio conſilio præeſt. Ad hunc grauiſsima quæq́ue negocia totius regni referantur, & ea omnia ipſe cum regiis conſiliariis confert, ſed maximũ atque præcipuum eiuſdem munus eſt (ut mihi quidem uidetur) uiros idoneos eligere, quibus adminiſtrationem reip. rex tutò committere valeat, ſalus enim reipublicæ in magiſtratibus ſita eſt.

Iſocrates oratione de regno.

2 Operam dare, vt honores & magiſtratus ad optimos quosq́ue deferantur & cæteri tuti ſint ab omni iniuria: elementa prima, & maxima ſunt fælicis reip.

3 Munera quidem, & officia publica ad utilitatem reipublicæ ſunt inuenta, non autem ad huius uel illius commoditatem; debentur ſanè meliora melioribus, ſed optima omnium reipublicæ.

Plato lib. 3. de legibus.

4 Oportet ciuitatem, quæ pro humanis uiribus ſalua fęlixq́ue futura eſt rectè honores diſtribuere. Recta uero diſtributio eſt, quæ promeritis, ac dignitate fit, quemadmodum Ariſtoteles docet lib. 3. Ethi. cap. 3.

Iſocrates ad Philippum epiſtola 4.

5 Omnes boni & docti eos qui præſtantibus doctrina & uirtute iuris honorem habent, non minus laudant & uenerantur, quàm ſi in ipſos omnia collata fuiſſent.

Plinius in Panegyrico ad Traianum.

6 Omnium quidem beneficiorum, quę merentibus tribuuntur, non ad ipſos gaudium magis, quàm ad ſimiles redundat.

Philoſtratus lib 4. de uita Apollonij cap. 5.

7 Eſt uiris ſapientibus erga ſapientes affinitas quædam.

Claudianus lib. 6.

8 Non obruta uirtus.
Paupertate latet, lectos ex omnibus oris

Euchis,

Euehis, & nunquam meriti cunabula quæris
Et qualis, non unde satus sub teste benigno
Viuitur, egregios inuitant præmia mores
Hinc priscæ redeunt artes, fœlicibus inde
Ingeniis aperitur iter, despectaque musæ
Colla leuant : opibusque fluens, & pauper eodem
Nititur ad fructum studio, cùm cernat uterque
Quod nec inops iaceat probitas, nec inertia surgat.
Diuitiis.

Biesius lib. 4. de republica.

9 Sapientibus non admodum difficile est discenere bonos uiros à malis, doctos ab indoctis, idoneos ab inutilibus, hęc enim cognitu facilia sunt nisi cęcutiremus; sed habemus fermè mentis oculos caligine priuati fauori obscuratos: qui nos dignitatem cuiusque & utilitatem reipublicæ intueri non sinat. Hinc etiam fit, vt quisque potissimum eos, quos quacunque de causa maximè diligit, ad honores summos euectos cupiat.

10 Inuiti & non ambientes in rempublicam collocentur. Nam qui honores ambiunt, suam ipsorum, non reipublicæ commoditatem quærunt. Adde quod ambitio ut rectè Cassiodorus ait, iustitiæ semper est inimica. Sequamur igitur præceptum consequens.

Iustinianus constitutione. 8.

11 Ad officia publica gerenda iis sunt eligendi, qui grauitate morum cęteros præcellant, & peritiam habeant rationum publicarum, & qui bonitatis de se experimentum dederint, & gerendis officiis sint idonei.

De consiliarijs regijs. Cap. 4.

1 MVlta sunt in regis curia tribunalia summa, quorum consilio rex cuncta gubernat. In pręsentia tamen de tribunali duntaxat summo, quod regium consilium uocant, non nulla succinctè commemorabo. Nam de sacro sancto illo tribunali, in quo de causis religionis agitur in nostris catholicis institutionibus, copiosissimè disseruimus. Cætera uerò tribunalia (Aragoniæ, rerum italicarum, Indiarum, militiarum, siue ordinum, & patrimonii principis) & regia sunt & summa & regii consilii instar obtinent.

Aristo-

Aristoteles lib.3.Polit.cap.12.

2 Incredibile est quenquam melius uidere duobus oculis & duabus auribus iudicando,& duobus pedibus duabusque manibus agendo, quàm multos multis. Quamobrem principes, ac reges nunc quoque multos sibi oculos, multas aures, multas item manus,atque pedes faciunt.

Idem eiusdem lib.cap.7.

3 Cùm conueniunt multi suam quisque partem habent uirtutis,atque prudentiæ: suntque quasi unus homo multi pes (ut ita loquar) & multi manus,ac multis sensibus, multisque moribus,& intelligentijs præditus. Quo fit, ut multis rectius iudicium,quàm singuli ferant.

Proclus de anima & dæmone.

4 Vnumquodque sufficientiam non habens per communionē mutuam supplet naturæ defectum. hac utique ratione homines singuli seorsum debiles,in commune ad consilium congregantur, diuisam ita mentem inuicem copulantes, & quasi ex scintillis multis, lumen unum accendere contendentes.

Philo lib.de creatione Principis.

5 Summæ potestatis officium est,eligere aliquot administrationis, reddendique iuris socios. Vnus enim non sufficit, quantumuis alacris fortisque corpore, simul atque animo in tanta mole negociorū ac multitudine,quotidie alijs affluentibus super alia, proinde assumendi sunt optimates selecti,spectatæ(prudentiæ fortitudinis, iustitiæ, pietatis, incorrupti,& ante omnia infensi superbiæ. Nam huiusmodi uiri maximè idonei sunt,ad subleuandum ope sua bonum, honestumque principem.

Herodotus lib.7.

6 Bene consultare, comperio maximum esse lucrum. Nam etiam si quid è contrario euenturum est,nihilo tamen minus bene consultum est,superauitque fortuna consilium. Et post aliqua:dixit Artabanus ad Xerxem,Apud me rex tātundem ualet, bene sentire per se, & alteri bonam dicenti sententiam accedere.

Homero lib.10.Iliados.

7 Maior adest,& plena duobus
Pectoris atque animi præstantia,copia rerum
Vberior,uis consilij præsentior omnis.
Dum nunc hic nunc ille aliquid,quod, & utile credat.
Inuenit alter, & alterius sape indiget usu.

At qui solus erit; si fortè quid utile rebus
Cogitet, inueniatque animo per sæpe labanti
Deficit, & timidum fugit omnis consilij uis.

Plato in Protagora.

8 Arbitror haud ab re ab Homero dictú fuisse: si duo simul coeant alter altero magis intellexerit: expeditiores namque sumus cuncti ad quod libet opus, uerbum, & sensum inuestigandum, quàm singuli.

Plautus in Milite glorioso.

9 Nemo solus satis sapit.

Onosander lib. de optimo Imperatore.

10 Quæ per se quisque inuenerit, secum solus meditatione discutere potest, sed non continuò eadem probare debet. Cogitationes enim atque consilia nostra, ut quibus natura afficimur, nisi fidele foris per consultationem sit adhibitum consilium, fallere nos facilè possunt: & errorum plena sæpenumero comperiuntur. Contra quæ alieno iudicio, atque sententia comprobantur: securitatem comparant animo, & firmitatem in rebus tuentur.

Plato diuinus in Theage.

11 Consilium sacram rem esse dicit.

Prouerbiorum cap. 11. & 13. & 15.

12 Salus erit, ubi multa consilia.

Qui agunt omnia cùm consilio reguntur sapientia. Disipantur cogitationes, ubi non est consilium: ubi uerò plures sunt consiliarij confirmantur.

Dinarchus oratione contra Demosthenem.

13 In bonis ducibus, & probis consiliarijs omnis, & ciuitatis & gentis est posita salus.

Ex Aegidio lib. 3 parte. 2. cap. 16.

14 Sub deliberatione atque consultatione non cadunt aliqua: primò ea quæ sunt immutabilia. secundò, quæ sunt necessaria, tertiò ea quæ fiunt à natura frequenter. quartò, quæ casu, aut fortuna contingunt. quintò, ea quæ à nobis mutari, & prouideri non possunt. sextò neque finis rerum agendarum: sed ea, quæ sunt ad finem.

Ex eodem cap. 17.

15 Quantò aliquid est magis terminatum, tantò minus eget consilio neque debet cõsiliũ esse de rebus minimis neq; unus deliberare debet solus, sed alios adhibere in cõsiliũ. deinde cõsilia debẽt esse arcana, & ueracia; postremò, ubi rectè deliberatum fuerit, mature opus est facto.

Ex

Ex Aristotele lib.3. Eth.cap.3.

16 Id consultabile est, de quo mentis compos uir, non qui uis stolidus consultaret. de ęternis autem nemo cōsultat: neque de ijs quę naturalia sunt, uel fortuita, neque de his, quæ per nos agi non possunt. consultamus autem de agendis rebus, atque ijs, quæ in nostra sitæ sunt potestate: & quæ non semper eodem modo adueniunt. Ad magnas verò res consultores adhibere consueuimus, ac consultamus quidem non de finibus, sed de ijs, quæ ad finem tendunt. nam neque uir ciuilis, an bene legibus institutam patriam reddere debeat, nec ex alijs quispiam de fine consultat: sed omnes, cùm finem quondam statuerint, quo modo, ac per quæ euenire is possit, deliberant, quòd si is per plura fieri posse uideatur, per quod nam facilimè, atque optimè fieri queat, considerant: si per unum, quomodo per id effici rectè ualeat: & illud item per quid, donec ad primam causam deuenerint, quęlibet autem consultatio, quæstio, & inquisitio est: consultabile autem, & eligibile idem est; nisi quod eligibile definitum iam est, cùm nihil aliud sit, quàm id quod ex deliberatione antepositum fuerit. Bona uerò contatio rectitudo ea esse uidetur, quæ secundum utilitatem ad quendam finem spectat, cuius uera existimatio prudentia est, ut idem docet libro 6. Ethi. cap, 9.

17 Tum illud addo; non esse consultatione digna, quæ prodesse possunt, & non nocere: nec ea, quæ nocere possunt, & non prodesse: nec ea, quæ nec nocere possunt, nec prodesse, illa quoque uel nulla, uel certè parua consultatione egent, quæ multum prodesse possunt, & nocere parum: & contra: quæ nocere, plurimum, & prodesse parum.

Ex Aristotele lib.3. Topicorum.

18 Quod diuturnius, stabiliusuè, eligibilius est eo, quod minus huius modi: & quod perse, eo quod per accidens, & quod melioris proprium, eo quod peioris, & finis, eo quod est ad finem, & duorum, quod propinquis est fini, & id cuius finis melior est, & id cui consequens est maius bonum, uel minus malum, & id, ex quo plura bona, & quod in eo tempore magis ualet, & quod in omni tempore, vel in pluribus vtilius & quod propinquius uel similius bono: & id ex quo nulla molestia sequitur, eligibilius est, & cætera.

Ex Fabio lib.3. cap.8.

19 Omnis deliberatio de dubijs est, ac de honesto, uel utili, & possibili, & post aliqua: exempla plurimum in consiliis possunt; quia facilimè ad consentiendum homines ducuntur experimentis.

De eodem summo tribunali. cap. 5.

1 TAm necessarii sunt regi assessores, consiliarii, quàm oculi, quã manus, quàm pedes.

Arcadius, & Honorius lib. 9. Codicis Iustiniani tit. 8.

2 Qui consiliis, & consistorio nostro intersunt, pars corporis nostri sunt.

3 Ex quibus perspicuum est, esse magnificiendos regis consiliarios, prę sertim sapientes, & probos, & qui consilia salutaria regi, & reipublicæ suggerunt.

Isocrates ad Nicoclem.

4 Cordatos homines, & eos qui longius quàm alii perspicere possunt, magnifacito, & colito, ac persuasum habeto, bonum consiliarium utilissimam & regi omnium dignissimam esse possessionem.

5 Summum hoc regis tribunal, tanquam in specula, & loco superiore positum, omnia fere grauissima regni negocia tractat, & omnes penè Hispaniarum prouincias rectè gubernat. sic olim Solon superiorem senatum constituit, eumque speculatorem rerum omnium, ac legum custodem esse voluit: Autor Plutarchus in uita Solonis.

6 Cicero, summum consilium senatum esse dixit, & alibi addit, senatus reipublicæ custos, præses, propugnator, senatus princeps salutis, mentisque publicæ senatus officium est, consilio, & uirtute, & studio rempublicam iuuare.

Laurentius Grimalius lib. 1. de optimo senatore.

7 Senatores, viros summa uirtute præditos esse volumus: qui sint inter regem, populumque interiecti, quorum consiliis gubernetur respublica, vt salua sit semper, & incolumis. horum potestas omnis, & autoritas in consulendo, iudicando, imperando, consistat, illosq; rex vt amicos, & consiliarios habeat, atque illorum virtute, consilioque rebus in arduis vtatur, & propter eos multorum pedum, oculorum, manuum rex dicatur.

Herodianus lib. 6. & Lampridius in Alexandro.

8 Alexander seuerus sedecim ordinis senatorij viros, ætatis grauitate, uitæque sanctimonia præcellentes, assessoresque & consiliarios delegit: nihilque aut dicebatur, aut agebatur, nisi illorum accedente suffragio. Hi autem fuerunt Vlpianus, Paulus, Sabinus, Pomponius, Alphenus, Africanus, Florentinus, Martianus, Callistratus,

Hormo-

Hormogenes, Venuleius, Triphonius, Metianus, Celsus, Proculus, & Modestinus: omnes illustres iure consulti omnes iuris professores celeberrimi.

Diuus Bernardus lib.4.de consideratione ad Eugenium.

9 Diligenter omne quod faciendum erit, tracta apud te, & cum his qui te diligunt. Et hoc tibi persuade, qui admittendi sunt, difficilè in curia posse probari, & ideo si fieri potest, viros probatos oportere deligi, non probandos. Ergo ad curiæ tribunalia summa uiri experientes, & probati sunt eligendi, non iuuenes minus experti.

10 *Zonaras in imperio Adriani.*

Omnes res magnas, & necessarias non priuato consilio, sed senatoribus adhibitis egit Adrianus.

11 *Iustinianus, de iudicibus, constitutione nouella. 82.*

Deligere nobis visum est iudices, qui ex omni parte rerum præclarè gestarum testimonium habeant: qui quidem generales omnium iudices futuri sunt, ut potè ex omnibus undique partibus à nobis delecti iudices. Et statim nominat nouem iuris peritos. Et priusquam alios quinque illis adiungat, inquit. Quia uerò conueniens est, ut etiam maiores quidam inter iudices sint, qui, & dignitate pręcellant, & multarum insuper rerum experientia, ac longæua maximorum magistratuum tractatione, uel horum multitudine, exercitati sint, nec non pietati nostræ constantissimè deseruierint: pro pterea uisum est nobis, in cætum nostrorum allegere iudicum, Platonem, Victorem, Phocam, Marcellum, & Appionem.

Dionisius Halicarn. lib. 10.

12 Optimus consultor est, qui non ad odium, aut gratiam sed ad vtilitatem publicam attemperat sua consilia.

Philo lib. de Ioseph.

13 Rectus iudex, autor & assertor esse debet sententiarum reipublicę conducibilium, tametsi parum iucundæ auditu fuerint.

Martinus Laudensis, tractatu de consiliarÿs principum.

14 Iudices & principum consiliarii priuatam vtilitatem, & affectionem abiicere debent, & assumere publicam: quod & olim Romani monebant, qui pro foribus curię scripserunt: hoc limen intrantes, posita priuata charitate, publicam induant.

Ioannes Magnus lib 2. Historiæ gothicæ cap. 32.

15 Pereant improbi consiliarii, qui aures principum adulationibus, & mendaciis, milleque aliis fraudibus in perniciem innocentium seducunt

cunt profectò nunquam tot bella, tot seditiones, tot regum, ac regnorum auersiones audiremus, si lateribus principum illi fideles consiliarii assisterent, qui suaderent, maiorem rationem iustitiæ, atque honestatis habendam esse: quam sordidi lucri, auri, & argenti.

Solon apud Laertium lib. 1.

16 Principi consule non dulciora, sed optima.

17 Hæc est præcipua pars boni consultoris, dispicere non solum quid per se optimum sit, sed quid pro temporum ratione possit obtineri. Nam in consultationibus non solum quid sit pulcherrimum spectandum est, sed etiam quid fieri possit.

Thomas Morus lib. 2. de optimo reip. statu.

18 Id quoque moris habet senatus, ut nihil quo die primum proponitur, eodem disputetur: sed in sequentem senatum differatur: ne quis vbi quod in bucam primum uenerit, temerè effutierit: ea potius excogitet postea, quibus decreta tueatur sua, quàm quæ ex reipublicæ vsu sint: malitque salutis publicæ, quàm opinionis de se iacturam facere: peruerso quodam, ac præpostero pudore, ne initio parum prospexisse uideatur. cui prospiciendum initio fuit, vt consulto potius, quàm cito loqueretur.

Laurentius Grimalius lib. 2. de optimo Senatore.

19 Prudens senator pericula reipublicæ, inclinationes, casus, mutationes, prospicere debet. Est enim eius officium non solum uidere pręsentia, uerum etiam prouidere futura, quæ uirtus à pręuidendo prouidentia est appellata.

Idem post aliqua.

20 Cùm viri prudentis animus, rerum, & actionum humanarum cogitione est imbutus: tum præterea agnoscit præsentium, & præteritarũ rerũ, quæ fuerint principia: qui exitus, quæ mutationes quæ inclinationes: habet etiã in animo cõprehẽsam ideã, ac formã rerũ gerẽdarũ: quas natura uel ratio certo, & inuolubili cursu gubernat: is in quã oĩbus edoctus, informatusq; rebus, vbi mentis aciem paululũ exacuerit, oĩumq; actionũ humanarũ, & rerũ publicarũ statũ pręhenderit: hac certè ratione præuidebit, & præsciet quid in illis bonũ, quid malũ, quid caducũ, quid firmum, durabile, certumuè fuerit.

Et paulò post.

21 Exemplis quoque & rerum vsu, certa quædam prouidentia comparatur, si enim ob mutatam religionem incommoda reipublicæ præcognoscere uelit, animum uertet ad ea pericula, quæ Germaniã,

Galliam

Galliam, Boemiam, Vngariam, Angliam, propter religionem mutatam labefactarunt: atque id in cęteris rebus, & casibus præsentiendis efficiet.

De consiliarijs Cameræ ut uocant. cap. 6.

1 EX ipso tribunali summo delegi solent vnus, duo, uel tres, qui regi sint à consiliis cameræ, ut nominant. Ad horum officium pertinet referre ad regem de decretis, siue dispensationibus, quæ à solo rege conceduntur: qualia sunt, ætatis venia, quarundam pœnarum condonatio, facultas constituendi primogenita, siue maioratus, & mille talia.

Plato libro ciuili.

2 Lex nequit, quod optimum est omnibus, & iustissimum syncerè comprehendendo semper ita, ut operepretium est præcipere: quando hominum, actionumque distantia & instabilis rerum humarum conditio facit, ut ars nulla simplex quicquam, & in uniuersum de omnibus, perque omne tempus ualens, constituere possit: nec legis lator dum cunctis in unum consulit, singulorum commoditatem, ius uè prospicere ualet.

Hæc eadem Aristoteles tradit lib. 5. Eth. cap. 10. post alia dicens.

3 Quando lex in vniuersũ dixerit, & præter vniuersale postea quippiam contigerit: tunc rectè se habet, si qua legislator omisit, absolutéque, ac simpliciter loquẽdo peccauit, corrigatur defectus: id quod legislator ipse si adesset, dixisset, & si sciuisset, ita præscribentem legem instituisset.

4 Iustum igitur decretum regis, & recta dispensatio, non est legum violatio, sed exceptio, declaratio, & emendatio: quę tunc demum fieri debet, cùm id epijcia cogit, aut certè suadet, prægrauante, ęqui bonique lance, perpensis temporum, personarum, locorum, & aliis qualitatibus, & circunstantiis.

Aristoteles lib. 2. Magno. Moral. cap. 1.

5 AEquus est, qui descripta legibus iusta diminuit, ac moderatur. Nam quę legislator particulatim ad vnguem definire non potest, sed in uniuersum loquitur: hic in eisdem intercedens ea diligit, quæ legislator particulariter quidem definire uolebat:

Verùm ei facere non licuit, eiusmodi certe æquus est, non omnino iusta diminuens: quandoquidem, quæ natura, ac uerè iusta

sunt,

ſunt, non diminuit: ſed ea duntaxat, quæ legiſlator deſeruit, cùm explere non poteſt.

6 Peruelim equidem, ut hi regii conſiliarij tria ſemper ante oculos habeant; vnum, ne quid regi perſuadeant, quod æquum, & bonum non ſit.

Alterum, ut æquo animo ferant, ſi quis decreto uel diſpenſatione læſus, principi ſupplicauerit: nec aditum ad iuſtitiæ tribunal intercludant: quandoquidem ea decreta, ſine cauſæ cognitione, & parte inaudita altera fieri ſolent.

Tertium, ut in diſpenſationibus tribuendis meminerint Beati Bernardi (libro tertio de conſideratione ad Eugenium) dicentis: ubi neceſsitas urget, excuſabilis diſpenſatio eſt: ubi vtilitas prouocat, diſpenſatio laudabilis eſt: utilitas dico communis, non propria, non priuata. Nam cùm nihil horum eſt, non planè fidelis diſpenſatio, ſed crudelis diſsipatio eſt.

Concilium Tridentinum seſsione ſuprema cap. 18.

7 Sicuti publicè expedit, legis vinculum aliquando relaxare, ut plenius euenientibus caſibus, & neceſsitatibus pro communi utilitate ſatis fiat: ſic frequentius legem ſoluere, exemploque potius, quàm certo perſonarum, rerumque delectu petentibus indulgere, nihil aliud eſt, quàm unicuique ad leges tranſgrediendas aditum aperire. quòd ſi urgens neceſsitas, iuſtaque ratio, & maior quandoque utilitas poſtulauerit, cùm aliquibus diſpenſandum eſſe: id cauſa cognita, ac ſumma maturitate, atque gratis, à quibuſcunque diſpenſatio pertinet, erit præſtandum.

Saluſtius in poſteriore oratione de republica ordinanda.

8 Ego multa legendo, atque audiendo, ita comperi: omnia regna, ciuitates, nationes, uſque eo proſperum imperium habuiſſe, dum apud eos uera conſilia ualuerunt: ubi autem gratia, timor, uoluptas, ea corrupere: paulò poſt imminutæ, deinde adeptum imperium, poſtremò, ſeruitus impoſita eſt.

Herodotus lib. 3.

9 Ex optimis uiris credibile eſt, optima exiſtere conſilia.

De ætate conſiliariorum. Cap. 7.

1 REgis aſſeſſores, & ſummorum tribunalium conſiliarii, ſenes eſſe debent.

Plato

Plato lib.6. de legibus.

2 Custos legum, non plusquam annos viginti hunc habeat magistratum: nec pauciores natus, quàm quinquaginta, eum gerat.

Aristoteles lib.7. polit.cap.16.

3 Mens, & intellectus in plerisque maximè uiget circa quinquagesimum annum.

Philostratus lib.5. de uita Apollonij cap.9.

4 Claudius annos natus quinquaginta imperium est adeptus, quo tempore in hominibus vigere maximè solet ingenium.

Plato lib.3. de rep.

5 Non iuuenem, sed senem iudicem bonum esse oportet, qui sero quale quid iustitia sit, didicerit: tanquam qui non propriam in animo suo eam senserit, sed alienam in aliis animis longo tempore nouerit: atque idcirco cuiusmodi sit malum discernat, scientia potius quàm propria experientia iudicans: generosissimus certè iudex huiusmodi esse uidetur.

Ecclesiasticus cap.25.

6 Quàm speciosum canicici iudicium, & speciosa ueteranis sapientia, & gloriosus intellectus, & consilium.

Iob, cap. 2. & 32.

7 In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. Annorum multitudo docet sapientiam.

Isocrates Iasonis liberis, epist.6.

8 Experientia, & rerum multarum usus senes erudit, atque efficit, ut quidquid expediat, acutius quàm alii perspicere posse uideantur.

Cicero in Catone Maiore.

9 Mens, ratio, & consilium in senibus est: qui si nulli fuissent, nullæ omnino ciuitates essent.

Liuius lib.3. scribit.

10 Feruorem, & audaciam ætatem quotidie auferre: consilium autem indies crescere senescentibus uitiis, maturescente uirtute.

Euripides in Phenißis.

11 Experientia senum
Plus sapientiæ demonstrare potest, quàm iuuenes.

Idem in Bellerophonte.

12 Manus quidem iuueniles ad agendum robustæ sunt, seniorum autem sententiæ præstant.

Tempus enim multam, & uariam doctrinam parit.

Sophocles in Thyeste.

13 Solent senilem ætatem mens etiam, & opportuna consilia sequi.

Ouidius lib. 5. Fastorum.

14 Nec nisi post annos patuit tunc curia seros.
Nomen, & ætatis mite senatus habet.

Idem lib 9. Metamor.

15 Iura senes norint, & quid liceatque, nefasque
Fasque sit, inquirat, legumque examina seruent.

Caßiodorus lib. de anima.

16 Aetate maturi melius sapere iudicantur, quia senescentibus membris, & corporalibus sensibus emollitis, proxima parte in consilium transeunt. vbi dum mens amplius occupatur, robustior virtute adunationis efficitur.

Laurentius Grimalius lib. 2. de optimo senatore.

17 Senes igitur dicēda sententia ualent, tametsi sint indocti: vsu enim & experientia tertium quendam oculum sunt adepti, quo rerum principia, & euentus facilè perspiciunt.

18 Sed senes decrepiti, bis pueri sunt, & res omnes, (vt ait Horatius) timide, gelidæque ministrant.

Aristoteles lib. 2. Polit. cap. 7.

19 Vt corpus, sic item mens, suum habet senium.

Idem lib. 7. Polit. cap. 8.

20 Qui ætate confecta sunt in Deo colendo requiescere debent.

De consilio iuuenum. Cap. 8.

1 TEmeraria, & periculosa esse consilia iuuenum multis & magnis exemplis iampridem compertum est: sed vno dumtaxat memorabili contentus ero.

Lib. 3. regnorum. cap. 12.

2 Cùm Israelitæ loquerentur ad regem Roboam dicentes: Pater tuus durißimum iugum imposuit nobis: tu itaq; nunc imminue paululum de imperio patris tui durißimo, & de iugo grauißimo, quod imposuit nobis & seruiemus tibi. Iniit consilium Roboam cùm senioribus qui aßistebant coram Salomone patre eius, qui dixerunt ei, si hodie petitioni eorum cesseris, locutusque fueris ad eos uerba lenia, erunt tibi serui cunctis diebus. Qui dereliquit consilium senū, & adhibuit adolescentes, qui nutriti fuerant cùm eo & aßistebāt

illi

illi, dixitque ad eos: quod mihi datis consilium, ut respondeam populo huic? Et dixerunt ei iuuenes: sic loquere populo: Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei, & ego addam super iugum uestrum: pater meus cæcidit uos flagellis, ego autem cædam uos Scorpionibus.

3 Placuit consilium hoc Roboam, & respondit populo dura, ut iuuenes consuluerunt. Deinde misit Aduram, qui erat super tributa: & lapidauit eum omnis Israel, & mortuus est: & ipse Roboam fugit in Hierusalem, & recessit Israel à domo Dauid vsque in præsentem diem. Itaque toto (quod aiunt) cœlo errauit Roboam, quia relicto consilio seniorum, secutus fuit consilia iuuenum.

Cicero in Catone Maiore.

4 Temeritas est florentis ætatis, prudentia senectutis: multoque maiore, & meliora faciunt senes prudentes, quàm iuuenes. Non enim uiribus, aut uelocitatibus, aut celeritate corporum res magnæ geruntur, sed ratione, consilio, auctoritate, & sententia. quòd si legere, & audire voletis externa: maximas respublicas per adulescentulos labefactatas, à senibus sustentatas, & restitutas, reperietis.

Ex Aristotele lib. 6. Ethic. cap. 9.

5 Consultare, aliquid quærere est, & qui consultat, quærit, & ratiocinatur, & bona consultatio rectitudo quædam consilii est: nec sine ratione consultatio bona est: & rectè aiunt, citò agenda esse, quæ consultaueris: tardè uerò, ac diu consultandum.

Idem lib. 2. eiusem operis. cap. 10.

6 Deliberatiuam facultatem uoco cuius principium est consultatio, itaq; deliberatio esse uidetur electio alicuius eorum, quæ in consultatione discussa sunt.

Grimalius lib. 2. de optimo Senatore.

7 Ex bona, prudentique deliberatione prudens solet nasci consilium: quòd præcipuum est ad res bene gerendas fundamentum. Est autem consilium aliquid faciendi, uel non faciendi excogitata ratio. consilium subsequitur sententia, quæ nihil aliud est, quàm animi, & consilii nostri explicata significatio: quæ enim cogitamus, ea necesse est, uoce, & oratione exprimere, ut sciatur id quod in mente hominis, & ratione latet.

De iuridicis conuentibus. Cap. 9.

1 QVidam sunt iuridici conuentus in Hispania, sed duo præcipui: Valdolitanus, & Granatēsis: quos audientias, & cancellarias vulgò appellant, ac de his in præsentia nōnulla dicemus.

2 In vtroque horum conuentuum sedecim selecti iudices (quos auditores uocant) in quatuor aulas, siue classes, diuisi, causis ciuilibus finem imponunt. Hi causas appellationum excutiunt: & aliorum omnium iudicum sententias, aut confirmant, aut in melius reformant. Ab his prouocare non licet, sed eisdem supplicari potest.

3 Ad onera huius officii subeunda uiribus opus est: quamobrem aptiores erunt huic muneri iuuenes, quàm senes. Vetus quidem dictum est: hæc officia senum esse, uerùm præ nimio labore, à senibus non sat commodè administrari posse.

4 In summis curiæ tribunalibus prudentia, & experientia maximè opus est. In his uerò conuentibus patientia, & magna iuris peritia necessaria est. Et hinc assumendi sunt ad illa gubernationis tribunalia, posteaquam hoc summum iustitiæ munus rectissimè iudices gesserint.

5 Aetas huic officio idonea (mea quidem sententia) erit à trigesimo ad quinquagesimum annum.

Ioan. Chrysost. in euangel. Marci, homilia postrema.

6 Hominibus perfecta ætas triginta annorum est.

Theophilactus in Euangel. Lucæ cap. 3.

7 Aetas triginta annorum perfectissima est, & illa homo uel probus, uel improbus cognoscitur.

Dionysius Halicarnass. lib. 2.

8 Quadraginta annorum ætas est prudentissima.

Plinius Traiano lib. 10. epistolarum.

9 Cautum est domine Pompeia lege, quæ Bithynijs data est, ne quis capiat magistratum, nevè sit in senatu, minor annorum triginta.

Adhuc de eadem re. Cap. 10.

Cicero in Catone Maiore.

1 NOn cani, non rugæ repente autoritatem afferre possunt, sed honestè acta superior ætas fructus capit autoritatis extremos.

Prouer-

Prouerb iorum cap.16. & 20.

2 Corona dignitatis est senectus, quæ in uiis iustitię reperietur.

Dignitas senum canicies, sed ut Ecclesiasticus inquit, Canicies hominum prudentia est.

Sapientiæ cap.4.

3 Senectus uenerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata. Cani autem sunt sensus hominis: & ætas senectutis, uita immaculata.

Philo in fine libri de Abrahamo.

4 Re uera senior, non ex longitudine temporis, sed ex laudata uita spectatur, siquidem qui multum ætatis in corpore uiuunt sine probitate: longæui pueri dicendi sunt, quia nunquam disciplinas attigerunt dignas canicie.

Origenes super Genesim homilia.3. & in librum Iesus Nauæ homil.10.

Hieronymus in Esaiam cap.3.

Chrysostomus in epistolam Pauli ad Hebræos homilia.7.

5 Omnes uno ore dicunt: non senectam corporis, sed cordis maturitatem ueram senectutem esse.

6 Non igitur eligendi quilibet senes, nec omnes iuniores sunt repudiandi: sed ex uiris probis iurisque peritis permiscendi erunt iuuenes cum senioribus ut illorum iuribus & horum prudentia, & utrorumque scientia, controuersiis ciuium, finis optimus imponatur.

Aristoteles lib.7.Polit.cap.9.

7 Non est eodem tempore omni ætati committenda respublica: sed prout ratio naturæ postulat: quæ ut iunioribus uires, sic senioribus prudentiam largitur.

Euripides in Menalippa.

8 Vetus hoc dictum est: opera quidem iuniorum, consilia autem seniorum uim habere.

Iuuenes sanè aptiores sunt ad labores: sunt item diligentiores, & acutiores: senes uerò, & si prudentiores sint, debiliores tamen atque tardiores esse solent.

Ioan.Chrysost.in epist.Pauli ad Titum homilia.4.

9 Vitia quædam propria senectuti insunt, scilicet, segnities quædam, ac tarditas, obliuio profunda, obtusio sensuum, iracundia, atque pusillanimitas.

De

De diuersis, & prolixis sententijs. Cap. 11.

1 QVanuis iudices amici. & unanimes sint, fieri tamen non potest, quin in ferendis suffragiis nonnunqnam dissentiant: vel propter naturalem hominum ad dissentiẽdum facilitatẽ vel ut Iustinianus ait, quòd nihil in rebus humanis sit vsq; adeo semotũ ab omni cõtrouersia, tametsi maximam cum iustitia coniunctionem habeat, quod dubitationem & controuersiam non recipiat, si subtiliter animi curas intendas: vel quia nihil est in iure nõ undiq; cõtro uersum: siue id faciat legũ obscuritas siue rerum ipsarum iniquitas, siue ingeniorum diuersitas, siue imbecillitatis humanæ infœlicitas quædam, siue horum singula, siue omnia simul.

2 His accedũt quęstiones inexplicabiles, facta dubia & obscura, testimonia uaria & pugnantia, vt magis sit mirum collegas frequentisimę consentire, quàm dissentire non nunquam. Accedit eodem quòd ut quidam eleganter scripsit, homines non facie tantum sed omnino consilio, opinionibus, iudiciis, quã disimilimi sint adeò vt uix in tanta multitudine, haud temere duos reperias, qui aut vultu sint simili, aut probent eadem. Quot homines, tot sententiæ quod huic bonum illi malum. quod illi suaue, huic amarum; inde etiam Horatio tres conuiuæ propè dissentire uidentur.

Poscentes uario multum diuersa palato

At multo maiorem inesse ingeniis, quàm palatis diuersitatem, vel cæco appareat:

3 Iuniores idest, qui nouisimi sunt, suas primum sententias dicunt ne antiquorum autoritati cædant, nevè pudore uitioso illis contradicere nolint & minus libera sint eorum suffragia.

Dion Casius lib. 39.

4 In omnibus comitijs, ubi quid cum populo agendum erat, prius priuatis hominibus concio dabatur, quàm magistratum tenentibus, ne quis potentioris (vt fieri assolet) sententiæ pręuentus, suam ipse supprimeret, sed summa cum libertate, quod sentiunt, exponerẽt.

Cicero philippica. 11.

5 In recta sententia, ne uicta quidem causa uituperanda est, debet unusquisque rectisimam sententiam dicere, tametsi solus in ea singularisque futurus sit, nec enim ad eum pertinet rei exitus sed consilium, & suffragium optimum, itaque maximas gratias & habeo, & ago (dicebat idem Cicero) Lucio Pisoni, qui non quid efficere pos-

set

ſet in rempublicam cogitauit, ſed quid facere ipſe deberet. hæc ille philippica. 1.

Laurentius Grimalius lib. 2. de optimo ſenatore.

6 Vtile reipublicę in ſapientum, & proborum ſenatorum ſententias, cæteros pedibus ire: contingit enim vt omnium idem ſit ſenſus, eadem de re aliqua uoluntas loquacitatiſque fugiendæ cauſa, melius eſt adhærere aliis, quàm ſeſquipedalibus uerbis diem contere: cauendum autem eſt ſemper ne in ſententia dicenda, ingenii, oſtentationiſque ſuſpitio appareat.

Et paulò pòſt.

7 Cauendum eſt præterea ne diem extrahamus longa ſententia dicenda: duplex enim committimus uitium, nos loquendo, cæteros audiendo defatigantes: Catonem Cęſar ob id aliquando punire non dubitauit, hæc ille, vidi ego non nullos, qui ne parum eruditi eſſe uiderentur, ea quæ ab aliis rectè dicta erant longis ambagibus repetentes ac tandem nihil afferentes noui, non ſapientes, aut prudentes, ſed inſipientes, & importuni reputati ſunt.

8 Multiloquium non ſolum moleſtum eſt auditori, uerum etiam ad perſuadendum inutile, præſertim apud principes, tum uariis curis ocupatos, tum auribus faſtidioſis.

Plutarchus in apophteg. Laconicis.

9 Samnitum legatis multa locutis Lacones reſponderunt: adeò fuit longa, ò Samnites, ueſtra oratio, vt priorum quidem obliti ſimus: quo factum eſt, ut quorſum poſteriora dixeritis, non intelligamus.

Vtrum diſputare iudicibus liceat. Cap. 12.

1 Non debent iudices pertinacibus argumentis aduerſus collegas contendere, neque diſputare nimium. Nihil tamen prohibet contrarias, diuerſaſque ſententias dicere, ac leni diſputatione comiter modeſteque ueritatem inquirere.

Plutarchus in Politicis.

2 Si qui alicubi diſſonant, atque diſcrepare uidentur, hos amicè, & placidè uelut muſicum ad modum, atque concinnitatem oportet reducere: non iracundè, duriter, atque per contumeliam adoriri: quin autore Homero mitius, & moderatius pertractare: te ſcilicet, equidem cæteros prudentia ante ire arbitror. Item te certè ſcio

meliorem

meliorem ista oratione excogitare facilè posse. His & similibus est utendum.

Herodotus lib. 7.

3 Nisi diuersæ inter se sententiæ dicantur, non potest quis eligere meliorem: sed necesse habet ea, quæ dicta est, uti. At cùm plures dictæ sunt, licet tanquam aurum purum diligere, quòd per se discerni cùm nequeat, comparatum cum altero, discerni potest.

Isocrates oratione de pace.

4 Qui fieri potest, ut ulli, uel de præteritis rectè iudicent uel de futuris prudenter deliberent, nisi contrarias inter se rationes conferã & æquos utrisque auditores se præbeant?

Cicero lib. 2. officio.

5 Contra omnia disputatur à nostris: quòd hoc ipsum probabile elucere non posint, nisi ex utraque parte causarum sit facta contentio.

6 Herennius Modestinus, & notando, & disputando bene, & optima ratione nonnulla decreuit, autor Arcadius lib. de muneribus ciuilibus.

7 Nec reprehendenda est ea quæ non animorum, sed iudiciorum est dissensio, quam, & in omni republica utilẽ esse Philostratus lib. 4. de uita Apollonii affirmat, & eam dissentientem concordiam appellat. Nam quòd alius alio melius in consilio sententiam dicat aut magistratum rectius gerat, aut splendidiora conseruet ædificia, aut in aliquo huiusmodi excellat. talem contentionem, aut æmulationem plurimum ciuitati conferre existimabat.

8 Ad extremum id fieri debet, quòd Plinius urso lib. 6. epistolarum scripsit: senatus ipse mirificus. Nam illi quoque, qui prius negarant Vareno, quæ petebat eadem danda post quam erant data, censuerunt, singulos enim integra re dissentire fas esse: peracta, quòd pluribus placuisset, cunctis tuendum.

De arcanis. Cap. 13.

1 OMnes iudices & magistratus arcana occultare tenentur, & quicunque operta recluserit, seuerisimè puniendus est.

Prouerbiorum. cap. 11.

2 Qui ambluat fraudulenter reuelat arcana.

Seneca lib. de quatuor uirtutibus.

3 Iustus secreta non prodit, tacenda enim tacet, loquenda loquitur.

Idem

Idem epiſtola.89.

4 Fides ſanctiſsimum humani pectoris bonum eſt, nulla neceſsitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur præmio. Vre(inquit) occide, non prodam: ſed quo magis ſecreta quæret dolor, hæc illa altius condet.

Ouidius lib.2.de arte.

5 Eximia eſt virtus præſtare ſilentia rebus
At contra, grauis eſt culpa tacenda loqui.

Plutarchus in Apoph.græcorum.

8 Quodam ex iunioribus tribunis militum percontante quid acturus eſſet Cæcilius Metellus: ſi hanc, inquit, tunicam mihi conſciam eſſe putarem, ipſam exutus in ignem inijcerem.

Quintus Curtius lib.4.

7 Lingua grauius apud perſas caſtigatur, quàm ullum probrum. Nec magnam rem ſuſtineri poſſe credunt ab eo, cui tacere graue ſit quod homini facillimum uoluerit eſſe natura.

Ouidius lib.2.elegiarum.

8 Quis minor eſt autem, quàm tacuiſſe labor.

Ammianus Marcellinus lib.21.

9 Apud Perſas nemo conſiliorum eſt conſcius, præter optimates taciturnos, & fidos.

10 Vetus diſciplina Perſarum, ſilentium vitæ periculo ſanxerat.

Fabius Quintil.declamatione.19 ait.

11 Non prodere ſecretum, primam fuiſſe ſapientiam in priſcis illis morum, mentiumque rectoribus.

Valerius Maximus lib.2.cap.1.

12 Adeo magna charitate patriæ veteres Romani tenebantur, ut arcana conſilia patrum conſcriptorum, multis ſeculis nemo ſenator enunciauerit. Quintus Fabius Maximus tantummodo, & is ipſe per imprudentiam, de tertio punico bello indicendo, quòd ſecreto in curia erat actum, Publio Craſſo, rus petens domum reuertenti, in itinere narrauit, ignarus nondum à ſenſoribus in ordinem ſenatorum electum. ſed quamuis honeſtus error Fabii eſſet, uehementer tamen à conſulibus obiurgatus eſt. Nunquam enim taciturnitatem optimum, ac tutiſsimum adminiſtrandarum rerum vinculum, labefactari uolebant.

Horatius Satyra.4.lib.1.

13 Fingere qui non uiſa poteſt commiſſa tacere.
Qui nequit, hic niger eſt, hunc tu Romane caueto.

Iterum de occultis. Cap. 14.

Isocrates oratione prima ad Demonicum.

1 DIligentius tuere deposita uerborum, quàm pecuniarum. Ne cui arcana tua credas, nisi res illas taceri non minus iis, qui audiunt, quàm dicenti tibi expediat.

Ciuis meus Seneca lib. de moribus.

2 Quod tacitum esse uelis, nemini dixeris, si enim tibi non imperasti, quomodo ab alio silentium speras?

Alter Seneca in Hippolyto.

3 Alium silere quod uoles, prius sile

Fabius declamat. 19.

4 Ex omnibus, quos humana pectora seriis, grauibusque complectuntur affectibus, nullam difficiliorem, quàm silentii credo uirtutem, adeoque promptissimo sermone facilè delinquimus, ut constantiam tacendi, neque in aliis ferre possimus.

Plutarchus in Apoph.

5 Hieron tyrannus dictitabat, qui sermonem arcanum efferrent, iniuria afficere etiam eos, quibus reuelassent. Odio namque habemus, non eos solum, qui efferunt, sed etiam eos, qui, quæ nolumus audierint.

6 Simonides Musicus dicente quodam, quòd multi ipsum apud se deferrent; Ecquando tandem desines, inquit, tu auribus me calumniari?

Horatius lib. 1. epistol.

7 Arcanum neque tu scrutaberis ullius vnquam,
Commissumque reges, & vino tortus, & ira:
Percontatorem fugito: nam garulus idem est.
Nec retinent patulæ commissa fideliter aures.

Clemens Alexandrinus lib. 4. stromatum siue contextorum.

8 Zeno Eleates dum cogeretur quoddam arcanum enunciare, restitit tormentis, nihil confitens, ac tandem linguam erodens, eam expuit in tyrannum. Quod idem fecisse dicuntur Theodotus Pytagoræus, & Paulus Lacidis familiaris. Posthumus quoque Romanus captus à Peucetione, non modo nihil ex ijs, quæ erant occulta retexit: sed cùm etiam manum in ignem immisisset: constitit vultu firmo & planè immutabili.

Iustinus Historius lib. supremo, de Hispanis loquens, inquit.

9 Sepe tormentis pro silentio rerum creditarum immortui: adeò illis fortior taciturnitatis cura, quàm vitæ fuit.

Sextus Aurelius uictor in epitome.

10 Octauius Augustus Cæsar Mæcenatem nimium dilexit ob taciturnitatem.

Cæsar lib. 1. commentariorum, de Gallis vetustissimis scribit.

11 Quòd cùm in concilium conuenissent, iureiurando, ne quis enuntiaret, nisi quibus communi consilio mandatum esset, inter se sanxerunt.

Idem lib. 6. de bello Gallico.

12 Magistratus, quæ uisa sunt occultant quæque esse ex usu iudicauerint, multitudini produnt.

Capitolinus in Gordianis.

13 Exemplum senatusconsulti taciti non aliud est hodie, quàm quòd uestra clementia conuocatis ad interiora maioribus ea disponit, quæ non sunt omnibus publicanda: de quibus adiurare etiam soletis, nequis ante rem completam quicquam uel audiat, uel intelligat, hunc autem morem apud ueteres necessitates publicæ repererunt, ut si fortè aliqua occulta constituere oporteret, senatus consultum tacitum fieret, ita ut non scribæ, non serui publici, illis actibus interessent; senatores exciperent, senatores omnium officia, scribarumq; complerent, ne quid fortè proderetur.

14 Ac mea quidem sententia iudices & magistratus, qui iure iurando violato, enuntiant arcana: tū alijs pœnis afficiendi, tum etiam officiis mouendi sunt. Quæ enim esse potest perfidia maior, quàm retegere occulta reip? Angelus Perusinus hostes & preuaricatores illos appellat, qui secreta produnt: quòd metù eorum reip. consuli non possit. Nam coram eis non sunt libera suffragia: & præterea odia, dissidia, & inimicitias seminant.

De iuramento iudicum. Cap. 15.

1 IVrant iudices, se leges seruaturos: arcana cælaturos: pupillos, & uiduas protecturos, & ea omnia, quæ ad eorum officium pertinent fideliter præstaturos.

BIBLIOTECA SEVILLA

Plutarchus in Apopb.

2 AEgyptiorum reges ex suæipsorum lege iudices adiurabant, ne quid iniustè, etiamsi id rex præciperet, iudicarent.

Iustinianus sub titulo de iudicijs.

3 Cui cognitum non est, antiquos iudices non aliter iudicialem calculum accepisse, nisi prius sacramentum præstitissent, omni modo esse cum veritate, & legum obseruatione iudicium disposituros.

Et paulò post.

4 Sancimus omnes iudices, non aliter litium primordium accipere, nisi prius ante sedem iudicialem sacrosanctæ deponantur scripturæ, & hæ permaneant vsque ad ipsam definitiuæ sententiæ recitationem sic etenim attendentes ad sacrosanctas scripturas, & Dei præsentia consecrati, ex maiore præsidio lites diriment, scituri, quòd non magis alios iudicant, quā ipsi iudicantur: cū etiā ipsi magis, quā partib. iudicium terribile est: siquidem litigatores sub hominibus, ipsi autem Deo inspectore adhibito causas proferunt trutinandas.

Sapientiæ cap. 6.

5 Audite reges, & intelligite, discite iudices finium terræ: præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis uobis inturbis nationum: quoniam data est à domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quia cùm essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, neque custodistis legem iustitiæ neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrendè, & cito apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum in his qui præsunt, fiet. Exiguo enim concedetur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.

De pupillis, & uiduis Isaias cap. 1.

6 Quærite iudicium subuenite oppresso iudicate pupillo, defendite viduam: Et venite & arguite me dicit Dominus: si fuerint peccata uestra, vt coccinum, quasi nix dealbabuntur, & si fuerint rubra, quasi uermiculus velut lana alba erunt.

De alijs iuramentis memorabilibus. cap. 16.

Demosthenes contra Timocratem.

1 HEliastarum iuramentum vobis recitabitur. Pronunciabo secundum leges, & decreta populi Atheniensis & senatus quingentorum. Tyrannidem, aut paucorum dominatum mea sē-

tentiā non comprobabo. Nec si quis corrupto Atheniensium populo, aut statuat, aut velit contrarium, usquam in illius sententiam pedibus ibo. Tabulas nouas, alieniuè æris rescisionem, nunquam fieri permittam, neque exules reuocabo, neque capitis damnatos, neq; eos, qui ciuitatis iure vtantur contra leges, & Atheniensis populi decreta usquam vrbe eiici patiar: nec quemuis alium iniuria id facerè permittam: neque magistratum creabo, ut is imperet, ante quam de alio gesto magistratu rationem retulerit, quicunque ille sit: neque bis eundem magistratum eundem virum, neque binos magistratus eundem gerere sinam eodem anno: nec accipiam munera, vel ipse ego, vel quisquam alius mihi vel alii, me conscio. Natus sum annos non minus quàm triginta. Audiam accusatorem, & reum, æquo animo ambos, sine affectibus, & personarum ratione: illumque con demnabo, quem meritò causa cadere cognouero, & sententiam de eo feram quod est in controuersia positum. Adiuro Iouem, Neptunum, Cererem, & ipse mihi exitium imprecor, & familię meę, si quid horum neglexero, & violauero: sin bona fide præstitero, præclara mihi, & bona multa eueniant.

Iustinianus constitutione. 9. memorat hoc iusiurandum ab ijs præstandum, qui officia suscipiunt.

2 Testor ego iurando omnipotentem Deum, & cętera, quod domino nostro Iustiniano occasione concessi mihi ab eius pietate officij, puram conscientiam & genuinum præstaturus sum seruitium: quodque pro ipsius imperio, & republica in concesso mihi officio, summa cum animi promptitudine, sine dolo, & absque fraude, omnem operam, ac laborem subiturus sum: & quòd cùm sanctissima Dei catholica, & Apostolica Ecclesia cōmunionē habeo, neque ei ulla vnquā in re, aut modo aduersabor, neq; quantū in me erit, alicui alij permittā.

3 Eodem iuramento testor, quod nec occasione traditi mihi officii nec per causam patrocinii, aut præstiti apud dominum suffragij, vlli omnino quidquam, uel dedi, vel dabo, vel promisi, vel pactus sum ex prouincia mittere, vel mittam: sed quemadmodum gratuitum officium suscepi, ita integrum me, & sincerum exhibebo constitutis mihi ex publico annonis contentus. subditos omnes (quantum in me erit) undique noxa, & à damno liberos conseruabo, atque æquum me utrique parti tam in disceptandis controuersiis, quam tuenda disciplina publica præbens, neutri parti præter ius, & fas addictus ero: sed & omnes delinquentes persequar, & æquitatem omni ex parte conseruabo. Insontes, nequid sentian

dis-

dispendii tuebor, reis sontibus secundum leges irrogabo supplicium: & tam in publicis quàm in priuatis contractibus iustitiam obseruabo.

4 Nec ego tantum ista perficiam, sed etiam qui vnquam mihi adsident, quique circa me sunt tales studebo assumere, ut non solus ego innocenter viuere, qui verò circa me sunt rapere, & delinquere videantur. si quis autem circa me talis inuenietur, præstabo, quod ipse admisit, eumque abigam.

5 Quòd si non omnia hæc, quæ dixi, obseruauero, omnibus incommodis ero expositus tam hic, quàm in futuro seculo, in horrendo iudicio magni Domini Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi, haboq; partem cum Iuda, & Lepram Giezi, & tremorem Cain, ultra hoc quòd etiam pœnis legibus comprehensis ero obnoxius.

6 Medici quoque iuramentum hipocratis pręstare deberent saltē, prout in his capitibus continetur, iuro me in curandis ęgrotis pro uiribus, & pro iudicio meo rebus vtilibus vsurum: nemini ægritudinem dilaturum, artem meam puram, atque integram seruaturum, quamcunque domum ingressus fuero, dumtaxat liberandis ægrotis operam daturum. omnem iniuriam, omnem corruptelam, omne genus turpitudinis, res etiam venereas sponte mea euitaturum: quæ inter curandum, uel videro, uel audiero, uel etiam extra curationem in uita hominum cognouero, quæ reticenda esse intelligam, nemini aperturū, sed intemeratam taciturnitatem seruaturum.

De quatuor viris capitalibus. cap. 17.

1 IN regis curia, & in vtroque conuentu iuridico quaterni uiri de causis capitalibus iudicant, & ab eis prouocare non licet.

2 Quales hi magistratus eligendi sint, ex Iustiniani constitutione, de plebeis prætoribus, licet cognoscere. Inquit enim. Cogitauimus, quòd si ob causas pecuniarias, in quibus non de maximis rebus uersatur periculum, sed tantum de pecuniis summi magistratus ius dicunt sæpenumero etiam alii adduntur iudices, & plus mille curis inuoluimur, ne res sine causæ dictione procedant: quomodo indecorum sit omnem nos prouidentiam eo conferre, vt iudices periculum vitæ damnatis irrogantes, hi eligantur, qui pro dignitate in aliqua reputatione sint, ne temerè uita hominis pereat, qui semel quidem nascitur, amissam autem vitam recipere nequit.

Princi-

3 Principio igitur ſancimus, nequis omnino ad prædictum magiſtratum accedat, antequam à nobis eius adminiſtrationis codicillum perceperit: neque ulla etiam ratione eam functionem ſine imperatoriis codicillis expectet, in ſcriptis promulgandam. Nemini enim prædictam adminiſtrationem trademus, niſi qui eam ſuſcipiunt, hi de numero ſint magnificentisſimorum illuſtrium, aut ſpectabilium comitum, aut ſublimisſimi tribunalis clarisſimorum tribunorum prætorianorum: aut qui alioqui officiorum in prouinciis adminiſtrationem habuerunt; & idonei, noſtroque teſtimonio digni uiſi ſint, quò magis prędicta grauitate, & honore inſigniti, ius diligenter reddant; præſertim quia de uita certamen eſt. Conſueuerunt enim, vt plurimum de perpetratis cædibus, de adulteriis, de aggreſſuris, de rapinis, & id genus aliis iudicare. Vnde oportet eum qui tam magnis criminibus præſidet, uirum eſſe ex omni parte grauitatis plenum, irreprehenſibilem, & tanta audientia dignum.

4 Oportet quidem, ut hi iudices ſint perſpicaces, ac diligentes, & ut ſuſpitionibus non magis moueantur, quàm leges ipſæ: quarum cuſtodes, & miniſtri ſunt, non domini.

Plura de iudicibus criminum. cap. 18.

Seneca lib. 1. de ira.

1 Nihil minus quàm iraſci punientem decet: cùm eo magis ad emendationem pœna proficiat, ſi iudicio lata eſt.

2 Iudex rerum damnaturus in tribunal procedat, non iratus, & furens, ſed vultu legis ſeuerus.

Idem lib. 2. de ira

3 Dandum ſemper eſt tempus. ueritatem enim dies aperit. Poteſt pœna dilata exigi: non poteſt exacta reuocari.

Herodotus lib. 7.

4 Omnis res properando parit errores: unde magna detrimenta fieri adſolent. In cunctando autem bona inſunt: ſi non talia, quę ſtatim uideantur eſſe bona, certè, quæ ſuo tempore bona quis eſſe comperiat.

Statius lib. 8. Thebaidos.

5 Ne fręna animo permitte calenti.
Da ſpatium, tenuemque moram: malè cuncta miniſtrat impetus.

Et

Et uulgatus ille uersiculus.

6 Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa est. Præcipitatio nouerca iustitiæ est,& (ut Publius Mimus admonet)ad penitendum properat cito,qui iudicat.

Et rursus inquit.

7 Deliberate utilia: mora tutissima est. Caueant hi iudices,ne sub styli,aut consuetudinis prauæ prætextu,quidquam contra leges, aut præter leges committere audeant.

Neminem torqueant in auditum. Nam ut Iulius Paulus inquit: Rei subitis accusatorum criminibus non sunt opprimendi: & quocunque tempore defensionem postulante reo,negari non oportet.

Seneca lib. 2. de ira.

8 De paruula summa iudicaturo tibi res sine teste non probaretur. Testis sine iureiurando non ualeret,vtrique parti dares actiones: dares tempus:non semel audires. Et cùm tormenta sint morte ipsa amariora,hominem torquere audes,antequam illi vel indicia nosse liceat, uel testes: antequam eum audias dilatione concessa,ut suspitiones diluat?sed de his plenius in nostris catholicis instutitionibus.

9 Ad extremum hi iudices neque crudeles sint, neque remissi: sed semper animos reuocent ad illius sententiæ memoriam,quam Martianus iureconsultus eleganter his uerbis scripsit.

10 Respiciendum est iudicanti, ne quid durius,aut remissius constituatur, quàm causa deposcit. Nec enim,aut seueritatis,aut clementiæ gloria adfectanda est, sed perpenso iudicio, prout quæque res postulat statuendum est. Planè in leuioribus causis proniores ad lenitatem iudices esse debent:in grauioribus pœnis seueritatem legum,cùm aliquo temperamento benignitatis subsequi.

De executoribus. Cap. 19.

1 Executores appello apparitores siue lictores quos vulgus Merinos & Alguaziles nominat.Hi sunt qui mandata & sententias iudicum exequuntur.

Aristoteles lib. 1. Polit. cap. 8.

2 Proximus huic magistratus est, ex omnibus ferè, & maximè necessarius & idem molestissimus qui in iudiciorum executionibus uer

satur

ſatur: ſiue damnatus quis fuerit, ſiue factus reus, isque carceri, cuſtodiisque præeſt. Itaque propter odium, quòd magnum incurrit, moleſtus eſt. Quamobrem ubi non eſt merces magna propoſita, hûc magiſtratum homines recuſant: nec qui ſuſceperunt fungi munere ex legis præſcripto uolunt, eſt tamen neceſſarius. Fruſtra enim exercentur iudicia niſi ad finem perducantur.

Quare ſi communitas conſtare nequit, niſi iudicia fiant, ne conſtabit quidem, ſi nemo quod iudicatum fuerit exequatur.

3 Itaque commodius eſt hunc magiſtratum non eſſe unum, ſed alios ex aliis tribunalibus: ut cauſas, quas unus magiſtratus condemnauerit, alius exequatur. Nam quo minus odii executores contraxerint, hoc magis executiones ad finem perducentur. Igitur ſi condemnantes iidem ſint, & exequentes, duplex odium contrahetur.

4 Quas ob cauſas mea quidem ſententia neceſſe eſt, ut executores, quoad fieri commodè poſsit, urbanitate quadam, atque adeò modeſtiſsima comitate utantur, & eo magis, quod præſto illis eſſe poteſt excuſatio iuſta, quia officii neceſsitate coacti mandata iudicum exequuntur, ſed plerique illorum ſuperbi & inſolentes ſunt, quo circa multorum odium iure ac meritò incurrunt.

5 Hi ferè per omnem Hiſpaniam officio uigilum funguntur. Quamobrem oportet eos uigilare, ut ciues ſecuri dormiant. Pleraq; enim facinora noctu perpetrari ſolent. Nec ſoli ut ait Horatius ut iugulẽt homines ſurgunt de nocte latrones, ſed adulteri, ſicarii cæterique facinoroſi lucem fugiunt, ac tenebras amant.

Patricius lib.3 de inſtitutione reip.

6 Qui Reip. præſunt, non mediocri diligentia curare debent ut uigiliæ ita per urbem diſponantur, ut nequid incommodi, dedecoris vè ciues patiantur. Peſsima namque facinora noctu potius quàm interdiu perpetrantur. Malè quidem cum ea ciuitate agitur, quæ ſatis tuta non eſt ab adulteris, nocturnisque furibus. Omnes metu pænæ noctu domi ſe contineant: nihil enim boni agere cupit, qui lucem fugit, qui teſtem, iudicemque formidat.

7 Proſunt præterea hi executores incendiis arcendis, quæ noctu ſolent eſſe periculoſiſsima, quorum cura olim fuit maximi, vt uidere eſt in titulo digeſtorum de officio pręfecti uigilum.

De aduocatis. Cap. 20.

1 ABundat Hispania nostra patronis, & aduocatis plurimis, quorum non pauci & iuri probi sunt & iuris peritissimi. Officiũ autem eorum admodum necessarium omnibus est.

Extat Leonis lex vulgaris, & peruulgata, cuius hæc sunt uerba.

2 Aduocati, qui dirimunt ambigua facta causarum, suæque defensionis uiribus, in rebus sæpe publicis ac priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant: non minus prouident humano generi, quam si prælijs, ac vulneribus patriam, parentesque saluarent. Nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis, & thorace nituntur: sed etiam aduocatos. Militant namque patroni causarum, qui gloriosæ uocis confisi minimè laborantium spem, uitam & posteros defendunt.

3 Sed inter plurimos aduocatos probos iuris, legumque peritos, cõsentaneum est, esse aliquos illis non omnino dissimiles, qui Platoni diuo Augustino, aliisque displicuerunt.

Plato in Epinomide.

4 Neque sapientes dici eos uolumus, qui litigantibus dicendi uiribus adsunt, quippe cum memoria, & usu opinionis moribus se accommodent & à ueræ iustitiæ intelligentia procul aberrent.

Idem lib. 11. de legibus hanc legem tulit.

5 Si quis iustitiæ uires in animis iudicum in contrarium uertere conetur, ac præter opportunitatem multa litigia mouet, aut mouentibus adest: agat in eum quicunque uoluerit malè agendi uel defendendi crimine iudiciumque huiusmodi apud electos iudices agitetur. Quòd si conuictus fuerit discutiatur, utrum auaritia, an ambitiosa quadam contentione id fecerit. Ac si contentione, certum ipsi iudices tempus præscribant: in quo neque pro alio ullam agat dicat vè causam: sin autem auaritia peregrinus quidem à regione, nunquam rediturus abito, & si redierit moriturus. Ciuis autem si auaritia id fecisse deprehendatur, quoniam pecuniam tanti fecerit, omnino moriatur. Quòd si ambitiosa contentione bis tale quid fecisse iudicatus fuerit: idipsum supplicium subeat.

Fabius Quintil. lib. 12. cap. 7.

6 Pacificendi quidem ille piraticus mos, & imponentium periculis pretia procul abominanda negociatio etiam à mediocriter improbis

aberit:

aberit: cùm præſertim bonos homines bonasq; cauſas tuenti non ſit metuendus ingratus, qui ſi futurus eſt: malo tamen ille peccet. Nihil ergo acquirere uolet Orator ultra quàm ſatis erit: ac ne pauper quidem tanquam mercedem accipiet, ſed mutua beneuolentia utetur: cùm ſciet ſe tantò plus præſtitiſſe, quia nec uenire hoc beneficium oportet, nec perire. Denique ut gratus ſit, ad eum magis pertinet, qui debet.

Iterum de aduocatis. Cap. 21.

Diuus Augustinus Macedonio epiſtola. 54.

1 IVſtius dicitur aduocato redde, quod accepiſti, quando contra ueritatem ſtetiſti: iniquitati adfuiſti: iudicem fefelliſti: iuſtam cauſam oppreſiſti: de falſitate uiciſti: quis tandem aduocatus, aut ex aduocato ita uir optimus facilè reperitur, qui ſuſcepto ſuo dicat: Recipe quod mihi, cùm tibi malè adeſſem, dediſti, & redde aduerſario tuo, quod me agente inique abſtuliſti: & tamen quem prioris non rectæ uitæ rectiſsimè pænitet, etiam hoc facere debet ut ſi ille, qui iniquè litigauit, non vult admonitus corrigere iniquitatem, eius tamen iniquitatis nolit iſte habere mercedem niſi fortè reſtituendum eſt alienum, quod furtim clanculo aufertur: & reſtituendum non eſt alienum, quod in ipſo foro ubi peccata puniuntur, decepto iudice & circunuentis legibus obtinentur.

Diuus Bernardus lib. 2. de conſideratione ad Eugenium.

2 Niſi agitentur cauſæ: audiantur partes: inter partes iudicare quis poteſt? Agitentur cauſæ ſed ſicut oportet. Nam is modus qui frequetatur: execrabilis planè, & qui non dico Eccleſiam, ſed nec forum deceret. Miror namque quemadmodum religioſæ aures tuæ audire ſuſtinent huiuſmodi diſputationes aduocatorum, & pugnas uerborum, quæ magis ad ſubuerſionem, quàm ad inuentionem proficiunt veritatis. Corrige prauum morem, & præcide linguas uaniloquas, & labia doloſa claude. Hi ſunt qui docuerunt linguas ſuas loqui mendacium: diſerti aduerſus iuſtitiam: eruditi pro falſitate. ſapientes ſunt, ut faciant malum: eloquentes, ut impugnent uerum. Hi ſunt, qui inſtruunt, à quibus fuerant inſtruendi: aſtruunt non comperta, ſed ſua: ſtruunt de proprio calumnias innocentiæ: deſtruunt ſimplicitatem ueritatis: obſtruunt iudicii uias. Nihil ita abſque labore manifeſtam facit ueritatem, ut breuis, & pura narratio.

Ergo illas quas ad te necesse erit intrare causas, diligenter uelim, sed breuiter decidere assuescas, frustrariasque & venatorias præcidere dilationes.

3 Habeant semper aduocati ante oculos iuramentum, quod quotannis præstare solent, cuius capita ex Iustiniani formula decerpta esse uidentur. Iurant enim quod omni uirtute sua, omnique ope, quòd iustum, & uerum existimauerint, clientibus suis inferent: nihil studii relinquentes, quod sibi possibile sit: ꝙ credita sibi causa cognito, quòd improba sit, uel penitus desperata, & ex mendacibus allegationibus composita, ipsi scientes prudentesque mala conscientia liti non patrocinentur: sed etsi certamine procedente aliquid sibi tale cognitum fuerit, à causa recedent ab huiusmodi communione sese penitus separantes.

Fabius lib. 12. cap. 7.

4 Neque uerò pudor obstet, quo minus susceptam cùm melior videretur, litem, cognita inter disceptandum iniquitate, dimittat cũ prius litigatori dixerit uerum. Nam & in hoc maximum, si æqui iudices sumus, beneficium est, ut nõ fallamus uana spe litigantem. Nec enim dignus est opera patroni, qui non utitur consilio.

Patricius. lib. 3. de institut. reip.

5 Agant causas patroni uiri optimi iurisque periti, qui nihil astutè, nihil dolo committant, sed omnia uerè loquantur: sitque illis mendacium non impunitum. Nihil enim in republica tam incorruptum esse debet, quàm iudicium; quod quidem sæpius lingua, quàm pecunia corrumpitur. Vnde eleganter se non intelligere Cicero dicebat, cur qui iudicem pecunia corrumpit, pœna dignus sit; qui uerò, eloquentia laudem ferat? Mihi quidem, inquit, hoc plus mali facere uidetur, qui oratione, quàm qui pretio iudicem corrumpit: quia pecunia corrumpere prudentem nemo potest, dicendo autem potest.

Ouidius lib. Elegiarum

6 Turpe reos empta miseros defendere lingua
Quod faciat magnas turpe tribunal opes.

De scribis. Cap. 22.

1 SCribæ Hispaniarum innumerabiles ferè sunt, sed ut multi mecum sentiunt, pauculi esse deberent, & illi quidem spectatæ fidei, & bono genere nati. Nam & priuatim & publicè prodesse pluri-

plurimum & nocere possunt.

Cassiodorus lib. 12. variarum.

2 Scribarum officium securitas solet esse cunctorum, quoniam ius omnium eius solicitudine custoditur. Armarium tabellionis fortuna cunctorum est, & meritò refugium omnium dicitur, ubi uniuersorum securitas inuenitur.

3 Scribæ potius, quàm ipsi iudices iudicant, quia causarum uincula dissoluunt. Nec enim iudices aliud facere possunt, quàm fidem eorum sequi, quæ apud istos probata fuerint. contractuum, testamentorum, & actorum omnium robur, ex fide scribarum pendet. Adde quòd cùm fas sit, promulgatam sententiam appellatione suspendere; istis non licet obuiare. Nam horum scripturæ paratam habent executionem, & ab eis prouocare non licet.

4 Quamobrem, ut in pretio habendi sunt, qui suis stipendiis contenti, fideliter, ac diligenter suum officium faciunt: sic puniendi sunt seuerissimè, qui spretis legibus, litigantes deglubunt, & respublicas & priuatas depeculantur. Sed hi sine ulla miseratione durissimis supplicijs afficiendi erunt, qui falsi aliquid pro testimonio scripserint. Actum enim est de rebus humanis, si scribæ improbi sint, & impuniti, & sola eorum spectatur fides.

Lampridius in Alexandro Seuero.

5 Eum notarium qui falsum causæ breuem in consilio imperatorio retulisset, incisis digitorum neruis, ita ut nunquam posset scribere, deportauit.

6 Philo Alexandrinus libro in Flaccum, memorat, Lamponem quendam scribam sedentarium, qui tunc uenalem habebat, iudicum obliuionem, & in actis publicis quædam delebat, quædam prætermittebat, data opera, nonnunquam inserebat, quæ in iudicio dicta non fuerant: rursum alia mutabat, transponebatque pro libito, è singulis syllabis, atque etiam apicibus quæstum faciens, qui sæpe conclamante populo appellatus est calamosphactes aptissimè, quòd scribendo multos calamo iugularet. Atque utinam hodie non sint discipuli Lamponis, & successores.

Caßiodorus lib. 6. in formula notariorum.

7 Non est dubium, ornare subiectos principis secretum: dum nullis æstimatur posse committi, nisi qui fuerint fide magna solidati: publicum est quidem omne quod agimus, sed multa non sunt ante scienda, nisi cùm fuerint, Deo auxiliante perfecta. quæ tantò plus debent oculi, quantò amplius desiderantur agnosci. regis

consi-

consilium solos decet scire grauissimos: imitari debent armaria, quæ continent monumenta chartarum : ut quando ab ipsis aliqua instructio quæritur, tunc loquantur. totum autem disimulare debent, quasi nesciant scientes. nam solicitis inquisitoribus sæpe, & vultu proditur, quod tacetur.

De officio eorum quos visitatores nominant. Cap. 23.

1 VTilissimum quidem rebus publicis est, ut omnes magistratus muneris gesti rationem reddant, sic etenim fiet, ut qui perperam se in officiis gesserint, iustissimè puniantur. qui uerò rectè, laudem, & honorem consequantur. Denique ut cauti sint omnes, nõ ignari haud ita multò post rationem ab eis esse reddendã.

Aristoteles lib.6. polit.cap.4.

2 Commodum est, ut animi magistratuum pendeant, nec eis quidquid uelint efficere, liceat. Nam licentia quidquid libet agendi, non potest malum : quod est in quoque homine cauere.

3 Erant Athenis Logistę, quibus omnes magistratu functi, intra triginta dies, quàm magistratu decessissent, administrationis rationem reddebant. Pręco autem proclamabat, his uerbis : Quis vult talem, tali functum magistratu, de anteactę uitę accusare facinoribus ? Et qui accusare uolebat admittebatur. Sed hęc magis ad eam rationẽ, quàm residentiam uocant, quàm ad uisitationem pertinent.

Plato lib. 6. de legibus.

4 Nemo iudex magistratusvè sit, qui gesti officii sui rationem non referat : pręter eos, qui regum instar, finem rebus imponunt.

5 Obserua exceptionem diuini Platonis, qui prudentissimè censuit, summorum iudicum autoritatem exponendam non esse calumniis, & accusationibus impudentissimis subiectorum.

Idem Plato lib. 12. de legibus.

6 De repetendis rationibus, quas magistratus referre debent, quid dicemus ? Quis enim sufficiens repetendarum iudex erit ? si quis magistratus rerum pondere pressus dixerit, feceritvè suo aliquid indignum principatu. Difficile inuentu hoc est. Nam cùm delecti magistratus uirtute alios antecellant, quo pacto præstantiorem eis inueniemus ? Et tamen diuini aliqui uiri rationum referendarum exactores, & iudices nobis quærendi sunt : quos oportet in omni uirtu-

tum

tum genere, cunctis excellere: & qui non pauciores, quàm quinquaginta nati sint annos.

Cornelius Tacitus lib. 15. annalium.

7 Olim quidem non modò prætor, aut consul, sed priuati etiam mittebantur, qui prouincias uiserent, & quid de cuiusque obsequio uidetur, referrent. Trepidabantq; gentes de æstimatione singulorum.

8 Ex quibus perspicuè patet, uetus, & antiquum esse, ut in iudices, & magistratus generaliter inquiratur, & ad principem referantur bene ac malè gesta illorum. Nam ut præmio digni sunt, qui bene præsunt: sic è republica est, ut iudicium seuerissimum fiat in eos, qui malè se gesserint.

Demosthenes oratione 2. contra Aristogitonem.

9 Repellendi, & coercendi sunt à uobis, cùm omnes legum uiolatores, tum uerò in primis ij qui magistratu funguntur, & in republica uersantur. Per hos enim, & maximas respublica clades accipit, si mali sint: & uicissim iuuatur plurimum, si sint boni uiri, & legum studiosi. Quòd si rempublicam capescentibus semel permiseritis, ut leges uiolent, & recepta iura despiciant: necesse erit uniuersos, qui in ciuitate degunt, improbitatis eorum pœnas sustinere, ut enim delictorum, quæ in nauibus committuntur inter nauigandum, si quis nautarum deliquerit, paruum est damnum, sin gubernator deceptus fuerit, aut aberrauerit, communi calamitate uectores omnes inuoluerit, sic & plebeiorum peccata non in populi, sed in ipsorum damnum cedunt: sed magistratuum & rempublicam gubernantium peccata ad uos uniuersos pertinent. Quapropter, & Solon plebeis tarda, magistratibus & populi gubernatoribus uelocia supplicia constituit: quòd existimabat, ab illis quouis tempore sumi posse pœnas, hos moram ultionis non admittere.

Zonaras in imperio Valentiniani.

10 Summus iustitiæ cultor Valentinianus fuit. Itaque multos magistratibus præditos, vt iniurios mulctauit, cùm diceret, à principe in primis iustitiæ flagitari curam.

DE REPVBLICA LIBER OCTAVVS.

De præfecto vrbi. *Cap. 1.*

1 HOC ferè toto libro de his magiſtratibus diſſeremus, qui vrbibus pręficiuntur, quos correctores appellare ſolemus. Omnes enim ciuitates Hiſpaniæ ab his magiſtratibus gubernantur, & quæ olim præſides prouinciarum, proconſules, atque prætores adminiſtrabant: ea omnia præfecti vrbibus hodie gerunt.

2 Sic etiam ad pręſides prouinciarum omnia pertinebant, quæ Romæ plures magiſtratus curabant, & quæque ciuitas Hiſpaniæ cum municipiis, & uicis ſuis: inſtar prouinciæ obtinet.

Hermogenianus, & Martianus ſub titulo de officio præſidis.

3 De omnibus cauſis, de quibus, uel præfectus vrbi, vel præfectus prætorio, itemque conſules, & prætores, cæterique Romæ cognoſcunt: correctorum, & præſidum prouinciarum notio eſt. Omnia enim prouincialia deſideria, quæ Romæ uarios iudices habent, ad officium præſidum pertinent, & præfecti urbibus noſtris, eorum omnium magiſtratuum uice, atque officio funguntur.

4 Vrbibus præfectos rex mittere ſolet, ut biennio ciuitates regant: & plerunque ad conſequentem annum iuriſdictio eorum porrigitur, præſertim cùm id ciuitatum ſenatores, ac decuriones poſtulant.

Iuſtinianus de plebeis prætoribus, hæc eadem ferè tradit conſtitutione 19. dicens.

5 Scire autem eos pro certò oportet, quòd ſi incorruptos ſe conſeruauerint, & à Deo auxilium habebunt, neq; beneuolentia noſtra fruſtrabuntur: & magiſtratus in longiora illis tempora prorogabitur. Quis enim uellet eũ, qui pulchrè, & rectè ſe gereret, temerè mutare?

Qualis autem ſit eligendus ad huius magiſtratus munera docet Plato dialogo 3. de rep.

6 Is qui ſingulis ætatibus ſemper pueritia, adoleſcentia matura

ætate

ætate, probatus est, & immaculatus existit, custos, & princeps est ciuitatis constituendus.

Idem dialogo 6.

7 Oportet eum, qui passim sincerus, & incorruptus euadit, tanquã aurum in ignis examine comprobatum, gubernandæ ciuitati præficere, muneribusque ornare, & uiuentem, & mortuum.

Dio Cassius lib 53.

8 Augustus Cæsar tradens præcepta bene administrandæ reipublicæ, dixit: prouincias optimis, ac prudentissimis mandate, non inuidentes, hic cuiquam, neque certorum hominum commoda, sed urbis incolumitatem, & fœlicitatem spectantes.

Ex eodem Dione lib. 52.

9 Mœcenas Augusto Cæsari dixit, omnes illi quibus aliquod extra urbem imperium committitur singuli ratione sui officii congruentem accipiant mercedem, nam neque ex suis facultatibus in alienis locis uiuere eos consentaneum est, neque rursum immensis, ac nullo certo modo definitis sumptibus eos uti.

Lampridius in Alexandro Seuero.

10 Vbi aliquos uoluisset, uel rectores prouinciis dare uel præpositos facere, uel procuratores, idest rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut si quis aliquid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si non probasset, subire pœnam capitis: dicebatque, graue esse, cùm id Christiani & Iudæi facerent in prædicandis sacerdotibus, qui ordinandi sunt; non fieri in prouinciarum rectoribus, quibus, & fortunæ hominum committerentur, & capita.

Quid primum faciet præfectus urbi. Cap. 2.

1 VRbibus præfecti in primis iuramentum præstent, quale iam ante retuli: Deinde, ad urbes protinus proficiscantur. Neque moram alicubi trahant, aut demigrent prius ad alias regiones, inuisuri fortè patriam, & quæcunque alia delicati, dissolutique homines facere consueuerunt: sed celeriter ad officium, cuius habenas susceperunt, proficiscantur, quẽadmodũ Iustinianus edixit constitut. 95.

2 Adhæc, ea omnia urbis præfectus faciat, quæ Vlpianus prudentissimè tradit, lib. de officio proconsulis.

3 Antequam fines prouinciæ sibi decretæ ingressus sit, edictum debet de suo aduentu mittere, continens commendationem aliquam

sui, si qua ei familiaritas sit cum prouincialibus, uel coniunctio: & maximè excusans, ne publicè, uel priuatim ei occurrant. esse enim conueniens ut vnusquisque in sua eum patria excipiat. Rectè autem & ordine faciet, si edictum decessori suo miserit, significetque, qua die fines sit ingressurus: plerumque enim incerta, & inopinata turbant prouinciales, & actus impediunt.

Iustinianus constit. 95.

4 Antè duo dumtaxat dies, quàm prouinciam ingrediatur, in qua est, qui magistratu defungitur, ad eum amicè conscriptam mittat epistolam, quæ velit vt cohors mittatur in eius occursum: atque ex eo tempore annonas percipiat, ex quo iam cum magistratu est & húc administrat.

5 Vsqueadeò uiris sapientibus nouitates displicuerunt, ut Vlpianus loco prænotato scripserit, hoc obseruare debet proconsul, ut per eam partem prouinciam ingrediatur, per quam ingredi moris est. Magni enim faciunt prouinciales, seruari sibi consuetudinem istam & huiusmodi prærogatiuas.

Idem lib. 2. de officio proconsulis.

6 Si in aliquam celebrem ciuitatem, vel prouinciæ caput peruenerit: pati debet commendari sibi ciuitatem, laudesque suas non grauatè audire, cum honori suo prouinciales id uendicent, & ferias secundum mores & consuetudinem, quæ retro obtinuit, dare.

7 Quod uerò præfectus, urbem ingressus primum facere debet, illud est: ut ad consistorium siue curiam ciuitatis accedat: ibidemque coram decessore, & senatoribus, diploma regium, quo sibi ea ciuitas decreta, & comissa est, exhibeat, ac perlegi faciat: & ex more infulas, & insignia magistratus, hoc est, uirgas iustitiæ accipiat.

De uxore præfecti. Cap. 3.

1 ACris olim contentio fuit inter seuerum Cæcinnam, & Valerium Messalinum, de uxoribus proconsulum, & aliorum magistratuum, ut est apud Cornelium Tacitum lib. 3. annalium.

2 Seuerus Cæcinna censuit, ne quem magistratum cui prouincia obuenisset, uxor comitaretur multum antè repetito, concordem sibi cóiugem, & sex partus enixam: seque quæ in publicum statueret, domi seruauisse, cohibita intra Italiam: quanquam ipse pluris per prouincias quadraginta stipendia expleuisset.

3 Haud enim frustra placitum olim, ne fœminę in socios aut gentes

tes externas traherentur. Inesse mulierum conuitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur: non imbecillem tantum, & imparem laboribus sexum, sed si licentia adsit, sæuum ambitiosum, potestatis auidum, incedere inter milites, habere ad manum centuriones, cogitarent ipsi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura vxoribus obiectari: his statim adhærescere deterrimum quemque prouincialium: ab his negocia suscipi, transigi: duorum egressus coli, duo esse prætoria, peruicacibus magis, & impotentibus mulierum iussis; quæ oppiis, aliisque legibus constrictæ, nunc uinculis exolutis, domos, fora iam, & exercitus regerent.

4 Cui Valerius Messalinus respondit: Multa duritiæ ueterum melius, & lætius mutata, nec enim vt olim obsideri vrbem bellis, aut prouincias hostiles esse, & pauca fœminarum necessitatibus concedi: quæ ne coniugum quidem penates, adeò socios non onerent: cætera promiscua cum marito: nec vllum in eo pacis impedimentum; bella planè accinctis obeunda, sed reuertentibus post laborem, quod honestius; quàm uxorium leuamentum? At quasdam in ambitionem, aut auaritiam prolapsas. Quid ipsorum magistratuum? nonne plerosque uariis libidinibus obnoxios? non tamen ideò neminem in prouinciam mitti; corruptos sæpe prauitatibus uxorum maritos, nũ ergo omnes cœlibes integros? placuisse quondã Oppias leges, sic tẽporibus reipublicæ postulantibus: remissum aliquid posteà, & mitigatum, quia expedierit. Frustra nostram ignauiam alia ad vocabula transferri. Nam uiri in eo culpam, si fœmina modum excedat: Porrò ob unius, aut alterius imbecillum animum, malè eripi maritis consortia rerum secundarum, aduersarumque: simul sexum natura inualidum. deseri, & exponi suo luxu cupidinibus alienis: uix præsenti custodia manere illæsa coniugia: quid fore si per plures annos in modum dissidii obliterentur? Sic obuiam irent ijs, quę alibi peccarentur, ut flagitiorum urbis meminissent: Addit pauca Drusus de matrimonio suo, nam principibus adeunda sæpius longinqua imperij: quoties diuum Augustum in occidentem, atque orientem meauisse comite Liuia? se quoque in Illyricum profectum, & si ita conducat, alias ad gentes iturum, haud semper æquo animo, si ab uxore charissima, & tot communium liberorum parente, diuelleretur, sic Cęcinnæ sententia elusa, Messalinus obtinuit, ut uxores maritorum comites ad prouincias esse possent.

5 Sed Vlpianus lib. 1. de offic. proconsulis, inquit. Proficisci proconsulem melius quidem est sine vxore, sed & cum uxore potest,

dummodo sciat, Senatum Cotta, & Messala consulibus censuisse; futurum, ut si quid uxores eorum, qui ad officia proficiscuntur, deliquerint, ab ipsis ratio, & uindicta exigatur. Ac mea quidem sententia ex qualitate coniugum, profectionis, & officiorum, id rectius existimari poterit.

De comitibus præfecti urbi. Cap. 4.

1 PRæfectus urbi comites eligere debet, probos, prudentes, & muneribus aptos. Nam si quid perperam gesserint, id à præfectò præstandum est, quippe cùm debeat bonos uiros ad reipublicæ ministeria eligere.

Isocrates ad Dæmonicum.

2 Delectus ad magistratum, nullius improbi ministerio in obeundis negociis utitor. Nã quidquid ille deliquerit, id tibi imputabitur.

3 Comites præfecti urbi esse solent assessor, quem locum tenentem uocant, & alter iudex criminum, & apparitores, siue executores, quos quidem idoneos facilè præfectus inueniet, si modò iusta illis stipendia dederit. Nam si uno quod aiunt nummo, comites istos conduxerit, aut salarii præstituti parte malè illos fraudauerit: sibi, & auaritiæ suæ, imputare debet, quidquid præfecturæ suæ tempore parum feliciter euenerit.

Lex Diocletiani, & Maximiani lib. 1. C. tit. 47.

4 Studiorum labor meretur, ut ij, qui in publicis administrationibus constituti, sociari sibi consiliorum participes cupiunt: spe præmiorum, atque honorificentia sua prouocent eos, quorum prudentiam sibi putant, esse necessariam.

Cicero ad Quintum fratrem.

5 His autem in rebus iam te usus ipse profectò erudiuit, nequaquam satis esse, ipsum has te habere uirtutes, sed esse circunspiciendum diligenter, ut in hac custodia prouinciæ non te unum, sed omnes ministros imperii tui, sociis, & ciuibus, & reipublicæ præstare uideare. Quos uerò aut ex domesticis conuictoribus, aut ex necessariis apparitoribus tecum esse uoluisti, horum non modò facta, sed etiam dicta omnia præstanda nobis sunt.

Idem ad eundem: de his loquens, quos habebat adiutores imperij.

6 Si quis, inquit, fortè eorum esset sordidior, ferres eatenus, quoad per se negligeret eas leges, quibus est astrictus: non ut ea potestate,

quàm

quàm tu ad dignitatem permisisses, ad quæstum uteretur. Et mox, quanta sit in quoque fides, tantum cuique committe.

Et paulò pòst.

7 Sed habes eos tecum, quos possis rectè facientes facilè diligere: minus consulentes existimationi tuæ, facilimè coercere. sint aures tuæ, quæ id quod audiunt, existimentur audire, non in quas fictè, aut simulatè quæstus causa insusurrentur. sit lictor, non suæ, sed tuæ dignitatis apparitor: maioraque preferant fasces illi, ac secures dignitatis insignia, quàm potestatis. si quis est eorum, in quo iam offenderis, de quo aliquid senseris, huic nihil credideris, nullam partem existimationis tuæ commiseris.

Idem in Verrem actione 4.

8 Si innocentes æstimari uolumus, non solum nos abstinentes, sed etiam nostros comites præstare debemus. primum omnium opera danda est, ut eos nobiscum ducamus, qui nostræ famæ, capitiq; consulant: deinde, si in hominibus eligendis nos spes amicitiæ fefellerit, ut uindicemus, missoque faciamus, & semper ita uiuamus, ut rationem reddendam nobis arbitremur.

Ne familia præfecti munera accipiat. Cap. 5.

1 SAtis multa iam ante dixi, ut ne magistratus accipiant munera. Addendum eodem est, ne familia præfecti urbis quippiam doni, aut muneris capiat: si secus fecerit, pœna septupli aduersus præfectum ipsum lege regia sancita est, idq; iure quàm optimo, ne fraus legibus fiat, & fortè per uxorem, filios, domesticos, & familiares, ad magistratum perueniant munera.

Atque ea quidem olim Cicero Verrem commisisse ait.
Nam actione 4. in eundem inquit.

2 Non nego tibi ipsi nullum nummum esse numeratum: sed cum ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabantur, non erat quærendum cuius manu numerarentur, sed cuius iniuria cogerentur. Comites illi tui delecti, manus erant tuæ: præfecti, scribæ, medici, accensi, aruspices, præcones, manus erant tuæ: ut quisque te maximè cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat, ita maximè manus tua putabatur. Cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm si centum cohortes fugitiuorum fuissent, tua ma-

nus sine controuersia fuit, quidquid ab horum quopiam captum est, id non modo tibi datum, sed tua manu numeratum iudicari necesse est. Nam si hanc defensionem probabitis: non accepit ipse: licet omnia de pecuniis repetundis iudicia tollatis. Nemo unquam, tam reus, tam nocens adducetur, qui ista defensione non posit uti.

Cassiodorus lib.11.uariarum.

3 Non solum nostras sed & officii innoxias custodimus manus, alioqui inutile bonum est, iudicem non accipere, & multis accipiendi licentiam prębuisse.

4 Obseruet pręfectus urbi consilium illud Ciceronis ad Quintū fratrē atq; operibus præstet, & nemo erit, qui familiaribus suis munera dare uelit. Denique ait: Hæc opinio sit, non modo iis, qui aliquid acceperint, sed iis etiam, qui dederint te inimicum (si id cognoueris) futurum. Neque uerô quisquam dabit, cùm erit hoc perspectum, nihil per eos, qui simulant, se apud te multum posse, abste solere impetrari.

5 Ad hæc, præfectus rem boni exempli: & ciuibus gratissimam faciet, si familiarium crimina præsertim eorum, qui in officio delinqūt seuere punierit, eo enim efficietùr, ut intelligant omnes, quod qui suis non pepercit, nec alienis parcet.

Extat lex Honorij, & Theodosii lib.1. Codicis. Iustiniani sub titulo 29.cuius uerba sunt.

6 Omnes prouinciarum apparitores, pro inuerterata autoritate iuxta motum iudicis nudatos uerberibus (si ita res tulerit) subiacere præcipimus, ut & facilis executio rerum publicarum sit, & officiorum insolentia comprimatur, & iudicum seueritati competens addatur autoritas.

Aeneas Syluius lib.4. commentariorum.

7 Cùm quæreret aliquis ex Nicolao Quinto qualis esset Eugenius Papa Quartus, at inquit, hoc facilè est cognitu. Nam qualis familia est, talem, & principem inuenias.

Ne comites indigenæ sint, aut consanguinei præfecti. Cap.6.

1 NEc præfectus urbi, nec eius comites indigenæ esse possunt: ne odio, aut gratiæ multa concedant itaque locum præfecti tenens, iudex criminum, assessor, apparitores & executores aliunde sunt

de sunt assumendi.

Lex Anastasii lib. 1. C. tit. 39.

2 Nulli patriæ suæ administratio sine speciali permissu principis permittatur.

Lex Constatij. lib. 12. C. tit. 60.

3 Nullus apparitor ad eam prouinciam, ex qua oriundus est, uel in qua collocauerit larem, obtentu publicæ necessitatis, uel executor priuati negotii dirigatur. Apparitor verò, qui huic se muneri passus est deputari, militia spoliabitur. Hæc autem pœna etiam cæteris officialibus irrogata est.

Lex Gratiani lib. 9. C. tit. 29.

4 Ne quis sine sacrilegii crimine desiderandum intelligat, gerendæ, ac suscipiendæ administrationis officium, intra eam prouinciam, in qua prouincialis, & ciuis habeatur: nisi hoc cuipiam ultronea liberalitate per diuinos affatus imperator indulgeat.

Iulius Paulus lib. 5. sententiarum tit. de fisci aduocato.

5 In ea prouincia, ex qua quis origem ducit, officium fiscale administrare prohibetur, ne aut gratiosus, aut calumniosus apud suos esse uideatur.

6 Qui eiusdem ciuitatis non sunt, & administratione deposita, alio migrare debent: ii proculdubio sine respectu cuiuslibet officium suum liberè faciunt: contrarium uerò indigenis euenire solet. quid quod, odia, & inimicitiæ inter municipes ipsos oriuntur, & crescunt, cùm ciuis in suum ciuem, tametsi iustissimè, animaduerterit.

7 Quas ob res legibus regiis, & mandatis uetitum est, ne officia ista indigenæ gerant, & eisdem mandatis adiicitur, ne comites consanguinei, aut affines sint præfecti vrbi, cùm his enim amicitiam natura ipsa peperit; quo fit, ut seuerè in eos præfectus animaduertere non facilè queat.

De Senatoribus, siue decurionibus. Cap. 7.

1 Senatores vrbium, rectores vulgò appellantur, & præfectus ipse, corrector: nempe quia omnes simul regunt ciuitates. Hi præfectorum socii, atque consiliarii, & nonnunquam assessores, uiri prudentes, & probi, & nobiles esse deberent, ut publicis, & priuatis rebus rectius consulere possent.

Dio

Dio Caßius lib. 52.

2 Mœcenas Cæſari Auguſto dixit: equites multis negociis obeundis clari, digni ſunt, qui in ordinem ſenatorium recipiantur, quin etiam ex his, qui ordines in ciuilibus legionibus duxerunt, in ſenatum adſcribendi aliquando nonnulli ſunt, modo ne ſtipendia meruerint: quippe turpe, ac probum ſit, eos in ſenatorum numero haberi, qui aliquando ſtoreas, & corbes geſtauerint.

3 Hi ferè hodie ſunt, quos olim defenſores ciuitatum nominabant. Nam idem penè eſt vtrorumque officium, quemadmodum ex his legibus perſpicuè patet.

Lex Gratiani lib. 1. C. tit. 51.

4 In defenſoribus ciuitatum, erit adminiſtrationis hæc forma: ſcilicet, ut in primis parentis uicem plebi exhibeas: deſcriptionibus ruſticos, urbanosque non patiaris affligi: officialium inſolentiæ, & iudicum procacitati (ſalua reuerentia pudoris) occurras. Ingredi cùm uoles ad iudicem, liberam habeas facultatem.

Lex Valentiniani ſub eorum tit.

5 Defenſores nihil ſibi inſolenter, nihil indebitum uindicantes, nominis ſui tantum fungantur officio: plebem ab omni improborum inſolentia, & temeritate tueantur; ut id tantum quod eſſe dicuntur, eſſe non deſinant.

6 Ad officium ſenatorum pertinet, omni ope curare, ne quid reſpublica detrimenti capiat. libera ſint illis ſuffragia ſemper, ſine reſpectu cuiuſquam. ſit illis propoſitum commune bonum, & ab eo ſe auelli nunquam patiantur: ne priuata odia publicis vtilitatibus anteponant: ne bona ciuitatum depeculentur. demum quæ facturos ſe ac ſeruaturos iurant, fideliter ea omnia præſtent.

Caßiodorus lib. 4. variarum.

7 Decet quidem cunctos patriæ ſuæ augmenta cogitare, ſed eos maximè, quos reſpublica ſibi ſummis honoribus obligauit, quia ratio rerum eſt, ut cum neceſſe ſit plus debere, qui uiſus eſt maiora ſuſcipere.

Ex Dione lib. 52.

8 Mœcenas ad Auguſtum Cæſarem de ætate ſenatorum, inquit: adſcribendi in ſenatum annos uigintiquinque habere debent. quomodo enim non ſit turpe, ac damnoſum, cùm nemini ante id ætatis ſuorum bonorum adminiſtrationem concedatis, his qui eam nondum attingerint, rempublicam uos credere?

9 Sed illud præterire non poſſum, in quo ſenatores quoſdam, rimarum

rùm plenos facilè deprehendas: qui arcana reipublicæ tanta licentia produnt, ut nihil minus quàm sese inique agere, credere uideantur: cùm & perfidi hoc solo, ac periuri sint, & tamen iam id iniqua consuetudine leue, & pro nihilo esse putatur.

Cicero lib. 1. de legibus.

10 Tantam esse ait corruptelam malæ consuetudinis ut ab ea tanquã igniculi extinguantur à natura dati, exorianturque & confirmentur uitia contraria.

Diuus Augustinus in enchiridio. cap. 30

11 Magna etiam & horrenda peccata, cùm in consuetudinem venerint, aut parua, aut nulla esse creduntur.

De ratione reposcenda quam vulgò residentiam vocant. Cap. 8.

1 Mandatis cauetur, ut iudex residentiæ, siue præfectus urbi, rationem administrationis à decessore reposcat. Is autem qui eodem officio functus est, permanere debet, ac residere quinquaginta diebus in ciuitate, cui præfuit, idque est, quod à residendo vulgus residentiam nominat.

Lex Zenonis lib. 1. C. tit 45.

2 Nemo ex omnibus magistratibus, postquam sibi successum fuerit, audeat excedere de locis, quos rexisse noscitur, antequàm quinquaginta dierum constitutus numerus finiatur: sed per id tempus publicè, non domi, uel intra sacrosanctos terminos, aut potentes domos latitantes: sed in celeberrimis locis antè omnium, quos nuper gubernauerat, ora uersentur: ut pateat omnibus facultas libera super furtis, aut criminibus querimoniam commouendi, & ille accusare uolentibus, pro legum ratione respondeat.

3 Ipse autem, qui præsentem fugiens non obseruauerit legem: ubicunque repertus fuerit, sine ullo penitus obstaculo deducatur, per sex menses ibidem moraturus, ne possint eius crimina uel furta celari: quòd si intra quinquaginta dies, cœpta necdum finita lis fuerit, si ciuiliter fuerit pulsatus, dato procuratore instructo, post quinquaginta dies protinus discedere ualeat. Si uerò de crimine fuerit accusatus, usque ad terminum causæ ibidem necessario permaneat.

4 Hæc eadem renouans Iustinianus constitutione 95. inquit: San-

cimus, ne cui præsidi prius licentia sit prouintię deserendæ, quàm magistratum deponat, & ut eo deposito per quinquaginta dies sub publico aspectu commoretur in prouincia, cui præfuit: referatque in acta publica eum diem, quo discedit ex prouincia, ut perspicuum sit, in rebus, ne gestis suis fiduciam collocet, an non.

5 Prætereà si quis magistratum siue militarem siue ciuilem, uel adhuc gerens: uel eo abdicatus, prouinciam relinquat: is sanè magistratus, qui absque iussione nostra hanc reliquerit, tum criminis perduellionis reus esto, tum denuò in prouinciam remissus postquàm his, qui crimen ei ingerunt responderit, ut perduellionis reus extremum supplicium excipito.

De eadem re. Cap. 9.

1 ERgo præfectus urbi, (si id ei commissum fuerit) actiones, & accusationes aduersus decessorem, & comites eius propositas audire, ac breuiter eas definire debet: alioqui iudex ad hoc missus, id ipsum tenetur facere.

Lex Arcadij, & Honorij lib.1.C.tit.47.

2 Consiliarios iudicum, & cancellarios, & eos qui domesticorum, funguntur officio, post depositam administrationem quinquaginta dies in prouinciis residere præcipimus. Pro confesso autem tenebitur, qui accusatus, huiusmodi personam subtraxerit eaque in quadruplum restitui iubemus, quæ desiderantur ablata: ut duplum spoliatus accipiat, & duplum noster fiscus adquirat.

Pars legis Honorij, & Theodosii sub eodem tit.

3 Cancellarii post depositam administrationem prouincialibus præsentiam sui exhibeant, quo uolentibus sit accusandi eos facultas, si enim idonea causa exegerit ad detegenda iudicis flagitia, etiam quæstioni eos subdi oportet.

4 Variis pœnis magistratuum crimina coercentur, quas nunc referre nihil attinet: eam dumtaxat memorasse sufficit, quam Horodotus lib.5.retulit, in hanc sententiam: Sisamnem, unum è regiis iudicibus, quòd iniustè ob pecuniam iudicasset, rex Cambyses interemerat, interemptoque detractum corium in lora concidit, quibus tribunal, in quo ille sedens iudicarat, intendit: ibidemque eius filium Otanem sedere iudicem præcepit, atque in memoria habere, in quo tribunali iudicaret.

Irenæus

Irenæus lib. 5. aduersus Hæreses.

5 Magiſtratus indumentum iuſtitiæ leges habentes, quæcunque iuſtè, & legitimè fecerint, de his non interrogabuntur, neque pœnas dabunt; quæcunque autem ad euerſionem iuſti, iniquè, & impiè contra legem & more tyrannico exercuerunt, in his & peribunt, iuſto iudicio Dei ad omnes æqualiter perueniente, & in nullo deficiente.

6 Inquiritur quoque ſecreto in deceſſorem, & eius comites, ut etiā officio iudicis conſtet, utrum bene, an malè rempublicam adminiſtrauerint. Quòd ſi quempiam inuenerit ex cane in lupum conuerſum, ſeuerisſimis eum ſuppliciis afficiat.

Demoſthenes oratione 1. contra Ariſtogitonem.

7 Canis iſte eſt populi, qui eos, quos ut lupos inſimulat, non mordeat: quas uerò ſe tueri profitetur oues, ipſe deuoret. At qui dicunt: canes, qui de ouibus guſtent, eſſe iugulandos. Itaque primo quoque tempore è medio tollendus eſt.

Diuus Bernardus ad comitem Theobaldum epiſt. 37.

8 An ignoratis quis minetur? cùm accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo: quòd ſi iuſtitias: quantò magis iniurias? an non timetis, quod rurſum ſcriptum eſt: quia in qua menſura menſi fueritis, remetietur uobis.

9 Debet, etiam præfectus urbi rationes excutere vectigalium publicorum, & accepta, & expenſa perſpicere, & ut reliqua ſoluantur, cogere, & quæ perperam fuerint expenſa, delere.

Plinius Traiano lib. 10. epiſt.

10 Nunc reip. Pruſenſium impendia, redditus: debitores excutio: quod ex ipſo tractu magis, ac magis neceſſarium intelligo. Multæ enim pecuniæ uariis ex cauſis à priuatis detinentur. Pręterea quædam minimè legitimis ſumptibus erogantur.

Cui Traianus reſpondit.

11 Rationes in primis tibi rerum publicarum excutiendæ ſunt. Nam & eas eſſe uexatas, ſatis conſtat.

Idem Plinius eidem Traiano alia in epiſt. ſcribit.

12 Requirenti mihi Byzantiorum reipublicæ impendia, quæ maxima fecit, indicatum eſt domine, legatum ad te ſalutandum annis omnibus cum pſephiſmate mitti, eique dari nummorum duodena millia. Memor ergo propoſiti tui, legatum quidem retinendum, pſephiſma autem mittendum putaui, ut ſimul, & ſumptus leuaretur, & impleretur publicum officium. Eidem ciuitati imputata ſunt terna millia, quæ uiatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum, qui

Mesiæ præest, publicè salutandum. Hæc ego in posterum circuncidenda existimaui. Te domine rogo, ut quid sentias, rescribendo, aut consilium meum confirmare, aut errorem emendare, digneris.

Traianus respondit.

13 Optimè fecisti, secunde charissime, duodena ista Byzantiis, quæ ad salutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, & si solum eorum psephisma per te missum fuerit, ignoscet illis, & Mæsiæ præses, si minus illum sumptuosè coluerint.

De prætorijs, & operibus publicis. Cap. 10.

1 SI fortè publica domus in ciuitate non sit, in quam præfectus urbi, & senatores, commodè conuenire possint: curare præfectus debet, ut quàm primum fieri queat, ædificetur. Prætoria quoque idest, domus quas præfecti habitant, reficiantur.

Lex Anastasii lib. 1. C. tit. 39.

2 Nulli iudicum, qui prouincias regunt in ciuitatibus, in quibus sacra palatia, aut prætoria sunt, liceat, his relictis priuatorum sibi domos ad habitandum, ueluti prætoria uendicare: sed sacratissima modis omnibus habitare palatia, seu prætoria, ut hac necessitate compellantur eorum reparationi prouidere.

3 Opera quoque omnia publica ad officium præfecturæ urbanæ hodie pertinent: quæ olim ad ædiles pertinebant.

Aristoteles lib. 6. Polit. cap 8.

4 Secunda procuratio est urbanarum rerum tum communium, tum etiam priuatarum, ut cum decente ornatu ædificia, & uiæ conseruentur, & collapsa reficiantur, & cætera, quæ similem procurationem attingunt, qui magistratus, ædilitas, à plerisque nominatur.

Vlpianus lib. 2. de offic. proconf.

5 Aedes sacras, & opera publica proconsul circumire debet, inspiciendi gratia, an sarta tecta sint, & quæ sint, uel an aliqua refectione indigeant, & si qua cœpta sunt, ut consumentur, prout uires eius reip. permittunt, curare debet. Curatoresque operum diligentes, & solenniter præponere, ministeria quoque militaria, si opus fuerit ad curatores adiuuandos dare.

6 Quòd si Vlpianus ethnycus in primis ædes sacras uisendas & reficiendas esse à proconsule, tradit: multò id magis à ueræ religionis cultoribus faciendum est. Itaque præfectus urbi ciuitatis Episcopo

in templis ædificandis, & reficiendis adesse, ac suffragari debet.

Biesius lib. 3. de republica.

7 Templa rebus diuinis consecrata sunt, in quæ nos à tumultibus reciperemus, quo possemus commodius de religione, negotiisque salutis nostræ cum Deo tractare. Diligenter autem obseruandum est, ut nihil indecens sit, unquam in templis, ac non uehementer religiosum. Res sacræ nihil admittunt, nisi quod omnino serium sit, atque seuerum. Ludicra uerò omnia, quæ suapte natura stulta sunt, & inepta, si propter stolidam nostri partem ad contentioris animi relaxationem interdum utilia sint: uel in foro, uel priuatim, in ædibus, non autem in templis exerceantur. Certè legimus sapientissimos omnes, præcipue tamen christianos, ab huiusmodi ineptiis plurimum abhorruisse.

De nouis operibus. Cap. II.

1 PRæfectus, & senatores opus nouum facere nequeunt, nisi consulto principe.

Lex Valentiniani lib. 8. C tit. 12.

2 Nullus iudicum nouum opus informet, quoties serenitatis nostræ arbitria cessabunt: nisi de suis pecuniis huiusmodi opus uoluerit constituere. Ea tamen instaurandi, quæ iam deformibus ruinis intercidisse dicuntur, uniuersis licentiam damus.

Lex Arcadij, & Honorij eodem tit.

3 Nemo iudicum in id temeritatis erumpat, ut inconsulta pietate nostra noui aliquid operis existimet inchoandum. Si quis contrafecerit, sex libris auri mulctabitur. Similis etiam condemnatio ordines ciuitatis manebit.

Lex Leonis sub eodem titulo.

4 Memini iudicum liceat, noua opera inchoare, priusquam ea, quæ cœpta inuenerit à decessore, uel decessoribus suis uetustate dirupta, aut desidia derelicta, diligenti studio, instantiaque compleuerit: Cùm ex hoc plurimum laudis acquirat, si ea culta, & perfecta reddiderit, quæ uetusta sunt, & instaurationem requirunt, quæque ab aliis initiata, & imperfecta resederant.

Ac si diceret. Multò maiorem laudem ferent, qui uetusta instaurauerint; quàm ij qui rebus hisce neglectis, noua opera fuerint aggressi.

Lex

Lex Constantini lib 15. C. Theodosiani tit. 1. ubi alia multæ leges similes referuntur.

6 Prouinciarum iudices commoneri præcipimus, ut nihil se noui operis ordinari ante debere cognoscant, quam ea compleuerint quę à decessoribus inchoata sunt: exceptis dumtaxat templorum ædificationibus.

Plinius Traiano lib. 10. epistolarum.

7 Quærenti mihi domine, Prusæ ubi posset balineum, quod indulsisti fieri placuit locus, in quo fuit aliquando domus (ut audio) pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim consequemur; ut fœdissima facies ciuitatis ornetur, atq; etiam, ut ipsa ciuitas amplietur, nec ulla ædificia tollantur, sed quæ sunt uetustate sublapsa reparentur.

De muris, & uia publica. *Cap. 12.*

1 AD officium quoque præfecturæ urbanę pertinet, murorum & uiarum cura, muri enim, & uiæ publicæ refici & extrui debēt.

Vlpianus lib. 69. ad edictum.

2 Muros municipales, nec reficere licet sine principis uel præsidis autoritate, nec aliquid eis coniungere uel supponere.

Martianus lib. 4. regularum.

3 In municipiis quoque muros esse sanctos, Sabinum recte respondisse, Cassius refert: prohiberique oportere nequid in his immitteretur.

Lex Honorij lib. 8. C. tit. 12.

4 Omnes prouinciarum rectores literis moneantur, ut sciant: ordines, atque incolas urbium singularum, muros, uel nouos debere facere, uel ueteres firmius renouare.

5 Quæ de muris retuli, eadem de pontibus, & itineribus reficiendis, sunt accipienda, item de fontibus.

Lex Honorii lib. 1. C. tit. 2.

6 Ad instructiones itinerum, pontiumque etiam diuinas domos, tam laudabili titulo libenter adscribimus, quia non est inter sordida munera muneratum.

Plato lib. 6. de legibus.

7 Variarum urbis curam habeant ædiles, vulgariumque itinerum, quæ à regione in urbem tendunt: ædificationum quoque, ut secundum leges omnes fiant.

Papinia-

Papinianus lib. 43. digest. tit. 10.

8 Aediles curam gerant per urbem publicorum itinerum, ut complanentur: nevè flumina damnum dent ædibus, & ut ponticuli sint quocunque loco opus fuerit.

9 Procurent etiam, ne quis publica itinera profodiat, aut aggeribus congestis obruat, nevè quid in publico itinere exædificet, si contrafactum erit: seruus quidem flagellis, à quocunque, qui eum deprehenderit cædatur. liber uerò ædilibus, ædiles autem lege in eum animaduertant, & quod factum est destruant.

10 Præterea curent, ut ante suas quisque ædes publicas uias reparet, repurgetque aquagia, quæ subdio sunt, ita quidem ut ne quid impedimento sit, quo minus eatur, agatur.

11 Procurent insuper, ne quid ante officinas propositum sit: præterquam si fullo uestimenta ab excoctione, ad auram recreet, uel faber rotas exponat: ut tamen ita collocent, ne impedimento sint ducendo uehiculo. Hæc prudentissime Papinianus.

12 Sunt qui putent, ad officium præfecturæ vrbanæ in primis attinere, ut resecentur contignationes illæ, quæ ex ædibus eminent supra calles, quia singulariter deformant ipsam urbis uenustatem: sed id nec legibus cautum, nec mandatis adiectum est, nec fieri quidem potest, nisi consulto principe. Adde quòd magno priuatorum incommodo contignationes illæ diruuntur, nec semper deformes sunt, nec rebus publicis nocent.

Memorat Cornelius Tacitus lib. 15. annalium.

13 Post magna urbis incendia, pręcepisse Neronem, ut erigerentur domus dimensis uicorum ordinibus, & latis uiarum spatiis patefactis areis, additisq; porticibus, quæ frontem insularum protegerent eas porticus Nero sua pecunia extructurum pollicitus est. Addit pręmia, pro cuiusque ordine, & rei familiaris copiis, finiuitque tempus, intra quod effectis domibus præmium adipiscerentur. Aedificia ipsa certa sui parte sine trabibus esse uoluit & ut saxo gabino albanoque solidarentur: quòd is lapis igni imperuius est.

14 Ea ex utilitate accepta decorem quoque nouę urbi attulere. Erāt tamen, qui crederent, ueterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam Angustię itinerum, & altitudo tectorum, non perinde solis uapore perrumperentur: at nunc patulam latitudinem, & nulla umbra defensam grauiore æstu ardescere. Ac mea quidem sententia in regionibus calidis, & satis amplis callibus, ea contignationum destructio, minimè necessaria est.

De

De ædificijs priuatis. Cap. 13.

1 CVrare debet præfectus urbi, ne priuatorum ędificia uiis publicis, aut ædificiis reipublicæ noceant, nec ita fiant, ut publicus deformetur aspectus.

Lex Alexandri seueri lib.8.C.tit.10.

Negociandi causa ædificia demoliri, & marmora detrahere, edi-
2 cto Vespasiani & senatusconsulto uetitum est. Cæterum de alia domo in aliam transferre licere, exceptum est; sed nec dominis ita transferre licet, ut publicus deformetur aspectus.

Lex Arcadij eodem tit.

Si cui loci proprietas ædificandi iuxta publicas ædes animum de-
3 derit: is quindecim pedum spatio interiecto publica, & priuata ædificia, ita sibi nouerit fabricandum, ut tali interuallo publicæ ædes à periculo uendicentur.

Lex Honorij sub eodem tit.

Mæniana, siue olim constructa, siue in posterum constituenda,
4 nisi spatium inter se per decem pedes liberi aeris habuerint: modis omnibus detruncentur. In his uerò locis, in quibus ædificia priuatorum, horreis publicis uidentur obiecta obstructione mænianorum quindecim pedum interualla seruentur. Qui secus fecerit, sciat non sòlum fabricata demolienda, sed etiam domum ipsam fisco adscribendam.

Lex Arcadii eodem lib. tit. 12.

5 Aedificia priuata, uel si qua alia opera mœnibus, uel publicis operibus, sociata cohærent, ut ex his incendium uel insidias, uicinitas reformidet, aut angustentur spacia platearum, uel minuatur porticus latitudo, dirui ac prosterni præcipimus.

Lex Gratiani sub eodem tit.

6 Præscriptio temporis iuri publico non habet obsistere, sed ne rescripta quidem. Atque ideo diruenda sunt omnia, quæ per diuersas urbes in foro, uel in quocunque publico loco contra ornatum, & commodum, ac decoram faciem ciuitatis extructa esse noscuntur.

Papinianus lib. 43. digest. tit. 10.

7 Aediles curæ habeant, ut si priuati parietes cùm alii tum domestici, qui in publicam uiam feruntur, ruinam minentur: ędium domini eos, ut oportet demoliãtur, ac reparẽt. Quòd si non demoliãtur uel non reparent, mulctã in eos dicãt, quousque uitium emendauerint.

Paulus

Iulius Paulus lib. 39. digest. tit. 2.

8 Ad curatoris reipublicæ officium spectat, ut diruptæ domus à dominis extruantur. Domum uerò sumptu publico extructam, si dominus ad tempus pecuniam impensam cùm vsuris restituere noluerit, iurè eam respublica distrahit.

De operibus publicis, & priuatis. cap. 14.

Vlpianus lib. 1. digest. tit. 18.

1 PRæses prouinciæ inspectis ędificiis, dominos eorum, causa cognita reficere ea cōpellat: & aduersus detrectantem competenti remedio deformitati auxilium ferat.

Lex Diocletiani lib. 11. C. tit. 19.

2 Si secundum legem ciuitatis respublica cuius meministi, ruina collapsis ædificiis tuis, distraxit aream: nihil contra huius legis tenorem rector prouinciæ fieri patietur.

3 Pluribus regiis legibus uetitum est, ne à priuatis hominibus arces, uel turres ædificientur.

Plutarchus in Tiberio & Graccho.

4 Caius Gracchus maximè diligentem circa viarum procurationem se præstitit, tum vtilitatis causa, tum etiam ornatus. Rectis quidem regionibus vias deduxit, & eas partim lapide incusso strauit, partim arenæ muniuit aggeribus: iniqua adæquans, & quantum ualles, torrentesque obrumpebant, pontibus æquali altitudine, ac procliuitate coniungens, pulcherrimam operis speciem ostendit. Dimenso præterea viarum spatio, singulis milliariis columnas lapideas spatii signa præferentes, constituit. Alios insuper lapides parum inter se distantes, ex vtraque parte uiarum disposuit. vt ex illis faciliter, & sine saltu in equos esset ascensus, & ob hæc à populo Romano laudatus est.

5 Sed in huiusmodi, aliisque omnibus rebus nouis ne opera impensa pereat, magni interest, ut Aristoteles lib. 2. politicorum capite 3. inquit. Longi tēporis, & multorum annorum memoriam replicare: in quibus si recta ea, & commoda essent, non latuissent. Cuncta enim ferè inuenta sunt, sed quædam in consuetudinem non inducta quædam ab expertis repudiata: multa quidem olim tentata sunt frustra, quæ hodie, ut noua magnis impensis, ne quidquam renouantur.

Patricius lib.8.de instit.reip.

6 Secundum vias publicas in vrbe priuatæ ædes longo ordine, ad pares, si fieri potest, dimensiones constituendæ sunt, ut speciem urbis exornent. Et ut ait Cicero, dignitatem uiri auget ædium pulchritudo. Auaritiam autem eorum uituperandam censeo, qui cum ditissimi essent, nihil unquam ædificauerunt, ut pecuniæ parcerent: Quòd si tale quippiam maiores nostri sibi persuasissent, adhuc pastorum tuguria, & rusticas casas in urbibus haberemus. sed fit nescio, quo pacto, ut homines quidam ardentes auaritia, in domibus ædificandis propè modum prodigi esse videantur.

De Horreis publicis. cap. 15.

CVrā horreorum publicorum ad vrbis pręfecturam pertinet.

Lex Valentiniani lib.10.C.tit.26.

1 Cùm ad quamlibet vrbem accesseris, protinus horrea te inspicere uolumus. Nam si per incuriam officii grauitatis tuæ sartorum tectorum neglecta procuratione, aliqua pluuiis infecta perierint: ad damnum tuum referentur.

Alia lex eiusdem ibidem.

2 Omnia quæ in horreis habentur expendi uolumus: ita vt non prius ad frumentum extendatur expensa, quod sub præfectura tuæ vrbis horreis infertur, quàm vetera condita fuerint erogata. Et si forte vetustate species ita corrupta est, ut per semet erogari sine querela non posit: eidem ex noua portione misceatur, cuius adiectione corruptio uelata, damnum fisco non faciat.

3 Ad istud autem negocium, arbitratu, ac iudicio tuo, nobis prudens, fidelis, optimè sibi conscius, pro integritate mentis apponatur custos, ac mensor: qui uel frumenta modio metiatur, uel iustis ęstimationibus colligat, quanta habeantur incondito.

4 Extat, & inibi alia constitutio Arcadij, qua eos, qui aliquid ex horreis publicis usurpauerint, deportatione ac bonorū publicatione cōdemnat. Quā sanctionē iustissimam, si hodie in illos exequeremur, qui publicum frumentū occupare solent, longè quidem melius rebus publicis consultum esset.

5 Vbi horrea publica desunt, curare debet præfectus urbi, ut ædificentur.

Pars legis Anastasii lib.1.C tit.39.

6 Vbi palatium est, & prætorium: palatium quidem habitationi præsidis, prætorium autem suscipiendis, conseruandisque speciebus publicis horreorum vice deputetur.

7 Debent autem frumento repleri horrea vbertatis tēpore, ut Pharaoni consuluit Iosephus Genesis 41.

Lex Leonis lib.10.C.tit.48.

8 Statuimus, omni excusatione cessante, nullaque personali dignitate penitus excepta, in quibuscunque locis administrationi tuæ cō missis opus exegerit murorum constructionem, seu comparationem frumenti, aliarumque specierum, sine ullo impedimento, prout commodum, atque necessarium magnitudo tua prospexerit, fieri.

9 Horrea publica præferenda sunt omnibus priuatis hominibus in frumenti emptione, sicuti, regia lege cauetur.

Renouanda esset illa consuetudo, cuius meminit Vlpianus, his uerbis. Solent possessores certam partem fructuum municipio vilio re pretio addicere lib.7.digest.tit.1.

10 Quo tempore sit frumentum emendum, uendendum, & renouādum, & quo pacto sit in horreis publicis conseruandum, multis ciuitatum ordinationibus prouisum est, quas præfectus urbi seruare, & exequi debet.

De fontibus, & aquis. cap. 16.

Plato lib.6.de legibus.

1 CVram aquarum ædiles habeant; ut in fontes, quàm liquidissimæ, sufficientesque ducantur, ac ciuitatem iuuent pariter, & exornent.

Aristoteles lib.7 polit.cap.11.

2 Quod verò pertinet ad aquas, & fontes primum est, ut aquarum suppetat intima copia. Quòd si non contingat, inuenta est à prioribus huic incommodo medendi ratio per cisternas, imbribus excipiendis comparatas, magnas & multarum aquarum capaces, quæ nunquam oppidanos deficiant, si bello intra oppidum compulsi usu agri prohibeantur.

Et paulò post.

3 In ciuitatibus, quæ prudenter administrantur, aquas nisi omnes similes sint, nec fontium, puteorúq; copia suppetat, diuisas esse opor

tet, ut quæ potui sunt aptæ separatę sint ab his, quæ aliis vsibus accō
modantur.

Lex Zenonis lib. 11. C tit. 42.

4 Diligenter inuestigare decernimus, qui publici ab initio fontes,
uel cùm essent ab initio fontes priuati, postquam publicè usum præ-
buerunt, ad priuatorum usum conuersi sunt, siue sacris apicibus per
subreptionē impetratis, ac multò amplius, si auctoritate illicita, nec
appetitio colore sacri oraculi, huiusmodi aliquid pertentatum fuis-
se cognoscitur: ut ius suum ciuitati restituatur, & quòd publicū fuit
aliquando, minimè sit priuatum, sed ad communes usus recurrat: sa
cris oraculis, uel pragmaticis sanctionibus aduersus commoditatē
urbis quibusdam impertitis, iure cassandis, nec longi temporis præ-
scriptione ad circumscribenda ciuitatis iura profutura.

5 Præfectus vrbi, & eius apparitores circumeant priuatas domos
ad requirendum, ne qua deceptio, uel suppresio in aquæductibus
fiat contra publicam utilitatem: & seuerissima pœna eos afficiant,
qui aquam ad prędia sua ex aquæducto publico, uel castellis deriua-
uerint, quemadmodum multis eiusdem tituli sancitum est.

Venuleius lib 43. digest. tit. 21.

9 De riuis reficiendis ita interdicetur, ut non quæratur, an aquam
ducere actori liceret. Non enim tam necessariam refectionem iti
nerum, quàm riuorum esse: quando non refectis riuis, omnis usus
aquæ auferretur, & homines siti necarentur, & sanè aqua perueni-
re, nisi refecto riuo non potest. At non refecto itinere, difficultas
tantum eundi, agendiq; fieret, quæ temporibus æstiuis leuior
esset.

Diuus Thomas lib. de regimine principum cap. 2.

7 Sicut aer temperatus, ita & salubris aqua est requirenda. ex his
enim maximè pendet sanitas corporum, quæ sæpius in usum homi-
num assumuntur. inter ea verò, quę per modum nutrimenti assu-
muntur, aqua est, qua sæpissimè utimur tam in potu, quàm in cibo,
ideoq; nihil est præter aeris puritatem magis pertinens ad sanita-
tem, quàm aquarum salubritas.

De aquis, & balneis. Cap. 17.

Plato lib. 6. de legibus.

DIligenter procurent ædiles, ut pluuiales aquæ non ſolum non noceant, uerum etiam conferant ab altis montibus cauas in ualles fluentes, ubi foueis, parietibusq́ue ſtagnare eas cogant, ut illic alueis pluuiales aquæ combibitæ inferioribus locis, agrisque omnibus ſcatebras, fontesq́ue aquarum efficiant: locaq́ue ſiccißima iſto modo humore multo, ſalubriq́ue irrigent. Fontes autem, & fluuios arboribus, ædificationibusq́ue exornent. Lucos quin etiam iugi irrigatione, & dedicatos Dijs agros quis immißis pinguefacere curent, & metallis humorē, ſcatebrasq́ue adhibeant. Atque ita, & abundantia omnia reddant, & templa Deorum ornatiora.

Plinius Traiano lib. 10. epiſtol.

2 In aquæductu domine. Nicomedenſes impenderunt ſeſtertia triginta. Qui imperfectus adhuc relictus, ac etiam deſtructus eſt, rurſus in alium ductum erogata ſunt ducenta. Hoc quoque relicto nouo impendio eſt opus, ut aquam habeant, qui tantam pecuniam malè perdiderunt. Ipſe perueni ad fontem purißimum: ex quo uidetur aqua debere perduci, ſicut initio tentatum erat, arcuato opere ne tantum ad plana ciuitatis, & humilia perueniat. Manent ad hoc paucißimi arcus, poſſunt, erigi quidam lapide quadrato, qui ex ſuperiore opere detractus eſt: aliqua pars, ut mihi uidetur, teſtaceo opere agenda erit. Id enim, & facilius, & uilius. Et ut inprimis neceſſarium eſt, mitti à te uel aquilegem, uel architectum, ne rurſus eueniat, quod accidit. Ego vnum illud affirmo, & utilitatem operis, & pulchritudinem ſeculo tuo eſſe dignißimam.

Traianus Plinio reſpondit.

3 Curandum eſt, ut aqua in Nicomedenſem ciuitatem perducatur, uerè credo, te ea, qua debebis diligentia, hoc opus adgreſſurum, ſed medius, fidius ad eam diligentiam tuam pertinet, inquirere, quorum uitio ad hoc opus tantam pecuniam. Nicomedenſes perdiderint: ne cùm inter ſe gratificantur, & inchoauerint aquęductus, & reliquerint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

4 Has atque alias huiuſmodi epiſtolas huic operi inſerui, ut perſpicuè

ſpicuè pateat, qua diligentia: olim publicæ res adminiſtrarentur, utque in his ædificiis caueant præfecti, & vrbium ſenatores, ne fortè, multi reperiantur Nicomedenſes, Plinius nullus, ſed iterum Plinium audiamus.

Plinius Traiano lib. 10. epiſt.

5 Sinopenſes domine, aqua deficiuntur, quæ uidetur, & bona, & copioſa ab ſexto decimo milliario poſſe perduci. Eſt tamen ſtatim à capite paulò amplius mille paſsibus locus ſuſpectus, & mollis, quem ego interim explorare modico impendio iuſsi, an recipere, & ſuſtinere opus poſsit. Pecunia curantibus nobis contracta non deerit, ſi tu domine hoc genus operis, & ſalubritati, & amænitati ualde ſitientis Colonię indulſeris.

Cui Traianus ibidem ita reſpondit.

6 Vt cæpiſti Secunde chariſsime, explora diligenter, an locus ille, quem ſuſpectum habes, ſuſtinere opus aquæductus poſsit. Nec enim dubitandum puto, quin aqua perducenda ſit in Coloniam ſinopenſem, ſi modo, & uiribus ſuis ipſa id aſſequi poteſt, cùm plurimum ea res, & ſalubritati, & uoluptati eius collatura ſit.

7 De balneis Plato lib. 6. de legibus inquit, Gymnaſia iuuenes tam ſibi commoda, quàm ſenibus præparent, calidis balneis conſtitutis, & copioſè ſiccis appoſitis lignis ut & remedium ægrotantibus, & leni men labore defeſsis beneuolè afferatur: quæ ſanè curatio longè melior eſt, quàm medici parum periti medela.

8 Ad curam quoque urbanæ præfecturæ attinere uidetur, ut balnea ſalubria conſeruentur. Qua in re non poſſum non imputare multis, damnum quidem nunc infectum, ſed quod iam cùm plurimorum exitio imminet. Nam in agro Salmanticenſi propè Ledeſmam, balneum quoddam ſaluberrimum eſt: cuius beneficio quotannis quam plures homines ex magnis, & diuturnis, etiam deſperatis, morbis, facilè liberantur, id balneum ruinam minatur, & modica impenſa nunc refici poterit: quod ſi ſemel fuerit lapſum (ut audio) irreparabile erit.

De mundicia urbis. cap. 18.

Plato lib. 6. de legibus.

1 VRbs quidem tota in circulum in locis ſublimibus deducatur, ut

&

& munitor ſit,& mundior.

Idem poſt aliqua.

2 Curent ædiles,ut urbs, quàm mundiſsima ſit: nec à priuatis unquam patiantur,aut ædificando aut fodiendo,publicum aliquid occupari.

Vlpianus lib.43.digeſt.tit.22.

3 Cloacarum purgatio, & refectio ad publicam utilitatem ſpectare uidetur. Curabit autem prætor, ut cloacæ purgentur, & reficiantur: quorum utrumque ad ſalubritatem ciuitatum, & ad tutelam pertinet.Nam & cœlum peſtilens, & ruinas minantur immunditiæ cloacarum, item ſi non reficiantur, de cloacis priuatis interdictum prętoris propoſitum eſt, publicę enim cloacæ publicam curam merentur.

Idem Vlpianus eodem lib.tit.8.

4 Si odore ſoli locus peſtilentioſus fiat,non erit ab re de ea re interdicto vti.

Papinianus eiuſdem lib.tit.10.

5 AEdiles, neque rixari in itineribus, neque ſtercora proiicere,neque morticina,aut pelles iactare permittant.

6 Præter hæc omnia prouidendũ eſt,ne quid effundatur, uel deijciatur in calles, & uias publicas:id enim edicto prętoris iam diu uetitum eſt. Atque his etiam in rebus noſtratium diligentiam deſidero qui ciuitates Hiſpaniæ florentiſsimas,oppida, & municipia nobiliſsima, luto, & fætore abundare ſinunt: teſtis Granata, teſtis Valdolitum,teſtis Toletum,teſtis Madridium.

Plinius Traiano lib.10.epiſt.

7 Amaſtrianorum ciuitas domine,& elegans,& ornata, habet inter præcipua opera pulcherrimam,eandemq́ue longiſsimam plateam: cuius à latere per ſpatium omne porrigitur, nemine quidem flumẽ, re uerò cloaca fœdiſsima: quæ ſicut turpis & immundiſsima aſpectu ita peſtilens eſt odore teterrimo. Quibus ex cauſis non minus ſalubritatis,quàm decoris intereſt,eam contegi,quod fiet, ſi permiſſeris curantibus nobis, ne deſit quoque pecunia operi tam magno, quàm neceſſario.

Traianus Plinio inibi.

8 Rationis eſt,mi Secunde chariſsime, contegi aquam iſtam, quæ per ciuitatem amaſtrianoram fluit, ſi detecta ſalubritati obeſt, pecunia ne huic operi deſit,curaturum te ſecundum diligentiam tuam certum habeo.

De montibus. Cap. 19.

1 HOc quoque urbi præfecto curæ esse debet, ut montes, & syluæ prouinciæ suę conseruentur. Itaque diligenter prouideat ne præter leges extirpentur montes: aut excidantur.

2 Ignis quidem ad uitam sustentandam maximè necessarius est: cuius alimentum ligna, & carbones sunt. Montes quin etiam domibus ædificandis materiam, gregibus, & armentis pascua saluberrima suppeditare solent.

Patricius lib. 7. de institut. reip.

3 Sylua cędua, quæ materiam ædificiis, nauigijsque præstat, diligentius custodienda est, & singulis annis à sentibus, & uepribus per purganda, ne nouis surculis, arbustulisque crescentibus impedimento sint, quo minus proceritatem suam absoluant.

4 Quibūsdam uidetur, singulis annis septimam partem syluarum, & mōtiū, aliis decimā, aliis decimā sextā dūtaxat cędi posse, tot enim annorum spatiū indigere, aiunt, quercus, & illices, ut adolescant, & iterum cædi queant. sed urbibus præfecti, & senatores rebus ipsis edocti, & agricol..rum consilio adhibito, pro montium, & prouinciarum qualitate, melius id statuere poterunt.

5 Eligendi sunt montium, & syluarum custodes, quos quidam saltuarios uocāt, & Aristoteles eos magistratibus annumerare uidetur.

Inquit enim lib. 6. polit. cap. 8.

6 Alia procuratio est necessaria, ędilitati finitima. est enim eisdem de rebus, per agrum tamen extra urbem: cui qui pręsunt, agrorum præfecti, & ab alijs syluarum inspectores nominantur. Hi sunt, qui maiores custodes appellātur: saltuarios verò generaliter montium, & agrorum custodes uocant.

Pomponius lib. 7. digest. tit. 8.

7 Dominus propietatis, etiam inuito usufructuario, uel usuario fundum, uel ędes per saltuarium, uel insularium custodire poterit. Interest enim eius fines prædii tueri.

De terminis. Cap. 20.

1 PRęfectus vrbi terminos prouīciæ sibi cōmissę, visitare debet: vsurpatores terminorū punire, & appellatione posthabita, motos & auulsos terminos restituere.

Pla-

Plato lib.8. de legibus.

2 Agriculturę leges primò ponantur primaque terminalis Iouis hęc: Nemo fines atque terminos agri moueat, nec ciuis uicini, nec finitimi peregrini, si agri extrema possideat: sed putet, id esse uerè, quod dici solet, hic immobilia mouet, malitque unusquisque saxum ingens mouere, quàm paruum lapidem iureiurando à diis firmatum quo amicitiæ & inimicitię terminentur. Alterius enim Iupiter contribulis, alterius hospitalis est testis: qui hanc legem dispunxerit, duplices pœnas luat, primò quidem Deo uindice, deinde lege: quę iubet, ut nemo sponte uicini agri terminos moueat. Eum uerò qui mouerit, quicunque uoluerit, ad agricolas deferat, agricolę ad iudicium ducant, à quo damnatus utpotè terminorum clam, uique turbator reddat, patiaturque, prout iudices iudicauerint.

Dionysius Halicarnas. lib.2. anti. Roma.

3 Rex Numa, ut Romani contenti propriis aliena non concupiscerent, cauit lege, de prędiis terminandis. Cùm enim unumquemque iusisset, agrum suum circunscribere, ac in finibus statuere lapides: hos sacros esse Ioui Terminali uoluit: iussitque ut quotannis stato die res diuina eo loco in paganorum cętu fieret, sacrato cum primis nobili festo in honorem Deorum, qui terminis tutelares pręsident. Id Romani uocant terminalia, sicut lapides ipsos terminos: quos si quis transferre ausus fuisset, aut tollere: lege terminali caput eius his Diis deuouit: interfectori ipsius, tanquam sacrilegii impunitate promissa, & puritate à scelere, nec de priuatorum tantum agris hoc ius sanxit, uerum etiam de publicis hos quoque certis complexus finibus, ut Romanum agrum à uicinarum urbium agris terminales discernerent, & priuatum à publico. Qui mos ex illo seculo reliquus Romanis religiosè seruatur, etiam nostro tempore: Nam Deos putant terminos, eisque sacra faciunt, non hostias cędentes, quod nefas sit cruentari, hos lapides: sed liba cerealia, frugumque offerentes primitias.

Modestinus lib.47. digesto. tit.21.

4 Terminorum auulsorum non mulcta pecuniaria est, sed pro conditione admittentium coercione transigendum est.

Callistratus ibidem.

5 Diuus Hadrianus in hæc uerba rescripsit: quin pessimum factum sit eorum, qui terminos finium causa positos protulerint, dubitari non potest. De pœna autem, modus ex conditione personæ, & mente facientis magis statui potest, &c.

Petrus Crinitus lib. 8. cap. 10.

6 Romani illi uetustiores acerrimis pœnis contra eos uindicabant, qui agrorum fines, ac terminos exemissent, aut loco mutassent: quod in primis Numæ regis instituta, & leges probant, in quibus uir egregiè prudens statuit: licere omnibus tanquam sacrilegum eum occidere, qui uiolare ius termini ausus esset. unde etiam uersus ex antiquis legibus.

Qui secus faxit, & terminum exarasset,
Ipsus & boues sacri sunto.

7 Sed quamuis hę leges abolitæ sint, & Hadriani rescripto secundum Platonis legem, pœna sit iudicis arbitrio relicta: seuerissimè tamen puniendi sunt, qui crimen hoc perpetrauerint. Nam si fures mobilium, & uilium rerum septuplo, uerberibus, & sæpe morte afficiuntur, quantò seuerius puniendi sunt, qui auulsis priuatis, ac publicis terminis, pretiosum agrum usurpant? certè pœna illa uidetur esse iustissima, quàm Constantinus sanciuit, sub titulo Codicis finiũ regundorum, ut usurpator agrorum tantum agri modum, quantum adimere tentauit, amittat.

De cibarijs. Cap. 21.

Aristoteles lib. 6. Polit. cap. 8.

1 PRima ex necessariis procuratio est, quæ in foro uersatur: cui muneri magistratum, qui commercia & decentia dispiciat, pręficere oportet. Nam ferè omnibus ciuitatibus, quædam emere, alia uendere, ad mutuos rerum necessariarum usus necesse est: quod proximè ad rerum copiam accedit, cuius gratia in unam rempublicam homines conuenisse uidentur.

Idem lib. 7. cap. 8.

2 Sex opera sunt, sine quibus constare ciuitas nequit: quorum primum est alimentum: cuius copia suppetat, necesse est ad uitam degendam.

Cicero lib. 2. officio.

3 Omnes qui rempublicam gubernabunt, consulere debebunt, ut earum rerum copia sit, quæ sunt necessariæ.

Vlpianus lib de officio præfecti urbi.

4 Cura carnis omnis, ut iusto pretio prębeatur, ad curam præfecturæ pertinet. Ideo & forum suarium sub ipsius cura est, sed & cæterorum

rorum siue pecorum, siue armentorum, quod huiusmodi præbitionem spectat, ad ipsius curam pertinet. Ergo & piscium, & aliorum esculentorum cura ad urbi præfectum attinet.

Cassiodorus lib. 7. uariarum in formula curatoris ciuitatis.

5 Illius ciuitatis curam ad te uolumus pertinere, ut moderata pretia ab ipsis quorum interest, facias custodiri. non sit merces in potestate sola uendentium, æquabilitas grata custodiatur in omnibus,

Lex Valentiniani lib. 1. C. tit. 28.

6 Studentibus nobis statum urbis, & annonarium rationem aliquãdo firmare: in animo subiit: eiusdem annonæ curam non omnibus deferri potestatibus. Ac ne præfectura urbis abrogatum sibi aliquid putaret, si totum ad officium annonarium redundasset, eidem præfecturæ solicitudinis necessitatem mandamus, ut ambę potestates tueantur ciuilem annonam, sitque societas muneris.

Iustinianus de præside Pisidiæ constit. 24.

7 Præsidem prouincię prospicere atque curare oportet, ut affluens rerum copia sit in urbibus nequid ciuis deficiat.

8 Itaque præfectus urbi curare debet, ut cibariorum sit copia & ut carnes, pisces, uinum, & esculenta omnia, iustis prætiis uendantur, sed id maximè necessarium est sterilitatis tempore, ne populus annonæ caritate prematur & pro uenditorum libidine, aut fame conficiantur ciues, aut bona perdere cogantur. Hoc autem esse iustissimum, & ius, & ratio & natura ipsa conuincit. Nec enim paucorum auaritia perire debet uniuersa respublica.

Plato diuinus lib. 3. de legibus.

9 Res uenales curæ censoribus sint, qui ne quis uendendo, emendovè iniuriam faciat uehementer prouideant, & immoderatos, contumeliososque omnes compescant. Hi considerent, nunquid ciues peregrinis res singulas conuenienter, atque ut lege cautum est uendant.

Idem post aliqua.

10 Si quid uerò uenditum, emptumque pluris, minorisvè est, quàm lex iusserit, qua rerum uenalium mensuræ, & prætia constituta sunt apud legum custodes plus illud conscribatur, & contrarium deleatur: nempe iniustis uenditoribus punitis.

Lampridius in Alexandro Seuero.

11 Cùm edulitatem populus Romanus ab eo peteret, interrogauit per Curionem, quam speciem annonæ caram putarent: illi continuò exclamauerunt. carnem bubulam, atque porcinam. Tunc ille nõ

quidem edulitatem proposuit, sed iussit, ne quis suminatam occideret, ne quis lactantem, ne quis uaccam, ne quis damalionem: tantumque intra biennium, uel prope annum, porcinæ carnis fuit, & bubulę ut cùm fuisset octominutalis libra ad duos tantum utriusque carnis libra redigeretur.

12 Cùm erit annonæ difficultas inopia rei frumentarię, præfectus urbi cogere debet frumenti dominos (ut excepto eo quod ipsis, & eorum familiæ necessarium esse uidebitur) reliquum cęteris ciuibus publicè uendant. Quod ut commodius fiat compellendi sunt frumenti possessores, ut illud profiteantur. Qui uerò aliquid occultauerint, aut pluris, quàm ęstimatum sit uendiderit, ut potè uiolator legum, & hostis uniuersæ reipublicæ, seuerisimè puniendus est.

Dionysius Halicarnas. lib. 9.

13 Cùm Roma bello Hetrusco magna inopia frumēti laboraret: Spurius Seruilius, & Aulus Virginius consules dimissis in propinqua loca, qui commeatus coemerent per singulas quoque domos ciues frumentum profiteri iusserunt, ut quod superesset familiari usui, conferretur in publicum. Quibus artibus effecerunt, ne pauperum audacia prorumperet in facinora.

Ex Liuio lib. 4. alijs.

14 Cùm dira fames urbem urgeret, constitutus est, Lutius Minutius pręfectus annonę qui ex Hetruria frumentum aduexit, & ciues frumentum profiteri coegit, & uendere quod usui menstruo superesset. Huius magistratus difficili tempore, & caritate annonæ, usus potissimum, atque opera exigebatur: frumentumque undique coemendum, & si quis ultra proprios usus possideret, in medium ponendum curabat: aduehi undique, & aduectum iusta pretio uænire nitebatur: Cuius magistratus ope, populo Romano penuria laboranti egregia sæpe opera nauata est.

15 Herodes idipsum Iudæis diligenter pręstitit in summa annonæ difficultate, & ad sementem faciendam fruges quoque distribuit ut Iosephus lib. 15. antiquitatum Iudaicarum. cap. 12. autor est.

16 Ioseph externas quoque gentes fame pręssas curauit, paterna diligentia distribuens alimenta, futuris etiam necessitatibus prospiciens non solum pręsentibus. Nam ineunte anno egestatis septimo, accitis agricolis (iam enim ubertatis spes affulgebat) dedit hordeum, & triticum ad sementem: diligenter cauens, ne quis hęc in alium usum uerteret, appositis custodiis ex optimatibus, qui lationem obseruarent, ut Philo retulit, lib. de Ioseph prope finem.

Caſsiodorus lib. 1. uariarum.

17 Copia frumentorum prouinciæ debet primum prodeſſe, cui naſcitur: quia iuſtius eſt, ut incolis propria fæcunditas ſeruiat, quàm peregrinis commerciis ſtudioſæ cupiditatis exhauriat.

Rex Athalaricus apud eundem Caſsiodorum lib. 9.

18 Vbi frumentorum condita potuerint inueniri tantum ſibi unuſquiſque dominus uel familiæ ſuæ retineat, quantum ſe expendere poſſe cognoſcit, reliquum aliis uendat, moderata tamen pretii qualitate, ut ne nimium grauetur, qui emit, & aliquo compendio foueatur ille, qui diſtribuat.

De Dardanarijs. Cap. 22.

1 NE oneretur annona, & adeò rerum uænaliũ pretia iniqua ſint, animaduertere oportet in dardanarios, q̃ omnia pręemunt, ut ea poſtea carius uendant. Hi quidem pernicioſiſsimi rebus publicis eſſe ſolent, utpote genus auarum, & iniuſti lucri cupidiſſimum

Cicero lib. 1. officiò.

2 Sordidi putantur, qui mercantur, à mercatoribus, quod ſtatim uendant, nihil enim proficiunt niſi admodum mentiantur.

Vlpianus lib. 47. digeſt tit. 11.

3 Annonam attentare, & uexare uel maximè dardanarii ſolent, quorum auaritiæ obuiam itum eſt tam mandatis quàm conſtitutionibus, mandatis denique ita cauetur. Præterea debebis cuſtodire, ne Dardanarii ullius mercis ſint, ne aut ab his, qui coemptas merces ſupprimunt, aut à locupletioribus qui fructus ſuos æquis pretiis uendere nolunt, dum minus uberes prouentus expectant, annona oneretur. Pæna autem in hos uaria ſtatuitur. Nam plerunque ſi negociantes ſunt negociatione tantum eis interdicitur: interdum, & relegari ſolent, humiliores ad opus publicum dari.

4 Multis quoque legibus regiis occurſum eſt Dardanariis, ſed illa omnium eſt optima, & rebus publicis utiliſsima, quæ uetat, ne quiſquam unquam frumentum emat, ut uendat. Ea enim effectum eſt, ut res frumentaria iuſtis pretiis uendatur & uilitas annonæ conſecuta ſit. Quamobrem plurimum reipublicæ intereſt, ut ea lex conſeruetur: & qui ſecus fuerit, acerrimè coerceatur.

Proco-

Procopius lib.3.de bello Gothorum.

5 Milites omnes, quos Belisarius ad urbis Romæ tutelam reliquerat, Cononem eorum ducem obtruncant id illi crimini dantes, quod frumentum, & cæteros commeatus cum eorum iactura coemeret simul & uenditaret. cuius facinoris pœnam Iustinianus facilè condonauit.

De his uerò qui Monopolium exercent extat Zenonis constitutio, regiis legibus comprobata, cuius hæc sunt uerba lib. 4. C. tit. 59.

6 Iubemus, ne quis cuiuscunq; uestis, uel piscis, uel cuiuslibet alterius ad uictum uel ad quemcunque usum pertinentis speciei Monopolium audeat exercere, nevè quis illicitis habitis conuentionibus coniurare, aut pacisci, ut species diuersorum corporum negociationis, non minoris quàm inter se statuerint, uenundentur. Aedificiorum quoque artifices, aliorumque diuersorum operum professores penitus arceantur, pacta inter se componere, ut nequis, quod alteri commissum sit, opus impleat, aut iniūctam alteri solicitudinem alter intercipiat. siquis autem Monopolium ausus fuerit exercere: bonis propriis expoliatus perpetuitate damnetur exilii.

De carcere & vinctis. cap. 23.

1 VRbi præfectus carcerem habere debet ad custodiendos reos. Eleganter enim dixit Aeschines.

Nullum esse usum ciuitatis, quæ neruos contra facinorosos non habeat.

Plato lib.10.de legibus.

2 Tres sint in ciuitate carceres, unus plurimis communis, in foro rerum uænalium, ubi multi ne fugiant custodiantur. Alter, ubi cætus corū sit, qui noctu congregantur, correctionis nomine appellatus. Tertius in media regione, ubi quàm maximè desertus Syluestrisque locus sit, supplicii nomine notatus.

Titus Liuius lib.

3 Cùm in tanta multitudine hominum facinora clandestina fierent carcer ad terrorem increscentis audaciæ media urbe imminens foro ædificatur.

Vlpianus lib.48.digest tit.19.

4 Solent præsides in carcerem continendos damnare, ut in uinculis contineantur: sed id eos facere non oportet. Nam huiusmodi

pœnæ

pœnæ interdictæ sunt. Carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet.

Lex Constantij lib. 9. C. tit. 4.

5 Reo comprehenso non ferreas manicas, & inhærentes ossibus mitti oportet, sed prolixiores catenas si criminis qualitas etiam acerbitatem catenarum postulauerit, ut & cruciatio desit, & permaneat fida custodia. Nec uerò sedis intimæ tenebras pati debet inclusus, sed usurpata luce uegetari, ac subleuari, & ubi nox geminauerit custodiam, uestibulis carcerum, & salubribus locis recipi: ac reuertente iterum die, ad primum solis ortum ilico ad publicum lumen educi, ne pœnis carceris perimatur: quod innocentibus miserum, noxiis, non satis Seuerum esse cognoscitur.

Vlpianus lib. 48. digest. tit. 3.

6 De custodia reorum proconsul æstimare solet, utrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, uel fideiussoribus committenda, uel etiam sibi. Hoc autem, uel pro criminis, quod obiicitur, qualitate uel propter honorem aut propter amplissimas facultates, uel pro innocentia personæ, uel pro dignitate eius, qui accusatur, facere solet.

Macer eodem tit. cap. 7.

7 Solent præsides prouinciarum in quibus delictum est scribere ad collegas suos, ubi malefactores agere dicuntur, & desiderare, ut cum persecutoribus ad se remittantur, & id quoque quibusdam rescriptis declaratur.

Lex Gratiani lib. 9. C. tit. 4.

8 De his quos tenet carcer inclusos, id aperta definitione sancimus: ut aut conuictum uelox pœna subducat, aut liberandum custodia diuturna non maceret, & cætera.

Lex Honorij lib 9. C. Theodosiani tit 3. quam nescio quamobrem Iustinianus, non transtulit in suum Codicem.

9 Iudices omnibus dominicis diebus productos reos è custodia carcerali, videant, interrogent, ne his humanitas clausis per corruptos carcerum custodes negetur. Victualem substantiam non habentibus faciant ministrari: libellis duobus, aut tribus diurnis, uel quod existimauerint commentariensi decretis, quorum sumptibus proficiant alimoniæ pauperum.

Iulius Paulus lib. 48. digesto. tit. 3.

10 Carceri præpositus, si pretio corruptus, sine uinculis agere custodiam passus est: officio iudicis puniendus est si nescit, ob negligen-

tiam

tiam remouendus est officio.

Lex Valentiniani lib.9.C.tit.4.

11 Ad commentariensem receptarum personarum custodia, obseruatioque pertineat, nec putet hominem obiectum, atque uilem obiiciendum esse iudici, si reus modo aliquo elapsus fuerit: Nam ipsum uolumus eiusmodi pœna consumi, qua obnoxius docebitur fuisse, qui fugerit.

Aristoteles lib.6.polit.cap.8.

12 Multis in ciuitatibus custodiarũ præfectus diuersus est ab executore. Itaque commodius est, ut hic magistratus diuisus sit, & solerter, quod eius ratio postulat prouideatur. Nec enim minus necessarius est præfectus carceri, quàm iudiciorum executor. Nam uiri probi maximè magistratum hunc recusant: improbis non rectè committitur, qui custodiri magis debent, quàm alios custodire.

13 Ex quibus omnibus perspicuum est, quid facere debeat præfectus urbi, tam in carcere condendo, quàm in comprehendendis, custodiendis, uisitandis & iudicandis reis, ac denique in eligendis, & puniendis custodibus carceris.

De cauponibus & stabularijs. cap.24.

Plato lib.11.de legibus.

1 SI optimi uiri diuersoriis præessent, & mulieres sanctissimæ ad hæc similiter descenderent: cognosceremus planè, honesta, & approbanda hæc omnia esse. Quippe nisi corruptę fierent, matrum, nutricumque personam gerere non iniuria putarentur. Nunc uerò in desertis locis, ad quæ multæ longeque ducum uię, cauponandi gratia domos ædificant: optato diuersorio tempestate pulsos suscipiunt & caloribus pressos recreant, deinde non tanquam amicos hospitalibus muneribus donatos remittunt: sed ut inimicos atque captiuos crudeliter se redimere cogunt, rebusque omnibus spoliant. Hęc autem cęteraque huiusmodi in his omnibus turpiter acta faciunt, ut huiusmodi studia, quæ indigentibus opem ferunt, calũnię sint subiecta. Quorum remedium à latore legum excogitandũ est.

2 Iam pridem curam gessit prętor (ut inquit Vlpianus) reprimẽdę improbitatis, hoc genus hominum, & ita edixit: nautę caupones, stabularii, quod cuiusque saluum fore receperint nisi restituant, in eos iudicium dabo. Quod nisi esset statutum: materia daretur cum furibus

ribus aduersus eos quos recipiunt, coeundi: cùm ne nunc quidem abstineant huiusmodi fraudibus.

3 Hoc edicto omni modo, qui recipit, tenetur, etiã si sine culpa eius res perierũt, uel damnum datum est nisi si quid damno fatali contigerit & hęc actio in duplũ est, caupo autẽ præstat factum eorũ, qui in ea caupona eius exercendæ causa ibi sunt: itẽ eorum qui habitandi causa ibi sunt. Viatorum autem factum non præstat. Namq; uiatorum sibi eligere caupo, uel stabularius uidetur, nec repellere potest iter agentes. Inhabitatores uerò perpetuos ipse quodammodo elegit, qui non reiecit, quorum factum oportet eum præstare. Hæc Vlpianus lib.4.digesto.tit.9.& lib.47.tit.5.

Caius eodem tit.9.cap.5.

4 Nauta & caupo & stabularius mercedem accipiunt, non pro custodia, sed nauta ut traiiciat uectores: caupo, ut uiatores manere in caupona patiatur, stabularius, ut permittat iumenta apud eum stabulari & tamen custodiæ nomine tenentur. Nã & fullo & sarcinator nõ pro custodia, sed pro arte mercedem accipiunt, & tamen custodiæ nomine ex locato tenentur.

5 Mandatis adiicitur, ut curęt præfectus urbi nequid detrimenti uiatores à cauponibus, & stabulariis accipiant. Præterea uisitandi sunt & in eos est inquirendum: ne ut solent, aliquid à uiatoribus capiant præter id quod publicitus ipsis taxatum est.

Biesius lib.4.de rep.

6 Diuersoria commoda sint, & tam multa, quæ sufficiant hominibus externis, & in his omnia sint, non tantum quæ famem, & sitim tollere, sed etiã quæ lassos recreare possint. Præfecti uerò tales sint qui nemini iniuriã fieri patiãtur: uiri nimirũ boni autoritate publica constituti: Nam quantum id ipsum referat, exempla & experimenta multorum satis euidenter docent.

De criminum punitione. cap.25.

Plato lib.de philosophia.

1 CIuitates tunc optime gubernantur, cùm iniusti dant pœnas.

Cicero in Vatinium.

2 Vt medici membrum sæpe putrefactum incidunt, atq; in totum eradicant, ne aliam corporis partem labefactare aut corrumpere possit: sic necesse est, si rempublicam saluam esse uolumus, ut perditissimos homines ex urbe penitus extirpemus, ne corruptus in-

tegro, uiolatus casto, labem infringat.

Iulius paulus lib. 1. digest. tit. 18.

3 In mandatis principum est, ut curet is, qui prouinciæ præest, malis hominibus purgare prouinciam: nec distinguitur, unde sint.

Vlpianus eodem tit. cap. 13.

4 Congruit bono, & graui prælidi curare, ut paccata, atque quieta prouincia sit, quam regit. Quod non difficile obtinebit, si solicitè agat, ut malis hominibus prouincia careat, eosque conquiret. Nam & sacrilegos, latrones, plagiarios, fures, conquirere debet, & prout quisque deliquerit, in eum animaduertere, receptoresque eorum coercere, sine quibus latro diutius latere non potest.

5 In mandatis quoque regiis est, ut præfectus urbi aleatores, lenones, maledicos, fœneratores, & cæteros facinorosos omnes, iustis pœnis afficiat.

6 Exploratores habeat præfectus urbi, qui ad se referant diligenter, quid homines improbi, ubique moliantur. Hi fortè sunt, quos lex curiosos appellat, qui denunciabant delicta iudicibus.

Vlpianus lib. de offi. præfecti urbi.

7 Quies popularium, & disciplina spectaculorum ad præfecti urbi curam pertinere uidetur. Et sanè debet dispositos milites stationarios habere, ad tuendam popularium quietem, & ad referendum sibi, quid ubi agatur. Melius quidem est opportunè occurrere, quã post uulnera remedium quærere. Cur enim (inquit Iulianus) ad arma & rixam procedere patiatur pretor, quos potest iurisdictione sua componere.

Herodotus lib. 1.

8 Deioces in exercenda iustitia seuerus erat, & incorruptus: si quẽ audiret iniurium, hunc ad se ascitum indicta pro delicti modo pœna mulctauit: in quem usum exploratores auscultatoresque destinauit, per vniuersam regionem cui præerat.

9 Cæterum aures præfecti urbi tales, esse debent, quales Cicero ad Quintum fratrem his uerbis scribit. sint aures tuæ, quæ id quod audiunt existimentur audire; non in quas fictè, aut simulatè, quæstus causa insusurretur: quod & alibi retuli; sed ut Plato inquit in Gorgia, bis, atque ter pulchrum esse ferunt, ea quæ pulchra sunt, dicere, atque considerare.

10 Sunt etiam præfecto urbi multa dissimulanda, ea præsertim quæ leuia sunt, aut occulta, & quæ maius malum vitare possunt, qua in re maximè prudentia opus est.

Diuus

Diuus Augustinus lib. 1. de libero arbitrio cap. 5.

11 Ea uindicanda sibi lex populi assumit, quæ satis sint conciliandæ paci hominibus imperitis, & quanta possunt per hominem regi.

Beatus Ambrosius in priorem Pauli epistolam ad Corinthios cap. 5.

12 Iudicis non est, sine accusatore damnare quenquam: quia & dominus Iudam, cùm fur esset sciebat, sed quia non est accusatus, minimè abiecit.

Plutarchus in Apoph.

13 Scipio minor Caium Liciniam cùm prætereuntem uidisset: Istum inquit, hominem ego peierasse scio, sed cùm illum nemo accuset, nõ possum ipse, & accusator esse, & iudex.

14 Satis quidem reipublicæ consultum est, si grauia & publica peccata non dissimulentur.

Nec enim debẽt magistratus, tanquã hostes, occulta peccata præter leges ꝓdere, sed ut patres aut secreto corrigere, aut dissimulare.

Plutarchus in Politicis.

15 Nonnunquam dissimulandum est, atque consulto non nihil prętereundum, tanquam nec uideris quidquam, nec audiueris, id quod domi plerunque puerorum errata de industria non obseruantes quasi nesciamus, factitare solemus.

Idem post aliqua.

16 Quemadmodum medici est, magna ex parte curruptiore sanguine diminuto, parum ægroto deinceps innocui, & salubris cibi afferre: sic uir ciuilis, & reip. princeps, dempta prius ignominia, damnouè ciuitatis summoto, leui deinde gratia, & humanitate quascunque molestias, & querelas leniet, atque solabitur.

De factionibus, & seditionibus. cap. 26.

1 SI fortè ciuitas, uel prouincia factionibus diuisa sit, neutri parti præfectus urbis faueat: id enim scelus maximum esset. immo uerò summa ope, ac diligentia curet, ut utrosque ad amicitiam ducat, uel certè ad concordiam trahat. Quòd si seditio aliqua tum primum orta sit, confestim reprimenda & componenda est, ne uniuersam ciuitatem inficiat:

Aristoteles lib. 5. polit. cap. 4.

2 Seditiones non de paruis rebus fiunt, sed ex paruis orta seditione

de rebus magnis dissidetur. Cæterum tunc possimum paruæ seditiones inualescunt, cùm inter reipub. principes agitantur. Itaque talibus malis initio occurrere, & principum, potentiumque discordias protinus dirimere oportet, quoniam peccatum est in principio: ac paruus error in ipso, proportione respondet in aliis partibus.

3 Nam peccatum in principio cuiusque rei magna errata, & incommoda in cæteris partibus, ipsaque tota republica parit. Quare nascenti in principio rei malo, occurrendum est, tunc enim paruum est, id malum, & facilè tolli potest, antequam ulterius serpat: sin autem inualuerit, in alias partes diffusum difficulter curatur. Ad summam nobilium dissensiones secum uniuersam ciuitatem trahunt.

Plutarchus in politicis.

4 Non semper incendia de sacris, publicisuè ædibus initium sumunt, sed sæpenumero è domuncula, lucerna parumper neglecta, ingens erumpit flamma: uel ignis sensim conceptus, palea deinde, & fomentis refocillatus, mirum in modum ardere incipit, & primis quibusque correptis longius serpere, & maximam stragem dare. Ita seditiones in ciuitatibus, non magnæ semper contentiones, nec de publicis rebus dissidia, incendere, concitareque solent, verum plerumque priuatis creatæ offensionibus in publicam pestem certando progressæ sunt, studiis, & contentionibus mutuis auctæ.

5 Quas ob res principem ciuitatis, & uirum ciuilem oportet eiuscemodi parua futuræ cladis initia nihilo segnius præuenire: itaque curanda, & opprimenda suscipere, vt aut nusquam existere possint, aut siqua extiterint, præfocentur: ne palatim assumptis uiribus luculenter succrescant: postremò suapte magnitudine rempublicam taxent & occupent. Quòd si tolli penitus nequeant: ad eos saltem reiiciantur, è quorum priuatis studiis, & dissensionibus ortum sumpsisse uidentur.

6 Ciuilem itaque virum eiusmodi tanquam in corpore aliquo uitia quæ possunt emanare latius, nequaquam contemnere, & flocci facere decet, sed prouisa eminus statim opprimenda suscipere. Qui enim hæc pospicit, & magna iis, quæ sunt parua efficere, & parua ipsa in nihilum redigere posit, ut inquit Cato.

7 Ergo præfectus urbi, qui princeps est ciuitatis, & cuius fidei hæc omnia commissa sunt: diligentia sua, prudentia, & autoritate, omnes reprimet seditiones: ac pacificatoribus, fœderibus, induciis, uadibus, fide publica, carcere, exilio, pœnis, ita discordias, ac dissensiones diluet, ut nullum earum vestigium deinceps inueniri queat.

De

De ociosis, & vagis. cap. 27.

Plato lib.8.de rep.

1 OCiosi fucis aculeatis similes sunt,& in quacunque fuerint ciuitate,eam turbant,quemadmodum pituita, ac bilis corpus. Quos oportet bonum medicum, & legum fundatorem, non minus quàm solertem apum cultorem, eminus præcauere: primum quidem ne oriantur in ciuitate: quod si oriuntur, ut cum ipsis fauis protinus excidantur.

Xenophon lib. de rep. Lacedæmo.

2 Per multa ab otiosis, & absurda patrari solent,
Multa mala docuit ociositas inquit Ecclesiasticus. cap.33.

Herodoctus lib.2.

3 Amasis legem hanc apud AEgyptios condidit, ut singulis eorum annis apud prouinciarum præsides demonstrarent,unde uiuerent. Et qui aut hoc non faceret,aut non demonstraret,se legitimè viuere, is morte afficeretur. Quam legem Solon ab AEgyptiis mutuatus, Atheniensibus tulit,quam illi quòd sit castissima,assiduè vsurpant.

Diodorus siculus lib.2.

4 Cogebantur AEgyptii omnes,scripta sua nomina ad præsides regionum,& simul quo exercitio uiuerent,deferre:qua in re,si quis mẽtiretur,aut si iniusto viueret quæstu,in mortis pœnam incidebat. Dicitur hanc eandem legem à Solone, cùm ad AEgyptios penetrasset, ad Athenienses traductam.

Patricius lib.1.de institutione reip hanc legem laudans addit.

5 Ociosi & ignaui homines,uenenum sunt ciuitatis,proni ad libidinem fiunt,bonis inuident,aliena appetunt:denique seditiosi,& turbulenti euadunt: ut non omnino malè draconis lege, ocij damnati, capite punirentur.

Euripides inquit.

6 Idem est ociosus, & malus ciuis, & Cato:
Nihil agendo homines malè agere discunt. Ouidius,
Ignauum corrumpunt ocia corpus, & Catullus
Ocium reges prius, & beatas perdidit urbes.

7 Hæc atque mille talia diuitibus ociosis sæpe sunt inculcanda: nemini enim,eas perquirenti occupationes iustæ deesse poterunt. Plato lib.6.de legibus. Oportere ait magistratus esse tales,ut intermissa suorum cura ocium habeant ad publica procuranda.

Et

7 Et Isocrates in Areopagitico: Iis qui propter opum affluentiam ocium agere possint, curandam esse remp. non minori fide, ac diligentia, quàm rem familiarem.

Biesius lib. 3. de rep.

8 Non sunt homines illi laudandi, qui suo censu citra publicam vtilitatem sibi tantum viuunt, nec aliquod commodum in commune cōferunt. Non enim nos nostris tantum, sed & respublica nostris & nobis frui debet: nobis inquam, non ociosis, sed diligentiam summā adhibentibus ad fęlicitatem communem. Non es ideo potentior, ac ditior, ut ociosus sis, sed vt præstātiora negocia exerceas. Omnes igitur in vsum publicum aliquid conferamus, & pro ingeniis, & locis instituamur primum ad virtutem, deinde ad reliquas vtilitates ciuitatum.

9 Homines ociosos, quos vagabundos appellant, præfectus urbi flagellis cæsos in exilium mittere debet: idque lege regia sancitum est. Prius tamen monendi sunt, vt uel alicui seruiant, uel operas suas locent: quòd si non fecerint, ea pœna in illos omni modo exequenda est. Nam qui semel ocio sunt assueti, si desit, quo illud alant, ad malas artes confugiunt: & ut plurimum, latrones, lenones, & his deteriores, euadunt.

De peregrinis. Cap. 28.

1 AD religionem præfecti vrbi cura peregrinorum pertinet: vt ne à quoquam eis illudatur, nec afficiantur iniuria.

Plato lib. 5. de legibus.

2 Ad peregrinos sanctissima esse fœdera quisque cogitet. Fermè enim omnia peregrinorum, & contra peregrinos peccata, præ illis quæ inter ciues committuntur, ultori Deo, curæ sunt. Nam cùm peregrinus amicis, cognatisq; careat, maiorem, & apud Deos, & apud homines meretur misericordiam.

Idem lib. 13. de legibus.

3 Aduenæ benignè suscipiendi sunt. Quatuor autem sunt peregrinorum genera, primum eorum, qui semper æstiuales sunt, & quasi aues per mare ad alias deuolant ciuitates, & cætera, nec esu & hostiis peregrini pellendi sunt, nec atroci edicto à finibus nostris arcendi.

Cicero lib. 3. officio.

4 Qui ciuium rationem dicunt esse habēdam externorum negant. Hi diri-

dirimunt communem humani generis societatem: qua sublata, beneficentia, libertas, bonitas, iustitia, funditus tollitur.

Charondas in proœmijs legum:

5 Peregrinum quemuis, secundum leges proprias, bene precando, & familiariter suscipere oportet ac remittere. Iouis hospitalis memores, qui Deus apud omnes communis est constitutus, & hospitalitatem inspicit.

Simplicius in enchiridion epicteti, cap. 65.

6 Habitus quidam est erga peregrinos nobis à Deo hospitum præside inditus, atque insertus. oportet itaque his quoque officium præstare, tum ob præsidem eorum Deum, tum ob humanitatis nostræ amplificationem, quæ in genus hominum uniuersum porrigi debet. Officium uerò est ut nunquam peregrino faciamus iniuriam, sed si ab aliis fiat, pro uiribus opitulemur. Præterea ad negocium illud cuius gratia profectus est, ipsi præsto esse oportet, qui possit, & rerum necessariarũ inopi pro facultate largiri, & si morbum inciderit peregrinus, quoad fieri potest, curare: & ad reditum in domum opem pro uirili ferre.

Cicero lib. 1. officio.

7 Peregrini officium est, nihil præter suum negocium agere, nihil de alio inquirere, minimeque in aliena reip. esse curiosum.

Biesius lib. 3. de rep.

8 Magistratus nullos externos nebulones, qui tantum uagari & grassari per itinera sciunt, admittet. Tales quippe sunt ii, qui se aiunt Aegyptios esse, cùm nihil minus, quàm Aegyptii sint. Hos præfectus urbi ut illusores, impostores, & fures suppliciis seueris afficiat.

De pauperibus & uiduis. Cap. 29.

Diuus Augustinus ad fratres in eremo, sermone. 35.

1 IVdices, duces populi esse debent, orphanorum patres, uiduarum mariti, iustitiæ zelatores, & reip. amatores. Quæ quidem omnia cunctis magistratibus inesse debent: sed urbibus præfectis multò profectò magis, quia eorum fidei, ciuium fortunæ omnes committuntur & capita.

2 Vt pauperum misereamur, eisque semper faueamus literæ sacræ nos affatim admonent, & illa in primis sententia, quam Christus Deus noster in iudicii uniuersalis supremo die laturus est, qua uel

sola

ſola patet, quum impii ſint huius temporis hæretici, qui fidei ſolæ, ſine operibus mortuæ iuſtificationem tribuunt, ſed ad propoſitum reuertamur.

3 Quemadmodum præfectus urbi curare debet, ut ne pauperes opprimantur, aut conficiantur inedia: ſic etiam ualidos mendicantes omnimodo è ciuitate exterminabit, & puniet.

De quibus Plato.lib.11. de legibus.

4 Nullus ciuitate noſtra mendicus ſit. Quicunque uerò id tentauerit: uictumq́ue inexplebilibus precibus colligere cœperit à rerum uænalium curatoribus è foro pellatur, ab ædili magriſtatu ex urbe eiiciatur, ex tota denique regione ab agri magiſtratu exterminetur: ut ab eiuſmodi animali omnino uniuerſa regio munda ſit.

Lex Valentiniani lib.11.C tit.25.

5 Cunctis quos in publicum quæſtum incerta mendicitas uocauerit, inſpectis: exploretur in ſingulis & integritas corporum, & robur annorum, & cætera.

6 Quòd ſi quotannis ſemel ſaltem exploraretur, quis ſit unuſquiſque pauperum, & quamobrem mendicus ſit, & curarentur morbi eorũ & nemini liceret mendicando uiuere, niſi prius ab epiſcopo & urbi præfecto cauſa cognita id illi permitteretur: longè quidem melius conſultum eſſet uiris mendicis atque reip. ſed id rectiſsimè legibus regiis eſt cautum, & nuſquam ad affectum perducitur, quia nec præmia propoſita ſunt exequentibus, nec pœna impoſita negligentibus.

7 De uiduis iam ante dixi, & eccleſiaſticus cap.35. inquit, Non deſpicet Dominus uiduam, ſi effundat loquelam gemitus. Non ne lacrimæ uiduæ ad maxillam deſcendunt, & exclamatio eius ſuper deducentem eas? à maxilla enim aſcendunt uſque ad cœlum, & Dominus exauditor delectabitur in illis. Tueatur ergo uiduas præfectus urbi, & rem Deo gratiſsimam faciet.

Ex diuo Thoma lib.2.de regi.princip.cap.15.

8 Ad bonum regimen pertinet, ut de communi ærario prouideatur indigentiæ pauperum, pupillorum, & uiduarum. ſi enim natura non deficit in neceſſariis, multò minus deficere debet ars, quæ illam imitatur. inter omnes uerò artes, uiuendi, & regendi ars amplior & & ſuperior eſt. Ergo rectores populorum in neceſſariis deficere non debent, ſed indigentibus ſubuenire. Pręterea qui uicem Dei gerunt in terra, curam pauperum habere tenentur, & eò magis quia communes habent actiones, & reipublicæ adminiſtrationem, & omnium ſubditorum curam: ideoq́ue hoſpitalia ſunt inſtituta, quæ ma-

gna diligentia erunt conſeruanda.

De pupillis & expoſitis. Cap. 30.

1 PVpillos uiduis æquiparant ſcripta ſacra. Dominus deprecationem læſi exaudiet, non deſpiciet preces pupilli, nec uiduam. Et apud Iſaiam ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite uiduam & venite & arguite me, dicit Dominus. Quin etiam leges ciuiles eodem reſpexiſſe uidentur.

Lex Conſtantini lib.3.C.tit.14.

2 Si contra pupillos, uiduas, uel diurno morbo fatigatos & debiles, impetratum fuerit noſtræ lenitatis iudicium: à nullo noſtrorum iudicum compellantur comitatui noſtro ſui copiam facere, &c.

Lib.26.digeſt.tit.6.

3 Seuerus Euſipio Ruffino, ita ſcripſit. Omnem me rationem adhibere ſubueniendis pupillis, cùm ad curam publicam pertineat, liquere omnibus uolo.

4 Ad præfectum urbi attinet, pupillis tutores dare, & ubi educari tutius ac melius debeant, & ne bona eorum ſine decreto alienentur proſpicere, ac prouidere. Nec perfunctoriè, aut oſcitanter pupillis tutores dabit, ſed cauſa cognita.

Modeſtinus lib.26. digeſt tit.5.

5 Inter cæteras cauſas magiſtratus oportet creandorum mores animaduertere. Nec enim tam facultates, aut dignitas apta ſunt ad fidem eis habendam, quàm uitæ inſtitutum decens, & mores probi. Semper autem maximè hoc magiſtratus obſeruent, ne creent eos qui ſe ingerũt, ut creentur, aut ob id pecuniam dant, quos pœnæ quoque obnoxios eſſe conſtitutum eſt.

6 Si pupillam tutor corruperit, ſeueriſsimè puniendus eſt. Qua de re lex Conſtantini extat lib.9.C:tit.10. quæ plenior legitur in Codice Theodoſiano lib.9.tit.8.

7 Si tutor pupillam ſuam uiolata caſtitate ſtuprauerit, deportatione plectatur, atque uniuerſæ eius facultates fiſci iuribus uendicentur: quamuis eam pœnam debuerit ſuſtinere, quam raptori leges imponunt.

Vlpianus lib.2.de offi.proconſulis.

8 Aduocatos petentibus debebit indulgere: plurimumque fœminis uel pupillis, ſi quis eis petat, uel ſi nemo ſit qui petat, ultro eis dare de

bebit; eorum quoque negocia celeriter expedienda sunt, ne litium sumptibus consumantur.

9 Infantes expositi educandi sunt cura præfecti urbi, ne inedia moriantur, aut à canibus, & porcis dilacerentur. Magis enim eorum miserandum est, quàm aliorum omnium pauperum, qui fari, & ambulare possunt. Philo libro de specialibus legibus, Impietatem esse ait, infantes exponere, & parentem, qui hoc committit immanem, & homicidam esse, atque adeò infanticidam prolis propriæ. Puniendi quidem ij sunt qui filios suos quodammodo ad mortem exponunt, & ius aliquod in infantes expositos tribuendum nutritoribus esset: quandoquidem charitas iam penè refrixit. constitutio nouella 153.

Lex Constantini. lib. 11. C. Theodo. tit. 27.

10 A reis tabulis, uel cerussatis, aut linteis mappis scripta per omnes ciuitates Italiæ proponatur lex, quæ parentum manus à parricidio arceat, uotumque uertat in melius: officiumq; tuum hæc cura perstringat, ut si quis parens afferat sobolem, quam pro paupertate educare non posit, nec in alimentis, nec in veste impertienda tardetur: cùm educatio nascentis infantiæ moras ferre non posit, ad quam rem, & fiscum nostrum, & rem priuatam indiscreta iusimus præbere obsequia.

Præfectus vrbi ad rempublicam se accommodare debet. cap. 31.

1 SI non est respublica trahenda ad leges, sed leges sunt accommodandæ reipublicę, ut alibi ex Aristotele retuli: multò id magis de præfecto vrbi legum ministro, dicendum est. Itaque vt vrbem fidei suæ commissam præfectus gubernare facilè posit, ad mores ciuium cognoscendos, & senatorum exploranda & pertractanda ingenia animum attendere oportet. Varii enim sunt populorum mores, uaria ciuitatum ingenia: nec omnis respublica eodem modo tractari vult.

Plutarchus in Politicis.

2 Decet uirum ciuilem, & rempublicam tractare incipientem, tandiu ciuium moribus consentaneè uiuere & se ad eorum naturam accommodare, ac scire, coniecturaque sectari ea & assequi, quibus populus soleat delectari & quibus adduci facilè: donec opinione virtutis, & fide iam comparata, autoritate initi posit.

Sanè

3 Sanè ciuem, qui rempublicam rectè administrare velit, mores,& vias vulgi effingere, atque imitari minimè decet: scire dumtaxat, ac probe tenere, qua quisque maximè ratione capi, adducique posit. Ignoratio enim eorum, quibus cum tibi uiuendum est, ut opinione, & spe frustreris, ac cœptis sæpenumero decidas, in causa est: quod non minus in ciuitatibus, quàm in amicitiis regum vsu venit. Mores proinde ciuium, tum leniter atque scitè tractandos, moderandosq;, meliores efficiendos aggredi debes, cùm iam tibi uires sunt, & autoritas comparata apparet. Hæc Plutarchus.

4 Quamuis autem præfectura vrbis satis magnam auctoritatem habeat, nihilo tamen minus necesse est, ut præfectus urbi placidè pertractet ciuium animos, & captet uoluntates eorum, præsertim senatorum, & illustrium, atque nobilium, saluis legibus, & iustitia, saluo officio & autoritate; Nec enim laudandi sunt, qui sibi subiectos nimis aspere tractant.

Lex Valeriani lib. 12. C. tit. 1.

5 Nemo præfectus urbi citra præceptionem, uel scientiam nostrã, vlli muneri subiuget senatorem. nemo curiam nostram inani pulset iniuria, &c.

Plato epistola 4.

6 Necessaria est ad res gerendas hominum beneuolentia. Hanc præfectus urbi iustitia, & prudentia, cæterisque virtutibus facilè conciliabit. Nam (ut Plutarchus inquit) ille amor ualidissimus omnium, iureque optimo habetur, quem per uirtutem quispiam à ciuibus, & popularibus sibi comparauerit.

De familiaritate cum ciuibus. cap. 32.

1 PRæfectum urbi placidum esse oportet, ac mitem, ita tamen, ut autoritatem dignitatis conseruet.

Callistratus lib. 1. digest. tit. 17.

2 Obseruandum est ius reddenti, ut in adeundo quidem facilem se præbeat, sed contemni non patiatur, unde mandatis adiicitur, ne præsides prouinciarum in ulteriorem familiaritatem prouinciales admittant. Nam ex conuersatione æquali contemptio dignitatis nascitur.

Cicero ad Quintum fratrem proconsulem Asiæ.

3 In prouincia ipsa, si quem es nactus, qui in tuam familiaritatem

penitus intrarit, qui nobis ante fuerit ignotus: huic quantum creden dum ſit, uide: non quin poſsint eſſe multi principales uiri boni, ſed hoc ſperare licet, iudicare periculoſum eſt. Multis enim ſimulationum inuolueris, tegitur, & quaſi velis quibuſdam obtenditur uniuſcuiuſque natura. Frons, oculi, vultus, ſæpe mentiuntur, oratio verò ſæpiſsimè. Quamobrem, qui potes reperire ex eo genere homi num, qui pecuniæ cupitate adducti, careant his rebus omnibus, à qui bus nos diuulſi eſſe non poſſumus: te autem alienum hominem ament ex animo, ac non ſui commodi cauſa ſimulent. Mihi quidem per magnum videtur, præſertim, ſi ijdem homines priuatum non ferè quenquàm, prætores ſemper omnes amant. Quo ex genere, ſi quem fortè tui cognoſti amantiorem (fieri enim poterit) quàm temporis: hunc ad tuum numerum libenter aſcribito. Sin autem id non perſpicies, nullum erit genus in familiaritate cauendum magis: propterea quod, & omnes uias pecuniæ norunt, & omnia pecuniæ cauſa faciunt, & qui cùm uicturi non ſunt, eius exiſtimationi conſulere non curant.

4 Caueant ergo urbibus præfecti à familiaritate nimia ſenatorum, & ciuium: caueant ab ſcribis & apparitoribus, qui modis omnibus eos capere cupiunt: caueant denique ab amicitiis ſimulatis. Nemo enim ferè eſt, qui ſe non ſimulet præfecti amicum, ut quo iure, qua iniuria ſibi, & ſuis amicitia illius abutatur.

Ne præfectus urbi negocietur, aut vxorem ducat in prouintia. Cap. 33.

1 NE fortè præfecti urbibus aliis negociis occupētur, aut ſordidis lucris inhiare poſsint: uetitum eſt mandato regio, ne ipſi, aut comites eorum emant bona immobilia, aut ædificent, aut negocientur, quod idem iamdiu prohibitum, & pœnis ſancitum erit.

Martianus lib. 18. digeſto. tit. 1.

Non licet ex officio, quod adminiſtrat, quis emere quid, uel per ſe uel per aliam perſonam: alioqui non tantum rem amittit, ſed in quadruplum conuenitur, ſecundum conſtitutionem Seueri, & Antonini.

Modeſtinus eodem tit. cap. 62.

3 Qui officij cauſa in prouincia agit, uel militat: prædia comparare in

re in eadem prouincia non poteſt.

Idem Modeſtinus lib.12.digeſto.tit.

Principalibus conſtitutionibus cauetur, ne hi, qui prouinciam regunt, quivè circa eos ſunt negocientur mutuam pecuniam dent, fœnusvè exerceant.

Sed Iulius Paulus eodem tit. inquit.

5 Præſes prouinciæ mutuam pecuniam fęnebrem ſumere non prohibetur.

Hermogenianus lib.49.digeſt tit.14.

6 Quod à præſide, ſeu procuratore, uel quolibet alio in ea prouincia in qua adminiſtrat (licet per ſuppoſitam perſonam) comparatum eſt: infirmato contractu, uendicatur, & æſtimatio eius fiſco infertur: & nauem in ea prouincia in qua quis adminiſtrat, ædificare prohibetur.

Eadem fere omnia complexus eſt Iuſtinianus lib.1.C.tit.51.
cuius hæc ſumma eſt.

7 Quicunque adminiſtrationem gerunt, nec res immobiles emere, nec domum ædificare poſſunt, niſi conceſſu principis: nec donationes accipere debent: nec res mobiles comparare queunt, præter eas, quæ ad alimoniam, uel ueſtes pertinent, quod idem uetitum eſt domeſticis, & conſiliariis eorum.

Ariſtoteles lib.5.polit.cap.8.

8 Caput eſt in omni republica, ut legibus, & omni alia ratione prouiſum ſit, ne qua facultas quæſtus faciendi magiſtratibus relinquatur.

Vulcatius Gallicanus in Auidio Caſsio.

9 An ego proconſules, an ego præſides putem, qui ob hoc ſibi prouincias datas credunt, ut luxurientur, ut diuites fiant? audiſti præfectum prætorii noſtri ante triduum quàm fieret, mendicum & pauperem ſed ſubito diuitem factum: unde quæſo niſi de uiſceribus reipublicæ, prouincialiumque fortunis?

De nuptijs Iulius Paulus lib.23.digeſt.tit.2.

10 Siquis officium in aliqua prouincia adminiſtrat: inde oriundam, uel ibi domicilium habentem uxorem ducere non poteſt, qui in prouincia aliquid adminiſtrat in ea prouincia filias ſuas in matrimonium collocare, & dotem conſtituere non prohibetur.

Martianus eiuſdem tit cap.57.

11 Qui in prouincia officiũ aliquod gerit, prohibetur etiam conſentire filio ſuo uxorem ducenti.

Ex lege Gratiani lib.5.C.tit.7.& lib.3.
Codicis Theosiani.tit.6.

12 Siquis in potestate publica constitutus, qui parentibus, aut tutoribus, & curatoribus puellarum potest esse terribilis: inuitis eis, uel puellis, metu, uel terrore illas sibi, aut filiis, nepotibus, propinquis, domesticis, aut comitibus, in vxores accipere tentauerit: licet prohibitas nuptias non peregerit, attamen pro tali conamine, decem libris auri mulctetur.

Grauiora quæq; ad regem esse referenda. *Cap. 34.*

1 SI quid grauius in ciuitate uel prouincia contigerit, statim præfectus urbi ad regem, & consiliarios eius illud referre debet, qui uerò secus fecerit, officio mouebitur, sicuti lege quadam regia constitutum est.

2 Sic olim Moyses elegit uiros strenuos de cuncto Israel, & constituit eos principes, & iudices populi: qui iudicabant plebem Domini omni tempore: quidquid autem grauius erat referebant ad eum, quemadmodum in Exodo traditur, cap.18.

Lex Constantini lib.1.C.tit.39.

3 Pręsides prouinciarum oportet, si quis potentiorum extiterit insolentior, & ipsi uindicare non possunt aut examinare, aut pronunciare nequeunt: de eius nomine ad nos, aut certè ad prætorianæ præfecturæ scientiam referre, quo prouideatur, qualiter publicæ disciplinæ & læsis tenuioribus consulatur.

Lex Constantini lib.11.C.Theodo.tit.29.

4 Super paucis, quæ iuridica sententia decidi non possunt, nostram debes consulere maiestatem: ne occupationes nostras interrumpas.

Idem lib.15.eiusdem Codicis tit.1.

5 De rebus præcipuis maximisque, non de quibuscunque uilissimis, nostrum debet interpellari consilium.

Lex Valentiniani lib. legum nouellarum
Martiani.tit.1.

6 Nemo â nostra pietate maioribus occupata nisi in maximis, ac necessariis rebus, subsidium poscat.

Zonaras de imperio Tiberij.

7 Narrat Eusebius, Pilatum Iudeæ præsidem Domini acta ad Tiberium

rium scripsisse, cùm moris esset, ut prouinciarum præfecti, si quid noui accidisset, id principi significarent, ne ullius rei, quæ apud externos gereretur, ignarus esset.

Officia publica non esse continuanda. Cap. 35.

1 PRæfectus urbi biennio dumtaxat magistratu fungitur, nisi rex ipse magna ex causa tempus id prorogauerit: hæc enim officia perpetua esse non debent.

In duodecim illis Romanorum tabulis hæc lex, ut referunt, scripta erat.

2 Eundem magistratum ni interfuerint decem anni, nequis capito, ciuitatem annali lege seruanto.

Dionysius Halicarn. lib. 4.

3 Superest unum ad retinendos in officio summos magistratus, omnium, quæ hactenus memoraui; utilissimum: ut perpetuum non sit, & cum uita demum finiendum imperium. Prægrauis enim est omnibus magistratus, cui nullum certum tempus præfinitum est eoque rationem reposcitur à nemine: unde tyrannis nascitur. Contrahenda igitur potestas, exemplo Atheniensium intra tempus annuum. Imperandi enim, parendique uicissitudo, & potestas antequam corrumpat animum, relinquenda, reprimit ingenia fastuosa, nec sinit inebriari licentia nimia.

Cornelius Tacitus lib. 2. Annalium inquit.

4 Superbire homines etiam annua magistratus designatione: Quid si honorem per quinquennium agitent? quid si per omnem uitam?

Ex Dione lib. 52.

5 Inter consilia, quæ Mœcenas Augusto Cæsari dedit, inquit, urbibus, & prouinciis præfecti neque minus triennio (nisi quis quid deliquerit) neque plus quinquẽnio magistratum obeant. Nam & annui illi magistratus, ac pauco tempore circumscripti, hoc habent, ut cũ quis aliquid in his addidicerit, prius decedat, quàm eius specimen adhibere posit: & diuturna imperia multos ad fastum ac tentandas res nouas extollunt, sed mitiores efficiuntur, si aliquando priuatim post gestum magistratum uixerint, domumque reuersi meliores redduntur.

Titus Liuius lib. 3. tradidit.

9 Senatum censuisse magistratus continuari contra rempublicam esse.

7 Extant leges plurimæ in iure ciuili de honoribus, & muneribus nō continuandis, quas huc transferre non attinet, quia uulgares, & peruagatæ sunt: sed unam, aut alteram propter earum rationes, prœterire non possum.

Lex Valentiniani lib. 10. C. tit. 70.

8 Neminem susceptionis munere functum ad idem munus astringi, nisi se prius uinculo solicitudinis superioris absoluerit. Namque neque eos, qui placuerint grauare iustitiæ est, neque eos qui displicuerint, tenere, prudentis est.

Vlpianus lib. 50. digest. tit.

9 Præses prouinciæ prouideat, munera & honores in ciuitatibus æqualiter per uices, secundum ætates, & dignitates, aut gradus munerum, honorumque qui antiquitus statuti sunt, iniungi: ne sine discrimine, & frequenter his oppressis, simul uiris & uiribus respublicæ destituantur.

10 Ad summam, is qui solus iudicat, & sine collega gubernat, & qui de causis in primo iudicio, & in prima instantia cognoscit, non debet perpetuò in eodem magistratu manere: id enim non expedire iam pridem experientia docuit.

Regios consiliarios, & senatores perpetuos esse debere. Cap. 36.

1 HI qui de causis appellationum cognoscunt, & qui collegas habent: quales in Hispania sunt omnes consiliarij regii, & senatores: magistratus perpetui sunt, & esse debent.

Aristoteles lib. 2. polit. cap. 1.

2 Satius esset haud dubiè, si fieri posset, ut semper iidem gererent magistratus.

Isocrates in Symmacchico.

3 Qui singulis annis magistratus ineunt, homines imperiti sunt in uita priuata nati, & educati: neque in republica quidquam prius intellexerunt aut usu edocti compertum habuerunt. Qui uerò iisdem rebus perpetuò præsunt, etiam minus ingeniis ualeant, longè tamen experientia cæteris antecellunt. Illi prætereà dum aliis alios intueren-

intuentur, multa negligunt: hi verò, cùm ſciant, à ſe omnia perfici oportere, diligenter de ſingulis cogitant.

Idem in Buſiride.

4 Vt ſinguli eaſdem res perpetuò tractarent, imperauit, haud ignarus, eos qui ſubinde aliud, atque aliud munus ſuſciperent, nihil exquiſitè cognitum habere, aut dextrè obire: eos autem, qui rebus iiſdem perpetuò ſunt occupati, in ſuo genere plurimum excellere.

Iulius Capitolinus in Antonino Pio.

5 Succeſſorem uiuenti bono iudici nulli dedit, niſi Orphito præfecto urbi, ſed petenti.

Lex Valentiniani & Martiani lib. 1. Codicis tit. 47.

6 Liceat omnibus iudicibus illuſtri præditis poteſtate, conſiliarios ſibi eoſdem ſecundò, ac tertiò, & ſepius adiungere, quia qui ſemel rectè cognitus eſt, ob hoc ſolum non debet, quod iam probatus eſt, improbari.

Ioſephus lib. 18 antiquitatum iudaicarum cap. 8.

7 Tiberius Cæſar, neque legationes ſine mora admittebat, & præſidibus prouinciarum, uel procuratoribus, ſucceſſorem non mittebat, niſi mortuis. Proinde uinctos quoque negligebat audire: moræ hãc rationẽ reddens amicis ſciſcitantibus: legatos quidem ideo admitti tardius, ne illis citò dimiſsis, alii denuò creati redeant, atque ita obruatur continuò excipiendis, & dimittendis legationibus. Poteſtates autem ſemel conſtitutas, ideo ſinere: ut parcatur ſubditis. Cùm enim natura omnis magiſtratus ad auaritiam ſit pronior: externum, cui nullus certus ſit præſtitutus terminus, eò magis ad rapinam ſolicitare homines. Itaque ſi diutius eo fruantur exſatiatos lucris, ſegniores ad rapiendum fieri. Quòd ſi ſucceſſor immineat, non ſuffecturos eorum auiditati prouinciales, dum deceſſor tantò magis ſpoliat, quantò minus temporis ad hoc faciendum ſibi putat eſſe reliquum. Vtebaturq; hac ſimilitudine. Conſauciati cuiuſdam uulnera muſcę agminatim ingruentes, operuerant, cum quidam fortè fortuna præteriens miſeratus eſt, putans languidiorem, quàm ut illas poſſet arcere: accedensq; propius, parabat eas depellere. Orante autem Saucio, ut ſic eum ſineret: quæſiuit alter cauſam, cur ita liberari ab hac moleſtia negligeret: Tum ille: his ab actis maiorem moleſtiam mihi faceres: Nam hæ iam ſaturatæ ſanguine, remiſerunt, non nihil. Quòd ſi recentes accederent, & famelicæ me iam ante peſsimè affectum, facilè perderent. Quare ſe quoque aiebat hac ratione prouidere ſubditis, multorum rapacitate uexatis, qui more muſcarum eos

infestarent,maximè si ad innatam cupiditatem metus cito desinendi accederet.

8 Sed uerius id socordiæ,atque desidiæ Tiberii tribuunt Historici. Nā auari nunquam replentur pecunia:immo uerò,crescit amor nummi,quantum ipsa pecunia crescit.

Non ergo depeculatores illi tolerandi erant, sed cito puniendi seuerissimè.

Thomas Morus quodam epigramate.

7 Nec me nota mouet, quæ pastam fabula muscam
Ferre iubet, subeat ne malè pransa locum.
Fallitur expleri virum, qui credit auarum.
Nunquam hæc non vacuam mittet hirundo cutem.

Præcepta data præsidibus. Cap. 37.

Iustinianus constitutione nouella. 8.

1 PRæsides prouinciarum oportet, ut subiectos nostros ex omni parte illæsos conseruent, nihil quidquam ab ullo eorum accipientes, sed æquos se in disceptandis controuersiis æquos in conseruanda disciplina publica præbeant. in persequendis quidem criminibus, insontes à calumniis reddentes liberos: reis uerò sontibus pœnas legitimas imponentes: neque aliter inter subditos imperium exercentes, quàm patres solent inter filios: ut diligant quidem eos, si crimine uacui sint: coerceant uerò ac puniant si criminibus uideātur esse obnoxii: iustitiam denique illis exibentes, tam incausis publicis, quàm priuatis contractibus.

2 Neque ut ipsi tantum hoc agant, sed etiam, ut assessorē, & omnes circa ipsos uersari solitos, sibi similes assumant: nequando cùm ipsi culpa careant, per alios delinquere, & furari & (quod multò fædius est) maleficiorum sibi socios asciscere uideantur.

3 Pręsides autem si omni munere abstineant nihil timori Dei, legis, & nostri pręponent: sed eo respicientes, subiectis conseruabunt iustitiam, omnia secundum leges nostras & iudicantes, & agentes.

Idem Iustinianus consti. 13.

4 Compertum habemus, quod improbi admodum ex cohorte homines iudicibus sint in ministerio: nempe conscii latronum, veneficiarii, crumenisecæ & reliqua multitudo: quorum unumquemque satius est puniri, quam ad istum modum uiuere. Hoc enim huminum

genus

genus, cui cum latronibus intercedit notitia eiusmodi eſt, ut nihil boni peragat: ſed in hoc tantum fures cognoſcunt, ut ſibi, ſuiſque iudicibus aliquid uenentur lucri. Quę omnia conuenit, ut iudices oderint, & aduerſentur, & puris vtantur manibus & omnia delicta iuſta animaduerſione perſequantur, & urbem veluti beſtiis furta exercentibus, perpurgent. Induſtrios præterea homines ad hæc miniſtros aſſumant, & ea moderatione aduerſus cohortem uſam utantur, ut ab ipſis tanquam iudices metuantur, & omnia agant cum ſumma animi intentione ac beneuolentia.

Ex eiusdem conſtitutione nouella. 7.

5 In adminiſtranda prouincia inſtructos eos eſſe oportet, qui officia ſuſcipiunt, & ideo certa pręcepta dantur officium ſuſcipienti, quibus edoceatur, quomodo prouinciam gubernare conueniat, quorum hęc ſumma eſt: puras Deo & nobis, ac legi manus conſerues.

6 Nullam contra ſubditos negociationem exerceas.

7 Publica tributa uigilanter exigas

8 Proſpicias ne populares ſeditionem aliquam moueant.

9 Cauſas cum ſumma æquitate cognoſcas,

10 Breues cauſas, & uiles ſine ſcripto decidas & iudices.

11 Pauperum cauſas gratis cognoſces.

12 Rerum uictui neceſſarium copijs, & ciuitatum operibus adhibebis diligentiam.

13 Pontium, uiarum, & portuum prouinciæ, cui præſides, murorum quoque curam habebis.

14 In omnes res, in quibus aliqua uel fiſci, uel ciuitatum utilitas uerſatur, conſilia, & actiones tuas reiicias, deque his ad nos referes.

15 Neque committes, ut priuilegiis apud te utantur malefici.

16 Maleficia omnia cum tanta uehementia perſequeris, ut paucorum ſuppliciis omnes alios ſalues.

17 Cohortales tuos. ideſt comites & miniſtros, in officio continebis & nemo illorum imperium in tuam habeat uoluntatem.

18 Aſſeſſorem uirum bonum aſſumes, qui ſi tibi fidem non ſeruauerit, hunc abiges, & altero uteris, qui & leges, & ius in contaminatis tractet manibus.

19 Delinquentibus maximo ſis terrori, manſuetiſsimus uerò ac mitiſsimus erga probos, quibus paternam impertieris prouidentiam.

20 Si quãdo ad alia loca te proficiſci iubemus, cõtentus iis, quæ largiuntur ex publico, non gratis ſumptus facias, neque ſubditos noſtros

atteras,& proprijs iumentis,proprio item sumptu profectionem conficias.

21 Sed neque si milites te sequantur,permittes,ut gratis,& aliter sumptum faciant,quàm de suis annonis.

22 Hæc omnia igitur obseruabis, & simul ac prouinciam ingressus fueris,conuocatis Episcopo, & Clero & nobilioribus ciuitatis, hæc sacra mandata publicè propones,ut omnes agnoscant,quibus conditionibus magistratum susceperis, respiciantque, si hæc obserues, & nostro dignum te ostendas iudicio.

Cassiodorus lib.7.uariarum in formula præsidatus.

23 Decessorum bona exempla sequere: à uitiosorum te imitatione disiunge: non putetur omnis consuetudo probabilis. cautum debet reddere, non sequacem, error alienus. voluntatem regiam in legibus habes: illis obtempera, & nostra cognosceris implere mandata.

De quibusdam alijs ad urbis præfecturam pertinentibus. Cap. 38.

1 PRæfectus urbi, & senatores nemini salarium dare debent nisi cõsulto principe. Itaque ipsi viderint,ne fortè, ut cuipiam gratificentur in publica commoda peccent, & sint restitutioni obnoxii.

Lex Constantini,siue Alexandri lib.10.C.tit.36.C. Theodo.lib.12.tit.2.

2 Nulli salarium tribuatur ex iuribus reipublicæ nisi ei, qui iubentibus nobis specialiter fuerit consecutus. Grauitas igitur tua placitis obsequatur.

3 De ponderibus, & mensuris curę debet esse urbĩ præfecto,nequid respublica detrimenti capiat.

Lex Gratiani lib.12.C.Theodo.tit.6.

4 In singulis stationibus, & mensurę & pondera publicæ collocentur,ut fraudare cupientibus,fraudandi adimant potestatem.

Lex Valentiniani eodem tit.& lib.12.C.tit.70.

5 Modios æneos,uel lapideos cum sextariis per mansiones, singulasque ciuitates iusśimus collocari, ut unusquisque tributarius sub oculis constitutis rerum omnium modiis, sciat, quid debeat susceptoribus dare &c. Extant ea de re leges regiæ,quas urbi præfectus,ad vnguem

guem seruare,& exqui debet.

Ex diuo Thoma lib.2.de regim. princi.cap.14.

6 Pondus & mensura necessaria sunt ad reipublicę conseruatione, illis enim conseruatur fidelitas in contractibus. vnde cùm Moyses in Leuitico exhortaretur populum ad iustitiam faciendam: statim subiũ git. regulas naturalis iustitiæ: non facietis, inquit, iniquum aliquid in pondere, & mensura: statera iusta, & æqua sint pondera: iustus modius æquusque sextarius. ergo reges pondera & mensuras tradere debent populis sibi subiectis, ut rectè se in commerciis habeant.

Nec prætereunda est lex Valentini lib.14.C.Theodo.tit.4.

7 Illud à decessore tuo salubriter institutum est, quo suariis ęstimandi licentia denegetur, pondusque porcorum trutinæ examine, non oculorum libertate quæratur: ita uidelicet, ut ne uolenti quidem possessori tradere animal liceat, cuius modum non prius ponderatione certa deciderit suarius: animal uerò à possessore tradendum ob digeriem, prius unius noctis tantum ieiunitate vacuetur.

Marius Salominius sub titulo de officio præfecti urbi, hæc scripta reliquit.

8 In carinis inter ruinas effossum uidimus lapidem, in quo hoc edictum scriptum erat. Ex autoritate Turci Aphoniani, uiri clarissimi, præfecti urbis. Ratio docuit vtilitate suadente, consuetudine micandi summota, sub exagio (idest pondere) potius pecora uendere, quàm digitis concludentibus tradere: ut appenso pecore, capite, pedibus, & sæuo, lactente, & subgulari, lanio cædentibus: reliqua caro cum pelle, & interraneis proficiat uenditori, sub conspectu publico, fide ponderis comprobata: ut quantum caro occisi peccoris appendat & emptor norit, & venditor: commodis omnibus, & pręda damnata: quam tribuni officium, cancellarius, & scriba de pecuariis capere consueuerant. Quæ forma interdicti, & dispositionis sub gladii periculo perpetuò custodienda mandatur.

De Templis. Cap. 39.

1 SI ius suum cuique tribuendum est: si beneficia & priuilegia principum conseruanda sunt, priuatis etiam, & prophanis: quænam est ista irreligiosæ mentis audacia, quæ sacratissimis Dei ueri tẽplis, quo iure, qua iniuria vim, & uiolentiam infert? quę intemperie, ut præsidium sanctitatis loci temere, atque impiè uioletur. Erant olim

olim apud Hebræos ciuitates quædam refugii: dęmoniorum quoq; delubris, & fanis ius à Syli concessum, inuiolabile erat: & nos catholici, qui in sacris ędibus ex aqua & Spiritu Santo nascimur: qui cętera sacramenta omnia ibidem quotidie participamus: qui tandem illic sepeliendi sumus: templorum immunitatem nihilo minus lędere, atque imminuere non formidamus?

2 Non tantum Pontificio iure, sed & multis regiis legibus hoc priuilegium templis tributum est, refugium quidem admodum necessarium humani generis fragilitati, & Gundemirus Gothorum rex, ante nongentos annos hanc immunitatem ędibus Hispaniarum sacris concessit, & confirmauit: ut Historici nostri omnes autores sunt. Quid autem magni est, id ius templis seruare, quæ Deus ipse domos suas, & orationis domos esse ait: cùm alibi hominum priuatorũ, quin etiam puerperarum domibus idem priuilegium inuiolabile sit?

3 Extant quoque imperatorum leges sanctissimę sub titulo codicis Iustiniani, de his, quæ ad ecclesias confugiunt: quarum aliquas breuiter commemorabo.

Lex Honorij & Theodosii.

4 Fideli, deuotaque pręceptione sancimus, nemini licere ad sacrosãctas Ecclesias confugientes abducere. sub hac uidelicet definitione, ut si quisquam contra hanc legem uenire tentauerit, sciat se maiestatis crimine esse retinendum.

Lex Leonis.

5 Pręsenti lege decernimus per omnia loca ualitura: nullos penitus cuiusque conditionis sint, de sacrosanctis Ecclesiis expelli, aut tradi, uel protrahi confugas: his, qui hoc moliri, aut facere, aut nuda saltem cogitatione, atq; tractatu, ausi fuerint tentare, capitali, & ultimi supplicii animaduersione plectendis.

Ex lege Theodosii & Valentiniani lib. 9. codicis Theodo. tit. 34.

6 Pateant summi Dei templa timentibus, nec sola altaria, & oratorium templi circumiectum, quod Ecclesias quadripertito intrinsecus parietum septo concludit, ad tuitionem confugentium sancimus esse proposita, sed usque ad extremas fores Ecclesiæ, quas oratum gestiens populus primas ingreditur, confugientibus oram salutis esse præcipimus, ut inter templi, quod parietum descripsimus cinctu, & post loca publica, & ianuas primas Ecclesiæ, quidquid fuerit inter iacens, siue in cellulis, siue in domibus, hortulis, balneis, areis, atque porticibus, confugas interioris templi uice tueatur. Neque in extrahendo

hẽdo eos conetur quisquam ſacrilegas manus immittere: ne qui hoc auſus fuerit, cùm diſcrimen ſuum uideat, ad expectandam opem ipſe quoque confugiat. Abducentibus enim capitalem pœnam uolumus eſſe propoſitam: Nam humanitati prę ferenda religio eſt.

7 Diuus Chryſoſtomus, homilia ad Eutropium, arguit illum, quia refugium Eccleſiæ prohibuit, & legem dederat, quę confugere reos ad diuinum altare prohiberet, & cùm ipſemet eutropius ad altare Dei (uerum aſylum) confugiſſet· idem beatus pater, illo prius obiurgato, pro eo interceſsit: & rogemus, inquit, Imperatorem, ut honoret Eccleſiam, honoret altare, & hominem, qui ex eo ſperauit ſalutem, non patiatur innaniter id credidiſſe.

Paulus Diaconus lib. 13. rerum Romanarum.

8 Macezil elatus rerum ſecundarum inſolentia & tumens, Eccleſiam Dei temerare auſus eſt, atque ex ea quoſdam non dubitauit extrahere, ſecuta mox pœna ſacrilegum eſt. Nam ijſdem ſuperſtitibus, atq; inſultantibus, quos ab Eccleſia ad pœnam protraxerat, poſt aliquantum tempus ſolus ipſe punitus eſt.

De diebus feſtis ludorum. cap. 40.

Lex Honorij lib. 15. C. Theodo. tit. 9.

1 CVnctos iudices admonemus, ut ludorum quidem, quibus moris eſt, interſint feſtiuitati: & oblectamentis fauorem eliciant populorum, uerum expenſarum non excedant duorum ſolidorum liberata impendia, nec inconſulta plauſorum inſania, fortunas ciuium, Reip. robur euellant.

Lex Arcadij lib. 11. C. tit. 45. & altera lib. 15. codicis Theo.

2 Clementię noſtre placuit, ut Maiumæ prouincialibus lætitia reddatur: ita tamen, ut ſeruetur honeſtas: & uerecundia caſtis moribus perſeueret.

3 Ludicras artes concedimus agitari, ne ex nimia harum reſtrictione triſtitia generetur: ſed procax fædum, atque indecorum ſpectaculum denegamus.

Lactantius lib. 6. cap. 20.

4 Hiſtrionum impudiciſsimi motus, quid aliud niſi libidines docent, & inſtigant? quid de mimis loquar, corruptelarum præferentibus diſciplinam? qui docent adulteria dum fingunt, & ſimulatis erudiunt ad uera? quid iuuenes, aut uirgines faciant, cùm & fieri

ſine

ſine pudore, & ſpectari libenter ab omnibus cernunt? admonentur, vtique quid facere poſsint, & inflãmantur libidine, quæ aſpectu maximè concitatur & c.

Lex Theodoſii & Valentiniani lib. 15. codicis Theodo tit. 5.

5 Quo tempore commemoratio Chriſti paſsionis totius Chriſtianitatis magiſtræ à cunctis iure celebratur: omni theatrorum voluptate per uniuerſas urbes earumdem populis denegata, totę chriſtianorum ac fidelium mentes Dei cultibus occupentur. Aliud enim eſt ſupplicationum tempus, aliud uoluptatis.

6 Ergo præfecti urbium, uim ædibus ſacris non inferant: neque ludis ſumptuoſis onerent ciuitates, neque fædum aliquid iniurioſum, aut inhoneſtum in publicis ſpectaculis agi permittant, neque in quadrageſimæ diebus tauros agitari, aut haſtiludia fieri ſinant.

Varia de Præfectis urbium. Cap. 41.

Iuſtinianus conſtitutione 25. de prætore Lycaoniæ, idemque eſt de præfecto.

1 OPortet ipſum prouidere, ut omnia rectè, atque ordine fiant in ciuitatibus. Et primum quidem ut ciuitates ſub ipſo collocatæ ſeditionibus careant, ex omni parte æquitatem conſeruans, & ſummo ſtudio proſpiciens, ne nimium ſubditis indulgeat, & frœna relaxet. Deinde neque opera in ciuitatibus negligat, ne per hanc cauſam deminuantur, uel aquarum ductus, uel ipſorum pontium tranſitus, uel murorum munitio, uel cura itinerum, ſed omnia reficiat, uel ſaltem ad nos referat & c.

Idem de prætore Thraciæ conſtit. 26.

2 Deſcriptum iuſiurandum eſt, quo magiſtratus noſtros conueniat, cùm officia ſuſcipiunt animam ſuam deuouere Deo, & tueri ſubditos noſtros in æquitate, & iuſtitia, ab omnibus ſordibus, inimicitiis, gratia remotiſsimos.

3 Curabit quoque illic omnia opera publica, neque patietur, ut uel portus, uel muri, uel pontes, uel itinera, uel denique alia, vitium contrahant: ſed ipſe quæcunque ex publicis redditibus poſſunt refici, ea procuret: ſi quid verò ex his maiore cura indiget, id ad nos referat.

4 Propterea magnam pecuniæ uim deſpicimus, & ita amplis annonis tam præſides, quàm cohortes, & circa illos uerſari ſolitos, conſolati ſumus, ne per egeſtatem fortè, aut eiuſmodi aliquid, parum decenti-

centibus factis occupentur.

5 Damus ei curiosius crimina indagandi & prohibendi, & ad nos per suggestionem nunciandi facultatem, ut partim ipse per se ea corrigat partim celerius ad nostram referat notitiã, ut si qua in re im becilliores sunt ibi, uires crescant, & suppleantur scientiæ & iussio nis nostræ accessione.

Idem de iudicibus constit. 82.

6 Si iudex aliquid improbè, & maliciosè quenquam ministrorum suorum agere senserit: expellat auditorio suo eos, qui non bonam habent in gerendis rebus opinionẽ, & alios in illorũ locum sufficiat.

Idem de præside Pisidiæ constit. 24.

7 Oportet, ut qui hunc magistratum suscipit, his solis quæ ex publico soluuntur, contentus sit: iustè, & purè & cum quadam asperitate humaniter se erga subditos gerat: omne maleficium prouincia expellat: & eos qui delinquunt, secundum leges nostras puniat, & per omnia ius tueatur: & ad nostras leges respiciat, & secundum eas iudicet: & ut subditi nostri secundum illas uitam, suaque studia instituant, efficiat. &c.

Clemens Alexandrinus lib. 7. stromatum.

Officium iustitię salutaris est, unumquodque semper deducere ad id quod est melius.

Plato lib. 5. de legib.

9 Re uera nimius in se ipsum amor, omnium peccatorum, omnibus semper est causa, Occæcatur quippe circa amatum, qui amat. Quapropter, qui se amat, cùm se ipsum magis, quàm ueritatem honorandum putet, quid iustũ, bonum, pulchrumvè sit, malè iudicat. Decet sanè eum, qui magnus uir futurus est, neque se ipsum, neque sua diligere, sed iusta semper, siue à se ipso siue ab alio quouis gerantur. Ex hoc ipso delicto accidit omnibus ut ignorantiam suam, esse sapientiam opinentur hinc fit, ut quamuis nihil, (ut ita dicam) sciamus scire tamen omnia arbitremur. Cùm uerò nec aliis committamus facultatem agendi, quę ipsi facere ignoramus, facientes ipsi, errare compellimur. Quamobrem nimium sui ipsius amorem fugere quisque debet, & meliores sequi, nullo rubore uerecundiæ impeditus.

Idem lib. 6. de legibus.

10 Quidquid in ciuitate legis ordinisque est particeps, cuncta ex eo bene procedunt. Quæ uerò ordine carent, uel malè ordinata sunt, ea etiam quæ bene sunt ordinata, confundunt.

DE REPVBLICA LIBER NONVS.

Difficile esse bene imperare. Cap. I.

1 SVPEREST quidem, vt ea iam colligam, quæ ad optimam Regni gubernationem pertinere posse uisa sunt, ac primum generalia referam: deinde uerò singula persequar.

Plato Dionis propinquis epist. 7.

2 Cùm animaduerterem homines, qui in reipublicæ gubernatione uersabantur, legesque & mores: quantò magis considerarem, quantoque magis ætate progrederer, tantò difficilius arbitrabar esse, rectè rempublicam gubernare.

Xenophon lib. I. de pædia, Cyri.

3 Noui te dicere semper solitum, haud fas esse à Diis petere, neque victoriam eos equestri pugna, qui equitare non didicissent, neque sagittæ ignaros superare illos sagittando, qui huiusmodi peritiam callent; neque gubernandi imperitos optare, nauium salutem gubernando: huiusmodi enim omnia esse præter diuina instituta.

Et paulò pòst.

4 Scire aliis præesse hominibus, ut habituri sint omnes res necessarias affatim, & ut futuri sunt omnes, quales oportet, hoc nobis mirabile sanè uidebatur. Ita mediusfidius, ò pater, memini hoc dixisse te: itaque mihi quoque videbatur opus esse maximum, pulchrè imperare: ac nunc eadem mihi uidentur, cùm ipsum imperandi munus mecum ipse considero.

Cornelius Tacitus lib. I.

5 Tiberius variè disserebat, de magnitudine imperii: solam diui Augusti mentem tantæ molis capacem: se in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didicisse, quàm arduum, quàm subiectum fortunæ regendi cuncta onus.

Flauius Vopiscus in Aureliano.

6 Ego à patre meo audiui, Diocletianum principem iam priuatum dixisse:

dixisse: nihil esse difficilius, quàm bene imperare. Colligunt se quatuor, vel quinque, atque unum consilium ad decipiendum imperatorem capiunt: Dicunt quid probandum sit. Imperator, qui domi clausus est, uera non nouit: cogitur hoc tantum scire, quod illi loquuntur. facit iudices, quos fieri non oportet: amouet à republica, quos debeat obtinere. Quid multa? vt Diocletianus ipse dicebat, bonus, cautus, optimus, venditur imperator.

Nazianzenus in Apologetico.

7 Re uera mihi uidetur esse ars artium, & disciplina disciplinarum, hominem regere: qui certè est inter omnes animantes maximè, & moribus varius & voluntate diuersus.

Patricius in proœmio de regno.

8 Magna quidem res est, hominibus imperare, cùm sit homo (ut Xenophon ait) animalium omnium, in rectorem, & custodem suum ingratissimum. Nullum siquidem aliud animal in pastorem suum seditiosum est, præter hominem, qui infensus semper in eos, qui sibi præesse, aut imperare quærunt, insidias meditatur, nouisque rebus studet, eosque odio habet, quamuis nihil mali ab eis unquam perpessus sit.

Ex diuo Thoma lib. 2. de regi. princi. cap 15.

9 Cùm reges habeant vniuersales actiones, & curam totius reipublicæ: necesse est, ut in multis deficiant, quia regnum gubernare, atque unicuique secundum merita prouidere, transcendit virtutem naturæ, quamobrem impossibile est, ut reges sæpe non errent, nisi ad conditorem, & gubernatorem omnium tota se mente conuertant.

Probis consiliarijs, & sapientibus opus esse. Cap. 2.

1 Ergo multis prudentibus uiris, atque sapientibus Rex indiget, ut rectè gubernare possit; nec enim princeps tantam rerum, ac negociorum molem solus ualeat sustinere.

2 Exodi cap. 18. dixit Iethro, ad Moysem: cur solus sedes, & omnis populus præstolatur à mane vsque ad vesperam? Non bonam rem facis, stulto labore consumeris & tu, & populus iste: ultra vires tuas est negocium, solus illud non poteris sustinere. Prouide de omni plebe viros sapientes, & timentes Deum, in quibus sit ueritas: & qui

oderint auaritiam, & constitue ex eis tribunos, & alios qui iudicent populum &c.

Dio Chrysostomus oratione 3. de regno.

3 Solus nemo, ne priuata quidem & domestica peragere potest. regibus autem quantò plura & maiora administranda sunt, eò pluribus est opus, qui maiore cum beneuolentia auxilium ferant, necesse est enim, quæ maxima sunt, & summa sedulitate peragenda, aut aliis committere, aut omnino negligere.

Hieronymus Osorius in epist. ad Reginam Angliæ.

4 Omnes Regum opes, & facultates in bonorum hominum prudentia, atque uirtute collocandas arbitror. nec enim aliquis princeps ullo modo potest, uel in bello victoriam consequi, vel in pace dignitatem tueri, vel in negocio callidè uersari, uel in ocio tranquillitatem retinere, qui non est bonorum hominum comitatu circũseptus.

5 Fallitur autem opinione ineptissima quisquis putat, homines ineruditos, aut consiliarios regios, aut iudices esse posse.

Socrates apud Xenophontem lib. 4. de factis & dictis Socratis.

6 Stultum est putare artes eas, quæ minores sint, non posse absolutas reddi sine instructore: ciuitati uerò præesse cùm sit omnium maximum, posse quenquam ex se satis nosse.

Aristoteles lib. ulti. Ethi. 1 cap. ulti.

7 Electio sagacitatis est, & intelligentiæ, ac perspicacitate indiget, recteque iudicare, opus est maximum.

8 Diuus Augustinus (lib. de ordine, propè finem) iure ac meritò laudat Pytagoram, quoniam regendæ reipublicę disciplinam suis auditoribus ultimam tradebat, iã doctis, iam perfectis, iam sapientibus, iam beatis. Tantos enim ibi fluctus uidebat, ut eis nollet committere, nisi uirum, qui & in regendo penè diuinę scopulos euitaret, & si omnia defecissent, ipse illis fluctibus, quasi scopulus fieret.

Capitolinus in Antonino philosopho.

9 Semper sanè cùm optimatibus, non solum bellicas res, sed etiam ciuiles, priusquàm faceret aliquid, contulit. denique sententia illius pręcipua semper hęc fuit. ęquius est, ut ego tot, & talium amicorum consilium sequar, quàm ut tot, ac tales amici unius uoluntatem sequantur.

Laurentius Grimalius lib. 1. de optimo Senatore.

10 An sacerdotes reipublicæ præficiendi sint, dicendum uidetur. satis apparet, eos ab illo bonorum omnium autore & legislatore Christo Iesu institutos esse: qui sanè effecit, ut Sacerdotum dignitate nihil

hil

hil in cœlis ſanctius, nihil in toto orbe excellentius habeatur. his enim iura, leges iudiciaque diuina tractanda commiſit, illosque ſuæ diuinitatis uicarios effecit, unde omnis bene instituta reſpublica in adminiſtrando imperio, Sacerdotes, aut principes, aut ſocios ſibi putat iuſtum utile & neceſſarium aſciſcere. nec id quidem immerito, quid enim præclarius, & ad rempublicam iuſtè, ſanctèque adminiſtrandam utilius eſſe poteſt, quàm eos reip. præeſſe uelle, qui ſapientiam non ex Delphico templo deprõptam, ſed ab illa cœleſti, ſacraque mente acceptam habent, eiusque inſtitutis rempublicam omnem regere, conſeruare, ac piè, iuſtè, ſanctè inſtituere, ſciunt? quos quidem qui ex rebus publicis reiiciunt, aut iniuſti, rudes, imperiti, barbarique ſunt: aut non noſtræ, id eſt, Chriſtianæ reipublicæ ciues, aut impuri, impiiq; religionis hoſtes cenſeri debent. Si enim omnis reſpub. Dei cultu, & religione cõſeruatur, iisq; virtutibus Sacerdotes maximè excellunt: iuſtè profectò, ſanctèque facere ſunt illi putandi, qui hos reipublicæ muneribus, muniisque obeundis, ſocios ſibi aſciſcunt: ut ampliſsimi, ſanctiſsimique ciues, rempublicam religiosè & ſanctè gubernando, religionem ſapienter interpretando, corpus totum reipublicæ ſanum, incolumeque conſeruent: quod Romanos, Egyptios, Hebræos, & alios multos feciſſe legimus: quibus enim Deus ſalutem & fœlicitatem hominum commiſit, quis ita uecors, amens, & inſanus erit, ut libertatem, bona, fortunas, domicilia, eiſdem gubernanda non putet, iuſtũ, & neceſſarium committere?

Quis ſit ſcopus rectæ gubernationis. Cap. 3.

Plato lib. ciuili uel de Regno.

1 NEceſſe eſt, eam maximè, ac ſolam rectam exiſtimare rempublicam, in qua, qui magiſtratibus funguntur re uera gubernare ſciunt. Quatenus autem ſcientia, & iuſtitia freti ex deteriori meliorem pro uiribus ciuitatem efficiunt, eatenus rectam appellari rempublicam uolumus, & in eo ipſo duntaxat definitionem rectæ gubernationis conſiſtere. Cęteras uerò omnes, neque legitimè, neque uerè dici, putandum eſt.

Idem in eodem.

2 Vir ſapiẽs bonusq; gubernabit ſemper ita ad ſubditorum ſalutem reſpiciens, ut ad nautarum nauisque ſalutem reſpicit gubernator. Ad ſummam quidquid prudentes principes agant, nunquam delinquunt,

quunt, quamdiu unum hoc potissimum seruant, ut mente, & arte quod iustissimum est ciuitatibus inducentes tueri eos ualeant, melioresque ex deterioribus, quoad fieri potest, efficere.

Aristoteles lib.1. Ethi. cap.13.

3 Videtur is, qui uerè ciuilis est, circa uirtutem maximè laborare. Vult enim ciues bonos efficere, ac legibus obtemperantes & iterum lib. 2. cap. 1. legumlatores enim ciues assuefaciendo bonos reddunt, & hæc est uniuscuiusque legumlatoris uoluntas, qui uerò id bene non efficiunt, peccant, atque in hoc bona respublica à mala differt.

4 Hoc igitur debet esse propositum Reipublicæ gubernatoribus, quo intueri, & quo cursum suum dirigere debeant: nimirum ut ciues bonos, & beatos efficiant: idque ipsum est, quod sapientes omnes legumlatores uolunt.

Xenophon lib.8. De pædia Cyri.

5 Similia sunt opera boni pastoris, & boni regis. Nam & pastorem decet id præstare, ut pecora habeant fęliciter, & iis uti: si tandem pecudum est fælicitas & regem identidem decet, urbes atque homines fęlices facere, & iis uti.

Iamblicus epistola ad Dyoscolium.

6 Verus princeps magna cum dignitate, & bonitate præest, magnifica bonorũ munera subditis exhibet: uictus abundãtis salutis, omnimodæ, & uitæ tranquillitatis autor est. Hunc enim finẽ sibi proponit honestus princeps ut subditos fælices efficiat. Et tum sanè præ cęteris, qui ab eo gubernantur in primis eximius est, cùm illi beatam uitam agunt, qui se ipsos ei commiserunt. siquidem utilitas publica non separata est à priuata, quin potius in uniuersali singulis etiam utile continetur, & partes in toto seruantur, tum in animalibus, & ciuitatibus, tum in aliis quoque naturis.

Cicero quadam in epistola.

7 Ac mihi quidem uidetur huc omnia esse referenda ab iis qui præsunt aliis, ut ii, qui eorum in imperio sunt, sint quàm beatissimi.

Simplicius in enchiridion epitecti cap.47.

8 Illud tamen non ignorandum est deteriores republicas in uniuersum animis officere, & maximè diuinum illum fulgorem extinguere atque honestiora studia perspicere, bonæque uitæ exempla delere.

Diuus Thomas lib.1. de regimine princ. cap.13. & 14.

9 Ad omnes reges pertinet gubernatio, & à gubernationis regimine regis nomen accipitur. Est autem gubernare, id quod gubernatur,

natur, conuenienter ad debitum finem perducere itaque ad officium gubernatoris pertinet, non solum conseruare rem illæsam, sed etiam ad finem illam perducere. ultimus uerò finis multitudinis congregatæ uidetur esse uiuere secundum uirtutem. ad hoc enim homines congregantur, ut simul bene uiuant, bona autem uita est secundum uirtutem: igitur uirtuosa uita est congregationis humanæ finis. sed quia homo uiuendo secundum uirtutem ad ulteriorem finem ordinatur, qui consistit in fruitione diuina, non est ultimus finis multitudinis congregatæ, uiuere secundum uirtutem: sed per uirtuosam uitam peruenire ad fruitionem diuinam.

De fælicitate Reipublicæ. Cap. 4.

1 EX bona Regni gubernatione fœlicitas subiectorum nascitur: quo uel solo patet, quanti facienda sit optima constitutio reipublicæ.

Isocrates in Areopagitico.

2 Notum quidem omnibus est, fœlicitatem potissimum, & parare & retinere eos, non qui maximis, & pulcherrimis mœnibus muniti sunt, aut qui maximam hominum turbam in eodem loco congregatam habent: sed eos, qui suam urbem optimè, ac modestissimè gubernant. Nec enim alia ciuitatis anima est, quàm forma & constitutio reipublicæ, quæ uim eandem habet, quàm in corpore prudentia, siquidem hæc est, quæ de rebus omnibus deliberet, & cùm res secundas tueatur, tum calamitates effugiat. Ad hanc & leges, & oratores, & homines priuatos semet accommodare, & quasi eosdem fieri necesse est, & ea quosque fortuna uti, talemque uitam agere, qualem remp. habuerint.

3 Finis verò rectæ gubernationis fœlicitas est: nam unicuique priuatim, & publicè omnibus finis quidam est, quem coniicientes, alia persequuntur, alia fugiunt. Is uerò fœlicitas est, aut eius pars aliqua, vt Aristoteles tradit lib. 1. Rhetoric. c. 5.

Plato in Euthydemo ait.

4 Fœlicitatem ab omnibus summum bonum uocari. sed ea fœlicitas sub luna nulli conceditur. Idcircò alia est fęlicitas reipublicæ, atque hominum in hac uita, quàm Aristoteles definit, ut sit fortuna secunda cum uirtute, uel uita tuta & iucundissima. Huc igitur tendere debet recta respublica, ut ciues bonos efficiat, omnique uirtute

præditos,

præditos, ut in pace, ac tranquillitate degentes, eam fœlicitatem assequantur, per quam ad summum illud bonum post hanc uitam peruenire queant.

Xenophon lib. de vectigalibus.

5 Hæ dicuntur beatissimæ Respublicæ, quæ plurimo tempore in pace uixerunt.

Plato lib. 8. de rep.

6 An ex quercu fortè existimas, aut silice respublicas fieri potius, quàm ciuium moribus, qui quocunque fluxerint, cætera secum rapiunt? ex moribus proculdubio.

Aristoteles lib. 8. polit. cap. 1.

7 Semper optimi quique mores melioris reip. sunt causa.

Idem lib. 7. cap. 18.

8 Optima respublica est, per quam optimè ciuitas administratur: per hanc uerò administratur optimè, per quàm licet fieri beatam.

Beatus Thomas lib. 1. de regimine princip. cap. 14. & 15.

9 Veram fœlicitatem, idest, fruitionem Dei, non consequuntur homines per uirtutem humanam, sed uirtute diuina. Itaque perducere ad illum finem, non est humani, sed diuini regiminis: quod non regibus, sed Sacerdotibus est commissum, rex tamen per diuinam legem edoctus, curare debet, ut multitudo sibi subiecta bonam uitam degat. ad quod tria requiruntur: unum, ut in pace multitudo uiuat. alterum, ut uinculo pacis vnita dirigatur ad bene agendum; tertium, ut necessariorum ad bene uiuendnm adsit copia sufficiens: atque ea quidem cõseruare, ac promouere magna cura, & solicitudine debet

Fœlicissimam esse Hispaniarum Rempublicam. Cap. 5.

1 EX quibus omnibus, aliisque multis perspicuum est, Hispaniarum rempublicam esse fœlicissimam: quia, & pace, & religione catholica, & iustitia fruimur. Etenim optimo Philippo rege incolumi, religio uera, & mens omnibus una est: eademque semper fuit sub Carolo Maximo, Regibusque catholicis Ferdinando & Isabella: atque eandem futuram speramus regnantibus eorum posteris: ut cum Claudiano etiam nunc uerè dici possit.

Quid dignum memorare tuis Hispania terris

Vox

Vox humana ualet,
Diues equis, frugum facilis, pretiosa metallis,
Principibus fęcunda piis.

2 Vera quidem religio est, primum, atque adeò arctissimum fœlicis reipublicæ uinculum. Hanc nos puram inuiolatamque seruamus, qua & boni effici possumus, & æternam consequi fœlicitatem. Cæteræ uerò ferè omnes respublicæ labefactantur, exagitantur, ac dilacerantur hæresibus: quæ dirimunt ciuium coniunctionem & nimium uirtutibus obstant, atque homines deteriores efficiunt.

Plato lib. 6. de legibus.

3 Extrema omnia subeunda sunt potius, quàm in eam gubernationem ciuitas commutanda, quæ peiores solet homines facere.

Idem lib. 5. de rep.

4 Habemus ne ullum perniciosus ciuitati malum, quàm quòd eam diuidit, & ex una plures facit? uel melius quicquam eo, quod ipsam uincit simul, & unam efficit? non habemus.

5 Quemadmodum extra controuersiam est nulla re magis, quàm efficaci religione, atque eius unitate, in unius corporis societatem conciliari, continerique liberos homines: sic omnibus perspicuum est nihil eos magis separare, & contra se diuidere, quàm in religione dissidium, pugnam, atque discordiam. Id namque dissidium omnium maximum & perniciosissimum est: Primum quod rem præstantissimam, religionem scilicet, perturbet. Deinde quod societatem omnibus communem, & arctissimam sua contagione laxet. Denique quod Christianam amicitiam soluat, qua, neque iucundior ulla, neque sanctior quidem esse potest, sed de his alibi plura.

Bonam gubernationem esse quæ iustitiam seruat. Cap. 6.

Plato Dionis propinquis epist. 7.

1 SI philosophia una cùm potentia uerè in idem quasi domicilium concurrisset, per omnes homines & græcos & barbaros elucentem, ueramque opinionem omnibus ostendisset: nec ciuitatem, neque hominem unquam fore fœlicem, nisi & cum prudentia, & sub iustitia uixerit: siue per se illas possideat, siue sub sanctorum principum moribus ritè educetur, atque erudiatur.

Idem in Minoe.

2 Iuſtitia ciuitates, ac reliqua omnia ſeruat, iniuſtitia uerò peruertit, atque corrumpit.

Idem lib. 1. de rep.

3 Iniuſtitia ſeditionis inimicitias, contentioneque parit,
Iuſtitia uerò concordiam, & amicitiam.

Ariſtoteles lib. 5. polit. cap. 7.

4 Maximè tum reſpublica, tum ſtatus optimatum diſſoluuntur, ſi ius in ipſa republica uioletur. Hoc autem ſolum confirmat, ſtabilemque facit ſtatum reipublicæ ſi pro dignitate paria tribuantur, & quæ ſunt quiſque retineat.

Orpheus in hymnis.

5 O iuſtiſsima dea mortalibus beata, optabilis,
Quæ ſemper iuſtis hominibus propter æqualitatem gaudes:
Veneranda, fœliciſsima, glorioſa iuſtitia:
Quæ pura mente ſemper digna cuique tribuis
Integra conſcientia fruens: ſemper autem comminuis omnes
Quotquot ſtateram tuam non ſubeunt, ſed ultra ipſam
Lancibus duris inexplebiliter declinant: ſtudioſa pacis, uitæ ſtabilis æmula.
Semper enim quod nimium eſt odiſti, gaudes autem æqualitate
Per te ſapientiæ totum uirtus finem aſſequitur.

Idem in alio hymno.

6 Oculum iuſtitiæ canto, retro uidentis, formoſæ
Quæ etiam Iouis principis ſacro ſedet ſolio
Cælitus diſpiciens uitam mortalium, in uarias gentes diuiſorum.
Iniuſtorum ultrix, ſuppliciis gaudens iuſtis,
Veritatis æqualitate concilians diſsimilia.
Omnia enim, quæ mala mente homines committunt
Temere, nimium concupiſcentes malis conſiliis,
Tu ſola puniens, pœnam ſumis ab iniuſtis:
Hoſtis improborum, beneuola autem uerſaris cum iuſtis.

Heſiodus in operibus.

7 Iuſtitia uirgo eſt Ioue prognata,
Caſta & ueneranda Diis cœlicolis
Et quando quis ipſam læſerit, oblique iniuriam inferens.
Statim apud Iouem patrem ſedens,
Iniuſtam narrat hominum mentem: donec luat
Populus peccata regum: qui malè ſentientes,

[library stamp]

Alio deflectunt, iura obliquè interpretantes.

Dionysius Halicarn. lib.2.

8 Mœnibus absolutis, perfectisq; ad præsentem necessitatem ædibus: cùm iam tempus moneret de futura forma reipublicæ dispicere: Romulus de materni aui sententia, sic pro concione locutus est: Vrbem à se, cùm publicis, tum priuatis ædificiis, ut recens conditam, satis ornatam esse: cogitandum tamen, non in hoc sitam summam reipublicæ: neque enim amplæ, profundæque fossæ munimentum, certam incolumitatis spem polliceri inclusis intus securis ciuibus: sed ad hoc tantum conducere, ne oppressis repentino incursu hostis cladem aliquam inferat: neque si intestinus tumultus inuadat rempublicam priuatas ædes præbere tutum cuiquam refugium: hæc enim ad uitam quietè, ac tranquille degendam inuenta esse subsidia: quæ nihil uetent, quo minus uel uicinis insidiemur per iniuriam, uel ipsi expositi simus aliorum insidiis: nec ullam urbem huiusmodi ornamentis quæsisse sibi diuturnam fœlicitatem, & amplitudinem; aut contra, sine his non potuisse amplam, & fortunatam euadere. Aliud esse, quod seruet ciuitates, & è paruis magnas faciat: nimirum in externis bellis armorum potentiam, quæ fortitudine paretur, & assiduo studio; in ciuilibus uerò perturbationibus, concordiam ciuium: eam iustitia, temperantiaque foueri in republica.

Plutarchus lib. de doctrina principum.

9 Veteres ita & loquuntur & scribunt, & docent: absque iustitia principatum rectè gerere, ne Iouem quidem ipsum posse.

Optimam omnium gubernationem esse, leges seruare. Cap. 7.

1 MAximum & precipuum optimæ gubernationis preceptũ est, ut nihil præter leges, omnia uerò secundum leges fiant. Lex enim est rectæ gubernationis constans, ac perpetua regula. Nam sicuti ex Platone iam ante retuli: Lex est vera gubernandi ratio, quæ per cõmoda media ad finem optimũ dirigit res gubernatas.

Idem Plato in libro ciuili.

2 Ea sola recta ciuilis gubernatio est, quæ id efficit, ut nemo quidquam præter leges cõmittere audeat, & qui audeat, morte afficiatur.

Idem lib.4. de legibus.

3 Non ideò magistratus alicui dabimus, quòd diues sit, aut huius-

modi quidquam posſideat, ut robur magnitudinem, generis claritatem: ſed ei, qui poſitis legibus parebit maximè, & hac re cæteris in ciuitate præſtabit.

Et paulò poſt.

4 Magiſtratus autem legum miniſtros appellaui, non quia innouare uocabula cupiam, ſed quia putem ſalutem hinc maximè ciuitati fore, & contrarium ex contrario. Interitum enim paratum illi ciuitati uideo, in qua non lex magiſtratibus, ſed legi magiſtratus præſunt: ſalutẽ uerò illi, ubi lex ſeruientibus magiſtratibus dominatur. Cuncta certè bona, quæ Dii ciuitatibus præbent, huic affore cerno.

Idem Plato diuinus epiſtola 7.

5 Lex regina eſſe debet, ac dominari, non aliis tantum ciuibus, ſed ipſis etiam regibus.

Plutarchus lib. de vitioſa verecundia.

6 Themiſtocles Simonidi petenti quiddam iniuſtum. Nec tu, inquit, bonus poeta fueris, ſi præter numerum canas: nec ego bonus princeps, ſi præter leges iudicem.

Idem libello, Num Seni reſpublica gubernanda ſit.

7 Reſpublica, quæ à ciuibus probitate claris, ſecundum legum præcepta gubernatur, non honeſtum modo uiri ſepulchrum eſt, ſed & gloria quædam ante actæ vitæ, quæ aduerſus mortem collocari ſolet. hoc verò eſt, Simonide autore, quod poſtremum ſub terras penetrat.

Iuſtinianus de prætore Lycaoniæ conſt. 25.

8 Neminem improbè agentium reuereatur, & ſi diues, & ſi maiore aliqua dignitate præditus ſit. Propterea enim de numero præſtantiorum electum ipſum mittimus, ut pro ſua potentia neceſſe non habeat cuiquam alii attendere, quàm nobis & legibus: ſecundum quas, & ipſe iudicet, & ſubditos uitam inſtituere procuret. Et ſiue ſordidis eum manibus uti, ſiue ad effectum aliquem reſpicere, ſiue leges noſtras tranſgredi deprehenderimus: nos uigore legis ad facti ſui rationem reddendam eum ſiſtemus.

9 Omnia quidem, quæ ad rectam reipublicæ gubernationem attinent, legibus iuſtiſsimis definita ſunt. Proinde qui bene rempublicam adminiſtrare uoluerit, is leges diuinas, & humanas omni modo ſeruare debet: quas ſi ſequatur duces, nunquam uſquam aberrabit.

Pontanus lib. de obedientia.

10 Eorum qui moderandis populis, prouinciiſque regendis præfecti ſunt, una omnium hæc eſt ratio, legibus, vt pareant, & publicè,

priuatimque iustitiæ seruiant.

Aristoteles lib. 1. Rhetoric. cap. 7.

11 Qui legibus semper obtemperarunt, ij optimi esse videntur, & in optimatu in ciuitate gerendarum rerum principatu potiuntur.

Idem lib. 5. Ethic. cap. 1.

12 Iniustus homo est, qui à legibus exorbitat, & legum transgressio iniustitiam omnem continet.

Laurentius Grimalius lib. 2. de optimo Senatore.

13 Si leges à uera ratione manant, necesse est, ut uirtutem solam respiciant, nihilque ab ea differant. Sunt enim hæ uirtutis, honestatis, rationis, naturæ, & vitæ honestæ quædam quasi regulæ, à quibus discedere nefas est: easque contemnere non aliud sit, quàm naturam, Deum, virtutem, rationem spernere, ac despicere.

Naturalem rationem magistratus non efficere solam ad gubernationem rectam. Cap. 8.

1 QVamuis lex nihil aliud esse uideatur, quàm recta ratio, & mensura quædam: nemo tamen usque adeò ratione perspicaci præditus est, ut arbitrio suo spretis legibus, recte rempublicam gubernare queat. Est enim ratio nostra, tum peccatis, tum affectibus admodum extenuata, atque obscurata.

Plato in Timæo.

2 Animam Deus mortali corpore clausit, quæ grauibus, necessariisque perturbationibus afficitur: quarum prima est uoluptas, esca maxima mali: deinde dolor, fuga, impedimentumque bonorum: audacia præterea metusque consultores amentes: accedit, & implacabilis iracundia: spes etiam blanda, conciliatrixque cum irrationali sensu, amoreque omnium inuasore.

3 Ergo non rectum est hominem, quem affectus animi solicitant, & non potius legem in republica dominari. Nam quod omnino caret affectibus, potius est, quàm cui natura sunt insiti: quod malum ut legibus abest. sic humanis omnibus animis adesse necesse est. Itaque qui legem uolunt ciuitati dominari ij uidentur Deum & leges dominari uelle: qui uerò hominem dominari uolunt, ij addunt & feram. siquidem huiusmodi quidam est cupiditas: & excandescentia magistratus ipsos, & uiros quamlibet etiam bonos, deprauat. at qui lex mens est appetitione uacans. Hæc ex Aristotele lib. 3 polit. cap. 7. 8. 12.

Cicero

Cicero lib. 2. de oratore.

4 Plura iudicant homines, aut amore, aut cupiditate, aut iracundia, aut dolore, aut lætitia, aut ſpe, aut timore, aut errore, aut aliqua permotione mentis, quàm ueritate, aut præſcripto, aut iuris norma aliqua, aut iudicii formula, aut legibus, atque id quidem iniquiſsimum eſt.

Plato in lib. de regno.

5 Si legibus præficeremus uirum quendam, qui ſpretis legibus alia quædam præter hæc, quæ ſunt inſtituta, imperitus rerum agere tentet; non'ne hoc magnum eſſet malum? Etenim quiſquis præter leges illas, quę ex longo rerum uſu latæ ſunt, committere audet, is ſcelus grauè committit, & officia uitæ confundit, atque peruertit, quapropter legibus conſtitutis, altera (quemadmodum dicitur) nauigatio eſt, ut nemo quidquam unquam præter illas facere permittatur ſiue ſinguli, ſiue populus hoc conetur.

Thucydides lib. 3. in oratione Cleonis.

6 Planè intelligimus, utiliorem eſſe imperitiam cum modeſtia, quàm peritiam cum immodeſtia: ac tardioris ingenii homines adminiſtrare commodius plerunque ciuitates, quàm ſolertioris. Nam iſti, tum legibus ſapientiores uideri, tum ſemper excellere dicendo in conſultatione reipublicæ uolunt: unde in multas calamitates ciuitates incidunt. Illi ſuæ peritiæ diffidentes, non abnuunt, ſe legibus eſſe imperitiores: & cùm inualidiores ſint, quàm ut bene dicentis orationem refellant, potius ex æquo ſunt iudices, quàm concertatores: ideoq́ue eis plerunque fęliciter cedit.

7 Qui experimentis addiſcunt adminiſtrare rempublicam, licet ingenio fęliciſsimo nati ſint, tamen & ſero & magno reipublicæ malo, uix tandem boni magiſtratus euadent quia propter negociorum uarietatem, & rerum iniquitatem, experimenta ſine iuris prudentia cæca ſunt, & fallaciſsima.

8 Ad ſummam hoc ſcire oportet, ſapientium omnium conſenſu, nihil aliud eſſe rectam reip. gubernationem, quàm prudentem, ac diligentem legum executionem. Nam ea quę contra leges, aut non ſecundum leges eſt: aberratio, deſtructio, Tyrannis, aut quid uis potius, quàm recta gubernatio, dicenda eſt.

Quis

Quis optime gubernare queat. Cap. 9.

Plato diuinus lib. 5. de rep.

1 NIsi philoſophi ciuitatibus dominentur, uel hi, qui nunc leges, potentesq́ue dicuntur, legitimè, ſufficienterq́ue philoſophentur, in idemq́ue ciuilis potentia & philoſophia concurrant: non erit ciuitati, uel hominum generi requies ulla malorum: neque prius recta reſpublica orietur pro uiribus & lumen ſolis aſpiciet. Et mox addit, nullam aliam gubernationem priuatim, uel publicè futuram eſſe fęlicem.

Idem Dionis propinquis epiſt. 7.

2 Ego dicere adductus ſum, non prius deſinere humanum genus in malis uerſari, quàm aut homines rectè, uereq́ue philoſophantes rerum publicarum gubernationem adepti fuerint: aut hi, qui gubernant, diuina qnadam ſortè uerè philoſophentur.

Cicero ad Quintum fratrem.

3 Plato tum denique fore beatas reſpublicas putauit, ſi aut docti, aut ſapientes homines eas regere cępiſſent, aut qui regerent, omnes ſuum ſtudium in doctrina, ac ſapientia collocaſſent.

Plutarchus in Platone.

4 Quam ſalubre & illud eſt, beatiſsimas fore reſpublicas, ſi qui earum gubernationi præeſſent, aut ſapientia pręditi eſſent, aut ſapientiæ ſtudio tenerentur.

5 Hæc autem philoſophia non alia proculdubio, quàm ciuilis ſcientia eſt; atque adeò philoſophi illi, legum, iuriſq́ue periti ſunt. Nec enim admodum refert, an magiſtratus naturalium rerum peritiam habeat, Academicus ſit, vel ſtoicus: ſed in primis opus eſt, ut leges, iuraq́ue noſcat uerus quidem iuris prudentiæ ſcopus & finis eſt, reipublicæ gubernatio. quòd ſi uerùm eſt (ſicuti eſt) rectam gubernationem eſſe, prudentem, ac diligentem legum executionem: quomodo gubernabit rectè, qui leges & ius ignorat.

Lactantius lib. 3. cap. 16.

6 Rectè Tullius ciuiles uiros, qui rempublicam gubernent, qui urbes, aut nouas conſtituant, aut conſtitutas æquitate tueantur, qui ſalutē, libertatemq; ciuium, uel bonis legibus, uel ſalubribus conſiliis, uel iudiciis grauibus conſeruent, philoſophis doctoribus præfert bonos enim facere oportet potius, quàm incluſos in angulis facienda præcipere, quæ ne ipſi quidē faciunt, qui loquuntur.

Omnes

7 Omne quidem ius mutum & ſine effectu eſt, niſi ſint iuris periti, quorum ſcientia & conſilio ius ſuum unicuique, tribuatur & quemad modum reſpublica ſine iure, ac legibus, neque conſtitui, neque ſuſtineri ualet: ita quidem neque adminiſtrari neque gubernari ſine iuris legumque peritis ullo modo rectè poterit.

8 Iuriſconſultus non eſt, legum recitator dumtaxat (ut quidam rectè dixit) ſed interpres præterea, & explanator: ut ſine illo præclara illa legislatoris præcepta, & inuenta, legesque ipſæ mutę penè ſint nulliusque uſus. Nam cùm legislator quamuis diuino ingenio uir, ſingulas res, quæ in hominum controuerſiam caſſuræ eſſent, legibus, & præceptis complecti non potuit, quippe, quæ infinitæ eſſent, ſed capita tantum quædam poſuit, ad quæ iudicia dirigantur, efficitur, ut ius, quod in pauculis illis legum capitibus latet, hominibus ſit obſcurum, neque facilè ad innumeras controuerſiarum ſpecies, quæ quotidie exoriuntur, accommodari à quouis homine poſſit, quæ res Iuriſconſultos creauit: qui cum omnia quæ à legumlatoribus tradita ſint, diligenter cognouerint, atque perceperint, eaque diuturna commentatione animo ſecum agitauerint, mentemque bene penitus in eam cogitationem iniecerint, atque defixerint; eam tandem facultatem aſſequantur, ut quid in quaque re ius ſit, liquido reſpondeant. non quod ius illud in legibus ſit perſcriptum, ſed quod ex legiſlatoris mente illud eliciant: idemq; ſtatuturus fuerit legiſlator, ſi ea cauſa ad illum fuiſſet delata.

Xenophon lib.4. de factis & dictis Socratis idem eſſe ait.

9 Iuſtum uirum, & legibus obtemperantem. Et poſt alia inquit. Quem ciuitas digniorem putet magis quàm qui legibus pareat, tum à quo magis parentes, propinqui, familiares, noti, ciues. aduenæ aſſequentur, quæ officii ſunt? cui ſocii magis credant, aut principatum, aut ciuitatis cuſtodiam, quàm legibus parenti. Et paulò poſt. Qui legibus obtemperant, num hi iuſta faciunt? Maximè. Quicunque igitur ea fecerit, quæ leges præceperint, iuſta & quæ decet faciet. quid ni? Arbitraris ne igitur quoſdam obtemperare poſſe legibus ignaros eorum, quæ leges præcipiant? Minime.

De eadem re. Cap. 10.

Ex lib. Eſther. cap. 1.

1 REx Aſſuerus interrogabat ſapientes, qui ex more regio ſem-

per

per ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges, ac iura maiorum.

Spartianus in Hadriano.

2 Cùm iudicaret, in consilio habuit, non amicos suos, aut comites, sed iurisconsultos, & præcipuè Iulium Celsum, Saluium, Iulianum. Neratium, Priscum, aliosque, quos tamen senatus omnis probasset.

Capitolinus in Antonino philosopho.

3 Habuit secum prefectos, quorum & autoritate & periculo semper iura dictauit. Vsus autem est Sceuola præcipuè iuris perito.

Lampridius in Alexandro Seuero.

4 Vlpianum iurisconsultum pro tutore habuit, primum repugnante matre, deinde gratias agente, atque ideo summus imperator fuit, quòd eius consiliis præcipue rempublicam rexit.

Idem in eodem.

5 Negocia & causas prius à scriniorum principibus, & doctissimis iurisperitis, & sibi fidelibus, quorum primus tunc Vlpianus fuit, tractari, ordinarique: atque ita referri ad se præcepit. leges de iure populi & fisci moderatas, & infinitas sanxit: neque ullam constitutionem sacrauit sine uiginti iurisperitis & doctissimis & sapientissimis uiris. Ibatur per sententias singulorum, ac scribebatur, quid quisq; dixisset: dato tamen spatio ad disquirendum, cogitandumq; priusquã dicerent: ne incogitati dicere cogerentur de rebus ingentibus.

6 Apud Augustum Cæsarem Trebatius; apud Vespasianum Cassius; apud Traianum Neratius: apud Hadrianum Iulianus; apud Antoninum Sceuola: apud Septimium Papinianus: apud Alexandrum Vlpianus, aliique iurisconsulti in magna fuerunt autoritate, atque illorum consiliis optimè rempublicam administrarunt.

7 Sed quid exemplis externis opus est? nunquam quieuit Hispania, nunquam legibus, & magistratibus, ut oportuit, obtemperauit, nunquam barbaras consuetudines exuit, donec iuris peritorum consiliis gubernata est.

8 Quòd si lex est, (sicuti est) recta gubernandi ratio: quis rectè rẽpublicam administrabit, nisi iuris legumque peritus?

Xenophon lib. 2. de factis & dictis Socratis.

9 Omnes, quæ sciunt, facile, optimè, suauissime, citoque operantur, & lib. 3. si cupis honoribus atque admiratione in ciuitate affici, conare quàm maximè potes, ut scias, quæcunque agere uelis: si enim in his præstantior aliis effectus, incipias rempublicam regere, non mirarer, si ualde facilè quæcunque cupis obtineas. Sciunt autem li-

citum ab illicito discernere, æquum ab iniquo separare, ac bonos ciues efficere, qui leges, & ius probè norunt.

Quo pacto qui ius ignorat, bene gubernare posit. Cap. II.

1 EVenire nonnunquam solet, ut regna, prouincias, ciuitates magnas, iurisperiti soli administrare non queant; quamobrem ducibus & præsidibus opus est, qui arma magis, quàm leges sciāt. Hi uerò, ut rectè rempublicam regant, iurisperitorum consilio negocia ciuilia tractare debent.

Hesiodus in Georgicis.

2 Optimus ille quidem est, ex sese, qui omnia nouit.
Prospiciens rerum fines meliora secutus.
Is rursus bonus est, qui paret recta monenti:
At qui ex se nescit, cuiquam nec porrigit aures
Vt bona percipiat: demens & inutilis ille est.

Laertius lib.7.

3 Aiunt Zenonem Hesiodi uersus mutare solitū in hanc sententiā.
Optimus ille quidem qui paret recta docenti
Nec malus ille, potest qui per se noscere cuncta.

Præstantiorem enim eum esse, qui bene, quod dicitur, audire possit, atque eo uti: quàm qui per se ipsum omnia assequitur: huic enim solum adesse intelligentiam, qui uerò obtemperet, inesse præterea, & affectum.

Liuius lib.22.

4 Sæpe ego audiui eum primum esse virum, qui ipse consulat, quid in rem sit: secundum, eum, qui bene monenti obediat, qui nec ipse consulere, nec alteri parere sciat, eum extremi ingenij esse.

Alciatus oratione de legibus.

5 Cùm eos cæterorum primores esse constet, qui sibi ipsis, quid in re sit, sciant consulere: sicut secundos, qui rectè admonentibus obediant. postremos uerò, & omnium deterrimos, qui nec ipsi quid agāt, norint, nec bene suadentibus parere in animum inducere possunt. Meritò iurisconsulti cæteros omnes excellunt, qui non solum sibi sciunt prospicere: sed etiam sui muneris id præcipuum habent, ut alios quoque tueantur, bonoq́ue consilio confirment. Hi respublicas ferè omnes tractant, nihil in domesticis, extraneisq́ue negociis

sine

ſine his fieri tuto poteſt. horum uigilantia ciuilis concordia ſeruatur. & cætera.

Cicero pro Cluentio.

6 Sapientiſsimum dicunt eſſe eum, cui quod opus ſit, ipſi ueniat in mentem: proximè accedere illum, qui alterius bene inuentis obtemperet: in ſtultitia contra eſt, minus enim ſtultus eſt is, cui nihil in mentem uenit, quàm ille, qui quod ſtultè alteri uenit in mentem, comprobat.

Iuſtinianus de iudicibus conſt. 82.

7 Noſtris magiſtratibus omnino ad manum ſunt, & aſſeſſores, qui legum placita explicent, & illorum ſuppleant occupationes: quando quidem multis undiq́ue curis impliciti, meritò iudiciarias partes aſſeſſorum ſuorum ſupplent præſentia.

Idem Iuſtinianus, de moderatore Arabiæ conſt. 102.

8 Nullum habeat cum paganicis cauſis commercium: quandoquidem magnum in medium interuallum eſt, inter ciuilem & militarem adminiſtrationem.

Lampridius in Alexandro Seuero.

9 Aſſeſſoribus ſalaria conſtituit: quamuis ſæpe dixerit, eos eſſe promouendos, qui per ſe rempublicam gerere poſſent, non per aſſeſſores: addens, militares habere ſuas adminiſtrationes: habere literatos: & ideo unumquemque id agere debere, quod noſſet.

10 Ergo prouinciarum præſides, & urbium præfecti, aſſeſſorum ſuorum conſilio, ciuilia omnia gerere debent: nec enim iuris ignorantia excuſari poterunt, ſi ſuo ipſorum arbitrio inique aliquid, aut perperam egerint: quia ſatis eſt, vt (Iulius Paulus inquit) copiam eorum quos conſulerent, habuiſſe. Labeo quoque ait: Iuris ignorantiam ei non prodeſſe, qui iuris conſulti copiam habuit.

De electione magiſtratuum. Cap. 12.

1 PRimum, ac ſummum principis ſtudium eſſe oportet, ut quàm optimè de republica mereatur. Nec alia re melius mereri poteſt, quàm ſi curet, ut magiſtratus uiris integerrimis, ac publici commodi ſtudioſiſsimis committantur: hi enim rectiſsimè Rempublicam gubernabunt.

Laurentius Grimalius lib. de optimo Senatore.

2 Inter omnia, quæ rempublicam eiusq́ue fœlicitatem conſeruant,

 nihil

nihil eſt utilius, nihil præſtantius, quàm uiros ad magiſtratus gerendos eligere, ſumma prudentia, ſapientia & uirtute præditos, quique ad honores obtinendos non potentia, non ui, non ambitione, non largitionibus, ſed lege, uirtute, modeſtia, dignitate, ſibi parent aditum.

Iſidorus lib. 3. cap. 54.

3 Ad delictum pertinet principum, qui prauos iudices contra uoluntatem Dei populis præficiunt. Nam ſicut populi delictum eſt, quando principes mali ſunt, ſic principis eſt peccatum, quando iudices iniqui exiſtunt.

Agapetus ad Iuſtinianum.

4 Terrarum orbis à Deo cùm concreditum tibi ſit regnum, caue ne aliquo vtaris ex prauis ad rerum adminiſtrationem: quæ enim illi perperam fecerint, eorum rationem reddet Deo, qui peccandi facultatem ipſis indulſerit, magna igitur & diligenti cum perſcrutatione magiſtratuum promotiones fiant, oportet.

Ex Lampridio in Alexandro.

5 Alexander Seuerus, optimus Imperator, proconſules, præſides, & cæteros magiſtratus, nunquam fecit ad beneficium, ſed ad iudicium, uel ſuum, uel ſenatus. Et ubi aliquos uoluit prouinciis iudices dare, aut præfectos facere: nomina eorum proponebat, hortans popolum, ut ſi quis aduerſus eos, quid haberet criminis, probaret manifeſtis rebus. Dicebatque graue eſſe, cùm id Chriſtiani, & Iudæi facerent in prædicandis Sacerdotibus, qui ordinandi ſunt: non idem fieri in prouinciarum rectoribus, quibus fortunæ hominum cõmitterentur & capita.

Plinius in Panegyrico ad Traianum.

6 Salua eſt omnibus uita, & dignitas uitæ: nec iam conſideratus, ac ſapiens, qui ætatem in tenebris agit. Amas conſtantiam ciuium, rectoſque ac uiuidos animos, non ut alii contundis, ac deprimis, ſed foues, & attollis. His honores, his ſacerdotia, his prouincias offers; hi amicitia tua, hi iudicio florent: acuuntur iſti integritatis & induſtriæ pretio, ſimiles, & diſſimiles alliciuntur: nam præmia bonorum, malorumque bonos, ac malos faciunt. Pauci adeò ingenio ualent, ut non turpe, honeſtumque, prout bene, aut ſecus ceſſit, Expetãt, fugiantvè. cæteri, ubi laboris, inertiæ: vigilantiæ, ſomno, frugalitatis, luxuriæ merces datur: Eadem iſta, quibus alios artibus aſſecutos uident, conſectantur: qualeſque ſunt illi, tales eſſe, & uideri uolunt, & dum uolunt, fiunt.

Dion

Dion Cassius in uita Neruæ.

7 Traianus adoptatus à Nerua, deinde imperator factus, atque in hoc bonitas Neruæ & studium in rempublicam maximè apparuit. Nulla intercedebat cùm adoptato cognatio. immo uerò propinquos & cognatos quàm plurimos habebat: publicæ tamen utilitati, atque saluti, societatem sanguinis post posuit.

Zonaras in Macrini imperio.

8 Macrinus non per omnia rectè gessit imperium. Nam magistratus indignis largiebatur: quæ maxima pars est imperatorii muneris.

9 Et ut quidam rectè inquit, præcipua reip. fœlicitas in hoc sita est, ut purè creentur magistratus, & purè mandentur officia. Purè autem creabuntur, si princeps eos asciscat, non qui plurimo emant, non qui improbissimè ambiant, non qui cognatione coniunctiores, non qui ad illius mores, aut affectus, cupiditatesque sint accommodi: sed qui moribus sint integerrimis, qui uirtute ambiant, non fauitoribus & qui ad functionem mandati officii aptissimi sint. Certè ea respublica fęlicissimè gubernatur, in qua maximo consilio magistratus eliguntur.

Cassiodorus lib. 11. uariarum.

10 Dignus est nostro iudicio promoueri, qui à multis meruit approbari. uni enim acceptum fuisse, interdum gratia est: multis placuisse iudicium.

Ex consilio Tridentino sessione. 25 cap. 1.

11 Omnes & singulos, qui ad promotionem præficiendorum quod cunque ius à sede apostolica habent, sacro sancta Synodus hortatur, & monet, ut in primis meminerint, nihil se ad Dei gloriam, & populorum salutem utilius posse facere, quàm si bonos pastores & ecclesiæ gubernandę idoneos promoueri studeant: eosque alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores & ecclesiæ magis utiles ipsi iudicauerint, non quidem precibus, uel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis præfici diligenter curauerint, & quos uita, ætate, doctrina, atque aliis omnibus qualitatibus præditos sciant, quæ iuxta sacros canones, & Tridentinæ huius Synodi decreta requiruntur.

Diuus Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio.

2 Vnde nam, quæso, existimas tam multas in ecclesiis turbas nasci? equidem non aliunde, opinor, quàm ex episcoporum antistitumque electionibus, casu potius ac temerè, quàm diligenter, atque accuratè factis.

Quanti

Quanti referat probos esse Magistratus. Cap. 13.

Ecclesiasticus cap. 10.

1 SEcundum iudicem populi, sic & ministri eius, & qualis rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.

Plato. lib. 4. de rep.

2 Magistratus, si custodes legum non sint, omnem ciuitatem simul perdunt: contra uerò, si uerè custodes sunt, beatam, uel soli ut eam efficiant oportunitatem habent.

Xenophon lib. 8. de pædia Cyri.

3 Vbi non essent hi, quales oportet, ex quibus maximè, ac plurimæ res forent gerendæ, futurum censebat Cyrus, ut res suæ malè haberent: sin hi essent quales oporteret, putabat omnia pulchra fore.

Idem in eodem.

3 Quales fuerint præfecti, tales etiam qui sub ipsis sunt frequentius fiunt.

Idem lib. de uectigalibus.

5 Ego semper illud uerùm esse putaui, quales essent gubernatores, tales respublicas existere solere.

Isocrates ad Nicoclem.

6 Non ignores, totius ciuitatis mores, ad exemplum magistratùum conformari.

Idem in Panathenaico.

7 Ego uerò formas rerum publicarum tres duntaxat esse dico: oligarchiam, democratiam, monarchiam. Qui igitur his utuntur, si magistratus & cætera munia, ciuium prudentissimis & optimè, ac iustissimè curaturis omnia mandent: eos in quauis republica, cùm inter se, tum erga alios fœlici statu futuros. Qui uerò improbissimos & audacissimos deligunt, qui cùm reip. utilitatem negligant tum ad explendam suam auaritiam, quiduis parati sint & facere, & perpeti: & ciuium eandem, quæ magistratuum est improbitatem esse uelint: hos contra & sibi metipsis, & ciuibus pessimè consulere iudico.

Idem ad Mitylenæorum principes epistola. 8.

8 Deminor equidem eas ciuitates, quæ maiora præmia uictoribus in ludis gimnicis decernunt, quàm his, qui ingenii solertia, & industria sua uitæ aliquid utile repererunt; neq; considerant pedú celeritatem

leritatem & robur, morte, una cum corpore interire: artium autem eam naturam esse, ut perpetuò durent, suique studiosos semper iuuent. Hæc prudentibus consideranda sunt, ut maximi faciant bonos, & iustos rerum publicarum gubernatores.

Biesius lib. 4. de rep.

9 Optimi magistratus fœlicem ciuitatem reddunt. Certè legimus eas respublicas semper maximè diutissimeque floruisse, quæ magistratibus sapientissimis, & optimis utebantur. Quēadmodum enim in grauissimis tempestatibus nisi peritissimus nauclerus sit, necessarium est, summis periculis nauem exponi: sic in tantis rerum humanarum fluctibus, magistratus, nisi uariis experimentis, & eruditione, cum probitate coniuncta rerum momenta didicerint, nequaquam incolumem seruare possunt rempublicam.

Regem esse gubernationis regulam. Cap. 14.

1 CVm sit princeps lex uiua & uidens, sitque subiectis exemplum & norma: dubitabile non est, quin bona, uel mala gubernatio reipublicæ ex regis ipsius moribus & uita pendeat.

Plato lib. 4. de legibus.

2 Non multo labore, nec longo tempore principi opus est ciuitatis mores mutare uolenti. Nam siue ad uirtutis officia, siue contra ciues perducere uelit, ipse primus uiam, per quam sequantur cæteri ingrediatur oportet: omniaque in se ipso primum expressa præscribat agēdo: alia quidem laudans, atque honorans, alia uerò uituperans & eos qui non obediunt in singulis actionibus semper dedecorans.

Idem post pauca.

3 Nemo uobis persuadeat ò amici, aliter unquam citius & facilius quàm principum exemplo, leges in ciuitate mutari.

Et paulò procul.

4 Cùm in eodem homine bene cum prudentia & temperantia simul potentia summa conuenerit, tunc demum gubernationis optimæ, optimarumque legum elucebit origo, aliter autem nunquam.

Cicero lib. 3. de legibus.

5 Vt cupiditatibus principum & uitiis infici solet tota ciuitas: sic emendari, & corrigi continentia, & post aliqua: nec enim tantum mali est, peccare principes (quamquam est hoc magnum per se ipsum malum) quantum illud, quòd permulti imitatores principum existunt.

existunt. Nam licet uidere, si uelis replicare memoriam temporum qualescunque summi ciuitatis uiri fuerunt, talem ciuitatem fuisse: quecunque mutatio morum in principibus extiterat, eandem in populo secuturam, quo perniciosius de republica merentur uitiosi principes, quòd non solum uitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in ciuitatem: neque solum obsunt, quòd illi ipsi corrumpuntur, sed etiam quòd corrumpunt, plusque exemplo, quàm peccato nocent.

Isocrates oratione, de Regno.

6 Extra controuersiam est, quemadmodum reges animos suos excoluerint, talia eos regna habituros esse. Quare nulli pugili tam opus est corpus exercere, quàm regibus animum & ingenium.

Plinius in Panegyrico ad Traianum.

7 Vita principis censura est, eaque perpetua: ad hanc dirigimur: ad hanc conuertimur: nec tam imperio nobis opus est quàm exemplo: quippe infidelis recti magister est metus. Melius homines exemplis docentur: quæ in primis hoc in se boni habent, quod approbant, quæ præcipiunt, fieri posse. Et quis terror ualuisset efficere, quòd reuerentia tui effecit?

Fabius declamatione. 3.

8 Hæc superiorum conditio est, ut quidquid faciunt, præcipere uideantur, & perniciosissimus sit, malę rei maximus quisque autor.

Claudianus de 4. Honorii consulatu.

Componitur orbis.
9 Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta ualent, quàm uita regentis.
Mobile mutatur semper cum principe vulgus.

Cassiodorus lib. 3. uariarum.

10 Facilius est quippe (si dicere fas est) errare naturam, quàm dissimilem sui princeps possit formare rempublicam.

Velleius paterculus lib. 2.

11 Facere rectè ciues suos princeps optimus faciendo, docet: cùmque imperio sit maximus, exemplo maior esse debet.

Lampridius in Alexandro Seuero.

12 Prorsus censuram suis temporibus de propriis moribus gessit, imitati sunt eum magni uiri, & uxorem eius matronæ per nobiles.

Seneca in Thyeste.

13 Rex uelit honesta, nemo non eadem uolet.
14 Principem facere, quod ab aliis fieri uelit, genus efficacissimum est exhortationis.

Biesius

Biesius lib.4.de rep.

15 Principes intentissimis oculis ad diuinam uoluntatem semper aspiciant,& ad eam instituant omnem rerum, cùm priuatarum, tum publicarum gubernationem. Aulas eorum oportet esse gymnasia quædam sapientiæ & pietatis, unde ciues omnes omnium uirtutum exempla sumant. Oportet enim à suis principiis causas fœlicitatis publicę deduci,&c.

Basilius magnus oratione de principatu & potentia.

16 Honestum sanè & ęquum est, ut semper deterius à præstantiore gubernetur.proinde necesse est huiuscemodi uiris mandari magistratus,atque eos aliorum constituere duces,qui cæteros omnes prudentia, constantia, & uitę probitate antecellant, ut uirtutes quibus præditi sunt,cōmunes fiant eorum omnium,qui eos imitantur. Nam ad mores eorum,qui gubernacula tenent, cōponere sese totos,ii qui parent, solent; ita ut quales duces fuerint, tales etiam necesse sit,esse eos omnes,qui sequuntur:& quales fuerint in republica principes,tales ut plurimum existere solent etiam reliqui ciues.

De bello. Cap.15.

Aristoteles lib.7.polit.cap.14.

1 Bellicas exercitationes non idcirco cogitare homines debent, ut in seruitutem redigant ea conditione indignos: sed primum ne ipsi aliis seruiant:deinde ut principatum quærant, quo subiectorum utilitati consulant, non ut in omnes dominatum exerceant.

2 Cæterum legumlatori id potius elaborandum esse, ut tum leges, quæ rem bellicam attingunt,tum cętera instituta ad ocium & pacem referantur,res ipsæ docent,cum rationibus congruentes.

Cicero lib.1.officio.

3 Bella non nisi iustis de causis suscipiantur:ne inferantur, nisi rebus repetitis, nisi solenniter denunciata: ne sæuiatur supra modum in uictos.

Plutarchus in Annibale:

4 Sapientes uiros, & optimos rerumpublicarum gubernatores finē magis in rebus humanis,quàm initium spectare,& prius quàm ad arma bellaque prorumpant,experiri omnia consilio decet.

Sextus Aurelius Victor in Cæsare Augusto.

5 Dicebat Octauianus: iactantis ingenii & leuissimi esse ardorę

triumphandi in discrimen per incertos euentus certaminum, securitatem ciuium præcipitare: neque imperatori bono, quicquam minus, quàm temeritatem congruere: satis celeriter fieri, quiquid commodè gereretur, armaque, nisi maioris emolumenti causa, nequaquam esse mouenda: nec compedio tenui, iactura graui, petita uictoria, similis sit hamo aureo piscantibus: cuius abrupti, amissique detrimentum nullo capturæ lucro pensari potest. Eadem commemorat Eutropius lib. 7. rerum Romanarum.

6 Cùm nonnunquam oporteat principem præcipiti esse consilio, tum haud alibi cunctatior, quàm in suscipiendo bello. Quòd ex bello simul omnium bonarum rerum naufragium oritur, omnium malarum rerum pelagus exundat. Calamitosa quidem res est bellum, & magnum malorum agmen secum trahit, etiam si iustissimum sit.

7 Expende, & considera curas, sumptus, pericula, molestum & longum apparatum, ac dubium euentum belli. Accersenda est fex sceleratissimorum hominum, quibus data pecunia blandiendum, ac seruiendum est.

Salomonius lib. 4. de principatu.

8 Quid ab his præclarum expectare possumus, qui stipem, quam se ipsos habent chariorem, aut stipe se putant uiliores?

9 Nihil principi magis in uotis esse debet, quàm ut suos incolumes & florentes uideat: In bello autem subiectos periculis obiicere cogitur: & una sæpe hora tot orphanos, tot uiduas, tot orbos senes, tot mendicos, tot infœlices reddit.

10 Moueat & hoc principem pium & clementem, quòd perspiciat, ex tam immensis malis, quæ bellum omne secum inuehit, maximam partem ad eos redire, ad quos bellũ nihil attinet, quiq; his calamitatibus sunt indignissimi. Adhæc, ita secum cogitet, unus ego tot malorum autor fuero, tantum humani sanguinis, tot uiduæ, tot luctu funestæ domus, tot orbi senes, tot indignè egentes, tanta morum, legũ, ac pietatis pernicies mihi vni imputabitur: hæc mihi luenda sunt?

11 Non potest princeps ulcisci hostem, nisi prius hostilia fecerit in suos: vexandus est populus, accipiendus miles, excludendi ciues ab hisce regionibus, quibus antea suo bono fruebantur, includendi ciues, ut includas hostes, & sæpenumero fit, ut isti mercenarii milites atrociora committant in nostros, quàm in hostes.

12 Sæpe maiore negocio, & impensa demolimur hostium oppidum, quàm aliud nouum utile nobis ædificari potuisset. Ac bellum quidem tanto sumptu, tanto dispendio, tanto studio, curaque molimur,

ut decima earum rerum portione pax constare potuisset. Prætereo seditiones, proditiones, ac defectiones mercenariorum militum, ac denique incertum exitum, & ancipitem belli fortunam.

Iouianus lib. 1. de bello Neapolitano.

13 Qui dominari in bello fortunam dicunt, non temerè illi quidem mihi & sentire uidentur & dicere: propter ea, quæ repente accidunt, quæ nunquam satis perspici possunt. longissimo rerum usu, qui humanarum actionum optimus, ac sapientissimus magister est, animaduersum est à me, non semel etiam leuissimum casum ex uicto uictorem, ex uictore uictum exercitum reddidisse.

De Pace. Cap. 16.

Xenophon lib. de Vectigalibus.

1 HAec dicuntur beatissimæ respublicæ, quæ plurimo tempore in pace uixerunt.

Herodotus lib. primo.

2 Nec enim quispiam ita amens est, ut bellum, quàm pacem præoptet. Nam in pace, filii patres: in bello patres filios sepeliunt.

Cicero Philippica 13.

3 Dulce est nomen pacis, res uerò ipsa, cùm iucunda, tum salutaris.

Idem Philippica 8.

4 Leges aut iudicia esse non possunt, pace sublata.

Euripides in Erechtheo.

5 Inquirunt, ut audio, philosophi,
Et multum in hoc absumunt temporis:
Quid nam sit bonum, necdum ullus inuenit, quid sit.
Alius uirtutem, alius prudentiam inquit, &
Hæc etiam intricant magis, quàm quid bonum sit.
At rusticus ego, terramque fodiens,
Nunc bona quæ sint pacis inueni
Amabilis illius, & benignissimæ diuæ.
Nuptias, festa, cognatos, liberos, amicos,
Diuitias, sanitatem, annonam, uinum, uoluptatem
Pax confert: quòd si hæc omnia defecerint,
Periit omnis communiter uiuentium uita.

Vegetius in prologo libri tertii.

6 Qui desiderat, pacem præparet bellum.

Philo, libro de charitate.

7 Maximè ciuitatibus hoc præceptum utile fuerit, ut in pace de bello: in bello de pace cogitent.

Plutarchus in uita Pyrrhi.

8 Cyneas uir magni ingenii, Demosthenis auditor, qui maximè uires dicendi illius assequi uidebatur: Pyrrhum ad Italiam inclinatum cernens, nactus illum aliquando ociosum, in huiusmodi sermonem adduxit: Egregii quidem bello Romani esse dicuntur, multisque bellicosis gentibus imperare; quòd si eos superare Dii nobis dederint, quid tunc agemus Pyrrhe? Ad hæc Pyrrhus: De re haudquaquam obscura, inquit, ò Cynea percontaris; neque enim barbara nobis, neque Græca ciuitas illic resistere ualeret, Romanis superatis: sed haberemus confestim Italiam totam, cuius magnitudinem, & potentiam minimè te ignorare arbitror. Parumper ergo commoratus Cyneas, enimuerò cùm Italiam ceperimus, inquit, quid tum agemus? Et Pyrrhus nondum mente eius intellecta, proxima, inquit, Sicilia est, insula fœlix, ac populosa, capi uerò facilis ob seditiones, ac discordias ciuitatum. Rectè dicis, inquit Cyneas: sed an finis militię nobis erit, Siciliam cœpisse? Deus modo, inquit Pyrrhus, uictoriam præstet. Nam his ueluti præludiis utemur ad res maximas conficiendas. Quis enim se Lybiæ abstineat, & Carthagine? his autem uictis nullus nobis resisteret hostis. Ita est, inquit Cyneas: sed uictis omnibus, ac subiectis, quid faciemus tandem? Et Pyrrhus ridens, ocium inquit, agemus, & quotidiana festiuitate, mutuisque sermonibus, lætitiaque perfruemur. Cùm adhæc Cyneas Pyrrhum adduxisset: At, quid uetat, ò rex, quominus nunc ista lætitia, & festiuitate & ocio perfruamur? Adest quippe nobis sine labore facultas eorum, ad quæ per sanguinem, molestias, & pericula nostra, & aliorum peruenturi sumus. His Cyneas uerbis turbauit potius regem, quàm ab incepto retraxit, spem eorum, quæ conceperat deponere nequeuntem. Deinde ad bellum profectus, & ocium, & lætitiam, & festiuitatem cum uita simul amisit.

9 Atque ea quidem omnia si principes considerare uelint: & ipsi tranquillam & fœlicem uitam degere poterunt, & subiectos suos longissima pace beatos efficient. Itaque dabit operam bonus princeps, vt cum omnibus pacem habeat, sed præcipuè tamen cum finitimis, qui plurimum nocent, infensi, prosunt autem amici: & sine quorum mutuo commercio, ne durare quidem posset respublica.

Denique ut canit Silius noster Italicus lib.11.

10 Pax optima rerum.
Quas homini nouisse datum est, pax una triumphis
Innumeris potior: pax custodire salutem
Et ciues æquare potens.

De Militaribus officijs. *Cap.17.*

1 QVod si fortè bellum ineuitabile sit, oporteatque uel nostra tueri, uel ab hostibus ea recuperare: diligendi sunt ad militares administrationes clari bellica uirtute uiri, ac duces in primis prudentes, & fortes.

Dionysius Halicarn. lib.6.

2 Nulla re ad uictoriam æque opus est ac bonis ducibus. Numerosa porro turba si imperitos duces habeat, nihil agit ut decet, sed sua se impedit multitudine, tantoque magis conflictatur, quantò maior est. Boni uerò imperatores, etiamsi paruas acceperint copias, augent eas celeriter. Proinde quantisper bonos ductores habuerimus: non deerunt, qui eorum ductu libenter militent.

3 Sed (ut Euripides inquit) cautus imperator præferendus est audaci (Et Polybius ab eodem Euripide dictum scribit) Consilio sapienti magnam uinci militum manum.

Prouerbiorum cap.20.

4 Cogitationes consiliis roborantur, & gubernaculis tractanda sunt bella. gubernaculis, id est prudentia, & consilio.

Thucydides lib.2.

5 Magna ex parte bellum uincitur consilio & pecuniæ ui.

Cicero in Catone maiore.

6 Dux ille Græciæ nunquam optat, ut Aiacis similes decem habeat, sed ut Nestoris: Quòd si acciderit, non dubitat, quin Troia breui sit peritura.

Nam Agamemnon apud Homerum lib.2. Iliados cum Nestore loquens.

7 Certè, inquit, uenerande, senex te plurima linguæ.
Gratia commendat: prudenti pectore cunctos
Haud dubiè Graios superas, uincisque loquendo.
Atque utinam tales mihi Dij bis quinque dedissent:
Nempe breui nostris manibus caperentur, & alto

Pergama conciderent à culmine.

Ioannes Magnus lib.14.hiſtoriæ Gotthicæ cap.20.

8 Quamuis multa ſint ad rẽ bellicam neceſſaria, nihil tamen æquæ ac conſilium ualere putandum eſt, id enim non ſolum publico omnium cõſenſu, ſed ipſa experientia (quæ rerũ eſt omnium magiſtra) compertum habemus. equi, arma, opes naues, claſſes, exercitus, corporis robur, animorum magnitudo, fortuna denique ipſa, quæ in bellicis rebus plurimum poſſe exiſtimatur, niſi bono conſilio dirigantur, tanquam fluxa & caduca euaneſcunt: ſæpeque illis perniciem afferre ſolent, qui eis uti neſciunt.

Ex Ariſtide oratione in regem.

9 Xerxem, qui multa hominum millia contra græcos adduxerat, nec uel terra, uel mari poterat capi, unius Themiſtoclis induſtria ſuperauit. ſanè contra hoſtes non armis ſolum, ſed conſilio in primis utendum eſt. Nam cùm conſulatione poſſumus ſuperiores euadere, quid opus eſt pericula ſuſcipere?

Rutilius lib.1.itinerarii de imperio Romano loquens.

10 Omnia perpetuos, quæ ſeruant ſidera motus
Nullum uiderunt pulchrius imperium
Quid ſimile Aſſyriis conneſtere contingit arma
Medi finitimos cùm domuere ſuos?
Magni Parthorum reges, Macedumque Tyranni
Mutua per uarias iura dedere uices
Nec tibi naſcenti plures animæque manusque,
Sed plus conſilii, iudiciique fuit.
Iuſtis bellorum cauſis, nec pace ſuperba
Nobilis ad ſummas grolia uenit opes.

Herodianus lib.6.de Alexandro Seuero.

11 Res autem cunctas, atque adminiſtrationes: ciuiles quidem & forenſes, inſignibus doctrina uiris, legumque peritiſsimis: mlitares autem claris bellica uirtute hominibus commendabat.

Thomas Morus lib.1.de optimo reip ſtatu.

12 Quàm ſit pernitioſum, præſidia militum ocioſorum alere, & Gallia ſuo malo didicit, & Romanorum, Cartaginenſium, ac Syrorum tum multarum gentium exempla declarant: quorum omnium non imperium modo, ſed agros quoque, atque adeò urbes ipſas parati ipſorum exercitus aliis, atque aliis occaſionibus euerterunt, certè illud mihi nequaquam uidetur publicæ rei conducere, in euentum belli, quod nunquam habetis, niſi cùm uultis, infinitam eius generis

turbam

turbam alere: quòd infeſtat pacem: cuius tantò maior habere ratio, quàm belli debeat.

13 Ergo uiris prudentibus, militarium rerum peritis opus eſt, ut regi ſint à conſiliis. Nam (ut inquit Cicero lib. primo officiorum) parua ſunt foris arma, niſi eſt conſilium domi.

Lampridius in Alexandro Seuero.

14 Conſuetudo illi fuit, ut ſi de iure, aut de negociis tractaret, ſolos doctos & diſertos adhiberet. ſi uerò de re militari: milites ueteres, & ſenes bene meritos, & locorum, ac bellorum & caſtrorum peritos, & omnino literatos, & maximè eos, qui hiſtoriam norant; requirens, quid in talibus cauſis, quales in diſceptatione uerſabantur, ueteres imperatores, uel Romani, uel exterarum gentium feciſſent.

Beliſarius apud Procopium lib. 2. de bello Perſico.

15 Bellum ſana, ac diligenti conſultatione adminiſtratum fœliciter ſuccedere ſolet. in quo ante omnia deliberaturos uos ab omni pudore, ac metu uacuos eſſe decet. timor enim mentem agens attonitam, non ſinit utiliora decernere. pudor uerò ſæpe adumbratam bonorum opinione cogitationem, in contrariam deducit ſententiam.

16 Maximè autem proſpiciendum eſt apparatui bellico tempore pacis: Nullum enim malum grauius eſt, quàm inopinatum. ſic uidemus innumeras ciuitates improuiſo bello facillimè oppreſſas. Et quia plurimi extant libri, de re militari, atque ea quidem mei muneris non eſt, pauca quædam retuliſſe ſufficiet.

De armis & equis. Cap. 18.

1 ARmis tormentis, & equis optimis, & plurimis inſtructam rem publicam eſſe oportet, ne ciues inermes ab armatis hoſtibus facillimè opprimantur.

Ariſtoteles lib. 7. polit. cap. 8.

2 Qui Reipublicæ præſunt, hos armis, tum ad tuendũ imperium, ut detrectantes coerceantur; tum ad uim, ſi quis iniuriam extrinſecus inferre conetur, propulſandam, inſtructos eſſe neceſſe eſt.

Philo lib. 1. de uita Moſis.

3 Viris armiſque florentes copiæ, ſunt murus inexpugnabilis.

Zonaras in imperio Aureliani.

4 Romanorum principatu potitus Aurelianus, magnates rogauit, quo pacto imperandum eſſet? quorum unus ei reſpondit: ſi rempu-

blicam

blicâ ritè administrare uolueris, auro & ferro te munitum esse oportebit: ac ferro quidem contra hostes uti, tui uerò obseruantes auro remunerari.

5 Abundat Hispania uiris fortissimis: & contra ciues improbos & seditiosos, iustitiæ imperio satis armata est: armis tamen, & exercitio militari deficitur.

6 Archidamus Agesilai filius, quum catapultæ iaculum, tunc primum ex Sicilia aduectum uidisset, exclamauit: O Hercules, uiri perit uirtus. Autor Plutarchus in Apoph.

7 Quantò id magis hodie exclamare licebit, posteaquam inuenta sunt instrumenta bellica, quibus unus quiuis è fece populi, emissa pilula ferri, uel plumbi, Hectorem aut Alexandrum facilè possit occidere?

8 Itaque non adeò securi esse debemus, aut ita tuti nostratium fortitudine, ut sine armis putemus hostes armatos à nobis superari posse. Mouere certè nos debet exemplum illud lamentabile Roderici Regis fortissimi, qui vniuersam ferè Hispaniam infanda clade confecit, ob hanc potissimum causam (ut historici tradunt) quod subiectos suos in prælia trusit inermes.

Demosthenes Philippica 4.

9 Vnusquisque cognoscere, atque uidere potest, quotidianam segnitiem & socordiam, ut in priuata uita, sic etiam in urbibus, non in singulis quæ negliguntur statim animaduerti, sed in summa rerum occurrere &c.

10 Satis constat, ciues Romanos olim arma priuatim non habuisse, sed in rupe Tarpeia fuisse condita, & inde accipiebantur, quoties exercitus deducendus erat. Et Iustinianus constituit, ut in publicis vniuscuiusque ciuitatis armamentariis arma publica reponantur, reparentur, ac renouentur, de armis const. 85. Lazius lib. 4. reipublicæ Romanæ cap. 6.

Pericles apud Thucydidem lib. 1.

11 Magna res est maris imperium.

Thucydides lib. 6. in oratione Alcibiadis.

12 Nostri progenitores hoc imperium comparauerunt, nullo alio, nisi quòd magnitudine classis pollebant.

13 Abundat hodie Hispania omni materia nauium ædificandarum, qua olim quoque affluebat. Cæsar discedens à Belgis, ea quæ sunt vsui ad armandas naues ex Hispania apportari iussit, ut ipsemet Cæsar libro quinto de bello Gallico retulit.

Equorum

14 Equorum quoque magna cura eſſe debet, quandoquidem eos omnium optimos iamdiu procreat Hiſpania.

Strabo lib. 3. Geographiæ.

15 Equi Hiſpaniæ ſunt Particorum ſimiles. Nam & agilitate & currendi dexteritate cæteros antellunt.

Lex Valentiniani Valentis, & Gratiani lib. 15. C. Theodo. tit. 10.

16 Equos Hiſpani ſanguinis uendendi ſolitam factionarijs copiam non negamus.

De exercitatione militum Iuſtinianus conſtitutione 26. de Prætore Thraciæ.

17 Curæ autem habebit, ut milites quidem bellicis exercitationibus meliores, & alacriores efficiat; paganos uerò per legem componat, ut iuſti, & ab omni improbitate, & malitia immunes reddantur: quo magis, hi quidem ad iuſtitiam, illi uerò ad uirtutem & fortitudinem progreſſus faciant.

Idem lib. 1. C. tit. 27.

18 Conuenit, ut ſemper cuſtodes fines prouinciæ ſeruent, ne detur hoſtibus licentia incurrendi, aut deuaſtandi loca, quæ noſtri ſubiecti poſsident.

19 Si aliquas ciuitates, ſeu caſtella, per limites Africæ conſtituta, prouiderit tua magnitudo nimiæ eſſe magnitudinis, & propter hoc non poſſe bene cuſtodiri: ad talem modum ea conſtrui diſponat, ut poſsint per paucos bene ſeruari.

Trebellius Pollio de triginta Tyrannis cap. 17. hanc epiſtolam Valeriani memorat.

20 Valerianus Ragonio claro præfecto Illyrici & Galliarum. Si quid in te bonæ frugis eſt, quam eſſe ſcio, parens clare, diſpoſitionem baliſtæ perſequere. Hac in forma rempublicam uides, ut nec ille prouinciales grauet: ut illic equos contineat, vbi ſunt pabula: illic annonas militum mandet, ubi ſunt frumenta: non prouincialem, non poſſeſſorem cogat, illic frumentum ubi non habet, dare: illic equum ubi non poteſt, paſcere: nec eſt ulla alia prouiſio melior, quàm ut in locis ſuis erogentur, quæ naſcuntur, ne aut vehiculis, aut ſumptibus rempublicam grauent, &c.

De officio Principis. Cap. 19.

1 Rex quidem neque iudex, neque dux esse debet, sed iudicibus, ducibusque præesse: bonos præmiis: malos pœnis afficiens, & utrorumque summam curam gerens.

Plato diuinus lib. ciuili.

2 Regiæ maiestatis officium est, non ut ipsa quidem agat, sed ut agere valentibus imperet, cognoscatque imperium & uim eorum, quæ in ciuitate sunt maxima: tum quid decorum, quid opportunum sit, quid contra: cæteras verò facultates, iussa capessere, & mandata transigere. Quod ciuis meus Seneca lib. primo de clementia confirmat, exemplo illo regis apum, qui onere ipse uacat, exactor alienorum operum.

Isocrates in Symmachico.

3 Nicoclem regem inducit, cum subditis suis ita loquentem: Iubeo unumquemque uestrum id quod sui officii est rectè, & diligenter administrare. Nam quatenus alterutrum horum omiseritis, eatenus actiones deteriores esse necesse erit: quare nihil ex mandatis negligite, aut contemnite: cogitantes, non in eo quidem, quod uioletur, per se tantum esse momenti: sed sic intenti estote, ut sentiatis, singulas partes id efficere, ut res uniuersa, uel præclarè, uel malè se habeat.

Diuus Thomas lib. 4. de regi princi. cap. 23.

4 Tunc est perfecta ciuium congregatio, quando quilibet in suo statu debitam habet dispositionem & operationem. Sicut enim ædificium est stabile, quando partes eius sunt bene sitæ: sic de politia contingit, quòd firmitatem habet, & perpetuitatem, quando vnusquisque in suo gradu, siue rector, siue officialis, siue subditus, debite operatur, vt suę conditionis requirit actio. & quia ibi nulla est repugnantia, consequenter ibi erit summa suauitas, & perpetua firmitas status, & hoc est proprium fœlicitatis politicæ, ut philosophus tradit.

5 Quòd autem rex, iudex esse non debeat exemplo Moysis, quod iam antè retuli, cuiuis perspicuum esse poterit. Ne uerò rex ipse militis, uel ducis fungatur officio, Isocratis epistola secunda ad Philippum Macedonum regem satis superque planum efficit, cuius partem describere non erit alienum.

6 Aeque turpe est, & hostibus circundatum strenuè pugnando aliis non superiorem esse, & cùm nulla talis urget necessitas, in ea te di-

scrimina

ſcrimina coniicere. Quibus ſuperatis, nihil memorabile geſſeris: interfectus, omnes fortunas una euertas. Neque verò ſemper præclarum habendum eſt, in bellis oppetere: ſed quando id fit pro defenſione patriæ parentum & liberorum, laudabile eſt. Eam potius in gerendis bellis rationem tibi ſequendam cenſeo, qua urbes utuntur. Nam hæ omnes, quum aliqua mittunt exercitus: Rempublicam & ſenatum, de rebus præſentibus deliberantem in tuto collocare ſolent. vnde id etiam euenit, ut ſi qua plaga fuerit accepta, non tamen vna potentiam omnem amittant, ſed & multas clades perferre & tandem uires ſuas recuperare poſsint. Quod & tibi propoſitum eſſe debet: neque vllum ſalute maius eſſe bonum exiſtimandum: vt etiam victoriis, quæ tibi contigerint, rectè uti queas.

7 Neque illa ignoras, quæ Xerxi Græcos opprimere ſeruitute conato, & Cyro Perſicum regnum ſibi uendicare aggreſſo acciderunt. Alter enim tantis præliis victus, tot cladibus affectus, ut nullum ſimile exemplum quiſquam norit: tamen quia uitam ſuam conſeruarat, non ipſe Regnum modo recuperauit, ſed idem filiis ſuis reliquit: & Aſiam ita firmauit, ut nunc nihilominus ſit, quàm prius formidabilis. Cyrus autem cùm uictis omnibus regis exercitibus ſumma rerum potitus eſſet, temeritate ſua, non ſeipſum duntaxat tanto imperio priuauit, ſed & milites ſuos in ſummas clades coniecit. Innumeros commemorare poſſem: qui cum maximorum exercituum duces eſſent, quia ipſi immaturè perierunt, unà ſecum multa millia in exitium traxerunt. Hęc exempla tibi conſideranda ſunt, ut eam fortitudinis laudem, quæ cum intempeſtiua ambitione coniuncta eſt, non appetendam iudices: neque cum alio qui regum imperiis multa pericula impendeant, tute ipſe inſuper alia ignobilia, & militaria diſcrimina tibi accerſas: neque cum illis certes, qui aut uitam calamitoſam perdere uolunt, aut ut maius ſtipendium impetrent, temerè in pericula ſe coniiciunt.

8 *Nicetas lib. 5. de imperio Manuelis Comneni.*

Imperator legionibus in unum conductis, deliberandum proponit, utrum ipſe quoque bello vngarico inter eſſe, an ſummam rerum duci alicui committere debeat: vbi omnibus placuit, ut ipſe Sardicæ maneret, & generales belli duces crearet, ut abſente imperatore incerti bellorum euentus, acceptæque cladis dedecus, mitiora eſſent, & uictoria plus laudis haberet.

9 Vt autem regem ſuum tueantur, uiri fortiſsimi pugnare cum hoſtibus plerunque non poſſunt: ac ne regem in diſcrimen adducant,

ancipitem belli fortunam tentare non audent. Certè maiore sumptu & minus utili euentu rege præsente bella geruntur, ut quotidianis exemplis, omnibus perspicuis, comprobari potest.

Beatus Thomas lib.1. de regi.principum.cap.12.

10 Hoc officium se rex suscepisse cognoscat, ut sit in regno sicut in corpore anima, & sicut Deus in mundo, quæ si diligenter cogitet, ex altero iustitiæ in eo Zelus accenditur, dum considerat, ad hoc se positum ut loco Dei iudicium in regno exerceat. Ex altero uerò mansuetudinis & clementię lenitatem adquirit: dum reputat singulos, qui suo subsunt regimini, sicut propria sui corporis membra.

Ex Egidio lib.3. parte 2.cap.9.

11 Ad officium regis pertinet curare, ut bona & iura regni conseruentur: & ut redditus expendantur in bonum commune: ut nemini iniuriam inferat: ut ornet, ac reficiat ciuitates, & arces, ut sapientes & bonos honore ac præmio afficiat. postremo, ut ueram religionem, ac res diuinas tueatur & colat.

De præmio. Cap. 20.

1 NVlla re magis rectè respublica gubernari potest, quàm præmio & pœna. Boni enim efficiũtur homines (ut ait Vlpianus) non solum mætu pœnarum, sed etiam præmiorum exhortatione: atque ea est optima gubernatio, ut iam ante dixi, quæ meliores homines facit.

2 Solon ille, qui sapiens unus ex septem, & legum scriptor solus ex semptem fuit. Rempublicam duabus rebus contineri dixit, præmio & pœna. Propter quòd Democritus duos esse omnino Deos censuit pœnã & beneficium. Autor Plinius lib.2. natura.histo.cap.7.

Plato lib.5.de rep.inquit.

3 Munera & præmia danda esse uiris præstantioribus: siue in rebus militaribus, siue in aliis quibusdam excellant.

Aristoteles lib.5. Polit.cap.8.

4 Oportet, honores esse propositos iis, quorum industria fuerit approbatione omnium commendata.

Demosthenes aduersus Leptinem.

5 Studio & magnæ curæ uobis esse debet, Athenienses, cùm ut omnes leges vestræ præclarissimæ sint: tum uerò hæ in primis, quæ ciuitatem, aut magnam, aut paruam efficere possunt. Eæ uerò, quæ

sunt?

ſunt? hæ nimirum, quæ & bene meritis honorem habẽt, & improbos ſuppliciis coercent. Nam ſi omnes pęnarum metu, quæ legibus ſancitæ ſunt, maleficiis omnibus abſtineant: & omnes præmiis beneficiorum inuitati, officium facere ſtudeant: quid obſtat, quominus ciuitas florentiſsima efficiatur?

Stobæus ſermone de rep.

6 Solon illam ciuitatem optimè habitari dixit, in qua uiros bonos honoribus affici, contra autem improbos pœnis, mos fuerit.

7 Socrates ciuitatem optimam pronuntiauit, in qua plurima uirtuti præmia propoſita ſint.

Thucydides lib. 2.

8 Inter quos maxima uirtutis præmia proponuntur, apud illos optimi etiam uiri Rempublicam gubernant. quæ enim huberrima uirtutis propoſita ſunt præmia: ad ea optimo quiſque in Rempublicam animo contendit.

Cicero lib. 3. de natura deorum.

9 Neque domus, neque reſpublica ſtare poteſt, ſi in ea nec rectè factis præmia extent ulla, nec ſupplicia peccatis.

Liuius lib. 4. ait.

10 Eò impendi laborem, ac periculum unde emolumentum atque honos ſperetur, nihil non aggreſuros homines, ſi magnis connatis, magna præmia proponantur: magnos animos magnis honoribus fieri.

Plinius in Panegyrico ad Traianum.

11 Præmia bonorum, malorumque, bonos ac malos faciunt. Omniũ beneficiorum, quæ merentibus tribuuntur, non ad ipſos gaudium magis, quàm ad ſimiles redundat.

12 Vbi malos præmia ſequuntur haud facilè quiſquam gratuito bonus eſt. Quis enim uirtutem amplectitur ipſam, præmia ſi tollas? Nam etſi uirtus ipſa pręmium ſibi ſit optimum, & ut Silius Italicus inquit lib. 13. punicorum.

13 Ipſa quidem uirtus ſibimet pulcherrima merces.
Cæterum ſicut alius cecinit:
Non tamen inuenies multis de millibus unum,
Virtutem pretium, qui putet eſſe ſui.
Ipſe decor recti, facti ſi præmia deſint,
Non mouet: & gratis pęnitet eſſe probum.

Diogenes Laertius lib. 1.

14 Solon eos, qui in prælijs occubuiſſent, præmiis eſſe illuſtrandos, eorumque filios publico nutriendos, erudiendosque præcepit, quo

ſanè

ſanè animati uniuerſi fortiter,atque ſtrenue in bellis dimicabant.

Agathius lib.5.hiſtoriarum.

15 Sanè maximorum plerunque animorum uis hebetatur, cùm nec honoribus hi extolluntu:,nec digna factis recipiunt præmia. ſic fermè reſpublicæ pro ſapientium prædictionibus labefactantur, in quibus ea ſit conſuetudo, ut nulli dignis deferantur honores, ſiue in literarum diſciplinis præſtiterint quidam, ſiue opportunius aliquid, uel per neceſſarium laudabiliter geſſerint.

Euripides in hecuba.

16 In hoc multæ pereunt reſpublicæ cùm qui bonus & ſtrenuus eſt uir,nihil plus,quàm ignauus fert præmii.

De honorum diſtributione. Cap.21.

1 HOnores pro meritis ſingulorum & utilitate Reipublicæ diſtribuendi ſunt,ut & alibi retuli.

Proclus lib.de anima & dæmone.

2 Eſt autem duplex iuſtum, unum quidem in contractibus, quod arithmeticam conſeruat, æqualitatem: alterum uerò in diſtribuendo uerſatur,in geometrica æqualitate conſiſtens.tum igitur arithmeticam ſeruat ęqualitatem, ne ſocium ſuo in contractibus defraudemus,plus uidelicet, quàm dederimus, ipſi recipientes: tum uerò inæqualibus diſtribuit inęqualia pro dignitate,cuique geometrica proportione ſeruata,ut quemadmodum differunt, inter ſe perſonæ; ſic & differant inter ſe diſtributa perſonis, itaque omne iuſtum eſt æquale.

Calliſtratus lib.50.digeſto.tit.

3 De honoribus, ſiue muneribus gerendis cùm quæritur, in primis conſideranda perſona eſt eius, cui defertur honor, ſiue muneris adminiſtratio; item origo natalium: facultates quoque: an ſufficere iniuncto muneri poſsint: item lex, ſecundum quam muneribus quiſque fungi debeat.

Modeſtinus ibidem.

4 Vt gradatim honores deferantur,edicto,& ut à minoribus ad maiores perueniatur,epiſtola diui pii ad Titianum exprimitur.

Xenophon lib.1.de expeditione Cyri minoris.

5 Militari uirtute præſtantibus hominibus maximum honorem Cyrus habebat. Quos alacriter belli ſe periculis obiicere animaduerterat:

rat: iis earum quas armis ſubegiſſet prouinciarum imperia & alia item præmia, ac munera detulit. Quibus ex rebus efficiebatur, ut fortiſsimi quique fortunā etiam excellerent. Quamobrem nunquam deerant. qui ultro ſe periculis offerrent, modo id Cyrum reſciturum putarent. In primis uerò, ſi qui aliquod iuſtitiæ documentum dediſſent, eos ſibi Cyrus multò magis locupletandos putabat, quàm quos lucri cupiditate teneri animaduertiſſet. Hinc meritò, & adiumenta rerum gerendarum ei omnia undecunque ſuppetebant, & firmiſsimo, ac fidelisſimo exercitu utebatur.

Lampridius in Alexandro Seuero.

6 Præſides prouinciarum quos uerè non factionibus laudari comperit, & in itineribus ſecū ſemper in uehiculo habuit, & muneribus adiuuit: dicens, & fures à Republica pellendos, ac pauperandos: & integros, eſſe redimendos, atque ditandos.

Iuſtinianus conſtit. 8.

7 Sancimus, ut qui integrè ſe in officiis gerunt, omni honore, reuerentia & autoritate potiantur.

Cicero pro Caio Rabirio.

8 Pro ſua patria pauci poſt genus hominum nati reperti ſunt, qui nullis præmiis propoſitis, uitam ſuam hoſtium telis obiicerent.

Iuſtinianus lib. 1. *C. tit.* 27.

9 Si uſurpauerint duces, uel officia eorum ſeu tribuni commeatalem de militibus relinquere, aut aliquod lucrum de eorum emolumentis ſibi adquirere: hoc non ſolum in quadruplum iubemus publico rependere ſed etiam dignitate eos priuari. Magis enim debent duces & tribuni ſupra deputata ſibi emolumenta, ſecundum labores ſuos, de noſtra largitate remunerationem ſperare, & non de commeatis militum, aut eorum ſtipendiis lucrum ſibi adquirere. Quoniam ideò ordinati ſunt milites, ut per ipſos prouinciæ uindicentur, præcipue cùm ſufficienter & ipſis ducibus & eorum officiis emolumenta præſtitimus: & ſemper prouidemus unumquemq́ue ſecundum labores ſuos ad gradus meliores, & maiores dignitates producere.

Philo lib. de confuſione liguarum.

10 Deus bonorum tantum modò cauſa eſt. mali autem prorſus nullius. Decet autem ſuæ naturæ propria operari, optimum optima: improborum autem pœnas per eius miniſtros ſanciri.

Idem lib. de Abrahamo.

11 AEquum Deus iudicat, ut bona per ſe ipſum largiatur, contraria

uerò

cupio fœlicissima & florente republica.

Lex Gratiani Valentiniani & Theodosii lib.9. eiusdem Cod.tit.27.

9 Hi qui in republica ueritati sinistre sunt, perpetuò sibi omnes dignitates sciant esse præclusas. Quo circa iubemus, ut illustris magnificentia tua, nullum omnino, qui superiore tempore malę usæ administrationis crimen excepit, ad prouincias patiatur accedere, sed de his ad nos referat.

Plutarchus in politicis.

10 Quoniam iuris dicendi tribunal uelut commune omnibus templum patet, è uestigio quemque inde mouere oportet, morbum auaritiæ & se ipsum aliorsum uertere ad recta munera expeditum: admonitum prius & pro comperto habentem, eius semper corruptam futuram rationem uitæ, qui semel depeculari rempublicam, legere sacra, bona amicorum surripere, negare credita, clientes prodere, falsum pro testimonio dicere, animum induxit: hunc inquam, futurum consiliarium perfidum, iudicem irreligiosum, in magistratu gerendo quæstui, & muneribus inhiantem, nullius, ut semel dixerim iniuriæ expertem.

Diuus Bernardus lib.3.de consideratione ad Eugenium.

11 Impunitas, incuriæ soboles, insolentiæ mater, radix impudentiæ, transgressionum nutrix.

Iustinianus constit.129. de Samaritanis.

12 Nullum adeò magnum cuiusquam subditorum nostrorum est delictum, quod tandem aliquando benignitate, ac quadam uenia dignum non habeatur.

Laurentius Grimalius lib.2. de optimo Senatore.

13 Religionis uiolatæ culpa, iusta excusatione carere putanda est. nulla pestis capitalior est ad euertendum reipublicæ statum, quàm religionis mutatio: uerumq́ue illud est, quod Tullius dixit: turbata religione, turbari totam rempublicam.

Idem pòst aliqua.

14 Constans igitur religio, legum, consuetudinum, uirtutū, ipsiusq; reipublicæ perpetuitatē efficit; quæ ubi est in hominibus mutata, eorum mutationem inducit: cum qua & uirtutem & leges, & mores tolli necesse est; quibus sublatis, perturbatio uitæ sequitur, & omnis confusio, unde seditiones, discordiæ, inimicitiæ, odia, bella, ad extremum, interitus reipublicæ consequitur.

Et mox.

15 Quomodo enim de pace, concordia, iustitia, religione tractabunt seditiosi, discordes, iniusti, impii? quæ uerò iustitia potest esse in ciuitate, & republica, quæ fides & societas humani generis, pietate, & religione aduersus Deum sublata? fidem qui Deo non seruat, quomodo seruabit homini? inconstans in religione est, quomodo stabilis in dictis, factis, pactisvè seruandis erit? pax in republica expetitur: quæ uerò ab his sperari potest, qui cum religione, fide, conscientia belli gerant.

Et statim.

16 Optandum est reipublicæ, uti religionem puram & sanctam habeat, nec eam immutet unquam, sed retineat constanter. omnis enim in republica mutatio mala est: at religionis pessima. quot regna, propter religionem mutatam, aut afflicta nimis, aut euersa miserè sunt? Græcia certè cum latinis dissentiens, non modo religionem, sed libertatem & linguam amisit, turcisque est ignominiosè subiecta. iam Germaniæ sanguinem quis non potius deplorandum, quàm commemorandum malit? cæteræ gentes pro religione bella suscipiunt: hæc contra religionem armis correptis tota, se proprio cruore conspersit, & contaminauit. taceo Galliam, & Flandriam, quæ ex recenti vulnere nondum conualuerunt: prætereo alia regna, quæ religionis mutatæ pœnas propriis hucusque gestant ceruicibus. nihil per æque mentes obcæcat & exacerbatas, amentes, uecordes reddit, quàm temeritas ex mutata religione concepta. quare omni quidem magistratui, sed maximè sacerdoti publico curandum est, ne nouæ religiones in rempublicam inducantur, inductæ damnentur, impiæ iudicentur, atque cum suis autoribus exterminentur, euellantur, extirpentur.

De iudicibus quæsitoribus, quos perquisitores vocant. Cap. 23.

1 QVamuis ad iudices criminum, causarum omnium criminalium cognitio suo iure pertineat, cùm tamen in prouinciis scelus aliquod atrox committitur, iudex à principe mitti solet, qui crimen illud perquirat, & puniat: & hi iudices à perquirendo perquisitores appellari solent, quo ue bo & Plautus utitur, in sticho.

2 Est autem è republica, ut qui spretis suis iudicibus facinora atro-

cia perpetrare non timent: hi seueriorem alium extra ordinarium iudicem metuant, qui acerbis suppliciis eos afficiat.

3 Adde quòd iudices ordinarii multis negociis occupati (ne quid verius, ac durius dicam) remissius nonnunquam talia crimina puniunt. Et (vt inquit Vlpianus) ea quæ notabiliter fiunt, nisi specialiter notentur, videntur quasi neglecta. quamobrem prudenter admodum receptum est, ut in prouincias nonnunquam criminum perquisitores mittantur.

4 Sed quia nonnulli eorum, ut aliquid agere uideantur, & ut ingentem laudem, magnum & memorabile nomen adquirant, legum & humanitatis obliti, quo iure, qua iniuria, ignorantes, & innocentes interdum punire solent; expediret fortasse, ut confestim peracta caussa, muneris à se gesti rationem redderent. Sic enim proculdubio fieret, ut iustius, & circumspectius de fortunis, fama, membris & uita hominum iudicarent. Nonnunquam euenit (fateor) ut quorundam criminum supplicia exacerbari oporteat: nimirum, quoties multis grassantibus exemplo est opus. Non tamen idcirco plectendi sunt innocentes: nec excruciandi, ac trucidandi sunt homines, ob suspiciones fallaces, aut pro culpa aliqua leui: sed iuris & legum æquitate seruata, perpenso iudicio, prout quæque res postulat, statuendum est. Et in leuioribus causis proniores ad lenitatem iudices esse debent, & in grauioribus pœnis, seueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi, ut rectissimè tradit Martianus.

5 In carcerem coniiciant, sed suspectos: torqueant nonnunquam, sed conscios, idque probatis urgentissimis indiciis, & eorum copia reis data. Exilio, multa, uerberibusque coerceant, sed nocentes: vltimis etiam suppliciis facinorosos afficiant, sed confessos dumtaxat & planè conuictos. Postremò, meminerint apostolicarum sententiarum, non esse facienda mala, ut ueniant bona, & iudicium sine misericordia manere illum, qui misericordiam non fecerit. Rom. 3. Iacob. 2.

De tributis. Cap. 24.

1 Regibus tributa debentur, non humano iure modo, sed etiam diuino. Pharisæi miserunt discipulos suos ad Iesum, dicentes: Dic nobis, quid tibi uidetur, licet censum dari Cęsari, an non? qui ait. Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium & ait

ait illis Iesus: Cuius est imago hæc & super scriptio? Dicunt ei Cæsaris. Tunc ait illis. Reddite ergo quæ sunt Cęsaris Cęsari, & quę sunt Dei Deo. Et Paulus apostolus inquit. Principibus tributa & uectigalia esse præstanda quia ministri Dei sunt. Mat. 22. Ro. 13.

Rex Archidamus apud Thucydidem lib 2.

2 Magna ex parte bellum uincitur consilio & pecunię ui.

Iustinianus const. 8. nouella.

Ineuitabilis est tributorum exactio, siquidem militares expensæ magna indigent assiduitate, & sine pecuniis omnino confici nequeunt.

Idem constit. 161.

4 Non aliter conseruare licet Rempublicam, nisi præstationes importentur in publicum: ex quibus & militares nutriuntur copiæ, ut resistatur hostibus, & per agros, ac urbes agantur excubię: perfruuntur, item reliqui ordines attributis sibi salariis: reparantur quoque muri, & urbes: denique omnia alia proueniunt, quæ communem subditorum utilitatem concernunt.

Iustinus constit. 4. in supplemento nouellarum.

5 Impossibile est, ut tributis non illatis respublica conseruetur: militares namque copiæ assignato sibi salario inde percepto, hostibus resistunt, & ciuitates, agrosque defendunt. & quæ à collatoribus contribuuntur, partim in ipsos, partim propter ipsos insumuntur, & impenduntur. nobis autem prorsus nihil inde pręter istarum rerum curas, habere contingit.

Stephanus lib sententiarum.

6 Alexander cùm audisset, longè plus uectigalium à ciuitatibus auferri posse, dixit: olitorem odi, qui radicitus herbas excidat.

Suetonius Tranquillus in Tiberio Cæsare.

7 Præsidibus onerandas tributo prouincias suadentibus, rescripsit: Boni pastoris esse, tondere pecus, non deglubere. Id quod Græce ferunt dicere solitum. Tonderi pecus meum, non rasitari uolo, ut Budæus in posterioribus annotationibus ad Pandectas retulit.

8 Cùm apud Andrum argentum peteret Themistocles, duos inquit, ad uos adduco Deos, uim, ac suasionem: at, illi responderunt, apud se quoque duas magnas esse deas: inopiam, & impossibilitatem: per quas non dare liceret, quæ peterentur.

9 Si uitari non possit, quin uectigal nouum exigatur: onerentur barberę ac peregrinę merces, quę non tam ad uitę faciunt necessitatem, quàm ad luxum, ac delicias, & quarum usus diuitum est peculiaris:

liaris : uelut aromata, unguenta, gemmæ atque id genus alia . Nam hinc incommodum ſentient hi tantum, quorum fortunæ id ferre poſſint, nec ob hanc iacturam ad inopiam redigentur, ſed fortaſſe reddentur frugaliores, ut pecuniæ iactura morum bono ſortiatur.

Dio Caſsius lib. 52.

10 Mæcenas Auguſto Cæſari dixit : uectigalia imperanda ſubditis ſunt neque clam me eſt , nonnullos tributa , & uectigalia conſtituta ægre laturos eſſe: uerùm & ipſi, ſi neque alio præterea damno afficiantur, & re ipſa compariant , hæc ipſorum ſalutis cauſa , utque cæteris ſuis bonis tuto perfrui poſsint. exigi: magnas etiam tibi gratias agent quòd exiguam ſuorum redditu um partem tibi conferentes, reliqua omnia ſine damno percipere poſsint, idque eò magis fiet , ſi te continenter uiuere , ac nihil prodigere uideant quis enim cùm uideat, te in re familiari ſumma parſimonia uti, in publica liberaliſsimum eſſe, non ultro uelit , aliquid conferre cùm tuas diuitias ſuam ſecuritatem, ac copiam eſſe iudicent ? Itaque pecunię etiam publicæ tibi ſuppetent.

Ex diuo Thoma lib. 3. de regi. principi cap. 11.

11 Quia nemo militat ſuis ſtipendiis unquam, & quodam iure naturę unuſquiſque de ſuo labore debet reportare mercedem, ut probat Apoſtolus in epiſtola prima ad Corinthios; hinc eſt , quòd licet principibus à ſuis ſubditis tributa, & annuos cenſus percipere, unde cùm Apoſtolus in ea epiſtola, quę eſt ad Romanos, probaſſet, omne dominium à Deo eſſe prouiſum : tandem perſuadet eiſdem , retribuere pro labore : ideò inquit, & tributa præſtantis: miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſi ſeruientes. item quòd pro bono reipublicæ, ut pro defenſione regni, uel pro quacunque alia cauſa pertinente ad bonum commune poſsit rex tributa exigere ratio eſt in promptu. quia cùm ſocietas humana ſit naturalis : omnia neceſſaria ad eius conſeruationem, erunt de iure naturæ. igitur ad conſeruationem, & bonum commune reipublicæ, poterit rex iuſtè à ſubiectis pecuniam exigere. poſtremò , ars imitatur naturam , & ea non deficit in neceſſarijs , ergo neque ars. ſed inter omnes artes, ars uiuendi eſt melior, ut probat Cicero in Tuſculanis quæſtionibus: eò quòd cæteræ artes ordinãtur ad ipſam : ergo in neceſſariis regni rex non debet deficere, ſed poteſt ſupplere omnem defectum ad Regnum conſeruandum : & ideò poteſt legitimas exactiones facere, ſed moderatæ debent eſſe, ac tollerabiles, ut inquit Auguſtinus , de uerbis Domini , exponens illud Matthæi [illegible] Cæſari, & iterum explicans illud

Ioannis

Ioannis Baptistæ, neminem concutiatis sed stote contenti stipendiis uestris hæc beatus Thomas.

12 Si quis omnes nationum omnium historias legat, perspicuè intelliget, plerasque seditiones ex immodicis exactionibus ortas fuisse.

De educatione puerorum. Cap. 25.

1 CVm ea sit optima reipublicę gubernatio, quæ ciues meliores facit: hoc primis curæ esse debet omnibus magistratibus, ut pueri, & adolescentes rectè educentur, & instituantur optimè. Nec enim alia re meliores homines euadere possunt, quàm bona educatione. Nam ut ciuis meus Seneca inquit, educatio mores facit.

Aristoteles lib. 8. polit. cap. 1.

2 Legumlatori plurimum operæ ponendum est, in puerorum educatione, quod in ciuitatibus prætermissum, reipublicæ uehementer nocet.

Diotogenes lib. de sanctitate ait.

3 Adolescentium educationem, fundamentum esse totius reip.

Plutarchus in Apoph. Laconicis.

4 Lycurgus ille legumlator, uolens ex eo uiuendi modo, qui antea fuisset, ad temperatiorem uitæ ordinem suos ciues traducere, ac honestos, fortesque efficere (nam delicatiores erant) duos educauit catulos, ex iisdem parentibus natos: quorum alterum quidem gulę assuefecit domi esse permittens, alterum autem educens ad uenationem exercuit. Deinde, illis in concionē adductis, disposuit, & spinas & quædam gulę irritamenta, posteaque leporem dimisit; sed cùm ad consueta uterque cucurrisset, ac leporem alter cepisset: uidete inquit, ò ciues, quum ex eodem sint genere, quàm dissimiles ob educationem inter se euaserint, quantoque efficatior, quàm natura ad res honestas sit exercitatio.

Pythagoriorum apophtegma.

5 Aetatum habēda ea cura est, ut pueri in disciplinis exerceantur: iuuenes ciuitatis, morum, & legum studiosi sint: uiri publicis muneribus incumbant: senes in iudiciis, & consiliis uersentur.

Dion Cassius lib. 52.

6 Mæcenas Augusto Cęsari: hoc te summopere hortor, instituas: ut Patricii, equestrisque ordinis homines, dum adhuc, pueritiam agunt,

agunt, ludos literarios frequentent; adoleſcentes autem facti æquos & arma tractare diſcant: ad utrunque doctoribus publicis certo ſtipendio conductis, ita enim ſtatim à puero diſcentes atque exercentes omnia ea, quæ adultis ſunt uſurpanda, ad omnia negocia aptiores habebis. optimi enim, ac egregij principis eſt, non modo ipſe, ut omnia ex officio agat, uerum, ut qua ratione etiam reliqui omnes quàm optimi fiant, proſpiciat.

Bieſius lib. 1. de rep.

7 Puerorum ingenia, tanquam agri, ex quibus reſpublica ſuos omnes fructus eſt perceptura, diligentiſsimè colantur, & rebus optimis ſerantur. Prohibeantur inſeri quæcunque reipublicæ noxia ſunt, & inſita confeſtim à magiſtratibus euellantur: nam ſemina uirtutis admodum rara ſunt, & ſterile ſolum, uel incultum nacta, prouentu malarum herbarum facilimè marceſcunt.

Ex Aegidio lib. 3. parte 2. cap. 8.

8 Curare rex debet, ut in regno ſuo uigeant ſtudia literarum, ut ibi ſint multi ſapientes, & induſtrii, ne ſubditi ſui ſint ignorantiæ tenebris inuoluti. addo etiam, ut ex Theologis, iuris peritis, medicis, & aliis doctis uiris plurima & maxima commoda proueniant uniuerſæ reipublicæ.

Laurentius Grimalius lib. 1. de optimo Senatore.

9 Ciues in Academiis educari debent, ad honeſtè uiuendum, & rempublicam gubernandam, ob idque reſpublica curare debet, ut ſcholas habeat, uirtutum omnium tanquam officinas: ad quas iuuenes ſicuti ad meſſem bonarum artium commeare debent, uirtutum diſciplinarumque fructus ex his reportaturi.

10 Ergo qui rectè Rempublicam gubernare uolunt, ii fauere plurimum debent educationi, atque inſtitutioni puerorum, & adoleſcentium: ac dare operam, ut quàm minima fieri poſsit impenſa, bonis artibus iuuenes inſtituantur, præcipuè in Hiſpania, in qua pauperes ſunt, ut plurimum qui literis ſolent incumbere, & in medio ſtudiorum curſu facultatibus deficiuntur. quamobrem ſumptibus ſcolaſticorum modus adhibendus eſt, ne iuuenili leuitate (ut ſolent) ſeipſos & parentes perdant: & ut Diogenes dixit: filii malè educati ſummi hoſtes patribus in ſenectute ſunt.

De libris obſcænis. Cap.26.

1 AD rectam reipublicæ gubernationem pertinet, diligenter cauere ne libri obſcæni excudantur aut legantur, hi enim corrumpunt hominum ocioſorum mores. Quod autem bonos mores corrumpit, id etiam Rempublicam uehementer lædit. Nam (ut Ariſtoteles inquit) ſemper optimi quique mores, melioris reipublicæ ſunt cauſa. lib.8. polit. cap.1.

Idem lib.7. eiuſdem operis cap.17.

2 Vt cætera mala, ſic debet legumlator ſermonis turpitudinem è ciuitate pellere: nam facilè turpia loquendo, efficitur, ut homines his proxima faciant. Quòd maximè prouidendum eſt in adoleſcentibus, ne quid tale uel dicant, uel audiant. Si quis autem dicere, uel agere uetitorum quicquam uiſus fuerit, hunc oportebit caſtigari, & uerberibus punire. Cùm autem ne quis talia loquatur, prohibetur: ſatis intelligitur uetari, ne turpes, uel picturas, uel fabulas ſpectet. ad officium igitur magiſtratuum pertinet curare, ut nihil nec fictum, nec pictum ſit, quod turpes actiones imitetur. Hæc ille.

Plato lib.10. de republica.

3 Si uoluptuoſam muſam in canticis & carminibus acceptaueris: uoluptas, ac dolor in ciuitate, pro lege & ratione dominabuntur.

Idem lib.7. de legibus.

4 Nemo poeta præter ciuitatis leges, & iuſta uel honeſta uel bona, fingere quicquam audeat, nec liceat, quæ compoſuerit, ulli priuatorum oſtendere, antequam conſtituti hac de re iudices, legumque cuſtodes & uiderint, & approbauerint. Et paulò poſt. Inſaniremus, & nos omnino, & ciuitas omnis, ſi antequam magiſtratus uiderint, quæ compoſuiſtis, & dicenda ad populum iudicauerint, admitteremini.

Idem lib.8. de legibus.

5 Nemo audeat, muſam horum iudicio non probatam, canere, etiã ſi Thamyræ, Orpheique hymnis ſit ſuauior.

Baſilius magnus ad adoleſcentes homilia.54.

6 Ad uitioſos ſermones cõſuetudo uia quędã eſt ad res ipſas. & inibi poſt multa: plurimũ refert, ſanis, aut uitioſis cantilenis aures impleri.

Hermas lib.3. de inſtau. religione cap.5.

7 Typographorum licentia ſeueriſsimè cohibenda eſſet. Hinc enim ubique terrarum tot plauſtra, anilium deliramentorum, ſtultarum hiſtoriarum, publico malo effictorum rumorum, ſuperſtitioſarum

preculanrum: famoſorum in omnes omnium hominum ordines libellorum, proficiſcuntur. Quæ nunc in omnium ſinu geſtantur, ſenum uirorum, iuuenum, adoleſcentulorum, atq; adeò puellorum, ac puellarum; perinde, ac ſi data opera, ab ipſis penè huberibus, teneros omnium animos feſtinaremus, omnibus omnium uanitatum, uitiorumq́ue generibus contaminare. Cuius contagii non aliud remedium inueniri poteſt, niſi qua dignum eſt diligentia curetur ne uſquam locorum quouis idiomate, ſiue ſerii, ſiue ludicri libri, aut libelli imprimantur, uendantur, importentur, legantur, habeantur, niſi quos publica autoritate delecti cenſores approbarint: ita planè ut officinæ excudendorum librorum publicæ ubique autoritate pareant, non ſecus, atque officinæ cudendæ monetæ: idq́ue tanto maiore ſolicitudine, quantò par eſt exiſtimandum plus intereſſe reip. bonos mores incorruptos eſſe, quàm monetam.

De peregrinis mercibus. *Cap. 27.*

Plato lib. 8. de legibus.

1 PEregrina omnia niſi neceſſaria ſint, nemo adducat.

2 Lycurgus quæcunque peregrina, & ſuperuacanea ex urbe eiecit. Quare neque mercator, neque rhetor, neque uates circulatorvè: neque apparatuum artifex Spartam ingrediebatur autor Plutarchus in Apoph. Laconicis.

Cæſar lib. 2. de bello Gallico.

3 Eorum fines Neruij attingebant, quorum de natura, moribusq́; Cæſar cùm quæreret, ſic reperiebat. Nullum aditum eſſe ad eos mercatoribus: Nihil pati uini, reliquarumq́; rerum ad luxuriam pertinentium inferri: quòd his rebus elangueſcere animos, eorumq́; remitti uirtutem exiſtimarent: eſſe homines feros, magnæq́; uirtutis.

Victorius lib. 12. uariarum lectionum cap. 4.

4 Phœnices unà cum mercibus in Græciam etiam uitia comportarunt, dura enim tunc natio Græcorum, abhorrensq́ue ab huiuſmodi deliciis, fracta eſt, atque eneruata copia uoluptatum, de quo etiam queſtus fuerat, Cicero in tertio libro de republica, ut indicio Nonii cognouimus, qui hoc inde teſtimonium citat. Phœnices primi mercaturis, & mercibus ſuis auaritiam, & magnificentiam, & inexplebiles cupiditates omnium rerum exportauerunt in Græciam. hoc autẽ mali ſecum ferre hoc ſtudium, corrumpereq́; mores earum gentium

ad quas

ad quas commearint mercatores, perſpicuum eſt, unde olim à uetere Germania pellebantur, damnum hoc metuentibus, longeque incolumitati ſuæ prouidentibus.

5 Adducuntur iam pridem inutiles merces, quibus adoleſcentes ocioſi, & uani, & mulieres leues, & fatuæ, facilè decipiuntur. Nam ut prætercam plumas, telas, picturas, & mille talia: quid dicam de ueſtibus iſtis, quibus iuuenes Hiſpani, alioqui futuri fortiſsimi, effœminantur? quibus fœminæ magno ſuo, & parentum & maritorum malo impudentiores fiunt?

6 Renouantur iam veſtes illæ, de quibus Seneca loquens lib. 7. de beneficiis, inquit; uideo ſericas veſtes, ſi veſtes vocandæ ſunt, in quibus nihil eſt, quo defendi mēbra, aut corpus, aut denique pudor poſſit: quibus ſumptis mulier parum liquido nudā non eſſe, iurabit. Hæc ingenti ſumma, ab ignotis etiam gentibus, ad commercium accerſentur: ut matronæ noſtræ ne adulteris quidem plus ſui in cubiculo, quàm in publico oſtendant.

7 Tot peregrinis inuentis & capita, & aures, & colla, & pectora, & brachia, & manus fœminarum ornantur, aut potius deformantur: ut uix diuitum facultates ad ea coemenda ſufficiant. Quo efficitur, ut magnis dotibus opus ſit, & quàm multæ nubere nequeant: Nam (ut Seneca libro primo naturalium quæſtionum ait) quidquid mundus muliebris uocabatur, ſarcinæ uiriles ſunt.

Plutarchus præcepto connubiali 27.

8 Lyſandri filiabus ueſtes, muliebremque mundum prætioſum tyrannus Siculus miſit, ea Lyſander capere noluit, fatus: Hoc ornamen tum dehoneſtabit potius filias meas, quàm ornabit. Sed ante Lyſandrum hoc Sophocles dixit: non eſt hic ornatus, ò infœlix, uerum dedecus uidebitur, tuæq; inſania mentis. Ornamentum enim eſt, ut inquit Crates, quod ornat: ornat autem, quod honeſtiorē mulierē facit: talē uerò præſtat, non aurū, non ſmaragdus, nō coccineus, color, ſed quæcunque grauitatis, moderationis, & pudoris ſpecimen adhibent.

Bieſius lib. 3. de repub.

9 Non tantum prouidendū eſt, ut intus omnia præclara ſint, ſed etiā ut aliundè nihil mali ad rempublicam accedat. Itaq; ſi quid aduehatur, quod damnoſum ſit, aut non neceſſarium ciuitati, ne locū neceſſariorū occupet: uel magnis uectigalibus impediatur, aut prorſus interdicatur, ſiue morbos aliquos animorum afferat, ut luxum, ut inanem oſtentationē, ſiue corpus deterius, ſiue pauperiorē ciuitatē reddat. Conſideret igitur bonus princeps, quid neceſſarium, quid utile,

quid superfluum, quid perniciosum sit, & liberum faciat, immo etiam interdum præmiis alliciat, quod populo necessarium est, uel non exiguã aliquam afferat utilitatem. Inutilia uerò, & noxia, uel suppliciis propositis interdicat, uel magnis saltem uectigalibus grauet. Pręstat enim ut resp. posideat ea, quę ad uitam necessaria, atque diuitias, quã res externo tantũ artificio elaboratas, quæ in magnos, & necessarios usus fermè permutari nõ possunt, & cum magna pecuniarum iactura facilè deteruntur. Inter has autem minimum admittenda sunt, quæ breuisimo tempore pereunt, & maximo pretio constant.

De sumtibus immoderatis. Cap. 28.

Musonius lib de supellectile.

1 MVltæ insumpturus, acquirere multa conetur, oportet: qui autem id conatur, auarus & iniustus sit, necesse est, nec enim magnæ opes iustè parari possunt.

Aristoteles lib. 2. polit cap. 7.

2 Vt Vir & mulier domus partes sunt: sic haud dubiè ciuitatem in duas æquas partes uirorum mulierumq; diuisas esse, putare cõuenit. In quibus ergo rebus publicis, quod ad mulieres ꝑtinet perperã sancitum est: in his dimidium ciuitatis prauè institutũ esse putari debet.

3 Quin etiam uniuersa respublica malè se habet, ubi fœminarum sumptus non cohibentur. Nec enim seipsas duntaxat, sed & parentes, filios, fratres, & maritos perdunt, ac totam ferè rempublicam secum trahunt in perditionem.

4 Timendum quidem est, ne illa tempora redeant, de quibus Propertius cecinit.

Matrona incedit census induta nepotum
Et spolia opprobriis nostra per ora trahit.
Nulla est poscendi, nulla est reuerentia dandi
Aut si qua est, pretio tollitur ipsa mora.

Niceta in uita Ioannis Comneni propè finem.

5 Luxum uestium, ac mensarum, tanquam corruptelam & uitæ pestem, à palatio pepulit.

Zonaras lib. 2. annalium.

6 Cùm post canensem cladem lex data esset, ne mulieres aurum gestarent, nevè uehiculis, aut uaria ueste uterentur: & populus utrum ea abroganda esset, necne, deliberaret. Cato pro concione eam retinendam

tinendam esse suasit, cum hac conclusione. ornẽtur igitur mulieres, non auro, non gemmis non acu pictis, aut bysinis uestibus, sed modestia, maritorum obseruantia, liberorum amore, obedientia, moderatione.

Biesius lib. 3. de rep.

7 Oportet, ut quàm commodissimè, minimoque pretio tota ciuitas uiuat: oportet, ut ciues in supellectilibus etiam, atque uestibus, reliquisque rebus omnibus suam teneant mediocritatem. Nulla namque Respublica nisi frugalis, fuerit unquam beata. Iam uerò non sat est, habere uestes innumeras, atque mollissimas, nisi plurimis suturis iterum exasperentur. Quid ego nunc mundos muliebres recenseam, quibus magna ex parte reipublicæ pecunia continetur? Necesse est ab ultimo terrarum orbe quærere gemmas, quibus scilicet; preciosarum istarum fœminarum in explebilem innanis ostẽtaionis libidinem expleamus. At ineptissimi sumus, qui non uidemus hoc pacto nimis onerari premiq; respublicas, aut si uidemus, & negligimus scelerati etiam, & nefarii.

Marcus Portius Cato apud Liuium lib. 34.

8 Sæpe me querentem de fœminarum, sæpe de uirorum sumptibus audistis: diuersisque duobus uitiis, auaritia & luxuria ciuitatem laborare, quæ pestes omnia magna imperia euertunt. Hæc ego, quo melior, letiorque indies forma reipublicæ est, quò magis imperium crescit, eò plus horreo, ne illę magis nos ceperint, quàm nos illas, & post aliqua: simul lex modum sumptibus uxoris tuæ facere desierit, tu nunquam facies, & cætera.

9 Quamobrem bonis legibus occurrendum est, malis moribus: & puniendi sunt sartores, & sarcinatores seuerissimè, si quid in uestibus contra leges fecerint: & ut fœminarum licentia reprimatur. Expediret fortasse, ut lex fieret contra mulieres nobiles, & illustres: addito prœmio; quia honestatis, modestiæ, atq; frugalitatis exemplum cæteris omnibus esse debent. Ac simul permitteretur usus illarum uestium plebeis fœminis, & meretricibus: tunc enim infames fierent uestes illæ atque ab omnibus repudiarentur. Nulla enim esset mulier quæ nobilis, & honesto existimari non uellet. contra cùm lex nobiles excipit, rixarum, & iniuriarum est causa, & uix ad effectum perduci potest.

Iosephus lib. 2. contra Apionem.

10 Moyses neque in filiorum natiuitatibus concessit epulationes aggregari & fieri occasiones ebrietatis. Prospexit etiam funeribus mortuorum,

tuorum, ut neque sumptosæ ad sepeliendum celebrentur exequię, neque insignium fabrica sepulchrorum: sed necessaria quidem circa elationem funeris imperabit domesticos adimplere.

Cicero lib. 2. de legibus.

11 Minuendi sunt sumptus lamentationesque funeris. posteaquam sumptuosa fieri funera, & lamentabilia cępissent. Solonis lege sublata sunt; quam legem eisdem prope uerbis nostri in decimam tabulam coniecerunt, & cætera.

Paulus Manutius lib de legibus Romanis.

12 Priuati sumptus non sunt ab iis, qui reipublicę pręsunt negligendi, domus enim exhauriuntur: & domibus ciuitas constat: itaque ualere non potest, quasi corpus aliquod, membris malè affectis. propterea leges sumptuariæ multæ ad coercendam luxuriam diuersis temporibus, omnes utilissimæ latæ sunt, ut de modo supellectilis, funerum, cænarum, alioque de genere.

13 Verùm quidem dictum est: qui abundat superfluis deficitur necessariis. itaque oportet sumptibus superfluis detrahere, ut necessariis, & utilibus rebus prouideri possit. quod non in priuatis tantum familiis est attendendum, sed multò magis in rebus publicis, quæ maioribus indigent sumptibus. ne propter inordinatas, & immoderatas impensas, exactiones illicitæ fiant, ut inquit beatus Thomas opusculo de regimine iudæorum.

Laurentius Grimalius lib. 2. de optimo senatore.

14 Legibus præcidenda est, omnis peccandi occasio & prouidendum ut iusti homines afficiantur, potius quàm ut peccatores occidantur, quis enim lasciuientem uitiis rempublicam, luxúque perditos ciues, non sumptuaria potius uelit, quàm sanguinaria lege coercere? præclarè Tullius, auaritiam, inquit, si tolere vultis, mater eius est tollenda luxuria.

15 Cohibendi sunt immoderati sumptus funerum & nuptiarum quia in his faciendis dolore, atque amore homines rapiuntur ad superuacua & sui iuris omnino non sunt.

Platina de uitis Pontificum.

16 Innocentius sextus, uir integerrimæ uitæ: impensam domesticam quæ magna erat, imminuit: familiam, suam ad certum & honestum redigens numerũ: nec domi uoluit nisi uiros habere probatissimos.

Ne unus multa officia gerat. Cap. 29.

1 AD rectam reipublicę gubernationem pertinet, ut unus homo plures magistratus simul non gerat. Id enim regiis legibus & externis uetitum est, & bono communi aduersatur. Quia occupat unus multorum præmia & uaria officia gerere non potest, & omnibus satisfacere nequit.

Plato lib. 2. de rep.

2 Impossibile est, unum plures artes bene exercere.

3 Idem lib. 3. singuli singula rectè conficere possunt, plura uerò minime. Quòd siquis plura tractare aggrediatur, in singulis ita deficiet, ut in nullo euadat egregius.

Xenophon lib. 8. de pædia Cyri.

4 Fieri non potest, ut qui multis utitur artibus, is homo omnia pulchrè faciat.

Aristoteles lib. 2. polit. cap. 9.

5 Improbandum est, ut idem homo pluribus magistratibus præsit. Nam unum opus ab uno optimè perficitur.

Idem lib. 4. cap. 15.

6 In magnis ciuitatibus unus magistratus ad munus unum obeundum cōstitui, & potest & debet: quia multi magistratibus pręfici, propter ciuium multitudinem possunt. Et profecto munus quodque melius, si quis uni tantum procurationi uacet, obitur, quàm si multis negociis distineatur.

Lex Iustiniani lib. 1. C. tit. 47.

7 Nemo audeat, in uno, eodemque tempore, tam aduocatione uti, quàm consiliarii cuiuscunque magistratus, quibus respublica gerenda committitur, curam arripere ne cum in utrumque festinet, neutrum bene peragat. Nec sit concessum cuiquam duobus magistratibus adsidere. & utriusque iudicii curam peragere (nec enim facilè credendum est, etiam duabus necessariis rebus unum sufficere. Nam cùm uni iudicio adfuerit, altero abstrahi necesse est, sicque nulli eorum idoneum in totum inueniri) sed altera adsesione penitus semota, unius magistratus esse contentum iudicio.

Plutarchus in politicis.

8 Athenis Metiochus in ore omnium erat vulgò iactantium: Metiochus ducit copias. Metiochus uias curat, Metiochus exercet panarium, Metiochus farinam tractat. Metiochus præest omnibus. Metiochus ergo lugebit.

Ex

Ex eiusdem Plutarchi similibus.

9 Nauis gubernator quædam suis manibus facit, quædã per alios: & aliquãdo aliis ad clauum admissis, ipse in proram demigrat: sic in republica non debet unus occupare omnia munia, sed aliis uicissim dare locum, rectius enim fiunt, quæ multorum manibus peraguntur.

10 Cùm autem unus plures magistratus simul gerere non queat, efficitur inde, ut contra leges, & utilitatem publicam per substitutas personas reipublicæ munera exerceat: & is cuius industria eligitur per quẽlibet alium seruiat. Itaq; substitutus onera subsit & fert alter honores, & ut quidam rectè inquit: hoc præcipuũ ulcus est rerum publicarum omnium, quòd omnia munia per uicarios administrantur, interdum alteros, ac tertios. Et multi præterea magistratus præmunt rempublicam, qui nullius ferè sunt utilitatis publicæ.

De ratione iudiciorum. Cap. 30.

Plato lib. 6. de legibus.

1 NVlla ciuitas re uera ciuitas erit, nisi debito ordine iudicia fuerint constituta. Iudex autem mutus, qui nec instar arbitri, aliquid plus quàm litigantes dixerint, in causis discutiendis percontatur, nunquam ad ius declarandum sufficiens erit. Oportet autẽ semper, ut quod quæritur, ab vtrisq; declaretur. Tẽpus autem & mora, frequensq; inquisitio, ad aperiendum controuersiam conferunt.

Vlpianus lib. 11. digest. tit. 1.

2 Vbicunque iudicem æquitas mouerit, oportere fieri interrogationem, dubium non est.

Ex lege Arcadij, & Honorij lib. 8. C. tit. 5. & C. Theodo. lib. 4. tit. 20.

3 Negociorum merita partium assertione panduntur.

Diodorus Siculus. lib. 2.

4 Apud Aegyptios iudicia non casu fiebant, sed ratione. Existimabant enim ritè facta plurimum uitæ mortalium prodesse. Mos illis erat, accusatorem scribere ea, in quibus alium accusabat, modumq; patratæ iniuriæ, aut damni facti, quanti eam æstimaret. Reo autem dabatur tempus rescribendi ad singula, & aut se id non fecisse, aut rectè fecisse purgandi, aut iniuriam, uel damnum minoris æstimandi. Rursus accusatori, reoq; inuicem respondendi locus erat. Ita bis auditis litigatoribus, cum iudices de controuersia, quæsissent, princeps signo ueritatis in partem ueriorem uerso, sententiã ferebat. Hic mos iudicio-

iudiciorum apud Aegyptios erat, existimantes accusantium, excusantiumq; altercatione, & scriptis ueritatem maximè elici posse, &c.

5 Eodem ferè ordine iudicia Hispaniæ tractare solemus, sed tria ego desidero, quibus fortasse nihil addi posset. unum, ut dilationes, quas ultra marinas uocant, aut prorsus abrogarentur, aut uix vnquam cōcederentur. Alterum, ut aduocati, qui causis iniustis suffragantur, mulcta, & ignominia afficerentur. Tertium ut ij, qui malitiosè, ac temerè litigarent, omnes omnino sumptus, damna, & incommoda victori præstarent. Quæ omnia ut mihi quidem uidetur iustissimè sanciri possent, & magnam Reipublicæ utilitatem afferrent. Atque hoc postremum diuus Bernardus mecum sentit, lib. 3. de consideratione ad Eugenium.

6 Lex quę per rarò prodest & sæpissimè nocet, quę periuriorum plurimorum euidens occasio est, quæ plerasque lites magnas, efficit immortales, abroganda, explodenda, eiiciendaq; est; atq; hoc solo (ut audio) apud Mahumetanos paucæ, breuesque lites sunt, quod temerè litigantes publicè flagellis cędantur.

Deliberationum de rep. Cap. 31.

Aristoteles lib. 4. polit. cap. 1.

1 NOn minus negotii est, rēpublicam emendare, quàm ab initio constituere: ut dedecori nihilo facilius est, quàm à principio discere.

2 Est quidem respublica nostra, ut mihi uidetur optima: sed nihil est in rebus humanis vsqueadeò partibus suis omnibus expletū, ut perfectionē aliquā recipere non queat. Idcircò quędam nunc adiiciemus, quę prudentium uirorum iudicio utilia esse possent reipublicę.

3 Ac primum, expedire aiunt, ut ad reposcendas à pręfectis urbium muneris gesti rationes mitterentur è rege cōsiliarii Valdolitani Granatensis, aut Hispalensis conuentus: qui nihil agerent aliud, quàm intra duos, uel tres menses, inquirere in decessores, & senatores, & scribas, & cęteros, qui publica ciuitatum officia gerunt, & causis cognitis iudicare, & sententias latas ad effectum perducere, & acta omnia summo iustitię tribunali exhibere. Quo efficeretur, ut urbes longè rectius gubernarentur, & sexcenta reprimerentur incommoda, quę nunc omnibus perspicua sunt. Pręterea cum hi, qui rationes reposcerent ad summum illud regium tribunal proueherētur, quę praua aut recta in toto ferè Regno gerantur, planè scirent.

4 Aiunt prætereà, equites istos cataphractos, qui agricolarum hospitiis excipiuntur, & ociosi degentes, facinora magna nonnunquam perpetrare solent: multò minori regis sumptu deligi posse in finitimis municipiis: ubi, & cum uxoribus, & parentibus habitantes, nemini essent iniurij, & facilè conuenirent, cum opus esset, cursu publico conuocati: & commodius ipsi equos curare, atque arma custodire in patria sua possent.

5 Sunt etiã qui dicant, prouidẽdum esse, ut cauponæ atq; stabula (ea præsertim, quæ in locis desertis ad excipiendos uiatores habentur) locari non possint, nisi pretio iusto, atq; taxato: ne caupones & stabularii, ut mercedẽ locationis ꝓsoluere queãt, hospites spoliare cogãtur.

De diuersis capitulis. Cap. 32.

1 NOn facilè quidquam est innouandum, sed tum demum cum urgens necessitas, aut euidens utilitas, id exposcit. Vrgentis autem necessitatis illud erit exemplum. Si fortè ciuitas factionibus opprimatur, ut earum causa & origo protinus reprimatur.

Iustinianus de proconsule Cappadociæ constit. 30.

2 Quia factionibus inter se diuisa est ciuitas, & cùm existat ambitu murorum una, duplex est sententiis: vnde & seditionum, & dissensionum occasiones, & si quid omnino mali fatigat homines id ex hac prouenit causa, qua sublata robur simul, & concordiã negocio addemus, qua nihil unquam inter homines præclarius extitit, & præstãtius, &c.

3 Hoc uerò utile esse uidetur, ut fures, qui hostes sunt uniuersæ reipublicæ, & nunquam corrigi, aut meliores effici solent: pro quolibet furto, aut septuplum soluant, aut damnentur ad remos.

4 Tum illud addo, ut hospicia pauperum, quæ hospitalia vulgò appellantur, uisitentur, ita ut nequid pauperes detrimenti capiant, prouideatur.

5 Item illud magnis pœnis sanciendum esset, ne tutores, aut curatores, sine iudicis & consanguineorum consensu, pupillos, aut pupillas connubio iungant.

6 Atque hoc quidem è republica foret, vt Canon undecimus Secundi Concilii Hispalensis renouaretur, porrigeretur, & ad effectum perduceretur, cum Iustiniani nouella constit. 133.

Biesius lib. 3. de republica.

7 Cùm legamus in antiquis bene formatis ciuitatibus, præscriptos fuisse

fuisse percensus, cuiuscunque mensæ familiæq; sumptus: non uideo cur id facere nō liceat, immo uerò deceat apud Christianos. sic enim fieret, ut diuitum parsimonia pauperes aleret, & angustiæ familiariū multos, qui tantum inseruiunt ostentationi uel potius consumendis frugibus, excluderet, ad utilem aliquam operam ciuitatis. Nunc maxima pars famulorum inutili tantum pondere familiam, immo rempublicam prēmit. quid, quod hoc exemplum plures ad ocium prouocat, idque ciues eneruat, & rempublicam exhaurit.

8 Ad hæc leges illæ duntaxat essent colligendæ, quæ uim suam habent, & seruandæ sunt: ne multarum inutilium legum lectio errorem pariat, & confusionem.

Suetonius Tranquillus in Iulio Cæsare.

9 Ius ciuile ad certum modum redigere destinabat, atq; ex immensa, diffusaq; legum copia optima quæq; & necessaria in paucissimos conferre libros, sed hæc & talia meditantem mors præuenit.

Iustinianus de Armeniis constit. 21.

10 Vetera curiosius perquirere, & ad præterita iam tempora recurrere, confusionis potius, quàm legislationis est.

Possem, & alia commemorare, necessaria & utilia reipublicæ, quę nunc diuulgare non expedit, & cum sapientibus & politicis uiris cōmodius à me conferentur.

De conseruatione reip. Cap 33.

Aristoteles lib. 5. polit. cap. 7.

1 MAximè tum respublica, tum status optimatum dissoluitur, si ius in ipsa republica uioletur.

Idem eiusdem lib. cap. 8.

2 Dubitari non potest, quin cognitis iis, quæ rebus publicis interitū important, ea quoq; quę salutem afferunt, intelligantur, cū contraria contrariorum sint efficientia interitus autem saluti contrarius est.

Et post aliqua.

3 Licet autem animaduertere, quosdam non solum optimatum, sed paucorum etiam status conseruari. Non quod sint resp. tutæ, sed quoniam qui magistratibus præsunt, tum in eos qui extra rempublicam sunt, tum in socios reip. administrandæ rectè se gerunt.

Et paulò procul.

4 Conseruantur etiam respublicæ non solum quia longè absunt ab iis, quæ interitum afferunt, sed interdum etiam, quia propè sunt:

Nam timor intentiore cura reipublicæ conſulere cogit, quibus igitur cordi eſt reipublicæ ſalus; hos oportet timores iniicere, ut uigilantiores ſint ciues, nec reipublicæ cuſtodiã, tanquã excubias remittãt, & pericula, quę procul abſunt, uelut impendentia denũtiare, &c.

5 Hæc obſeruanda nobis ſunt; ac diligentiſsimè prouidenda, cùm inermes ſimus, & Mahumetanis atque hæreticis unde quaque circundati: & intra Hiſpaniam ipſam plurimos, ac pernicioſiſsimos hoſtes pſeudochriſtianos habemus, ex Mahumetanorum genere prognatos maiorum ſuorum perfidiam imitantes, & eorum plurimos armatos. Ad ſummam, Iuſtitia eſt, quæ beatas facit reſpublicas, easque conſeruat: Iniuſtitia uerò, quæ ſubuertit omnia.

Ariſtoteles lib. 5. polit. cap. 7.

6 Hoc ſolum confirmat, ſtabilemque facit ſtatutum reip. ſi pro dignitate paria tribuantur, & quæ ſua ſunt quiſque retineat: ideſt, ſi iuſtitia in honorum diſtributione ſeruetur, & ius ſuum unicuique tribuatur. Nam reſpublica, quæ pręter ius conſtituta eſt, & in qua iuſtitia non dominatur, difficile factu eſt, ut diu permaneat.

Eccleſiaſtici, cap. 10.

7 Regnum à gente in gentem transfertur, propter iniuſtitias, & iniurias, & contumelias & diuerſos dolos

Prouerbiorum cap. 16.

8 Iuſtitia firmatur ſolium regis ideſt, thronus, autoritas, & progenies regis.

9 Iuſtitia & æquitas maximè reddunt imperium diuturnum, atque gratiſsimum.

Agathius lib. 1. hiſtoriarum.

10 Iuſtitia, & charitas ubicunque inter mortales fouentur fœlicem proculdubio rempublicam reddunt, ſtabilemque atq; adeò diu manſurã efficiunt, nec facilè iniuriæ opportunã, ut capi ab hoſtibus queat.

Ariſtides in prima oratione Platonica.

11 Non poteſt melius æquitas obſeruari, nec tutius hominum ſocietas contineri, quàm ſi ſuum cuique tribuatur.

Patricius lib. 5. de inſtitu. reip.

12 Vera quidem illa eſt ſententia ueruſtiſsima: rempublicam diuturnum, atque adeò immortale animal eſſe, niſi ſibiipſi uim inferat, mortemque conſciſcat.

Cicero lib. 2. officiorum.

13 Tanta iuſtitiæ uis eſt, ut nec illi quidem qui maleficio & ſcelere poſcuntur, poſsint ſine ulla particula iuſtitię uiuere. nam qui archipi-

rata dicitur, nisi æqualiter prædam dispertiat, aut occidetur à sociis aut relinquetur. Itaque propter æquabilem prædę partitionem, & bargulis illyricus latro, magnas opes habuit, & multò maiores uiriatus Lusitanus: cui quidem etiam exercitus nostri, imperatoresque cesserunt. Cùm igitur tanta iis institię sit, ut ea etiam latronum opes firmet, atque augeat: quantam eius uim ad reip. ac regni conseruationem fore putabimus?

14 Fernandus quidem & Isabella, reges iustissimi, ac uerè catholici & nepos eorum Carolus rex, atque imperator Maximus & inuictissimus, bonis legibus, moribus, & magistratibus, Hispanam rempublicam præclarè fundatam nobis reliquerunt: Philippus optimus Clementissimus & ut ita loquar, catholicissimus, fœlicitatem hanc nostram conseruat, indiesque auget, prouehit. Custodiat Omnipotens eum eiusque filios, & natos natorum, & qui nascentur ab illis, ut per secula multa incolumem, & florentem rempublicam habeamus, & tandem ad sempiternã fœlicitatem peruenire possimus, & gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi.

Patricius lib. de Regno tit. 3.

15 Vera illaquidem est Xenophontis sententia, qui ait: Omnes ciuiles societates uitio eorum ruere, qui illis pręsunt. Nam si rectè gubernarentur perpetuę omnino, uel immortales etiam essent.

Coronis memorabilium. Cap. 34.

1 QVid aliud est Regnum, quàm magna familia? Contrahenda igitur sunt impendia superuacanea: magnum enim uectigal est parsimonia.

Capitolinus in Antonino Pio.

2 Victus Antonini Pii talis fuit, ut esset opulentia sine reprehensione, parsimonia sine sordibus. Salaria multis subtraxit, quos ociosos uidebat, accipere: dicẽs: Nihil esse sordidius, immo crudelius, quàm si rempublicam ii arroderent, qui nihil in eam suo labore conferrent. Nullas expeditiones obiit, nisi quòd ad agros suos profectus est, dicens, Grauẽ esse prouincialibus comitatũ principis etiã nimis parci.

Lampridius in Alexandro Seuero.

3 Neminem passus est, esse in palatinis, nisi necessarium hominem. Iureiurando deinde constrinxit, ne quem ascriptum, idest. uagantium haberet, ne annonis rempublicam grauaret, dicens: Malum pupillum esse imperatorem, qui ex uisceribus prouincialium homines non

non necessarios, nec reipublicę utiles pasceret.

4 Multis ciuitatibus, quę post terręmotus deformes erant, sumptus ad instaurationem operum publicorum & priuatorum, pecuniam ex uectigalibus dedit.

5 De omnibus hominibus per fideles suos semper quęsiuit, & per eos, quos nemo nosset, hoc agere; cũ diceret oẽs pręda corrũpi posse.

6 Notum illud est, meliorem esse rempublicam, ac propè tutiorem in qua princeps malus est, ea, in qua sunt amici principis mali, siquidem unus malus potest à plurimis bonis corrigi, multi autem mali non possunt ab uno quanuis bono, ulla ratione separari. Et quidem ab homulo ipsi Traiano dictum est, cum ille diceret: Domitianum pessimum fuisse, amicos autem bonos habuisse: atque ideò illum magis odio fuisse, qui Rempublicam peioris uitę hominibus commendauerat, quia melius est unum pati malum, quàm multos. Hæc atque alia scribit Lampridius notatione digna.

Diuus Bernardus lib. 4. de consideratione ad Eugenium.

7 Veniamus ad collaterales, & adiutores tuos. Hi seduli tibi, hi intimi sunt: Quamobrem si boni sunt, tibi potissimum sunt, si mali, æque plus tibi: Ne te dixeris sanum dolentem latera: hoc est, ne te dixeris bonum malis innitentem. Aut si bonus sis, bonitas tui solius, quem fructum afferre potest? Quid emolumenti affert tua unius hominis iustitia, ubi sententia præualet aliter affectorum? sed nec tuta tibi tua bonitas obsessa malis: non magis quàm sanitas uicino serperte. Non est quo te subducas malo intestino & è regione bonum domesticum eò amplius, quo sępius iuuat: sed siue leuent, siue grauent, cui rectius imputandum, quàm tibi, qui tales, aut elegisti, aut admisisti? & qui potestatem non habent, nisi quam tu eis, aut tribueris, aut permiseris? Tibi imputa quidquid patieris ab eo qui sine te potest facere nihil.

Spartianus in Hadriano.

8 Optimos quosque de senatu in contubernium imperatorię maiestatis adsciuit: & in concione, & in senatu sępe dixit: Ita se rempublicam gestarum, ut sciret, populi rem esse, non propriam.

Capitolinus in Gordianis.

9 Miser est imperator, apud quem uera reticentur: qui cum ipse publicè ambulare non posset, necesse est ut audiat, & uel audita, uel à plurimis roborata confirmet.

Sextus Aurelius uictor in Traiano.

10 Duo sunt, quæ ab egregiis principibus expectantur: sanctitas domi in

mi in armis fortitudo,& utrobique prudentia.

Plutarchus in Aphoph.

11 Quidam cùm dixiſſet, omnia regibus & honeſta & iuſta eſſe. Per Iouem,inquit Antigonus,regibus barbarorum: ſed nobis ſola honeſta ſunt honeſta,& iuſta,ſola iuſta.

Diuus Bernardus lib.2.de conſideratione ad Eugenium.

12 Modeſtus moderabitur curas: temperabit à ſuperfluis: non deerit neceſſariis.

Zonaras in fine Annalium.

13 Homini priuato ſatis eſt moderatio,ęquitas,placabilitas,& in omni cultu,& uictu modus.imperatori uerò præter hęc & iuſtitia eſt colenda,& ratio ciuium habenda,& uetera inſtituta ſunt tuenda.

Paulus Aemilius lib.5.

14 Ludouicus Craſſus,Francorum rex, cum fatalem ſibi diem appetere ſentiret,hortatus eſt filium,ut religionem coleret:paci,communique dignitati,ac ſaluti inſeruiret:Regnum nihil aliud,quàm procurationem,munusque publicum exiſtimaret:cuius in uita administrati reddendam exactè rationem continuò poſt facta ſciret.ſedentę in ſe immortali iudice: ſua cuique facinori parata præſenti, ſempiternaque mercede.

Lampridius in Alexandro Seuero.

15 In animo habuit,omnibus officiis genus proprium ueſtium dare, & omnibus dignitatibus, ut à ueſtitu dignoſcerentur: & omnibus ſeruis,ut in populo poſsint agnoſci: ne quis ſeditioſus eſſet, ſimul ne ſerui ingenuis miſcerentur: ſed hoc Vlpiano. Pauloque diſplicuit, dicētibus,plurimū rixarū fore, ſi faciles eſſent homines ad iniurias.

Bieſius lib.4 de rep.

16 Semper præſens rerum ſtatus (ut eſt apud Thucydidem) ſubditis ſolet eſſe moleſtus.Cùm enim ſemper plus mali,quàm boni, ſit in rebus humanis, & præſens dolor euidentior,ſit quàm futurus:illi qui cauſas,& exitus rerum non ſatis intelligunt;malunt grauioris alicuius fortunæ periculum accerſire, quàm præſentem conditionem ſuā æquo animo ferre.

17 Innumeras quidem cauſas mutandæ reipublicæ, ſed nullas ferme laudabiles inuenire licet. Itaque legimus in ſacris literis;Deum fuiſſe Iudęis infenſum,dum regem peterent,non quod monarchiam nō approbaret, ſed quod etiam illam immutationem ęgre ferret.

FINIS.

Errata quæ emendata digna ſunt, ſic (ut ſequitur) leges. pro quo nota, quòd primus numerus, folium; ſecundus, ſeu ſolus, lineam ſignificat. ibi, in eadem linea.

Fol.5.lin.18.pro domibus, 8.26. beneuolentia, 19.29.uicißim, 29. 18.prodidit, 30.35.ariſtocratica, 31.4.uel conſilium, 24. peßimi it, 41.33.fuit ut, 47.31.quoque curam, 48.13. referendum, 54.7.pindari, 23.delinquens, 56.18.cultor, 58.35.alterna, 39.ſuperioris, 70. 30.abigunt, 73.9.ciues, 86.21.reſpublica.23.mutare, 88.14.legẽ, parere ac tum, 90.22.unquam 92.4. cauſa tabellam, 94.11. interitus, 95.1.homines, 97.21.legum uis, 99.21. deuorantibus, 101.9. imperaturus, 106.12.tumoris, 107.34.poteſtatibus agunt, 108.11.declinationes, 112.10.auctores, 115.28.paruam, 38.ex iis, 120.7.amicitia, 33.quadã, 126.11.lib.20.excecãt, 128.12.&abſolutus 129.17. differẽter, 130.27.infeſta 132.19.ab odio & ben. 136.12.pater, 33. ponit enim, 34 malit, 137.33.cognitionem, 149.27.recte, 150.10.taſtu, 23. prouide, 24. oderint, 152.23.ij. 155.11. quendam, 30.propinquius, 158.27.cognitione, 168.34. ambulat, 172. uides 178.3. & uiri.ibi.iuris, 179.21.obtinetur, 197.28.nemini, 198.34.uiarũ, 204. 8.appetito, 18. multis legibus, 27.1.munitior, 216.25.ducunt, 220. 25.Paulatim, 228.35.militat, 232.36.etiam ſi minus, 234.36.hominum, 235.7. cohortem ſuam, 239.23. librata, 270.20 connectere, 271.1. haberi, 273.5.antecellunt, 286.9. comperiant.

C 1876°317

14

MĀCAS DE REPVBL

58

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm